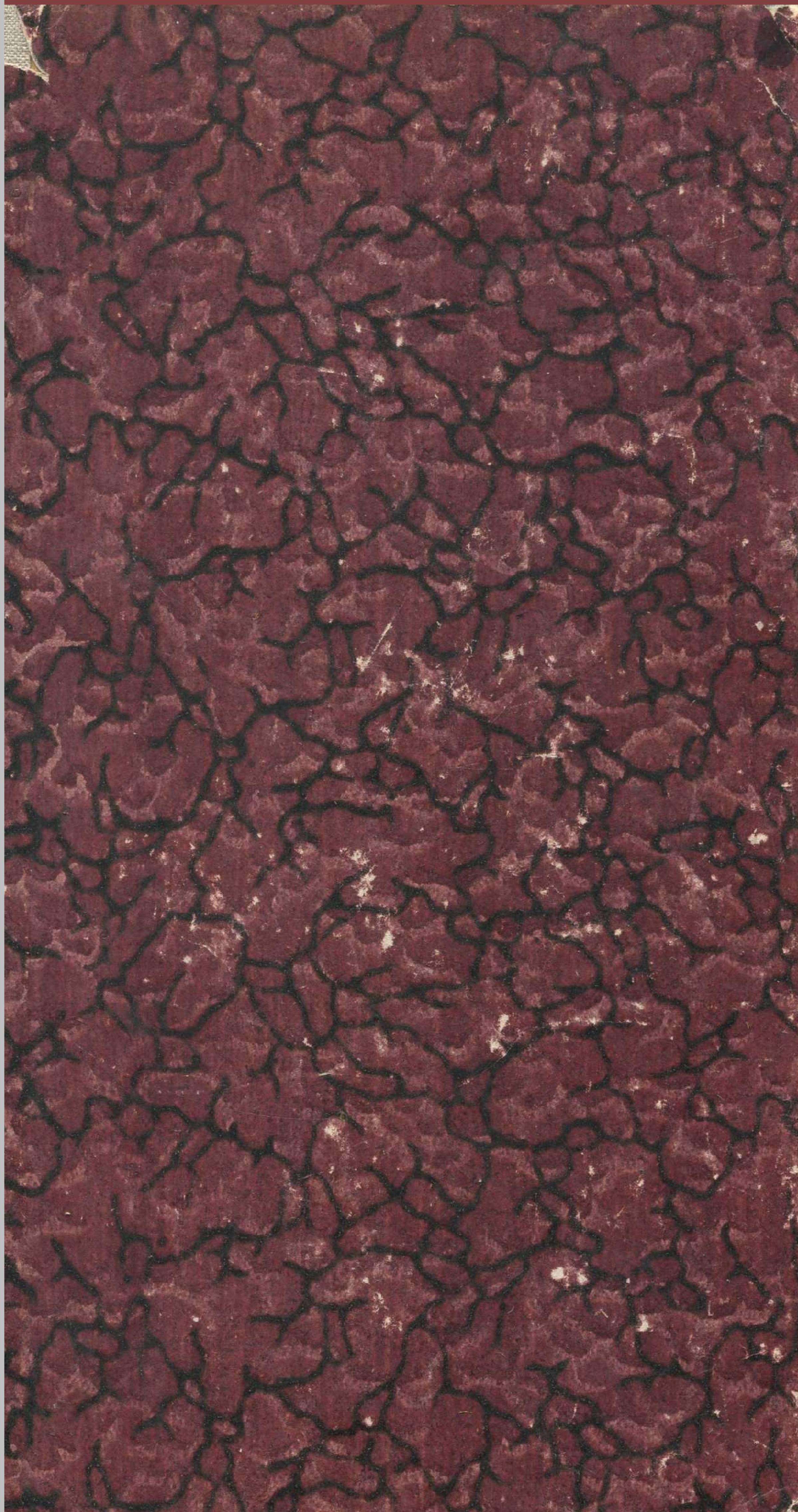

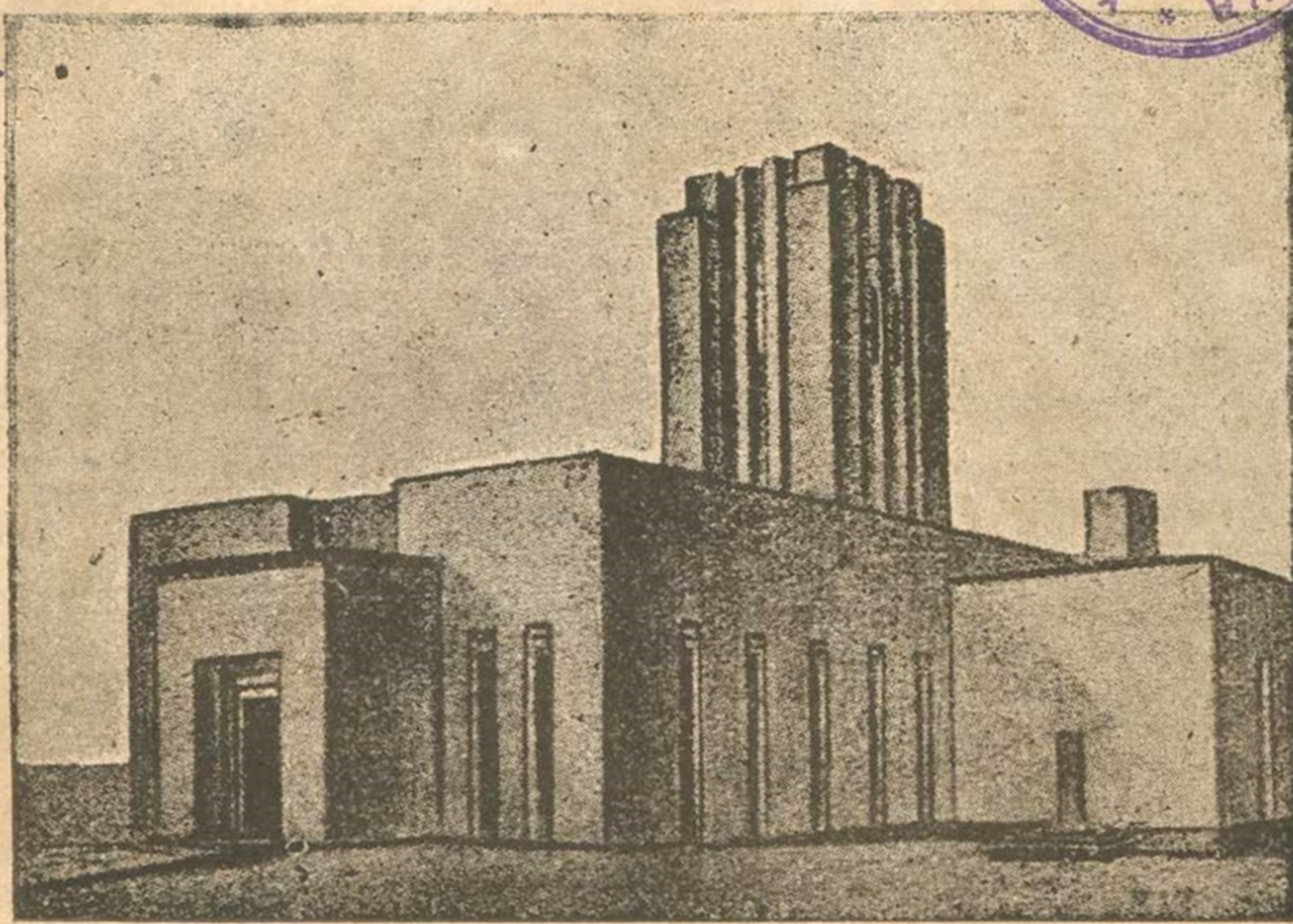

БЕЗВІРНИК

№ 1 К. П. У.

305-44

Проект московського крематорія
(до статті: „Що таке кремація“).

СІЧЕНЬ 1927 р.

БЕЗВІРНИК

Популярно - науковий та методичний антирелігійний
місячник Всеукраїнської Ради Спілок Безвірників
та Управління Політосвіти НКО УСРР.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

І. С. Гаїбов, А. Івановський, Дм. Ігнатюк (відповідальний редактор),
проф. А. А. Коршиков, Д. Марченко, І. Сухоплюєв.

ЖУРНАЛ є засобом масової антирелігійної агітації й пропаганди.

ЖУРНАЛ вміщає постійно допоміжні матеріали до роботи антирелігійних гуртків та осередків Спілки Безвірників.

ЖУРНАЛ має керуючий матеріал у справах організації й методики антирелігійної пропаганди.

ЖУРНАЛ постійно містить огляди з релігійного руху так по Україні, як і по чужих країнах.

ЖУРНАЛ допомагає пропагандистові - антирелігійникові, агітаторам — партійцю та комсомольцю, робітникам клубу та сільбуду.

Зміст „БЕЗВІРНИКА“ розраховано на члена осередку Спілки Безвірників, низового активіста - безвірника, передовика робочого й селянина та громадсько-культурного робітника міста й села.

„БЕЗВІРНИК“ виходить раз на місяць у розмірі 4-х друкованих аркушів (64 сторінки), в кольоровій обгортці й з малюнками.

В ЖУРНАЛІ БЕРУТЬ НАЙБЛИЖЧУ УЧАСТЬ:

Баженов, (Київ); Бажанов, Н. (Сталіно); Бендеровський (Полтава); Волобуєв, М.; Габінов; Гаїбов, І. С.; Енишерлов, проф. (Луганськ); Івановський, А.; Ігнатюк, Дм.; Кандідов, Б. Н. (Москва); Канторов, (Київ); Карпеко, (Київ); Ковальов, Ф. А. (Москва); Коршиков, А. А., проф.; Ліфшиц, Я.; Логінов, А. (Москва); Лукачевський, А. Т. (Москва); Марков, М. П., проф.; Марченко, Дм.; Нагорний, А. В., проф.; Новіков, Г. (Кривий - Ріг); Олещук, Ф. Н. (Москва); Петров, В. (Маріупіль); Сіак; Скрастинь (Кривий - Ріг); Спіридович, А.; Стрельбицький; Стефанович, А. Л. (Вінниця); Страхов, Т. Д., проф.; Сухоплюєв, І.; Тимофіїв, (Тім), С.; Фаворський, В. (Київ); Харченко; Шапошників, (Старобільськ); Шваб, М. Р. (Москва); Штепа, (Ніжин).

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: Харків, вул. К. Лібкнехта, 64.

ПЕРЕДПЛАТА:

На 1 рік	3 крб. 50 коп.
На 6 міс.	1 крб. 80 коп.
На 3 міс.	— крб. 90 коп.
На 1 міс.	— крб. 35 коп.
Ціна окремого числа	крб. 40 коп.

ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЄ СЕКТОР ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ ДВУ:

ХАРКІВ, Сергіївська пл., Московські ряди, 5; або по округових філіях:

КИЇВ, вул. Короленко, 49.

ДНІПРОПЕТРОВСЬК, просп. К. Маркса, 49.

ОДЕСА, вул. Ласаля, 12.

АРТЕМІВСЬК, пл. Волі, 109.

А ТАКОЖ НАШИМИ УПОВНОВАЖЕНИМИ ПО ВСІХ МІСТАХ УКРАЇНИ

ПОПУЛЯРНО-НАУКОВИЙ ТА МЕТОДИЧНИЙ АНТИ-
РЕЛІГІЙНИЙ МІСЯЧНИК ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ РАДИ
СПІЛОК БЕЗВІРНИКІВ ТА УПРАВЛ. ПОЛІТОСВІТИ
Н. К. О. У. С. Р. Р.

ЗМІСТ

	Стор.
Д. м. Ігнатюк. Куркулівсько-попівський блок, переви- бори рад і антирелігійна пропаганда.	3
І. в. Сухоплюєв. Ленінові погляди на релігію	8
А. Івановський. Гапонівщина	12
А. Аренберг. „Антихристове тавро“	15
А. Томенко. Що таке кремація?	18
І. Гаїбів. „Маллячий“ процес.	23
Оландер. Седнівські моці	37
Білоруський. Різними шляхами до однієї мети (алко- голь та релігія)	43

За кордоном

— По „царству божому“. Слова й діла. Дякують своїм по- мічникам. З молитвою до погромів.	47
---	----

Що діється на місцях

Селянин (с. Липова Долина). — Оновила ікона. Гр. Сні- гір (с. Карабачин). — Що то є „свята трійця“? Неві- рян (с. Чумаки). — Бог нікому не дарує. М. Конів (Ва- луйськ). — Чудотворна крамничка. Дописувач із Терешок (с. Попільно). — Два куски	49
--	----

На допомогу антирелігійникові

А. Ів-ський. Чому треба боротися з релігією (конспект доповіді)	51
М. х. Волобуєв. До питання про вивчення релігійних рухів	53

Бібліографія

А. Кустинець. Брянцев (Равинський) „Тайнощі чудес“. . .	58
А. К. — В. В. Вересаєв. „Об обрядах старых и новых“ . .	58

Офіційний відділ

Лист ТВР СБ. До всіх організацій СБ. Інструкція що до організації й роботи міських осередків спілки безвірників.	59
--	----

ДМ. ІГНАТЮК

КУРКУЛІВСЬКО - ПОПІВСЬКИЙ БЛОК, ПЕРЕВИБОРИ РАД І АНТИРЕЛІГІЙНА ПРОПАГАНДА

Невпинний зріст економічного добробуту нашої країни супроводиться підвищенням політичної активності всіх шарів населення, і в тому числі шарів, що нам ворожі. Завдання компартії й радвлади в тому, щоб активність, яка сприяє соціалістичному будівництву, цілком підтримувати й поглиблювати й тим протиставити наш соціалістичний вплив впливові й політичним прагненням реакційних елементів (куркулівству, непманам, буржуазній інтелігенції).

Останні роки неухильно провадиться відживлення діяльності всіх наших політичних і громадських організацій, широко поглиблюється в практику цих організацій принципи радянського, революційного демократизму, і це дає вже великі позитивні наслідки.

Було - б дивно, коли - б нашу практику розширення принципів демократизму, виборності не використовували для своєї мети куркулівські й непманівські елементи: зміцнюючи революційні принципи, ми одночасно й неминуче розширюємо й ті можливості, що проти нас використовують буржуазні елементи нашої країни.

Відносно швидкий зріст соціалістичного сектору нашого господарства порівняно з сектором капіталістичним певно забезпечує перемогу соціалістичних тенденцій і в політичній сфері. Проте тепер боротьба в цій галузі поки рік - у - рік загострюється, міцнішає в міру того, як дужчають сили тих, що борються.

Моменти найгострішої боротьби з цілком зрозумілих причин збігаються з моментами перевиборів наших організацій, особливо — перевиборів рад. Підчас наступної кампанії перевиборів рад на селі боротьба пролетарських елементів із куркулем за спілку, за вплив на середняка точитиметься, очевидно, інтинсивніше, ніж минулих років. Цього року куркуль, очевидно, ще настирливіше намагатиметься використати всі легальні й нелегальні можливості, щоб забезпечити своє „представництво“ в радах.

І от у процесі саме цієї кампанії безвірники повинні особливо зацікавитися одним маневром наших ворогів, маневром, що дуже поширився.

Ми маємо на увазі той куркулівсько - попівський блок, що як активна політична сила виступав підчас торішніх перевиборів рад і, безперечно, виступить цього року. У постанові Політбюра ЦК КП(б)У про підсумки виборів 1924 — 25 року цілком виразно зазначено: „Постійними активними провідниками глитайського антирадянського впливу були церковники“. Про те саме каже й резолюція липневого пленуму ЦК і ЦКК ВКП: „У зв'язку з ходом перевиборчої кампанії, що відбила зріст дрібнобуржуазних верств як на селі, так і в місті, особливо підкреслюється потребу пояснити й викрити масам усі як одверті, так і приховані (що тепер буває значно частіше) політичні виступи буржуазних елементів... наприклад... політику використання проти інтересів пролетарської диктатури деяких економічних, культурних і релігійних організацій...“

Цей блок не має для нас нічого несподіваного. Не треба забувати, що церква й майже весь її апарат, не вважаючи на всі пережиті за часів революції струси, до цього часу одна з усіх старорежимних інституцій збереглася мало не цілком. Вона зберегла свою незмінну класову природу, що полягає в характері її реакційного вчення й в об'єктивній ролі її, як знаряддя класового пригнічення й визиску. Релігійні інституції досі мають свій організаційний кістяк, своє досить ізольоване внутрішнє життя, свою „суспільність“.

Несподіваніше було - б те, коли - б ворожі нашому будівництву елементи, позбавлені в нас права утворювати свої партії, політичні організації, не намагалися - б використати цей для них придатний готовий апарат. Це — з одного боку.

З другого боку, процес перетворення релігії із „знаряддя пануючих клас“, яка вона була до пролетарської революції, нині в умовах пролетарської диктатури, коли владна класа відкидає всяке співробітництво з релігією й церквою, цей процес тільки й міг піти єдиним шляхом, шляхом пристосування релігії й релігійних організацій до потреб тих саме визискувальних, хоча вже й не пануючих, соціальних груп: глитая, крамаря, непмана. Так, по - старому лишаючись за класове знаряддя, релігія в наших умовах є „гальмо соціалістичного будівництва“. Безперечно, поки - що ми є за свідків лише початкової стадії пристосування релігії й її організацій до цієї, трохи відмінної від старої, ролі. Релігійним організаціям у нашій країні випало теж, так - би мовити, важке завдання самовизначитися в досі нечуваних громадських умовах. Цей процес для церкви не минув безслідно: історія розколів у чорному таборі є найяскравіший показник цього. Проте, вже тепер у сучасних економічних і політичних умовах початкова розгубленість церковників минає, духовництво (усяких гатунків) починає намацувати під ногами ґрунт.

В наслідок цієї „стабілізації“ є на селі блок попа з куркулем, де піп і церква виступають не тільки як пасивний спільник, але як активна політична сила, яка зростає остільки, що в своїй боротьбі починає вживати вже певних організаційних форм і метод. Тільки так можна

оцінювати такі факти торішніх перевиборів, як от, наприклад: складання наперед у церковних радах кандидатських списків, використання куркулями церковних рад для фракційних нарад, планово-організована попередня агітація й „оброблення“ виборців у церкві за „своїх людей“ і проти безвірників-комуністів, висування підставних осіб із бідноти, які наперед оплутані куркулівською неволею, залучення співчутливих собі споюванням їх коштами церковного активу, організовані виступи церковних рад на виборчих зборах з демонстративним відходом і спробами зірвати ці збори підчас невдач. Такі головні методи діяльності куркулівсько-попівського блоку. Політичний зміст цих виступів досить яскраво виявлено в заяві одного куркуля на Київщині: „Коли до сільради потрапляє такий, що має (тоб-то: не голота якась, але людина з майном), то він, захищаючи своє й пам'ятаючи за бога, дбатиме й за нас“.

Як відомо, лише за деякими винятками, такі спроби за минулих перевиборів закінчувалися цілковитою невдачею для „блоку“. Проте, в перерві від цих перевиборів до цього часу ми маємо змогу на досвіді впевнитися, що під тією або іншою підливою спроби куркулівства здійснювати свій вплив на діяльність сільських організацій за цілковитого прислужництва й відданности церковників не тільки не залишено, але, навпаки, зросли. Готуючись до нових перевиборів рад, на це потрібно зважати.

Ані партія, ані органи державної влади не випустять із меж свого зору цей політичний момент. Вже тепер вжито запобіжних заходів проти таких фактів, як свавільне тлумачення інструкцій до перевиборів, яке за минулих перевиборів давало змогу брати легальну участь у виборчій кампанії особам, в тому числі деяким церковникам, які згідно з конституцією позбавлені права голосувати.

Старанне готування всіх наших організацій до виборів цього року розпочато заздалегідь й своєчасно. Це гарантує невдачу й цього року для всіх антирадянських виступів, в тому числі й виступів куркулівсько-попівського блоку. Проте увагу безвірників на цій справі ми повинні зосередити.

Чому це потрібно? Це потрібно насамперед не тому, що безвірники мають у звязку з перевиборами провадити якусь свою безвірницьку роботу в масах, мають висувати якісь свої особливі гасла. Зовсім не так. Ми саме хотіли попередити від такої тактики безвірників, бо, на жаль, спроби боротьби безвірників із попами й куркулями довкола виборів рад, не погоджені з загальною лінією й заходами партії й влади що до цього, подекуди помічалось. Піти цим шляхом безвірникам — це значить піддатися на провокацію попів та куркулів, це значить політичну, класову боротьбу на селі перевести на догоду куркулям, на рейки боротьби за й проти релігії. Адже цього й бажають наші вороги, коли починають агітувати за „богобоязливих“ членів ради й проти безвірників, тоб-то проти комуністів, проти бідноти. Це повторило - б

те, про що писав Ленін: „Проповідник атеїзму в такий момент і за таких обставин став - би в пригоді поам, які нічого так не бажають, як замінити розподіл робітників по участі в страйку, розподілом за вірою в бога“.

Тут завдання якраз протилежне. Всі виступи під церковно - релігійним прапором, з благочестивими гаслами потрібно розшифрувати так, щоб викрити їх справжній політичний куркулівсько - визискувальний зміст, потрібно зуміти вказати, що бога тут вживають лише, щоб заховати справжні наміри. От у цей бік і мають бити безвірники. Допомогти партії попередженням, викриттям таких куркулівсько - попівських махінацій безвірники зможуть більше як хто инший, бо вони, звичайно, уважніш придивляються до діяльності церковників, краще знають їхні наміри та звички.

Основний і найважливіший висновок із діяльності церковно - куркулівського блоку, що мають зробити безвірники, це висновок у справі потреби в звязку з цим певного корективу повсякденної практики своєї антирелігійної роботи. Суть цього корективу ось у чому: виявлення класової ролі релігії, це, як відомо, вісь усієї нашої антирелігійної пропаганди. — „Релігія є знаряддя класового пригноблення“. Додержуючись цієї формуловки, наша антирелігійна пропаганда до цього часу виявила деякий консерватизм, була не досить гнучка, пристосовуючи свій зміст до вимог нинішнього дня. Ми дуже охоче користувалися досі з матеріалів, що доводять з погляду інтересів трудящих реакційність, шкідливість релігії, як знаряддя в руках владної класи („релігія й церква до послуг самодержавства“, „церква як, знаряддя контр - революції, за часів революції“, „сучасна релігія до послуг капіталу за кордоном“). А тимчасом ряд таких питань, як „релігія - знаряддя боротьби проти радянської влади в умовах пролетарської диктатури“, „релігія — куркулівсько - непманівська ідеологія“, взагалі „релігія — гальмо соціалістичного будівництва“, ряд цих питань ще досі не має належного місця в змістові нашої антирелігійної пропаганди. Чи треба підкреслювати, що саме ці питання нашу антирелігійну пропаганду найбільш звязали - б із життям, із поточним моментом, із місцевими обставинами. Проте ми надто мало робили й робимо для того, щоб нашу пропаганду озброїти матеріалами в зазначеному напрямку. Не кажучи вже про брак у нас із цього приводу будь - яких друкованих праць, у нас навіть і звичайних спостережень бракує. Справді, ми через нашу неорганізованість що до цього, з великим запізненням і через випадкові матеріали довідуємося, наприклад, про те, що тепер попи й сектанти старанно провадять кампанію проти сельбудівської роботи.

Далі, чи багато знаємо ми про те, як тепер духовництво й сектанти „обробляють“ дітей, юнацтво, жінок, яких вживають метод. Як широко й яким темпом розгортається ця робота?

— Як підточує новий побут релігія, як тероризують попи на селі всі початки в цій справі?

— Який прибуток має тепер піп, які соціальні групи дають цей прибуток? Скільки коштує парафіянам утримання церкви, скільки церков ремонтується зараз та з яких джерел беруть кошти на ремонт?

— Який соціальний ґрунт кожної, що в нас є, релігійної течії? Як взагалі пристосовується релігія до сучасних умов?

Кажучи побіжно, наші безвірники дуже мало знають, що являють собою тепер сучасні релігійні організації. Ми значно більше знаємо про те, що являли релігійні організації до революції, навіть скільки кожний архірей одержував скарбових грошей на місяць. Це не погано, але - ж цього не досить.

Виступ церковників на політичну арену за наявності релігійної післявоєнної „стабілізації“ сигналізує потребу всім безвірникам нашої країни взятися до серйозного вивчення свого супротивника в його сьогоднішньому вигляді й діяльності. Тепер, коли Україна вкривається мережею осередків С. Б., це завдання цілком здійснене.

Цілком зрозуміло, що наші осередки підчас переведення перевиборчої кампанії мусять як - найретельніше викривати та реєструвати всі прояви діяльності релігійних організацій. Найбільш характерні випадки повинно висвітлювати в нашому журналі, і про це наші безбожні кореспонденти мусять подбати. Увесь - же матеріал, з цілої України зібраний та оброблений у Центр. Раді СБ, стане у пригоді, як цінний показчик у справі обліку сил та методів діяння наших ворогів. А це в свій час допоможе нам вишукати найбільш правильних форм антирелігійної пропаганди.

Релігійні питання мають зараз суспільне значіння. Про релігійні саме інтереси не мусять бути більш і мови. Лише богослов в спроможі гадати, що справа полягає в релігії, як таковій.

К. Маркс

ІВ. СУХОПЛЮЄВ

ЛЕНІНОВІ ПОГЛЯДИ НА РЕЛІГІЮ

Ленін висловлював такі самі погляди на релігію, як в свій час висловлювали Маркс і Енгельс. Основне твердження марксизму таке: „Релігія є опіум для народу“, і Ленін виходив із цієї самої „основи всього світогляду марксизму на релігію“. Вислів Марксів „опіум“ можливо був незрозумілий для наших робітників і селян, через те Ленін робить це порівняння зрозуміліше й називає релігію „вигляд духовної сивухи, в якій раби капіталу гублять власну людську подобу, свої вимоги буд-якого гідного людини життя“. Так визначає Ленін релігію в своїй статті „Про ставлення робітничої партії до релігії“, яку надруковано в „Пролетарії“, в травні 1909 року (збірка творів Н. Леніна, т. XV, ч. I, стор. 250 — 260).

Китайці дурманять себе опіумом. Курці опіуму отруюють свій організм цією отрутою, що дає їм тимчасове забуття життєвих злиднів та страждань. Ленін порівнює релігію не з опіумом, але з сивухою, в якій за царату людність Росії губила власну людську подобу. Так само й раби капіталу затьмарюють власну свідомість релігією, що привчає їх до покори й терпіння, привчає відмовлятися від класової боротьби за своє політичне, економічне й духове визволення. Отже, трудящі, що не відмовилися досі від релігійних вірувань, гублять у релігії своє право на „гідне людини життя“.

Обмірковуючи питання про релігію з пролетарського погляду, Ленін так висловлює погляди Маркса та Енгельса: „Всі сучасні релігії й церкви, усякі релігійні організації, марксизм вважає завжди за органи буржуазної реакції, що захищають визиск і задурюють робітничу класу“.

У цих небагатьох словах сказано дуже багато. Коли проаналізувати, що таке релігія в капіталістичних державах, то виявиться, що релігія за капіталізму є одна із форм духового гніту, знаряддя керувати більшістю в руках меншості визискувачів, засіб затьмарювати класову свідомість робітників та трудового селянства.

Пролетаріатові релігія не потрібна, як знаряддя керувати. За диктатури пролетаріату робітничо-селянський уряд проголосив в основних

законах Соціалістичних Радянських Республік, що пролетаріят прагне безкласового, бездержавного комуністичного суспільства в майбутньому, коли не буде релігії. Щоб здійснити цю мету, пролетаріят веде за собою селянство. В міру наближення до безкласового майбутнього суспільства, релігія ставатиме зайва для раз-у-раз більшої кількості населення: релігія завмиратиме через непотрібність, в міру оволодіння трудящими останнім виробничим процесом, в міру не тільки економічного, але й духового визволення. Релігія витискуватиметься в класовій боротьбі, при чому релігійний світогляд замінюватиметься на науковий.

Проповідь представників духовництва усяких релігій про покору та терпіння є цілком протилежна революційному закликові скинути збройно диктатуру буржуазії, замінити цю диктатуру на диктатуру пролетаріату. Пролетаріят прагне розкрепачити життя на землі, а релігія закликає до покори та терпіння, тоб-то послабляє волю пролетаріату до визволення, присипляє пролетаріят та селянство казками про нагороду в химерному раю.

У своїй статті „Соціалізм і релігія“ (збірка творів Н. Леніна, т. VII, ч. I, стор. 47 — 61) Ленін яскраво протиставить вплив релігії, що принижує й закрепачує, економічному, політичному та духовому розкрепаченню пролетаріата: „Сучасний свідомий робітник, вихований великою фабричною промисловістю, освічений міським життям, відкидає з призирством релігійні забобони, залишає небо до розпорядження попів і буржуазних оченашників, завойовуючи собі краще життя тут — на землі. Сучасний пролетаріят стає на бік соціалізму, що притягує науку до боротьби проти релігійного туману та звільняє робітника від віри в потойбічне життя тим, що об'єднує його для справжньої боротьби за краще земне життя“.

Коли-б робітники виконували релігійні накази, вони ніколи не здійснили-б соціалістичної революції. Навпаки, озброєні марксистським та ленінським світоглядом, свідомі робітники втілили революційні вимоги в життя, скинувши диктатуру буржуазії в жовтні 1917 року, розпочавши перебудову життя на землі згідно з своїми класовими, пролетарськими інтересами. Повставши проти капіталістичного ладу, пролетаріят провадив не тільки політичну й економічну боротьбу проти класи капіталістів та поміщиків, але так само боротьбу проти релігії, що була до послуг визискувачів. Пролетаріят тільки тому зміг здійснити Жовтневу революцію й зміцнити її здобутки, що рішуче відмовився виконувати рабські вимоги покори й терпіння, і отже підготував себе до повстання не тільки проти свого земного ворога — царя, але й проти небесного свого ворога — бога.

Ленін закликав до боротьби проти релігії, до вмілих засобів боротьби. Ленін казав: „Ми повинні боротися проти релігії. Це — а б е т к а всього матеріалізму“ і отже марксизму. Проте Ленін гостро сперечався проти невмілої боротьби проти релігії. Він рішуче обстоював за тим, що

„треба вміти боротися проти релігії, і для цього треба по-матеріалістичному тлумачити джерело віри й релігії в масах“. Щоб уміти боротися проти якоїсь хвороби, треба знати її причини. Так само, щоб уміти боротися проти релігії, треба знати суспільне (соціяльне) коріння релігії.

Яку-ж відповідь дає Ленін на запитання про суспільне коріння релігії? Як він змальовує його? „Соціяльне пригноблення трудящих мас, позірне цілковите безпорадність їхня перед темними силами капіталізму, що завдає щоденно й щогодинно в тисячу разів більше жахливих страждань і лиха рядовим робочим людям, ніж усякі видатні події, як війна, землетрус то-що, от у чому на й глибший сучасний корінь релігії“.

Отже, за найглибший сучасний корінь релігії Ленін вважав недосконалість капіталістичного ладу, що спричинюється до пригноблення трудящих мас і позірної їхньої безпорадності перед темною силою капіталу в капіталістичних державах. Класова боротьба пролетаріату проти капіталістичної кормиги, проти панування капіталу в усіх його формах, допомагатиме знищити сучасний суспільний корінь релігії. З погляду революційного марксизму та ленінізму боротьбу проти релігії не можна відокремити від боротьби проти капіталу.

Ленін надавав великої ваги антирелігійній пропаганді в справі духовного розкрепачення пролетаріату та селянства. Проте, він підпорядкував антирелігійну пропаганду основному завданню робітничої партії — розвиткові класової боротьби визискуваних мас проти визискувачів. Ленін не висував антирелігійну пропаганду на перший план; навпаки, на перший план він висував тільки класову боротьбу.

За наочний приклад завмирання релігійних забобонів у полум'ї класової боротьби є витвердження пролетаріату після січня 1905 року. Кривава неділя — 9 січня 1905 року — була початком революції в тодішній Росії. Вона викорінила релігійні забобони в найсвідомішій частини пролетаріату.

Коли Ленін постійно ставив справу боротьби проти релігії на ґрунт класової боротьби, цим він заперечував толстовське незмагання силою проти зла. Ленін був проти відомого Лева Толстого з його незмаганням проти зла. Ленін вважав, що Лев Толстой цілком не зрозумів російської революції 1905 року. Толстовську проповідь релігії Ленін називав проповіддю мерзотніших речей, які тільки є на світі, саме релігії. („Л. Толстой, як дзеркало російської революції“ збірка творів Н. Леніна, т. XI, ч. I, стор. 115).

Ленінізм і толстовство — просто протилежні одно одному в своїх вихідних поглядах. Ленін закликав пролетаріат на барикади, щоб збройно повалити диктатуру буржуазії; Толстой, навпаки, закликав пролетаріат до незмагання проти зла. Ленін закликав до боротьби проти релігії, Толстой закликав пролетаріат до релігії, хоча й підчищеної, підновленої, звільненої від грубої обрядовості.

Духовництво, а надто сектанти, доводять, що релігія є джерело моральності. Цим вони наче-б потверджують погляди толстовців на потребу релігії. Проте тепер наука цілком довела, що не релігія, не „божественне виявлення“ було за перше джерело моральних понять людей, але з суспільних взаємин зростали ті або інші моральні погляди й правила. І ці останні вже набули форми релігійних вимог.

Ленін обмірковував питання про моральність із погляду інтересів класової боротьби пролетаріату. Ленін викривав буржуазну моральність, побудовану на наказах неіснуючого бога, або взагалі на чомусь позалюдському, позакласовому. Таку моральність Ленін вважав за оману, одурення розуму робітників та селян в інтересах поміщиків і капіталістів. Навпаки, комуністичну моральність Ленін зв'язує з інтересами класової боротьби пролетаріату: „Наша моральність походить з інтересів класової боротьби пролетаріату“ („Завдання Спілки Молоди“, промова на II всеросійському з'їзді РКСМ, збірка творів, т. XVII, стор. 321).

Християнська моральність виправдувала в свій час невільність і крпацтво, за капіталістичного ладу вона виправдує визиск робітників капіталістами. Навпаки, комуністична моральність виправдує боротьбу проти класових гнобителів, виправдує знищення економічної могутності класи визискувачів, відібравши в них засоби виробництва, тоб-то порушивши „священне право власності“.

Ленін ще в грудні 1905 року, на підставі докладно вивченої діяльності Паризької Комуни 1871 року, накреслив загальні положення майбутнього декрета про відокремлення церкви від держави в своїй газетній статті: „Соціалізм і релігія“, де він висловив погляди більшовиків на релігію й з'ясував програмові вимоги більшовицької партії. Пізніш Ленін, як голова Раднаркому РСФРР, у першій половині січня 1918 року доручив колегії комісаріату юстиції поспішити з розробленням декрета про відокремлення церкви від держави. Коли обговорювано цього декрета в Раднаркомі РСФРР, за пропозицією Леніна до першої статті декрета запроваджено основне положення, що церкву відокремлюється від держави, а до четвертої статті декрета додано основне положення, що школу відокремлюється від церкви. Законодавство й практику Паризької Комуни Ленін відтворив у законодавстві РСФРР.

Змагаючись проти перекозчувань основних тверджень марксизму, Ленін, за Марксом та Енгельсом, завжди казав, що релігія є приватна справа тільки що до держави, але ні в якому разі релігія не може бути приватна справа що до робітничої партії. Цей погляд, що його Ленін висловив 1905 року, він часто повторював 1909 року, 1917 і т. д. (див., наприклад, збірка тв. т. XIV, ч. II, стор. 358 — 359: „Держава й революція. Вчення марксизму про державу та завдання пролетаріату в революції“). Відци Ленін робив цілком природний висновок про потребу провадити антирелігійну пропаганду.

Ще року 1905 в своїй статті „Соціалізм і релігія“ Ленін цілком певно вимагає антирелігійної пропаганди: „Пояснення нашої програми неодмінно включає тому й пояснення справжнього історичного й економічного коріння релігійного туману. Наша пропаганда неодмінно включає й пропаганду атеїзму“. (Збірка творів, т. VII, ч. I, стор. 50).

Ленін за Енгельсом надавав великої ваги масовому розповсюдженню матеріялістичної літератури серед робітників. Антирелігійну пропаганду треба провадити так, щоб розбуркати багатомільйонові маси, примусити їх тверезо поглянути на релігію. Уже року 1922 в своїй статті „Про значіння войовничого матеріялізму“ Ленін каже: „Цим масам треба дати найрізноманітніший матеріял атеїстичної пропаганди, знайомити їх із фактами з усіх царин життя, підійти до них і так і сяк, щоб їх зацікавити, розбудити від релігійного сну, розбуркати з усіх боків усіма способами то-що“.

Ленін обстоював за тим, що провадячи антирелігійну пропаганду, треба зацікавити зовсім ще нерозвинені маси свідомим ставленням до релігійних питань і свідомою критикою релігії.

Ленін часто повторював, що пролетаріят у Росії є проводир боротьби проти всіх пережитків серед-

Раніш казали: „Кожен за себе, а бог — за всіх“. Й скільки лиха від цього сталося. Ми скажемо: „Кожен за всіх, а без бога ми як-небудь обійдемося“.

Ленін

ньовіччя, в тому числі й з релігією. Через чотири роки після Жовтневої революції в своїй статті „До чотирьох роковин Жовтневої революції“ (збірка тв., т. XVIII, ч. I, стор. 365) Ленін каже: „Ми проти релігії боролися й боремося щиро“. Це значить, що справу про такий пережиток середньовіччя як релігія, розв'язало остаточно тільки радянське законодавство, і що тільки комуністична партія боролася й бореться проти релігії насправді.

А. ІВАНОВСЬКИЙ

ГАПОНІВЩИНА

Царат та буржуазія додавали всіх сил, щоб скерувати робітничий рух на збочення із шляху революційної організованої боротьби. Вони намагалися прибрати керування цим рухом до своїх рук й утворювали організації, на чолі яких ставали агенти поліції. За таких агентів були безумовно ширі прибічники царату й між иншим також духовництво.

Ось через що не заперечував уряд діяльності попа Гапона, коли ві розпочав організовувати „общества русских фабрично - заводских рабочих“. Ці „общества“ були на зразок тих, що їх організував раніш начальник московського охоронного відділу Зубатов.

Чого навчав робітників піп Гапон? Він у розмовах про тяжке становище робітників переконував їх, що це все залежить тільки від того, що про це становище не знає цар. Що досить тільки про це розказати цареві й він утворить справедливість. Такими думками Гапон підтримував віру в ласку цареву, що була ще поміж робітників й перешкоджав пропаганді революційної партії, що закликала до боротьби.

Мал. худ. Пчеліна

9 Січня

В роботі своїй товариства, які засновував Гапон, намагалися відтягти робітників від політичних питань, негативно ставились до представників політичних партій, їх виступи вважали за перешкоду, виховували вороже до них ставлення.

Отже, діяльність Гапонова перешкоджала розвиткові революційного руху, гальмувала революційну роботу, затримувала розвій класової свідомости робітників: ряса попа, яку вони звикли шанувати, засліплювала їм очі. Вони смирялись і в тяжких умовах визиску й безправ'я сподівались на цареву ласку.

Таке поводження Гапона дуже сподобалось буржуазно - ліберальним колам, не вороже ставився до нього й уряд. В діяльності Гапона

вони вбачали захист од впливу соціал-демократичної партії та її революційної діяльності. І вони не помилялися, бо Гапон дійсно був зв'язаний з охоронним відділом і виконував його завдання, як це було доведено року 1906.

В наслідок діяльності Гапона робітники пішли 9 січня 1905 року до царя просити захисту від злиднів, вірячи, що є правда, яку може встановити тільки цар.

Петиція, яку складено, свідчить, що робітники були певні в можливості поліпшити життя в умовах царату й з ласки царевої. Цю надію зміцнювало релігійне освячення особи царя, як представника божої правди на землі. Цей релігійний настрій виявився в тому, що робітники пішли до царського палацу з іконами та корогвами.

Уряд цілком свідомо поставився до цієї справи, але зовсім не так, як сподівалися робітники. Йому відомий був настрій робітників, він добре знав, що робітники йдуть озброєні, він бачив ікони, які не були за доказ революційних намірів. Він завчасно вирішив зустріти робітників огнем, він підготував криваву бойню. Й цілком свідомо він стріляв в ікони, яким він примусово навчав молитись. Робітників, щоб вони не говорили, як-би вони його не благали, він вважав тільки за своїх ворогів, яких він міг тільки збройно примусити собі коритись. І він вирішив залякати їх, жахом приголомшити всі їхні бажання, кров'ю залити всяку спробу шукати шляхів до визволення та кращого життя. Але тільки сталося навпаки. За мирну спробу просити ласки в царя робітники відплатили тисячами забитих та ранених. Й це не привело їх до покірливості.

Робітники впевнилися, що слід іти не за попом, а за своєю робітничою революційною партією, не з іконами слід просити царат, а боротись проти нього збройно.

Ті, що йшли за попом Гапоном, а на прикладі їх й всі робітники зрозуміли, що попівська ряса й релігійність й так звані „религиозно-нравственные собеседования“, які проводили на гапонівських зборах, усе це було лише засобом засліплювати очі робітникам, засмічувати їхню свідомість, дурити їх, ховати від них дійсні шляхи боротьби за визволення.

„Релігійна людина молиться, пролетарій, що
придбав класову свідомість — діє.

Т. Гартвіг

„АНТИХРИСТОВЕ ТАВРО“

(До всесоюзного перепису)

Всесоюзний перепис, що оце нещодавно скінчився, є справа надзвичайної державної ваги. Успішне виконання такої роботи можливе лише в тому разі, коли уряд, який впорядковує перепис, здатний наслідки перепису використати для кращої організації господарського та політичного керівництва країною. Лише в такому разі людність, що її переписують, та що буде впевнена в доцільності перепису, поставиться до перепису цілком свідомо. Успішне переведення „Всесоюзного перепису“ потверджує це.

Цілком в інших обставинах відбувався останній царський перепис року 1897. Нарис тов. Аренберга лише за одним прикладом змальовує, до яких шкідливих наслідків міг спричинитися цей перепис, якого переводив той уряд, що зміцнював свою владу всілякими насильствами, не минаючи також й релігійних.

Ред.

Перший всеросійський перепис року 1897. Розпал царської реакції

Між Тирасполем та Бендерами на мальовничому березі Дністра розкинулося село Тернівка, залюднене переважно старовірцями. Десятки старовірських хат розташувалися по садках, тонучи в зелені, невидимі й майже неприступні для тих, хто не знає місцевости.

Тут, у цих хатах-манастирках, що складалися з келій, жили найвідсталіші безоглядно фанатичні старовірці. Сюди приходили „спасатися“ виходці з старовірського села Плоського, що поблизу. Гнані й переслідувані царською владою за „розкол“, фанатики-старовірці йшли з міст і сел у сади та плавні. Хати й келії були неприступні для чужого ока. Кожний західень був тут нечистий, антихрист у людській подобі.

Наприкінці 1896 року царська Росія наказала готуватися до перепису. Тернівка, Плоське й Тираспіль заворушилися. Усякий перепис, усяка реєстрація — втручання нечистої сили, навождення диявольське. На всякому, хто потрапить у перепис, буде тавро антихристове.

Острах охопив старовірців, і щоб врятуватися від диявольської витівки, сотки їх на час перепису пішли в ліси або в тернівські плавні.

Тут довгими зимовими вечорами в тісних і задушних хатах, що прочаділи ладаном і оливою, просиджували старі й молоді, жінки й чоловіки. Тут шепотіли про наближення антихриста, про страхіття пекла, що загрожує всім, хто має на собі тавро антихристове.

При світлі лампадок прокидалася хороблива фантазія, виникали химерні ідеї.

У масі, охопленій психозом, виділялася „пророчиця“ Віталія. Молода, вродлива жінка, вона була красномовна й вміла вмовляти.

З Плоського до Тирасполю, з Тирасполя до Тернівки ходила вона, намовляючи заховатися від перепису. Авторитет її був великий, і слова її падали на добрий ґрунт.

І от виникла химерна ідея — піти від життя. Пророчиця Віталія впевняла:

— Господу богові угодна така смерть, коли йдуть у царство його з молитвою на вустах. Треба закопатися живцем!

Цю думку підхопила купка фанатиків. Але потрібний грабар, який повинен був би закопувати живцем людей. Ніхто не береться.

— Жереб! — вирішує Віталія.

Жереб падає на Федора Ковальова.

Русявий, середній на зріст, худорлявий, обличчя аскета. Йому 23 — 24 роки. Він відмовляється, теж хоче в домовину, але збори наказують, а Віталія доводить:

— Тобі випало велике щастя врятувати від геєни вогненної стільки душ христових.

Ковальов скорився...

Холодної січневої ночі починають готуватися. Під хатою Ковальова льох із склепінням, устелений м'яким вапняком. З стіни напроти входу виймають кілька каменів. Удари лопати по вогкій землі, і скоро на аршин від долівки готова видовбана мина. Довжина її — довжина людського тіла. У ній можна тільки лежати.

Ще одна ніч таємничої роботи, і готова ще одна мина. Але в обох може лягти тільки 15 — 16 чоловіка, а всіх, що бажають врятуватися від тавра антихристового, 25 чоловіка. Для решти викопують у саду, кроків 50 від хати, квадратovu яму на зріст людини.

Все готово, все передбачено.

До перепису лишилося кілька днів. Дні й ночі засуджені проводять у пості й молитвах. Федор Ковальов має велике „щастя“ поховати живцем 25 чоловіка, в тому числі свою молоду жінку й трьох дітей — трьох років, двох і одного року.

Спільну молитву із співами закінчує похід у ризах і чернечих одягах. У руках молитовники, хрести й кадила.

Шістнадцять чоловіка сходять у льох, а дев'ять ідуть у сад. У кожен міну лягає вісім чоловіка. Ковальов працює до знесилення. Каміння й тинк швидко й щільно закривають пащі обох мин, відтилунають співи молитов. Все замуровано, все заглажено, нема й сліду мин.

Жінка й діти лишилися для домовини в саду. Один по одному спускаються в квадратову яму сім чоловіка. Останні подають дітей. Батько передає їх матері. Перекидають через яму грубі дошки, а потім на дошках зростає висока могила.

Все скінчено...

Федір Ковальов сам у глухих садах, один на кілька хат. Через кілька хвилин його тягне до садової могили... Він підходить і чує зойки, чує благання допомоги, що лунають з-під землі...

Але жереб. Але обов'язок. Він тікає від могили, але не по лопату, а щоб забути в молитві. Повернути не можна. Всіх „врятовано“.

28 січня — перепис.

З тернівського сільського управління з'явився рахівник і знайшов пустельне царство.

Ковальов на цей день десь зник.

Минуло три місяці. Ковальов лишався сам у саду. Сусідні старовірці знали про подію, але співчутливо мовчали. І тільки на початку квітня шепіт обернувся на вперті чутки, що дійшли нарешті й до Тирасполя.

Квітневого теплого й сонячного ранку з Тирасполя до тернівських плавнів виїхали слідчі з кандидатів на судову посаду, повітовий справник, становий пристав і інші. Пошкандибав і я в Тернівку.

Ковальов, знесилений безсонними ночами за молитвою, не відмовляється. Він розповідає все, як на сповіді.

Другого дня розрито мина й ями в саду. В минах групи лежали згорнені, тісно один до одного поряд. В руках недогарки церковних свічок, молитовники, хрести. Всі чудово збереглися. Трупи в садовій ямі були в безладді.

Незабаром у саду на столах з'явилися 25 трупів... Лікар на-вмання розрізує два-три з них. Висновок такий — смерть від задушення...

Незабаром до Тирасполя прибули європейські й американські кореспонденти, і подія облетіла європейську й американську пресу. Прибув до Тирасполя й обер-прокурор синоду.

На виявлення дикого фанатизму й жахливої темряви царський уряд відповів новими репресіями проти старовірців. Федора Ковальова не судили, але адміністративним порядком заслали до Суздальського монастиря. Розумнішого засобу боротьби проти темряви й фанатизму царський уряд придумати не міг. Але мета була інша. Треба було популярного в старовірських колах Ковальова зманити з лона розкольніцтва в лоно православ'я. І мети досягнуто: в монастирі Ковальов перейшов у православ'я.

Минуло вісім років. Революція 1905 року амнестувала деяких політичних і релігійних злочинців. Федір Ковальов повернувся на південь, але не до Тернівки, а до Одеси, де почав працювати за швейцара в одній із одеських установ.

17 грудня 1926 року я спеціально виїхав до Тирасполя, а також у село Тернівку — місце трагічної події 1897 року. Виявилося, що Федір Ковальов, головний герой трагедії, що виконав тоді план уникнути перепису й поховав живцем 25 чоловіка, в тому числі дружину й трьох дітей, живий. Скоро після звільнення з монастиря й недовгої служби в Одесі він повернувся до Тернівки. Тут він живе тепер у саду, недалеко місця, де закопав старовірців. Він узявся до садівництва та хліборобства.

Тепер, коли до нього прийшов реєстратор, він охоче дав усі відомості. Повідомив, що жонатий і має шестеро дітей від другого шлюбу.

Діти вчаться в трудовій школі, хоча вдома виховуються в релігійному дусі.

У саду, де поховано 25 жертв фанатизму, ніяких слідів жахливої події. Сам Ковальов виглядає бадьоро. Про минуле розповідає, як про лихий сон. В оточенні його так само відбувся гострий перелом що до влади, а також у поглядах на релігію.

Мене цікавило, як ставляться до перепису старовірські громади в Тирасполі, Тернівці та селі Плоському, що їх людність становить разом 15 тисяч чоловіка. Тираспільський РайВІК особливу увагу звернув на ці ста-

ровірські ведмежі закутки. Вжито заходів для популяризації перепису й попередження

„Релігія — сон людського духу“.

Л. Феєрбах

темних чуток. Мети досягнено блискуче. Перші-ж дні вказали, що перепис у цих місцях буде проведено успішно. Людність давала відомості охоче, реєстраторів зустрічали приязно, ніяких інцидентів і казусів не було.

У тернівських плавнях, де колись був старовірський скіт, тепер розквітає здорова корисна праця. Реєстратори застали всіх мешканців на місцях. Виявилося, що мешканці цілком освідомлені про мету перепису. Аналогічні відомості одержано з Плоського, колись центрального пункту темних старовірців. У самому Тирасполі перепис також проходив блискуче.

А. ТОМЕНКО

ЩО ТАКЕ КРЕМАЦІЯ?

Кремацією зветься похорон через спалення трупа. Цей спосіб похорону значно переважає закопування трупа в землю, що досі в нас практикується.

З гігієнічного боку надзвичайно важливо швидко й цілком знищувати труп через спалення. Трупи, що розкладаються в домовинах,

часто забруднюють підгрунтові води й иноді, отже, стають за джерела зарази. Надто збільшується така небезпека підчас пошестей та війн, коли багато трупів ховають у землю покvapно й неохайно, і отже заражують повітря. В певній мірі саме це й спричинялося до величезного поширення за минулих років усяких пошестей — холери, чуми, тифу то - що. Спалення трупів цілком усуває цю небезпеку.

Друга важлива перевага крематорія — не треба кладовищ. Ці величезні склади загнилих трупів, куди протягом десятків або й сотень років постачають „свіжі“ запаси, відбирають великі ділянки землі. А це за великої земельної пустоти надто по великих містах дуже дається в знаки. Крім того, міські управління, заповнивши старі кладовища, коли трупи вже доводиться закопувати один над одним, звичайно відводять під кладовища місця на далеких околицях. А від цього похорон ще дорожчає. Адже треба платити за транспортування.

Кремація дасть змогу майже цілком знищити кладовища. Місце потрібне тільки під крематорій (так зветься будинок, пристосований для спалення трупів). Сховища для посуду з попелом покійників (так звані колумбарії) містяться звичайно в цьому самому будинку або в невеличкому садку. Коли крематорій працює нормально, похорон через спалення недорогий (від 3 крб.).

Перелічених двох головних переваг кремації цілком досить для невпередженої людини, щоб негайно вирішити справу про потребу цілком перейти на спалення трупів, надто по великих містах, де гостро відчуються хиби давнішнього способу поховання.

Антирелігійне значіння кремації

В чім - ж річ? Чому кремація ще не заступила цілком кладовища, хоч - би по культурніших країнах? Чому в нас, у радянському Союзі, тільки тепер починають будувати крематорії по головних містах?

Відповідь зрозуміла: давніший спосіб поховання заховує в собі всі релігійні забобони, які ще досі дурять голови багатьох людей. І, крім того, лютий ворог спалення трупів є піп, бо спалення на багато зменшить, а в недалекому майбутньому й цілком знищить його прибутки. Адже спалення трупів припускає в людей у великій мірі звільнення від багатьох релігійних забобонів.

Через те попи з таким галасом зустрічають думку про кремацію. Через те вони й мобілізують так зване „святе письмо“, щоб довести потребу ховати в землі, хоч у цьому „святomu письмі“ нічого, наче, не згадується про заборону палити трупи. Попам лишаються непевні шляхи для доводів. Наприклад: на другий прихід воскреснуть мерці. Але як воскреснуть покійники, спалені в крематорії, коли від них лишиться самий попіл? Певно, не побачать вони воскресіння, як свої вуха...

З наведеного прикладу бачимо, що людність повинна бути дуже культурна, щоб наважитися на кремацію.

А відци впливає, що пропаганда кремації зв'язана з великою культурною, зокрема антирелігійною, роботою. Саме через це досить поширені на заході „товариства друзів кремації“, товариства, що провадять антирелігійну пропаганду. Цим товариствам доводиться не тільки запевняти, що кремація дуже вигідна тут, на землі, але що вона не загрожує жодною небезпекою й там, на тому світі“, бо „того світу“ зовсім немає. А щоб довести, що немає небесної

Церква Ново - Донського цвинтаря в Москві, що її перебудовують на крематорія

географії, треба вкорінити в громадянах безвір'я, треба вирвати їх з-під впливу попівського. Саме цей антирелігійний вплив кремації є за наших часів найважливіший. Кремація вичищає не тільки землю від загнилих трупів, але й мозок людей від засмічення „чистою“ та „нечистою“ силою.

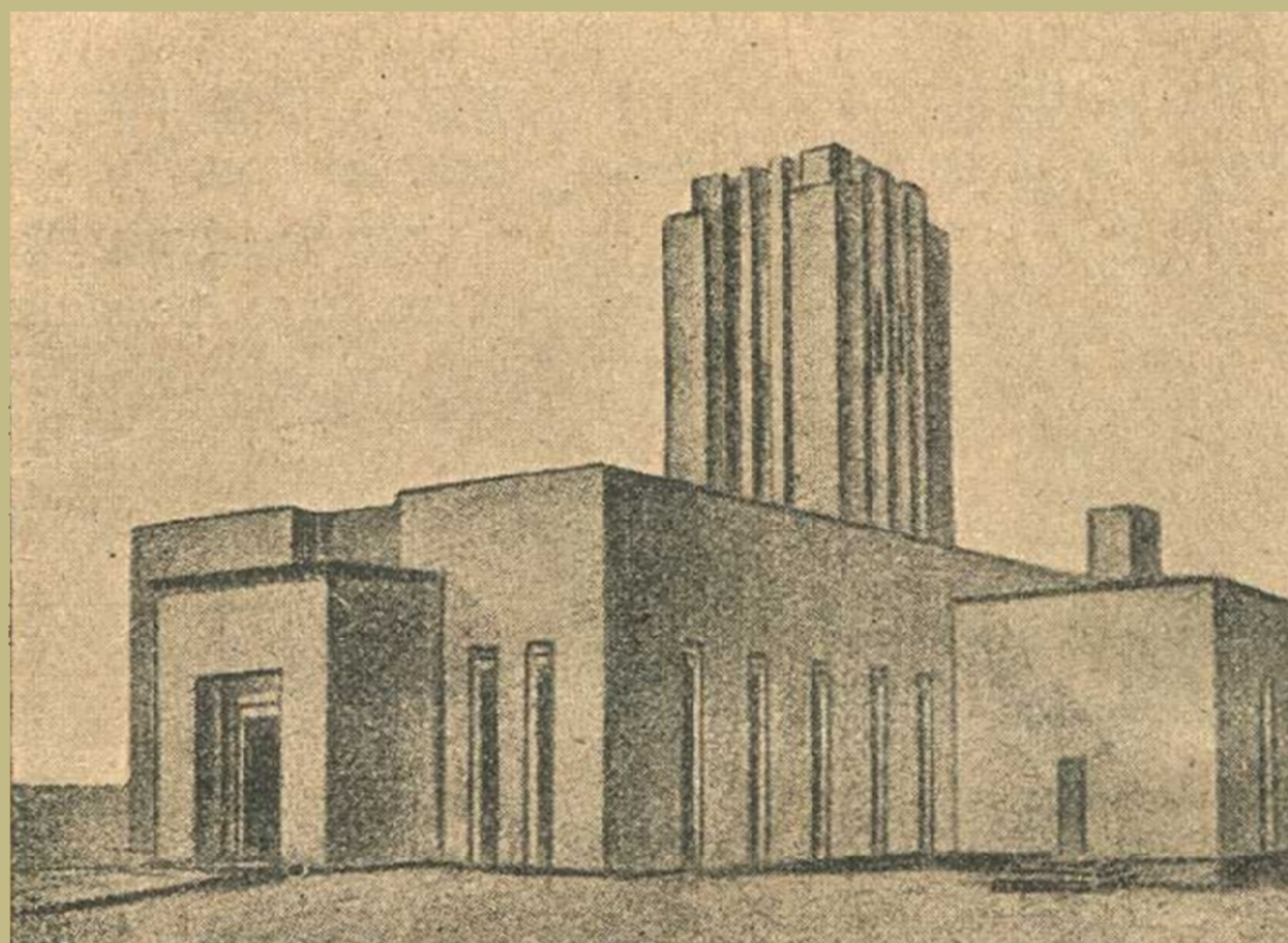
Розвиток кремації

З давніх - давен кремація є за головний обряд похорону в Японії та Індії. Наприклад, в Японії усяких розмірів крематоріїв є щось із 36 тисяч. Сюди кремація перейшла в спадщину від давніших часів, коли спалення трупів мало первісний релігійний зміст.

Крім японців та індусів, спалювання трупів за сивої давнини було поширене в багатьох народів: асиро - вавилонян, стародавніх греків, стародавніх німців і слов'ян.

Коли поширилося християнство, в західній Європі починається з боку попівства люта боротьба проти спалення трупів. Під впливом попівства в VIII віці Карло Великий видав декрета, що забороняв кремацію під загрозою кари на смерть і наказував ховати на кладовищах та біля монастирів. А як кладовища були власністю монастирів та попівства, то це й робило з них джерела прибутків. Позбутися їх духовництво зовсім не мало на думці.

Новітній рух за спалення трупів розпочався ще кілька сот років тому під впливом жахних пощестей, що охоплювали цілу Європу й відбирали безліч жертв.

Проект московського крематорія, на якого перебудовують церкву з Ново-Донського цвинтаря

Проте широко розгорнувся цей рух тільки років п'ятдесят тому. Перші крематорії були відчинені тільки року 1876 в Італії (м. Мілан) і року 1878 у Німеччині (м. Гота). Відтоді кремація невпинно зростає. Ось таблиця, що вказує на кількість крематоріїв і спалених трупів протягом 1924 року в усіх країнах*).

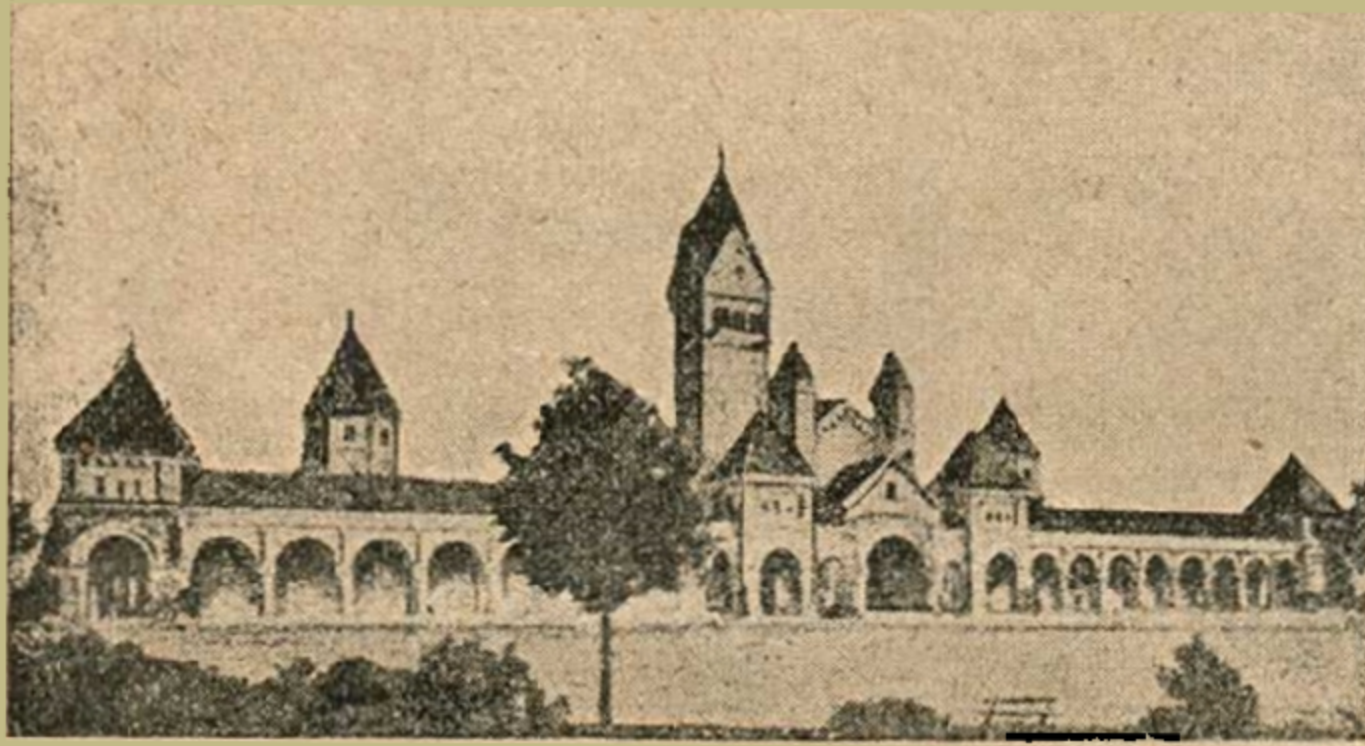
Країни	Кількість крематоріїв	Рік відкриття першого крематорія	Спалено у 1924 року
Італія	33	1876	непевні відомості
Німеччина	64	1878	33.523
Америка	87	1884	коло 17.000
Швейцарія	17	1889	3.341
Англія	16	1885	2.390
Аргентина	1	1886	15.878
Франція	7	1889	коло 5.000
Австрія	1	1923	1.424
Чехословаччина	5	1918	2.543
Швеція	3	1887	324
Норвегія	3	1907	805
Данія	1	1917	878
Разом	238		коло 83.000

*) Цю таблицю подано із статті про кремацію в № 4 журналу „Хочу все знати“ (1926 року).

Крім перелічених країн, кремація є ще в Бразилії, Голандії, Еспанії, Канаді, Мексиці, Португалії, Чилі.

Кремація в радянському Союзі

Всі спроби в довоєнній Росії запровадити кремацію, хоч - би з міркувань санітарного характеру, подибували на рішучу відсіч із боку

Крематорій у німецькому місті Ляйпцігові

духовництва, яке проголосило, що кремація суперечить догматам православної віри.

За радянської влади вже року 1918, до декрета про кладовища й похорон за палкої підтримки Ілліча запроваджено пункт про кремацію. Перша практична спроба відкрити крематорій року 1920 в Ленінграді не вдалася через брак палива.

Тільки тепер, року 1927 у Москві закінчується будова першого в радянському Союзі крематорія. Під нього використано недобудовану колись церкву на Новому Донському кладовищі. Архітекту цієї церкви цілком змінено (див. мал.). Всередині устатковується дві крематоріяльні печі, привезені з Німеччини.

Техніка спалення

Спеціальної системи печі завантажуються кам'яним вугіллям або коксом, який, згоряючи, перетворюється на газ, до білого розпікає стінки камери, де й спалюється трупа. Коли піч розпечено до певної температури, туди пускається повітря, і камера стає готова до спалення. Труну з трупом подається в камеру на рейках або санках. Тут труп згоряє в струмені гарячого повітря. Весь процес відбувається протягом $1\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ годин. Попіл провалюється крізь рушті вниз. Його збирають у посуд, який віддають родині небіжчика, щоб поховати в землю або вмістити в урну. Урна може зберігатися в спеціальному помешканні при крематорію, так званому колумбарії, або родичі небіжчика ховають її, де захочуть. Щоб зберегти попіл небіжчика від домішок, труну звичайно роблять з якогось легкого дерева (наприклад, ялина, сосна), а небіжчика одягають в паперовий одяг. В країнах, де є кремація, вже давно практика виробила певну процедуру похорону.

Наша країна, дуже відстала що до кремації від інших країн, тепер, за радянської влади, є супроти інших у кращих умовах. Головний ворог кремації — попи, вони вже не можуть, як раніше, спиратися на владу. Через те кремація має в нас швидко поширитися, сприятиме як - найскоріше позбутися релігійних забобонів.

„МАЛПЯЧИЙ“ ПРОЦЕС В АМЕРИЦІ, І З ЧОГО ВІН ВИНИК

Хто й чому саме за релігію

Що допомагає за наших часів існувати релігії по всіх буржуазних країнах? Що дає їй змогу існувати? Щоб відповісти на це запитання, треба встановити насамперед, хто підтримує релігію.

Найменше коштів церква одержує від бідноти, проте, її призначено майже для неї. „Прийдіть до мене всі знеможені та отягчені, то упокою вас“, — кажуть у церкві, приписуючи ці слова христові, який ніколи не існував. І ці отягчені, ця пригноблена, злиденна біднота, що втратила надію на „цей світ“, заспокоює себе вірою в „той світ“; не мавши щастя в житті, звикають миритися із злиднями, сподіваючися на солодке „майбутнє життя“. І біднота марить, що на „тому світі“ матиме „відплату“, що „останні будуть перші“, що вона буде там раювати, а багаті потраплять до пекла. „Легше верблюдові пройти крізь вушко голки, ніж багатому увійти в царство небесне“, — вчать попи. І бідолага заспокоюється тим, що на „тому світі“ не тільки йому буде добре, але що його гнобителям доведеться зле: „перші будуть останні“. Церква тішить їх — ось основна причина, що змушує бідака віддавати свої трудові копійки на її користь.

Коли пролетаріят стає свідоміший, коли він організовує свою партію й розпочинає активну класову боротьбу, він, звичайно, залишає вірити в казки, що їх розповідають попи про бога, про той світ то - що. Але поки тієї свідомості немає, релігія є для нього захисток від важкого життя, місце заспокоєння.

З цього й користується буржуазія. Підтримуючи церкву матеріально, вона допомагає їй оманною, брехливими словами втіхи притягувати маси до релігії і, отже, відволікати народ від ворожих актів, від страйків то - що.

Біднота лютується проти буржуазії, проти своїх гнобителів, але приходить піп, учить милосердя, і це практично обертається на милосердя до багатіїв. Біднота хоче боротися за поліпшення свого життя, за збільшення заробітної плати, а церква закликає кинути дбати за цей світ і постраждати тут в ім'я щастя „на тому світі“. Біднота хоче відняти нагарбоване в неї майно багатіїв, а церква вчить поважати чужу власність, а свою — роздати іншим; і навіть не питати, відки в багатіїв їхнє добро.

„Залишіть довідуватися, чому той багатий, а той бідний. Запитуючи про це, ти робиш те саме, як коли-б намагався довідатися, чому той білий, а той чорний, або в такого ніс кірпатий, а в цього довгий (до речі, все це наука вже починає вивчати — І. Г.). Яким чином усе це буває, нам воно байдуже“ (Іоан Златоуст). Ясно, хай багатій має насолоду, а ти працюй „в поті лица свого“: так „бог звелів“. Недурно

один видатний священик сказав багатіям: „щоб вірити у власність, не віруючи в бога, треба самому бути власником“.

Чи треба ще доводити, що церква вчить покори й поваги до влади? Прохаючи грошей в капіталістів на користь церкви, один американський священик так обґрунтував своє прохання: „Як люди слухатимуться вас, коли не віритимуть у бога, що є творець усякої влади?“

Підлеглість, покора пролетаріату — про це щоденно піклується буржуазія й на це використовує церкву й попів.

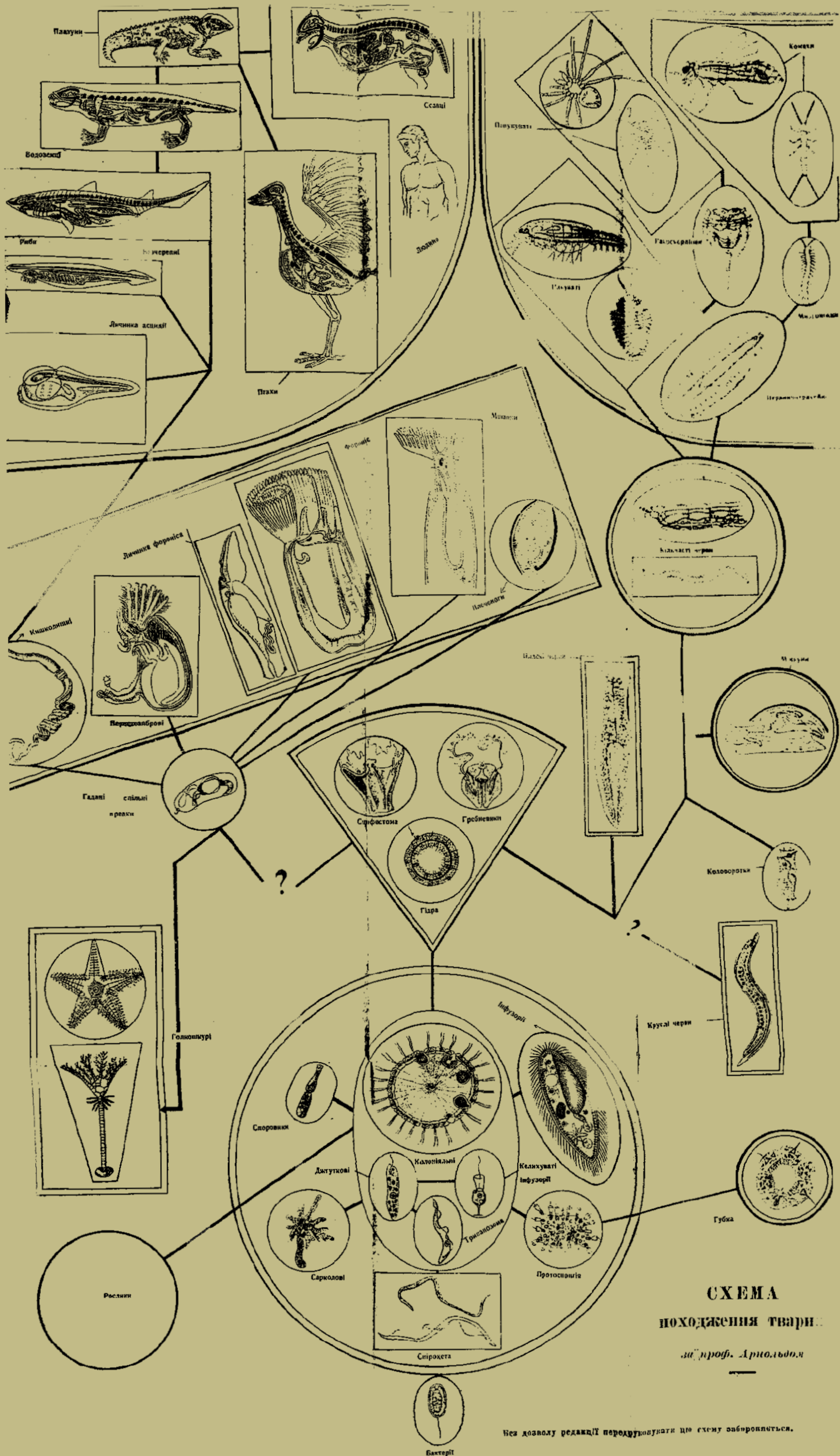
І вона жертвує величезні гроші на підтримання церков, на спорудження їх, на утримання попів, місіонерів, релігійних громад і церковних шкіл. Досвід доводить їм, що це марно не гине, ці величезні кошти повертаються у вигляді збільшення продуктивності праці, зменшення страйків то - що.

Оскільки нахабно одверті релігійні громади видко хоч - би з цього. В американському журналі „Церква пристойної громади“ (ото журнал!) читаємо: „Ділові люди (тоб - то буржуазія — І. Г.) жертвують до „Християнської спілки молодих людей“. Вони зрозуміли бо, що „службовці під релігійним впливом стають значно корисніші для справи“. Як бачите, вони самі одверто кажуть про свою, зовсім невисоку мету. Мовляв, обдурюй дурнів, хай працюють, дери з них три шкури й розповідай, що все це на тім світі відплатиться. Ну, а як „того світу“ немає, то всі наслідки попівської проповіді є чистий прибуток для буржуазії.

Буржуазія дбає не тільки за сьогоднішній день, вона хоче забезпечити своє панування й надалі.

А в її очах майорить примара комунізму. Буржуазія відчуває, що близький її кінець. Вона вживає усіх заходів, щоб подолати: і церква тут не останній засіб. Адже часто було, що вона зривала своєю агітацією страйки: буржуазія знає це добре й покладається на попів. Недурно один із великих американських капіталістів (Мак Хенна) міркує: „Через двадцять років в Америці буде дві партії капіталістів і соціалістів. І церква врятує країну від соціалізму“. Вони ще сподіваються довго жити, як бачите. Чи вже не сподіваються вони з церквою жити вічно? Ні, раніше вона була розумніша, ця буржуазія. Правильніше розраховувала. А тепер — час і люди змінилися. І, відомо, хто гине — насамперед спадає з розуму.

Остання сила, що підтримує церкву, — це усякі шари дрібної буржуазії: дрібні крамарі, міське міщанство, сільські куркулі то - що. Вони із своїми жінками, міськими й сільськими кумоньками, що повні показної цнотливості й пльоток, суть головна, масова підпора церкви. Що їм, цим крамарям, треба? Їм треба „порядку“, бо від усякого безладдя, непорозуміння між буржуазією та пролетаріатом зазнають прикрощі насамперед вони, брак коштів у їхніх покупців (бідноти) спричинюється до їхнього розору („пани б'ються — хлопам чуби тріщать“). Та й взагалі в разі заколотів, часто - густо зазнають дрібних поразок. Крім того,

Без дозволу редакції перодувати цю схему забирати.

безладдя руйнує всі їхні дрібні сподіванки, вибиває їх із колії, розхи-тує підпори, на яких вони почувають себе спокійно й певно. Через те порядок є для них справа життя й смерті: не можуть вони, справді, гойдатися на хвилях, наче „якась голота“, яка не має чого втратити, яка „й працювати як слід не любить і від роботи ухиляється, влашто-вуючи усякі там страйки!“ А він є людина „порядка“, хоче щоб і інші були „порядні“, скромні і, головне, цнотливі. Щоб жінки не зраджу-вали, щоб винуватці повертали борги, а то за кожним бігатимеш, і ні-коли тобі шматок хліба з маслом заробити; щоб чужу власність пова-жали... Ні, хіба - ж можна без цноти?

На все це попи, звичайно, пристають. Один із відомих церковни-ків так і каже, що є п'ять богів: податок, власність, родина, порядок та релігія; ну, звичайно, податок платити доконче треба: без податку й поліції в порядній державі ніяк утримувати, а без поліції, сами розу-мієте, ніяк не можна; хіба мало який нарід світом блукає, є такі, що й бога не бояться...

Ось відци в них ще й вимога страху божого (інакше „обкрадати й шахраювати будуть“). Тому потрібний порядок у суспільстві, і люди повинні бути „порядні“, порядок має бути в душі людській, і ця порядність має перейти в цнотливість (так воно міцніше буде!), яку підтримує церква, страх божий, так звана „громадська думка“ (пра-вильніше пльотки) і поліція. „Ми любимо одноманітність наших установ, наших одягів, наших ідей“, — каже один американець.

Усякі зміни — їхній ворог: „Батьки й діди жили так, і ми про-живемо“. Тому й наука їм потрібна тільки остільки, оскільки вона допомагає їм нагромаджувати багатства. А взагалі наука — невгамовна річ: і бога не боїться. От це головніше. Вона руйнує основи порядку — релігію. А через те: „Все, що суперечить релігії, біблії, — не вірне, брехливе й спричинюється до зруйнування та смерті“.

На цьому ґрунті постала в Америці ціла течія, так званий фунда-менталізм. Ця течія вважає, що релігія є підвалина цілого життя, а біблія — підвалина релігії. Відци — боротьба за біблію й за життя відповідне їй, а тому й за світогляди, що їй не суперечать.

Фундаменталізм має й свою, суто американську рису. Річ у тому, що американські капіталісти давно звикли визискувати муринів, жити з їхньої праці. Щоб виправдати це, вони стверджують, що мурин не людина, а щось подібне до худоби, що, власне, і за біблією воно вихо-дить так. „Мурини становлять вищу родину малп. Мурини не могли походити від Адама, бо вони ні в яким разі не могли змінити свій колишній білий колір шкіри так швидко, як це було - б потрібно, щоб пояснити раннє виникнення муринів після потопу в історії Єгипту... Біблія нічого не каже про муринів, і тому ясно, що мурини походять не від Ноя. Ной віродив расу білих людей, яку знищив потоп. А коли це так, то, значить, мурини не можуть належати до справжньої людської породи, а є тільки тварини. Тільки білі люди походять від Адама“.

Наука й тут заважає „порядним“ людям, доводячи, що всі люди однаково походять від малпоподібних істот. — Ні, з нею вони ніяк не можуть погодитись.

Чому релігія проти науки

Через що, власне, лають науку попи й їх прибічники?

Вона цілком заперечує всі відомості біблій, отже, і релігію. Наука, иноді всупереч бажанню поодиноких буржуазних учених, підкопується під цілий ряд основних тверджень релігії. Справа починається здалеку, з речей, що наче-б не мають нічого до бога, і коли виявляється, що всі питання має вирішувати не біблія, то нарешті перед людиною постає питання: „а, може, бога й зовсім немає?“ Багато буржуазних учених тепер ще не наважуються зробити остаточно цього висновку, їх буржуазне, здебільша, походження, інтереси буржуазії, що їй вони звикли служити з дитинства, не дозволяють зробити цього. Але життя йде вперед, пролетаріят стає де-далі рішучіший, організованіший, свідоміший. І він сам починає робити відповідні висновки з фактів, які дає йому наука.

Життя веде тих, що бажають, а тих, що не бажають, тягне силоміць. Буржуазія, що вмирає, не хоче відмовитися від бога, душі то - що, але життя примушує це зробити.

Біблія розповідає, що над нами тверде небо, а наука доводить, що ніякого неба немає, що нас оточує повітря, а за ним безмежна світова просторінь, що вміщує міріади усяких світів. Біблія навіть розповідає, що люди бажали збудувати вежу аж до неба, а бог, щоб нашкодити їм і не дати цього зробити, сплутав їхні мови. Коли неба немає, то якому-б дурневі спало на думку заважати людям будувати ту вежу? Ясно, що й дурня такого не могло бути, що взагалі все це вигадки. Перед вавилонською вежею, тоб-то 4.000 років до нинішнього часу, всі люди розмовляли однією мовою, — каже біблія. Нічого подібного! — каже наука.

Земля плоска, і сонце обертається навколо неї, — каже біблія.

Земля — куля, і вона обертається навколо сонця, — стверджує наука. Біблія каже, що був син божий, Ісус христос. Це — міт, казка, такої людини не було, навіть міста Вифлеєма не було, — відповідає наука.

Що таке еволюція

Але важливіше питання, це питання про походження землі, а також рослинного та тваринного світу. Вчені довели, що земля не плоска, що вона — куля. Довели далі, що сонце є огненно-рідинна маса, наче-б море огню, і що навколо нього обертається земля. Далі виявилось, що таких планет, які обертаються навколо сонця, як наша земля, є цілих вісім. Біблії завдали першої поразки: земля не є центр всесвіту.

Виявилося, що таких сонць із своїми планетами є безліч. Ми тепер маємо змогу відзначити віддаль, величину, хемічний склад і стан зірок. Від деяких із них світло потрапляє до нас через сотки тисяч років: адже світло проходить 300 тисяч кілометрів за одну секунду!

Далі відкрили так звані туманності — розпорошені речовини на величезних віддаленнях. Виявилося, що туманності є усякі: деякі містять густіші місця, в інших ці згущення вже перетворилися на справжні зірки. Відци виникла думка: а, може, вони становлять собою поступневий розвиток (еволюцію), тоб-то спочатку з'являється туманність, а вже потім по деяких місцях її утворюються згущення

Вигляд викопаних черепашок із земних шарів різного віку

(як краплина води з хмари), які пізніше утворюють сонця? Спостереження потвердили, що воно дійсно так. Наше сонце утворилося саме так. Наша земля є частка сонця, що сотки мільйонів років тому відокремилася від нього (середина землі досі розпечена). Виявилося, що земля є одне з найдрібніших небесних тіл.

Виявилось, що біблія розповідала дурниці, що світ взагалі ніхто не утворював, а він поволі розвивався за законами, що впливають з його властивостей: світ, як кажуть, еволюціонував.

Минуло щось сотки років, поки цю думку про походження речей еволюції перенесено на тваринний та рослинний світ.

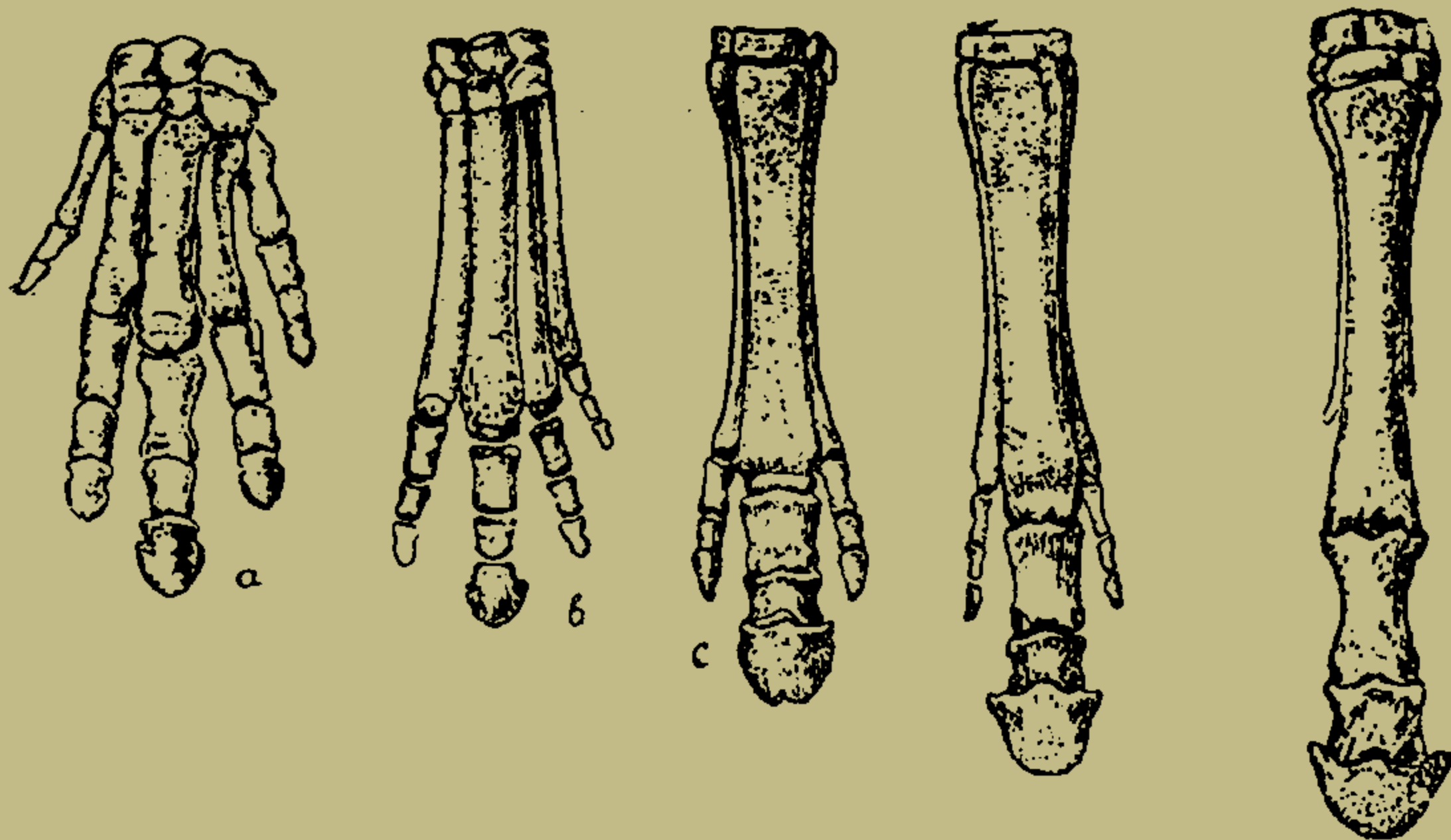
Заслуга ця належить славетному англійському вченому Дарвінові.

Ще перед Дарвіном було відомо, що земля має довгу історію. Її поділяють на кілька періодів. Кожний із них має своїх тварин і свої рослини. Перед Дарвіном не могли з'ясувати, чому населення цих періодів так різняться одно від одного й відки з'являються тварини та рослини, яких доти не було. Дарвін довів, що вони так само розвиваються еволюційно, що одні вигляди походять від інших то-що. На його теорію розвиток тваринного світу відбувався так (див. схему *).

*) Цю схему складено за найновітнішими даними, що їх подав нам ласкаво проф. Г. Ф. Арнольд, та що друкується отут уперше.

Цілий ряд фактів, що багато з них винайдено після книжки Дарвінової, доводять існування еволюції.

Докази палеонтологічні (тоб-то на підставі копальних рештків умерлих тварин): знайдені рештки так званого археоптерикса, тоб-то давнього первоптаха, що становив собою тварину між плазунами та птахами (згадаймо за схему, що птахи походять від плазунів). Це була тварина, зовні дуже подібна до птаха, але мала вона зуби, довгий хвіст, ребра на всіх тулубових в'язках і, нарешті, пальці на передніх кінцівках (на кінці крил), тоб-то багато ознак плазунів. Знайдено рештки ніг предків сучасного коня. Найдавніший із них мав п'ятипалі кінцівки, його предки - чотирипалі й т. д. до однопалої ноги нашого

Утворення однокопитної ноги коняки з п'ятипалої ноги її колишнього предка.
Кістяки передньої ноги (з лівого боку на правий): фенакодуса, гіракотерія, анхітерія, протогіппуса та коняки

коня, в якого ми й тепер знаходимо рештки ще двох пальців (див. мал.). Не забудемо, що ця зміна відбувалася протягом дуже довгого часу. Характерно, що предок нашого коня був на зріст, як лисиця.

Черепашка так само має свою довгу еволюцію, яку докладно простежено в історії землі (див. мал. на 27 стор.).

Докази ембріологічні (ембріологія — наука, що вивчає розвиток зародку): згадаймо за схему, що предки всіх хребтових були риби. І от коли стежити за тим, як розвиваються зародки цих тварин, то побачимо, що в усіх у них в певному періоді розвитку з'являються так звані зяброві дуги, тоб-то хрящі, де в риб прикріпляються зябри; серце й кровоносна система побудовані, як у риб, і зародки всіх хребтових дуже подібні один до одного (див. мал. на стор. 30). Що далі, то більше починають вони відрізнятися один від одного. У зародку коня так само, як в зародків всіх ссавців і плазунів, п'ятипала нога, а вже після один палець росте дужче, решта - ж зникає. Людський зародок

не задовго перед остаточним зформуванням дуже подібний до зародку малпи, має довгий хвіст, вкритий ввесь волоссям. Про що це свідчить? Зародок своїм розвитком повторює особливості всіх тих тварин, що були його предками; зародок даної тварини проходить коротенько всі ті ступні, що їх пройшли його предки. „Історія індивіда є повторення історії породи“, — це є певний закон. Та й інакше зовсім незрозуміло було - б навіщо людському або коров'ячому зародкові мати риб'яче серце, зяброві дуги: хай розвився - б просто в людину, корову або - що.

Докази морфологічні (морфологія — наука про форму) і анатомічні (анатомія — наука про будову живих організмів), — їх дійсно безліч. Наука доводить, що наші легені є змінений плавальний пухир риб (а пухир є відгалуження риб'ячого стравного апарату). Це й пояснює той факт, що стравохід і дихальне горло в нас починаються поруч; кінцівки наші (руки й ноги — крила в птахів) походять від риб'ячих пливців; у рослин, наприклад, пелюстки квітів є змінене листя; в інших листя перетворюється на колючки, наприклад, в акації (але не всякі колючки походять із листя). Не будемо наводити доказів із географії тварини; вони складніші, але так само показні й численні.

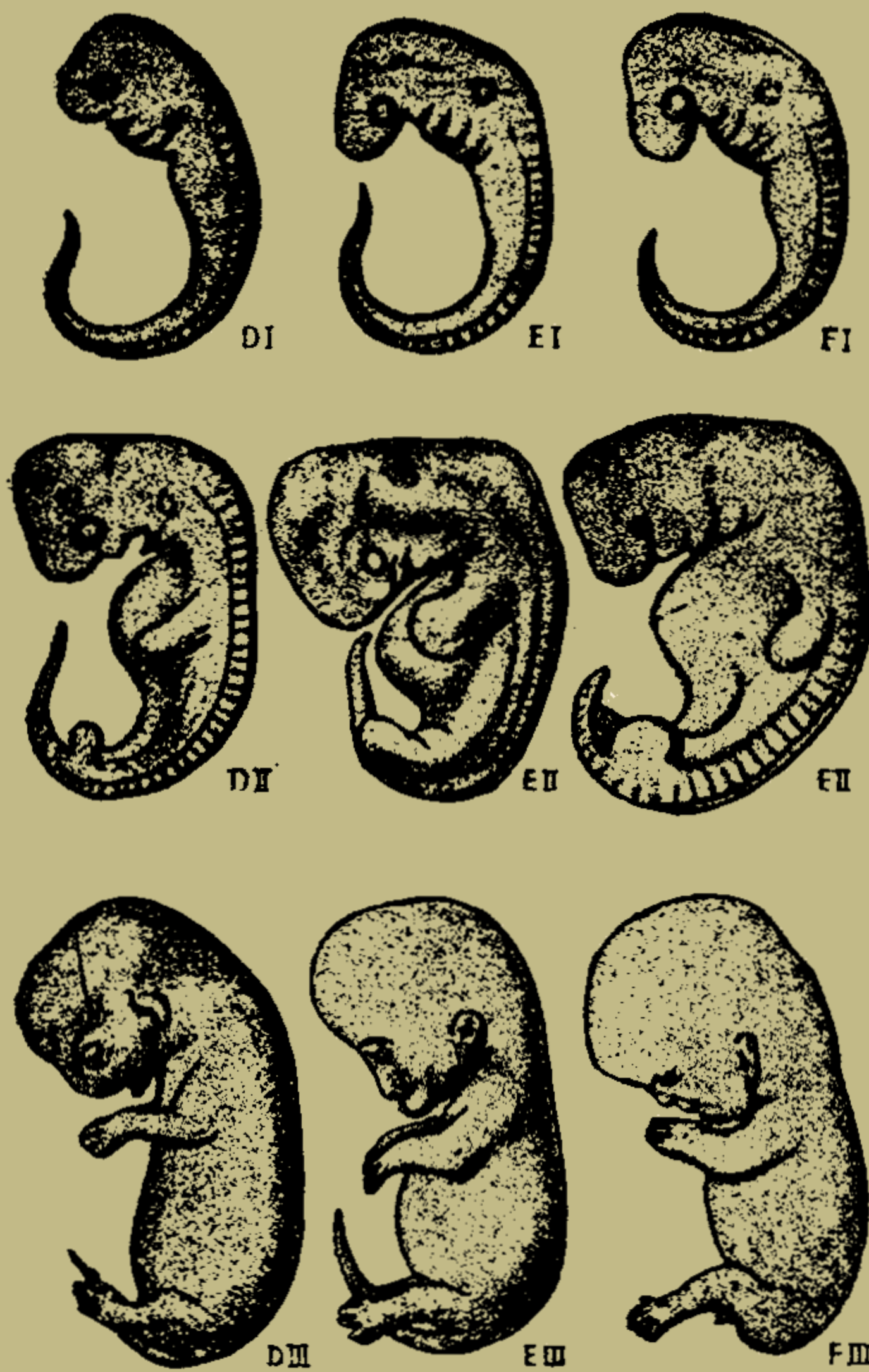
Фізіологічні докази є такі. По - перше, можна штучно запліднити яйцоклітину тварини однієї породи заплідником іншої породи й створити нащадків. Так утворили нащадків від сполучення полових клітин лосося й форелі, коропа й карася. Якби тварини не були споріднені, то, звичайно, нащадків не дали - б.

По - друге, якщо взяти дві тварини, що трохи споріднені (наприклад, собака й людина), то передати кров з одного до іншого не можна, бо руйнується той організм, якому перелито кров. Але зробити це можна з двома спорідненими породами. Це є, між иншим, один із доказів споріднення між малпою та людиною, бо переливання крові в цьому разі вдається. Дарвінізм у ширшому розумінні слова є теорія 1) про еволюцію органічних форм і 2) про чинники цієї еволюції. У цій статті ми зупиняємося лише на першій частині теорії Дарвінової, тій частині, що вже так міцно стала в науці, що жодний учений, жодна культурна людина не заперечують її, і завжди обґрунтовують на ній будь - які факти. Давно вже ідею еволюції вживають у таких науках, як наука про мову, в психології то - що. Дійсно, жодна інша ідея не дала так багато плодотворних наслідків, як ця. Але вона цілком суперечить біблії.

Похід проти еволюції

Через те зрозуміла ненависть усіх темних сил релігії, неучтва й реакції взагалі проти неї. „Суперечка між еволюцією та християнством — боротьба до загибелі“, — каже проводир фундаменталістів Брайан. Вже надто гучно сказано: „суперечка!“ Надто багато шани було - б для біблії, яку склали тисячі років тому темні люди, коли - б еволюційна теорія сперечалося проти неї! Навпаки, еволюційна теорія тепер пояс-

ное походження самої біблії, релігії й християнства. А про суперечку нема й мови,—хай заспокоються попи! Принаймні була - б дивна суперечка між цією теорією та якоюсь твариною, що її походження пояснює еволюція. Адже релігія є одно з явищ, яке треба тільки пояснити.

Зародки тварин на трьох ступнях розвитку: лівий ряд (згори донизу) — зародок кішки, середній — зародок хвостатої малпи, правий — людини

З еволюційного закону ясно впливало, що людина походить від малпоподібних істот. Порівняння організмів людини й вищих малп довело, що вони дійсно відрізняються небагатьом. Крім тих доказів, яких наведено вище (однаковий розвиток зародків, споріднення крові то - що), згодом найдено рештки черепів таких істот, що безсумнівно були за проміжні ланки між малпоподібними тваринами та людиною. Відци ясно, що людину ніхто не створив, що релігійне уявлення про це цілковита вигадка. Зрозуміло, чому „з 85% студентів, що вступають до університету (в Америці — І. Г.), є щирі християни, проте через теорію еволюції більша половина обертається на скептиків та безвірників“.

Дійсно, еволюційна теорія доводить: 1) що в світі все відбувалося не так, як каже релігія; 2) ніщо не було створене, а розвивалося еволюцій-

ним шляхом за певними законами і 3) що ніяких чудес у природі ніколи не було, і ніде не втручалася в природу якась „божественна“ сила. Відци ясно впливає для науки цілковита зайвість, і абсурдність існування цих сил, тоб - то бога. Як виражаючись у подорож ні для чого обтяжувати себе, крім харчів, ще, скажімо, камінням, так науці в своїх дослідах і побудованнях ні для чого обтяжувати себе ідеєю про бога.

Часто еволюція суперечить релігії, то вона, значить, руйнує основи буржуазного суспільства. А реакціонери цього не хочуть припустити, деякі через те, що в темній воді хочуть рибку ловити, бо що релігійніше суспільство, то воно темніше; а деякі через те, що з релігією безпечніше й спокійніше за нагарбоване а тому вони і проголосили похід проти закону еволюції.

В одному з Штатів Північної Америки видано закона*), згідно з яким заборонялося викладати теорії, „які заперечують історію божественного створення людини, як її викладено в біблій, і що людина походить від вищих тварин“. На підставі цього закону шкільного вчителя Скопса, що викладав еволюцію, заарештували й притягли до відповідальності. Справа відбувалася в невеличкому місті Дайтоні, в штаті Тенессі. На захист Скопса виступила група освічених людей

міста, які запросили видатних американських адвокатів на чолі з Дарров виступити на процесі. Протилежний бік мав згоду самого Брайана, проводиря фундаменталістів.

Всі переваги були на боці обвинувачів: усі сили міста, за винятком невеличкої групи інтелігенції, стали,

Ліворуч, з краю. кістяк людини. Далі, по черзі, йдуть кістяки різних порід малп: горілли, шимпанзе, оранг - утанга та гіббона

на чолі з фундаменталістами, рішуче проти еволюціоністів. Починаючи з судді й кінчаючи присяжними засідателями, всі ладні були усяко допомогти обвинуваченню.

Крамарі вивісили на своїх крамницях плакати: „Малп'ячим людям тут не продають“.

Вони брали активну участь у всіх зборах фундаменталістів.

Розліплено скрізь плакати з такими написами: „Читайте свою біблію!“ „Женіть безвірних!“ „Рука господня хай вразить нечестивих!“ Був і такий плакат: „Чи хочете ви бути ніжним янголом? 40 день молитви! Збалансуйте ваші гріхи ради вічного життя. Коли ви очиститесь, бог розмовлятиме з вами особисто“. Обивателі почали глумитися з еволюції й вітали один одного словами: „Брате мій! Твій хвіст висить ззаду!“ Вони й не знають, що людина має рештки хвоста (не кажучи вже про довгий хвіст зародку).

*) У Північ.-Америк. Сполуч. Штатах штат, становлячи частину держави, може видавати будь-який закон для себе, але ці закони не повинні суперечити основному закону (конституції) цілої держави.

Суддя й влада виявили себе з самого початку процесу тим, що засідання розпочинали з молитвою, неважаючи на протести оборонців, при чому читав молитву фундаменталіст. Сільські куркулі (фармери), звичайно, не пасли задніх: із 12 присяжних засідателів 10 були куркулі. Які вони були темні, видно з того, що вони сліпо вірили, що:

1. Еволюційна теорія відповідає за світову війну.
2. Великі витрати на шлюбозлучні процеси є лише через засвоєння еволюційної теорії.
3. Більшовики, що витратили 5 міл. доларів на пропаганду в Америці (такі витратили?), всі еволюціоністи.
4. Теорія еволюції знищує різницю між добром та лихом, бо, коли немає пекла, то немає й причини для моральності (от чому вони залякують нарід пеклом).
5. Винуватці найжахнішої німецької лютости підчас війни — янголи, порівняно з проповідниками еволюції.

Ці й ще ряд не менш „розумних“ тез висунуло в зв'язку з процесом духовництва.

Біднота являла собою масу, яку наставляли на релігійний лад і яка на протязі процесу на 90% удавала „голос народу“, що, як відомо, є „глас божий“ (відомо це, звичайно, тільки попам та їхнім прибічникам). З усього цього скористався Брайан. Виступаючи весь час перед натовпом із промовами (а говорив він добре), він підбурював його й отже утворював громадську думку навколо процесу. А напередодні процесу він зібрав натовп, повів його на гору за містом і читав їм свою „нагорну проповідь“.

У наслідок цього настроїв утворився такий, що коли хтось привіз до міста двох малп, то йому не дозволили жити в готелі й вигнали з міста (ото помилився, бідолаха!).

Коли підчас процесу тріснув водопровід, з якихсь причин зупинилася електрична станція, натовп пояснив це знаком із неба. Були моменти, коли натовп збирався накинутися на оборонців, але поліція стала на перешкоді.

За таких умов оборона, звичайно, не могла доводити, що біблія каже нісенітницю, — не тільки засудили - б, але, мабуть, взагалі не збутися - б лиха. Тому вирішили доводити, що згадуваний закон штата Тенессі суперечить конституції, і що закон еволюції не суперечить правильному тлумаченню біблії.

Щоб це довести, потрібно було викликати знавців біблії й вчених і, розпитавши їх, вирішити, чи суперечить еволюція біблії.

Оборона викликала для цієї мети 18 відомих учених Америки. Але, згідно з вимогою обвинувачення, суд вирішив, що ніяких авторитетів не потрібно, що закон виразний і засідателі самі можуть розв'язати справу. Отже, суд Дайтона, за словами оборони розв'язав справу, що турбувала протягом століть, не вислухавши доводів і нерозуміючи справи. Тільки одному вченому пощастило сказати дещо про еволюцію.

Але коли Дарров (головний оборонець) запитав його, чи знає він якогось ученого, який не визнавав еволюції, представник штату запротестував: „Це може пошкодити релігії“ (бо ясно було, вчений відповість, що таких учених на світі немає), і суддя дав кумедний вирок для захисту релігії, щоб наука не могла бити її: „Скажіть вашу відповідь мені на ухо й так передайте її протоколістові. Протоколісти хай мають на увазі, що зміст відповіді не повинен бути відомий жодній сторонній особі“. Напевно можна сказати, що коли - б суддя мав владу, він заборонив - би всі книжки з еволюції, хоч - би тому, що в них відповідь на це запитання надруковано для всіх, відповідь, що вчених, які - б не визнавали еволюції, немає.

Але науці не дали виступити проти біблії, оборона могла оганьбити біблію, примусивши когось, хто сліпо їй вірить, розповісти судові нісенітниці, писані в ній. Ще краще, коли в цій ролі виступить самі Брайан.

Глузування оборони за поглядами науки з біблії та Брайана

І оборона дійсно звернулась до Брайана з проханням виступити як свідок, авторитетний в біблії. З остраху, що його відмову тлумачитимуть, як лякливість, Брайан згодився.

Почалося справжнє знущання Даррова з біблії й самого Брайана. Цей останній виявився дійсним неуком, що навіть біблію знав зле. Дарров порушував такі звичайні й разом показні питання, що ясно було, що біблія — дурість з погляду науки й що сам Брайан — один із дурнів, що визнають її.

Наведімо деякі місця з його свідчень.

Його запитують, як він розуміє те місце в біблії, де згадується про кита, що проковтнув Йону. Він відповідає, що це, здається (!), був не кит, а велика риба, і, на його думку, бог взагалі може створити великого кита й підходящу людину та примусити кита проковтнути людину, невідомо для чого.

Дарров питає: Коли Ісус Навін наказав сонцеві зупинитися, то виходить, що сонце рухається, а земля стоїть на місці. Брайан розуміє, що цього не могло бути, але не знає гаразд, як треба до цього місця в біблії ставитися. Його питають: може, земля зупинилася? Коли це так, то чи не знає він, що було - б в такому разі із землею? Він цього, виявляється, не знає. Йому кажуть, що цього не могло бути, бо земля в такому разі обернулася - б на м'яку масу. Брайан і цього не знає, губиться, каже, що не читав нічого про це, бо був зайнятий важливішими справами й вимагає від Даррова „звільнити бога від критики“.

Його запитують, невже, на його думку, не було жадного культурного народу до потопу (про який каже біблія), тоб - то приблизно чотирі тисячі років тому, що після потопу лишилося кілька врятованих тварин і кілька чоловіка. Невже все населення земної кулі розвивалося тільки протягом цих чотирьох тисяч років. Брайан це стверджує.

Чи знає він хоч одного вченого, який вірив - би цій дурниці. Брайан не читав нічого про це, він навіть не знає, що цивілізація в Китаї налічує, принаймні, сім тисяч років, що єгипетська цивілізація існує значно довше. Його запитують, чи знає він, скільки років існує на світі людина. Він не знає, не читав і не чув. Де-ж він тоді жив, питає Дарров, невже він не знав ніколи ніякого вченого, ніякої бібліотеки, де є тисячі книжок з цієї теми. Він виявляється, не знає й цього, він був задоволений із біблії, він людина релігійна, і тому нічого не читав, боячися, що натрапить у книжках на доводи брехливості біблійних сказань. Йому байдуже: „скільки років землі, скільки років людству й як давно існують тварини“.

За біблією виходить, що до чотирьох тисяч років тому (перед спорудженням мітичної „вавилонської вежі“) всі люди розмовляли однією мовою й наче бог потім сплутав мови. Брайан вірить і цьому, він колишній міністр чужоземних справ Сполуч. Штатів, нічого не читав про давність мови та її походження! Він, виявляється, „не дуже високо ставить учених“, навіть не знаючи, що вони кажуть і що вони являють собою; він знає, що вони суперечать біблії, і цього досить, щоб не читати їх книжок. Він поняття не має про періоди в історії землі.

У цьому місці допиту всі зрозуміли, що, за словами Брайана, мета Даррова — „висміяти всяку людську істоту, що вірить у біблію“. За нього заступився представник штату й запропонував припинити допит.

Але допит тривав далі.

Де добув собі Каїн жінку, питає Дарров, коли перед Адамом і Євою люди не існували. Брайан цим, бачите, не цікавився.

Далі він припускає, що все створено протягом шести днів; припускає, що могли бути ранок і вечір без сонця (адже за біблією сонце створено четвертого дня) і разом із тим вважає за можливе припустити, що день — це цілий період у мільйони років. І так і сяк — вибирай, що хочеш. Тільки в останньому випадку незрозуміло, що - ж таке ранок і вечір.

Він вірить, що бог примусив змія за один день плазувати на череві, він не знає, як до того рухалася змія. „Чи не знаєте ви: вона ходила на хвості, чи ні?“ — питають його. „Ні, я не мав змоги довідатися“.

Він „не мав змоги довідатися“, що змії походять (не створені!) від предків, що мали ноги, які після зникли; він не знає, що в змії тепер ми можемо знайти рештки ніг у вигляді кількох кісточок, що тепер їй не потрібні.

Коли Дарров запитав його, чи вірить він, що після потопу бог збудував міст між небом (яке ніколи не існувало!) і землею, що цей міст була веселка, звичайна веселка, що, як усім відомо, є тільки наслідок переломлювання сонячного проміння в краплинах води, що носяться в повітрі після дощу, Брайан не витримав. Перед цим він кидав благущі погляди на суддю, щоб той врятував його від цього знущання з його неуктва й навіть дурости, але суддя, очевидно, від сорому за біблію

заховав обличчя за газетою й не бачив нічого. Тому Брайан уже голосно почав благати. Він сказав, що Дарров знущується не тільки з нього, але з біблії, і суддя не повинен цього дозволяти. Суддя зарадив цьому, припинивши засідання.

На другому засіданні суддя вже заборонив оборонцям глумитися з біблії. Навіть більше — він стямився й вирішив викреслити з протоколів засідання всі запитання Дарров й відповіді, що „не стосувалися до процесу“; насправді він, звичайно, не хотів припустити, щоб коли-небудь хтось прочитав ці непохвальні для біблії місця. Але, звичайно, цілий світ по радіо знав про дурні відповіді не звичайного неука й ще раз посміявся з біблійної нісенітниці.

Висновки

Цей процес надзвичайно важливий, як показчик релігійного руху, що де-далі більше зростає по буржуазних державах. Років двадцять тому в Америці не могло бути нічого подібного. А тепер буржуазія не тільки хвалить, але й підтримує цей рух. От факт. Коли після процесу багато американських університетів відмовилися (а нічого їм за це не було?) приймати до себе тих, що скінчили середні школи в штаті Тенессі, як неписьменних науково, хоч-би й дуже релігійних, то звідусиль почали надходити пожертви на спорудження університету в Дайтоні, де-б студентів навчали біології, астрономії то-що за біблією. За ректора університету мав бути сам Брайан (не встиг — помер). Важко собі уявити щось дурніше. Проте, це зрозуміло з погляду церкви; не дурно папа Олександр VI казав: „Усяка релігія хороша, і найдурніша з них — найліпша“: адже її призначення обдурювати „цей дурний нарід“, і тому тонкощі тут зайві.

І не тільки в Америці натрапляємо на це явище. Нещодавно в Голандії притягли до суду одного священика (навіть!) за те, що він проповідував, наче змії, що спокушав Єву, не був справжній змії, а що це, мовляв, треба розуміти фігурально — як „спокусу“. У Південно-Славії притягли до суду одного вченого за те, що він зневажливо висловився про фундаменталістів. Кілька місяців тому в Австрії усунули з посади одного вчителя за те, що він заперечував існування диявола, — і це за ласкавої участі міністра-меншовика. Але найбільше ці явища бувають в Америці. Тут прихильники порядку й релігійної (иншої вони не визнають) моральності оголосили війну всьому, що суперечить біблї, тоб-то елементарним істинам науки. Дійшли до того, що по деяких школах примушують учити дітей, що земля не куля, але плоске тіло. І державні гроші витрачається на утримання шкіл, де забивають у голови учнів певні дурниці, хоч кожний школяр може сам переконатися, яке все це абсурдне. Напевно можна сказати, що люди ніколи ніде не робили таких дурниць, які роблять нині релігійні американці.

Але чим пояснити зріст цього руху?

На наш погляд, в основному це безперечно є відповідь буржуазії на зміцнення класового руху пролетаріату. Забити в голови мас як-найглибше релігійний клин, щоб вони ні про що більше не думали, ні про які „безпорядки“ — от мета буржуазії. Цей висновок теж треба нам зробити. Буржуазія дурно не буде жертвувати величезні кошти на релігійну мету. Адже справедлива характеристика, яку дав американській (її можна прикласти до всякої) буржуазії один із відомих англійських діячів: „Прогнила купа шахраїв, що співає псалмів і прагне прибутків“ — звичайно, співатиме псалмів, коли прибутки меншають!

І характерно, що на чолі цього руху йде Америка, найдужча капіталістична країна. Вони серйозно гадають, що „релігія врятує країну від соціалізму“, і вже вживають заходів. Хай — тонучий і бритви хапається.

Ми це що до релігії пам'ятатимем. І запишемо. За спільників буржуазії в цьому русі є дрібна буржуазія. Не кажучи вже про склад засідателів на суді (куркулі), сам Брайан є типовий представник куркулівства. Ціле своє життя він боровся за їх інтереси. Як ідеолог їх, він захищає релігію головне в ім'я моральності. Він гадає, що „безумно довірити бурхливому морю життя — корабель думки без керма й компаса моральності“.

Енгельс правильно сказав якимось: „Я не розумію, як можна багато казати про моральність, не будиши шахраєм“. Шахраї завжди бажають, щоб інші були моральні: так їм легше робити своє діло! І Брайан особливо обстоює за тим, що без релігії „не буде почуття відповідальності перед богом“: пеклом, мовляв, тоді не залякаєш. Ну, звичайно, релігійна моральність — найзручніша для халамидників. Шовінізм*) дрібної буржуазії й її ідеолога дійсно не знає меж: Брайана і його однодумців зневажала сама думка, що людина походить не від американської, а від африканської малпи!

Недурно цю людину одного разу висунула за кандидата в президенти Сполуч. Штатів демократична партія (дрібнобуржуазна). Неук у ролі президента найбільшої держави! Адже його висували куркулі й взагалі дрібна буржуазія, адже він — прихильник Ку - Клуks - Клана (американські фашисти)! Істино за цю публіку можна сказати: „За тебе правду я таку розповім, що гірша за всяку брехню!“ Ми це теж пам'ятатимем. І теж запишемо.

В наслідок спілки великої й дрібної буржуазії поширився цей релігійний рух. І, звичайно, треба науку заховувати від пролетаріату. Недурно суддя вимагав від ученого, щоб деякі свої свідчення він повідомив йому на ухо; недурно висилали засідателів із помешкання, коли один із оборонців сказав, що людський зародок має хвоста — адже не можна припустити, щоб маса знала науки: ще на лиху годину втратять віру й „почуття відповідальності перед богом“.

*) Вузький, сліпий націоналізм.

Крім залякувань богом, пеклом і чортovinням треба дати масам втіху на цьому світі (все це на те, щоб маси, як вівці „отари христової“, давали себе спокійно стригти) — от гасло руху. Брайан каже

„Не можна не визнати, що погані справи того суспільного класу, ідеологи якого змушені обдурювати — себе чи інших? — релігійною мудрістю“.

Г. Плеханов

за вчених: „Вони зачинять перед людьми двері до неба“ (наче дійсно є що й куди закривати!) і що „всі свідчення вчених, які колись жили на землі, перева-

жає втішна звістка XXIII псалми“. Так, плюй на науку знання, правду, обдурюй себе (це — трудящих, звичайно) аби в тебе була втіха!

Але чи не надто покладаються вони на дурість бідноти?

Надто!

І пролетаріят незабаром це доведе.

ОЛАНДЕР

СЕДНІВСЬКІ МОЩІ

Віра в святі мощі — один з найміцніших стовпів, на які спирався багато віків добробут християнської церкви.

Глибоке переконання в чудодійні сили, якими наче-б то наділені останки святих, підтримувалося в народі низкою „чудес“, „зцілень“, спасінь і кар.

Острах перед усемогутністю божою і схилення перед волею всевишнього побільшувалися наочною демонстрацією цієї всемогутности, що ніби-то проявлялись у „нетлінних мощах“.

Святі мощі, які відіграли таку велику роль в історії православної церкви, і досі ще відіграють немалу роль в „діяльності“ західньо-європейського духівництва.

Останки святих отців за свою святість нагороджені від бога „нетлінням“ і здатністю творити чуда, здійснюючи вже безпосередньо волю всевишнього — так визначає церква мощі. Спочатку нетлінних останків цих було небагато, але великий зріст кількості церков та монастирів де-далі більше підвищували попит на різні „святі“ речі й насамперед на мощі. Останнє з'ясовується цілком тією матеріальною користю, яку мали церкви від цих речей. Кожна більш-менш велика церква, кожен монастир вважали за потрібне придбати будь-які мощі.

Святих мощей було в декілька разів менше від кількості церков і монастирів, що бажали їх мати в себе, і як не щастило дістати

мощі цілком, то придбавали частину, тоб - то руку, ногу, палець, ніготь, шматочок шкіри або навіть шматок кістки, а іноді й того дістати не щастило, і тоді духівництво, яке взагалі не гидувало в „засобах заробітку“, зверталось, до нахабніших фальшувань. Переховування мощей для того, щоб зміцнити на віруючих вражіння, устатковувалося з надзвичайною таємністю та „благолепієм“.

Звичайно в присмерку храму, обкурени пахощами ладану та смірни, в золочених та розмальованих раках, освітлені блимливим світлом лампад лежали святі останки. Єдваб та оксамит прикривали їх від очей віруючих, і безпосереднє наближення до них (підчас переодягання) було дозволено лише обмеженій кількості священнослужителів.

Перевірка мощей, яка почалася з перших днів революції, викрила всі ці знамениті „мощеві“ комбінації духівництва. Наслідки перевірки, що відбулися в різних пунктах ССРР, не один раз уже освітлювалося за офіційними звітами комісій, які провадили ці перегляди. Видко, якого нахабства доходило духівництво в своїй корисній роботі в напрямку затьмарення мас. Тирса, стружки, бавовна, сміття напівзотлілі кістки, шмаття тканини, а іноді жіночі панчохи й рукавички — все це загортувалося в оксамит і єдваб, і клалося в срібляну шухлядку без жодного вагання й видавалося за чудотворне, нетлінне тіло. Природно, що ці знамениті чуда, які провадили цими мощами, з'являлися чи просто вигадкою, чи підроблювалися: наприклад, спеціально утворювалися за допомогою підставних осіб, які зроду не були сліпі, а тільки вдавали таких. Ці люди враз біля мощей знову починали бачити, як тільки торкалися до них, і т. п.

Поруч із випадками таких підробок під мощі не раз було виявлено й трупи, що дійсно добре збереглися. Ці випадки викликали силу поговорів у народі й з'явилися тією зачіпкою, за яку так ухопилося духівництво.

Спеціальні наукові дослідження, що провадилися над цими трупами, виявили, що збереглися вони з цілком зрозумілих причин і не суперечать загальним законам природи. Про ці дослідження не раз друкувалося й багато говорилося, про випадки, коли природно зберегалися трупи від тління, що пояснюється явищами так званої природної муміфікації (висихання) у відміну від штучної муміфікації, коли уникають гниття трупу штучно шляхом впорскування особливої рідини або замазування особливими мастилами або вимочування розчинами соли.

Але з'ясування науки замало. Коли вже не можна було суперечити проти чітких і зрозумілих доказів можливої природної муміфікації, тоді попи почали оголошувати, що всі такі випадки, мовляв, трапляються тільки із святими людьми, бо далеко не всі муміфікуються, в тому їхня й святість, що святих людей господь природним шляхом зберегає від тління на 50, 100, 150 і більше років.

„Адже всі звичайні люди гніють і жоден не зберігся нетлінним!“

Порожній доказ знову підігріває в темній масі, особливо в селянстві, віру в святі мощі, що тепер вже зовсім ущухає.

Низка обставин, випадкових відкриттів і спеціальних дослідів проте дає нам можливість бачити цю іржавими цвяхами збиту підпору релігійного фанатизму, який уже за останнє руйнується.

Цілком добре переховані трупи грішних і звичайних людей, трупи, які пролежали „нетлінні“ більше 150 років, нам уже відомі в досить значній кількості.

В січні місяці 1924 року мені довелося виїхати в службових справах до м. Седнів, що в 25 верствах від м. Чернігова. До обов'язку моєї роботи в Седнях входив огляд Воскресенської церкви, яка містилася там, з метою визначити наявність у ній річей культурно-історичного значіння. Церкву цю збудовано 1690 року. Вона являє з себе масивну кам'яну будівлю, споруджену у власному маєтку місцевим магнатом Яковом Лізогубом. З зовнішнього боку ця церква мало чим відрізняється від інших церков того часу. Оглядаючи зовні стіни церкви, я звернув увагу на велику кількість ляд під низом церкви. Як діло було взимку і снігу було дуже багато, то з великими труднощами мені вдалося дістатися до ляд.

Труп жінки, що дуже добре зберігся
(Седнівський склеп)

Виявилося, що вони пророблені в стінах у такий спосіб, щоби довгими вузькими буравками йти кудись далеко під церкву. За темнотою можна було роздивитися стіни цих буравків ледве лише на невеликому протязі, поки вистачало світла, що надходило зовні. Пройти в дірки не можна було, бо вони були замкнені грубими залізними ґратами, вробленими в мури. Зрозумівши, що ці буравки ведуть у якийсь під церквою підвал, я почав дбайливо розпитувати всіх, хто міг мені що-небудь про них розповісти. Але даремно. Ні піп, ані дяк, ані церковний сторож не тільки не змогли мені вказати вхід у ці підвали, але навіть і зовсім не знали нічого про їхнє існування. Розпитування тутешніх давніх мешканців теж ні до чого не призвело. Нарешті після довгих шукань мені пощастило натрапити на 80-літнього діда, тесляра. Цей дід розповів мені дуже цікаву історію.

Це було давно—років із шістьдесят тому, коли ще тесляр був зовсім молодий. З гуртком товаришів зривали вони в церкві стару долівку з плиток і намощували нову дерев'яну підлогу. Розбираючи стару долівку, натрапили вони на якийсь забитий вхід з лівого преділу храму. Тому, що про хід ніхто не знав, зацікавлені теслярі зірвали дошки й спустилися вниз. Освітивши помешкання вони побачили що знаходяться в якомусь склепі, обстановленому трунами. Не злякавшись несподіваного відкриття, почали оглядати вони дивні формою міцно

зроблені труни. На трунах було багато малюнків, написів, один із яких особливо запам'ятався дідові, і, плугаючи, він так передав мені:

— Подивися на мене: який я — такий і ти будеш!

Ще більш зацікавлені, молоді теслярі ризикнули підняти віко труни, і тут їх узяв жах. Чекали побачити поживклий череп та кістки, а з труни визирнуло зморщене обличчя зовсім живої людини. Покинули вони підняте віко труни, хутко вилізли з склепу й знову забили вхід до нього дошками.

Але вийшло так, що другого дня натрапили вони на такий забутий вхід і в другому кінці церкви, в правому переділі — і знову теслярі пройшли до склепу й стали оглядати труни. І цього разу вони вже не так боялися і, хоча знову в першій відкритій труні побачили тіло, що досить добре збереглося, заглянули ще й в інші труни, де побачили подібне. Тоді вони звернули увагу на розкішний панський одяг, у якому були вбрані мерці. Зачинивши й цей склеп, теслярі, боячись кари за свою сміливу цікавість, про це нікому нічого не казали й таїли в себе. І тільки після 60 років один із них наважився нарешті розповісти про те, що бачив він у склепах старої церкви. Як видно, старий мав добру пам'ять, бо, не помиляючись, знайшов ті місця в церкві, де під дошками в долівці були забиті ходи до склепу.

Роботу обслідування почато з лівого переділу за вказівками старого. У відповідному місці було вирізано невеликий отвір, через який могла пролізти одна людина, і дійсно було виявлено забитий дошками й засипаний зверху грузом і сміттям вхід. Біля години витратили на те, щоб викинути груз і повідбивати дошки. Нарешті лаз було розчищено й з'явилась можливість спуститись униз у темну яму — склеп.

Спускатись довелося по канатові, бо драбини не було. Освітивши склеп, я й де-кілька чоловіка (представників місцевої влади й церковної громади) дійсно побачили невелике помешкання, все уставлене старої форми трунами, зробленими з колотих дощок.

Склеп був цілком сухий, обмазаний крейдою. Повітря не було задушне, що пояснювалось гарним провітрюванням через дві в стінах пророблені продуховини, які належали до тих, що звернули надворі мою увагу підчас зовнішнього огляду церкви. Ми підняли віка де-яких трун і дійсно побачили, що в трунах лежать в старовинному одязі трупи, які чудово збереглися. Тіла збереглися остільки, що навіть колір шкіри був цілком нормальний. Побачивши, що ця нахідка являє велику наукову цікавість, довелося припинити обслідування, закрити склеп і терміново виїхати до Чернігова, звідкіль знову через тиждень приїхав до с. Седнів вже із спеціальною комісією.

Тоді було переведено старанний огляд склепу. На цьому огляді були присутні лікар, представники місцевої влади, організацій і церковно-релігійної громади. Огляд комісією склепу виявив от що: склеп мав розмір $6,6 \times 4,7$ метр. заввишки 2,30 метр з наявністю 22 трун, які прекрасно збереглися, з них 11 дитячих і 11 дорослих.

Трупи дивують тим, що надзвичайно збереглися — перед комісією була низка чудових прикладів природної муміфікації. Частина трупів замуміфікована цілком, але також були й такі, що збереглися частково.

У трунах збереглася вся їхня внутрішня оббивка, не загубивши своєї міцності.

Зберігся одяг переважно оксамитовий з везерунками різних кольорів і старовинне головне вбрання, тільки всі вовняні тканини також, як і волосся, на всіх трупах з'їдене міллю, гробачки якої лежали тутже у великій кількості. Написи на трунах давали можливість визначити час поховання.

Найпізніший похорон був 1820 року, тоб - то покійник пролежав більше ста років. Але й була ціла низка поховань, які належали до XVIII сторіччя, зокрема один до 1754 року, на труні якого була помітка 20 лютого.

На одній із трун був оригінальний напис, який 60 років тому бачив старий тесляр. Ось що визначила комісія, що обслідувала муміфіковані трупи. Я наводжу низку витягів із протоколу.

„У мерців збереглася шкіра на обличчі, губи, носовий хрящ. На руках збереглися м'ясні, на тильній поверхні пальців яскраво виявлені природні зморшки. Крізь шкіру на ступнях ніг помітні м'язеві підвищення“. „Яскраво видно під посохлою шкірою сухожили, які збереглися. Колір шкіри майже нормальний“. Більш того: шкіра „зберегла деяку еластичність“, тоб - то гнеться, і намацки нагадує тонкий картон. Шкіра має „рівний вигляд“, тоб - то трупи збереглися з зовнішнього вигляду такі, як вони були на другий - третій день після поховання.

Треба підкреслити одне, що майже в усіх трупах спини збереглись або дуже погано, або зовсім не збереглися, також як і дошки трун, що лежать під спинами. Це явище пояснюється тим, що рідина витікала з трупу *).

Комісія встановила, що за порівняно низької, завжди однакової температури (утворюється це завдяки значній глибині) склеп чудово провітрюється через дві продуховини. Склеп такий сухий, що повітря в ньому значно сухіше, ніж у кімнаті. Всі ці умови в цілому й спричинилися до муміфікації похованих під седнівською церквою.

Цілком точні висновки що до причин цього цікавого явища пощастило зробити тільки трохи пізніше в жовтні того року, коли вже обслідувано другий такий саме склеп у правому переділі церкви, який дав цікавіший матеріал, та коли одне з поховань першого склепу було доставлено до м. Чернігова й науково досліджене.

Це поховання, згідно з написом на труні, належить до 1754 року, козакові. Окремі частини трупа досліджено під мікроскопом. Виявилося, що м'ясні й сухожили цілком зберегли свою будову й що збереглися рештки крові, зокрема, не згубили кольору, і тільки посохли червоні кров'яні кульки. Огляд шлунку виявив, що він цілком зотлів у середині. Шкіра й м'ясисті частини тіла збереглися засушені.

*) Руйнування спини спостерегається в усіх мошай.

Все це ствердило попередні висновки комісії й ґрунтувалось на таких доказах. Гниття трупів утворюється взагалі під впливом двох основних причин. Перша з них — розплodжування особливих гнілосних бактерій, які в невеликій кількості є ще за життя людини в людському тілі. І, як наслідок діяльності цих бактерій, швидко руйнуються трупи. Насамперед знищується ніжніші (що мають найбільше води) його частини. Одночасно з цим руйнуванням окремих органів вилучаються трупні рідини, в яких міститься сила бактерій. Трупна рідина, стікаючи вниз на спину (тому, що покійників звичайно кладуть на спину), спричиняється до швидкого руйнування її. Руїнна діяльність бактерій тво-

Труп козака з Седнівського склепу

риться до того часу, поки у трупі залишаються речовини, які можуть бути для них споживні (наприклад, кістки, в яких вогкості мало, звичайно не руйнуються бактеріями й зберігаються дуже довго).

Як головне місце, де утво-

рюється гниття бактерій, є шлунок і кишки, то останні руйнуються надзвичайно швидко, так само, як органи, що лежать поміж ними.

Але для того, щоб бактерії швидко розплodжувались, виходить, щоб гниття йшло нормально, потрібні такі умови: треба, щоб у трупі було доволі вогкості, треба, щоб температура трупа була не дуже висока й не дуже низька*). Як цих умов нема, тоді бактерії гинуть і гниття припиняється. Друга причина, що до руйнації трупа, але яка діє не з середини, а зовні, суть комахи, які кладуть на трупи свої яєчка. Швидко розвиваючись у гробаків, маса їх починає свою руїнну роботу не тільки зовні, але забирається і в середину і так само, як і бактерії, прискорюють руйнацію трупа. Але й до їхньої діяльності також існують певні межі! Головне потрібна відповідна температура для розвитку гробаків — не вище 50° і не нижче 6 — 8°, сухість трупа в даному разі особливої ролі, мабуть, не відіграє.

Повертаючись до випадку муміфікації трупа седнівського козака, що помер 20 лютого 1754 року, ми зможемо зробити такий висновок. Швидке розплodжування бактерій і руйнація трупа, що почалися зразу після смерті швидко припинилися, тільки но трупа було внесено до холодної (що зимою не отоплювалась) церкви. Він потрапив до теплішого, але все-ж таки холодного склепу; де та сама низька температура перешкоджала розвитку бактерій; комах (мух) також у цю пору бути не могло, а тому не могло початись знищення трупа гробакими; до цього-ж перешкоджала й температура склепу. Покладений у сухий з добрим провітрюванням склеп, труп одночасно став швидко всихати.

*) Для нормального життя їх треба щоб температура була не більше 40° і не менш 4°.

Коли прийшло літо й температура вже дозволяла бактеріям почати свою діяльність, вони вже не змогли сприяти до гниття трупа, тому що до цього часу він був занадто сухий, у ньому не було потрібної для життя бактерій вогкості. Занадто велика довжина буравків вентиляторів не давала можливості комахам проходити до склепу.

Гниття не продовжувалось. Таким чином і влітку труп зберігся й тільки злегка в окремих частинах зруйнувався. І тільки, мабуть, через багато років у склеп, коли вносили в нього інші трупи, пройшла міль, яка й знищила все волосся на ньому й на останніх трупах у склепу, і поїла всі, що там знаходились, шерстяні тканини.

Зазначені причини пояснюють і те, що низка поховань у цьому склепі, які відбулися влітку, коли бактерії й гробаки змогли вільно розплоджуватись і провадити свою руїну діяльність зовсім стіла, а низка інших зимових поховань, як і козак 1754 року, збереглася.

Окрім козака, не менш добре збереглися в склепах седнівської церкви трупи льокея магната Лізогуба, покоївки, самого Лізогуба й багатьох осіб його родини. Деяких із них забрано

до чернігівського музею, де їх можна вільно оглядати, а козак знаходиться у Всеукраїнському Соціальному музеї в Харкові.

„Людина в релігії має очі, аби не бачити, аби лишатись темною; вона має розум, аби не мислити, аби лишатись нерозумною“.

Л. Феєрбах

Така історія славетних седнівських мощей ще

раз потверджує, що муміфікація трупів не є щось надзвичайне, що буває тільки із святими, а суть природні науково з'ясовані явища.

БІЛОРУСЬКИЙ

РІЗНИМИ ШЛЯХАМИ ДО ОДНІЄЇ МЕТИ

(Алкоголь та релігія)

Алкогольна отрута, або спирт, отруює насамперед головний мозок людини. В мозку він вражає так звані коркові центри, тоб-то ту частину, що відає нашою свідомістю, волею, здатністю критикувати, розуміти оточення, здатністю стримувати себе від невірних вчинків.

Отже, алкоголь уже в перші хвилини свого діяння позбавлює нас „людського“, свідомого, вольового. Виявляються наші інстинкти, почуття; не стримані більше думкою вони стихійно й хаотично вириваються. Відти зворушення, нестриманість, швидкий перехід від радощів до смутку й навпаки, надмірна балакучість, підвищене, але хибне сприймання оточення, іноді навіть екстаз. Але що найхарактерніше для першого початкового періоду хмелю — це відлучення від дійсності, горя,

неприємности, „чудесне забуття“, що під кінець переходить у цілком тупу байдужість, „блаженство“—цілковитий параліж волі й свідомости.

Іншими шляхами, але тих самих наслідків досягає релігія і церква. Всім відомий той безглуздий екстаз, те нестримане зворушення, що з ним натовп одурених боговірних, нацькований від попів кидався до дикої різні, до погромів на євреїв в ім'я слова божого. Всім відомі пасивність, безвілля, каламутний вигляд боговірного, коли він на сповіді або б'ючи себе в груди, земно вклоняючися, відволікає себе від дійсности, не розуміючи оточення, з безглуздою тупістю віддається релігійному всилянню.

Що таке віра? Параліж волі, свідомости, невміння розібратися в оточенні, відсутність критики, хибне розуміння життя, помилкова уява про власні сили. Як бачимо, релігія недалеко пішла від алкоголя. Той самий дурман. Але різниця в способах сп'яніння, в засобах. Те, чого алкоголь досягає звичайним одвертим піяцтвом, релігія досягає складною махінацією, усякими хитрощами, непомітними для наївного зору.

Людина входить до церкви. Півтемрява. Відкилась згори спадає таємниче світло. З стін дивляться розп'яття й інші страхіття. Лунають тихі співи. Похмуро, моторошно. І життя відходить геть далеко. І людина покірна, знесилена, роздушена, хитається, мов п'яна...

Аж ось розлігся голос попа, який до чогось закликає, хвилює, лякає. Чути незрозумілі, але гнівні слова. І обличчя пломеніють, збуджується воля, бажання, але вони вже не належать людині, вони цілком належать богові і його висвященцеві на землі — попові.

От що подібне в релігійному й алкогольному хмелі. Усякими способами вони відволікають від дійсного життя й боротьби, усякими хитрощами вони паралізують волю й думку.

Тепер зрозуміло чому алкоголь часто є найближчий подорожній релігії на всяких релігійних церемоніях, святах та обрядах. От чому монастирі пропахтіли горілкою більше, ніж винові склепи (недурно кажуть: старі—то святі, та гріхи їхні лихі). От чому горілка та біблія є за кращу зброю в руках імперіялістів для пригнічення колоніальних народів. Ясно чому шинок та церква були головні засоби боротьби проти селянства в царській Росії підчас „бунтів“ за землю. Ясно, нарешті, чому слабкі люди шукають порятунку при всякій лихій годині, коли життя вимагає впертої справи в церкві або в шинку.

І алкоголь, і релігія дають хибну радість, і забуття справжніх страждань. Майбутнє належить тверезому від віри та піяцтва. Цього навчає досвід та спостереження. Це довела й наука.

Життя людини—це складна рівновага усяких процесів, що відбуваються в його організмі. Думка, воля, почуття й інстинкти є в певному взаємодіянні. Нормальний стан характеризується правильними співзаєминами між частинами, підлеглістю частини цілому.

Всяке порушення цієї рівноваги є, з погляду науки, ненормальний хворобливий стан.

Релігія й алкоголь цю рівновагу порушують. Вони висувають на перший план підсвідоме, стихійне життя й затьмарюють свідомість.

Недурно вчений Форель називає всяке сп'яніння божевіллям, короткочасовим або довгим. Ми можемо справедливо застосувати ці слова й до алкоголю й до релігії.

Все, про що сказано вище, стосується не тільки алкоголю, але й інших наркотиків, як: кокаїн, морфій, опіум, хашиш то-що. Ті риси, що наближають алкоголь і релігію, властиві й іншим наркотикам. І саму релігію ми могли-б назвати своєрідним „духовим наркотиком“, а віру — своєрідною наркоманією. Отже слова: „релігія — опіум для народу“ є не тільки влучне гасло, але й розкривають правильний науковий факт.

Якщо проаналізувати соціальну спорідненість алкоголю й релігії, то перше, що спадає на думку, це безпосередній зв'язок цих явищ з самою структурою класового суспільства. І релігія, і алкоголізм — явища суспільного ладу, викликані певними класовими взаєминами. Не дурно всі спроби боротьби з п'яцтвом у рядах буржуазного суспільства зазнають поразки. Особливо показовий приклад Північно-Американських Сполучених Штатів, де, не вважаючи на офіційну тверезість, панує фактичне п'яцтво.

Історія релігії potwierджує про її нерозривний зв'язок із суспільно-виробничими взаєминами. Можна напевно сказати, що поки є класи, ніякий технічний поступ не в силі вирвати ґрунт з-під релігії, бо владна експлоататорська класа не відмовиться від використання „неба“ для зміцнення влади на землі.

Отже, коріння релігії й алкоголізму, як суспільних явищ, заховано в суспільно-економічних взаєминах. Знищити їх можна, тільки знищивши класове суспільство. Ог через що ми вважаємо їх, як „хворобу“ суспільного ладу, як „соціальну хворобу“.

Та цю аналогію можна робити ще далі. Є два типи п'яцтва, відповідно двом бігунам капіталістичного суспільства: п'яцтво буржуа, або так зване столове п'яцтво, і п'яцтво бідака й люмпена*), п'яцтво через злидні. Перше — наслідок пересичення, нелепність на власні сили, страх майбутнього, брак суспільної мети й інтересів; друге — наслідок політичного безправ'я, матеріальних злиднів і морального пригнічення. Чи треба доводити, що є й дві віри, два ґатунки релігійних настроїв: владних клас і пригноблених мас. Перша віра надто виявляється у владних класах напередодні революції й після неї. Годі вказати хоч-би на релігійний фанатизм, що опановує розуми „нашої“ білої еміграції, яка шукає у вірі останню надію на швидкий кінець більшовиків. (Про таку віру сказано: „Вірую, господи, поможи моему невір'ю“). Друга форма віри поширена в темні періоди реакції, коли.

*) Люмпен — верства суспільства, що не бере участі в суспільному виробництві: люди, які існують чужоїдами. Це — злодії, босяки, старці.

надія на швидку перемогу революції похитнулась,— це спонукує слабкі й відсталі елементи робітників та селян в обійми піяцтва (згадаймо масове поширення піяцтва за роки реакції, зараз таки за поразкою 1905. року).

Цікаво відзначити ще одну рису, яка споріднює алкоголь і релігію. Це те, що їх розквіт збігається з періодами панування реакційних суспільних верств. Коли основні класи капіталістичного суспільства, буржуазія й пролетаріят починають піячити й вдаються до релігії, найбільш за періодів класових катастроф, то постійний тип „п'яниці“ або „церковного святенника“ найчастіше буває з дрібної буржуазії, міщанства й люмпен-пролетаріату. Недурно герої хресних походів, молебнів і царських маніфестацій, герої п'яних погромів і п'яної зграї колишнього „союзу русского народа“ були з тих самих суспільних верств, а саме: із золоторотців, дрібних крамарів то-що.

Ми з'ясували зв'язок між алкоголем та релігією так що до їхніх впливів на особу, як і що до суспільної характеристики.

Той самий зв'язок ми могли-б довести на багатому історичному матеріалі, але це завело-б нас надто далеко. Відзначмо тільки, що завжди в історії релігія й алкоголь ішли поруч, виконуючи для владної класи ролю службового або основного (як до обставин) знаряддя пригнічувати. Це можна простежити, починаючи з хрестових походів середньовіччя й кінчаючи походом імперіялізму проти колоній, коли попереду армії йдуть місіонер із біблією й крамар із спиртом, що проторовують „мирні“ шляхи для звойовань. Надто яскраво цей зв'язок виявився в царській Росії.

Звойовання Сибіру, Кавказу й Криму було не тільки перемогою двоголового орла й християнської церкви, але й російської „монопольки“.

Недурно наші християнські царі так часто зверталися до горілки, приборкуючи народні бунти. (Катерина II так просто й казала: „п'яним народом легше керувати“). Останній приклад цього споріднення алкоголю та релігії нещодавно ми мали перед очима—єврейські погроми Петлюри, бандитизм Махна, походи Врангеля то-що, коли горілка й церква з'єдналися в одну огидну спілку нестримної контр-революції.

Ось риси подібності між алкоголем та релігією.

Жовтень поклав „початок кінця“ цієї огидної спілки духової й натуральної сивухи. Процес визволення трудящих мас з-під впливу релігії й горілки відбувається, хоча й повільно, але певно.

Жовтень дав ті суспільно-економічні підвалини, на яких зростання „опію“ вже неможливе.

І хоч боротьба з цими соціальними хворобами неминуче має важкий і забарний характер, проте перемогу в нас на цьому фронті забезпечено.

Перемога соціалістичних форм у нашій економіці і в нашому побуті буде остаточна перемога над релігією й над алкоголізмом.

ЗА КОРДОНОМ

ПО „ЦАРСТВУ БОЖОМУ“

(З листів міжробселькорів)

Міжнародне листування робітників та селян (на 95⁰/₀, коли не на всі 100, міжнародньою мовою есперанто) широко розгортається. За повідомленням „Правди“ (3 вересня 26 р.) наші міжробкори одержують із - за кордону що - місяця кілька тисяч листів мовою есперанто.

Пишуть про все, що тільки може цікавити робітників та селян усіх країн. Листи закордонних кореспондентів малюють сумну картину панування буржуазії, поміщиків та попів.

В цих листах багато місця віддається попам і релігії. Ми повиписували з листів робітників та селян — кореспондентів різних країн до деяких наших робкорів місця, де вони пишуть про релігію, і подаємо їх до уваги наших читачів.

Ось що пише німецький деревообробник із Рудельштадту, тов. Альфред Шарер :

„... Робітник дістає в нас на тиждень 20 марок, а пастори *) на день мають 20 марок. Я радий, що у вас не викладають по школах релігії, а викладають громадські науки. У нас якраз навпаки.

„Заробіток мізерний, а за хрестини, похорон то - що пастор дере багато. Часто - густо буває, що робітникові нема, за що поховати члена своєї родини“...

Зрозуміло, що порадив тов. А. Шарерові, відповідаючи на це скарження, наш робкор...

Ще безпорадніші скарження селян. Ось що пише кореспондент із Еспанії (м. Більбао) :

„... Село живе за вказкою ксьондзів. З колиски й до домовини вони керують життям селянина. Шлюб дозволяє вище

*) 1 марка = 50 коп.; пастор — піп у протестантів.

церковне управління лише за рекомендацією ксьондза. А хто йому не догодить, то ціле життя парубкує. Танці на вечорницях заборонено. Треба дозвіл від ксьондза, бо ксьондзові й богові видніше, чи можна танцювати, чи ні. Найбільше попи стежать за дівчатами, які мають тричі на рік сповідатися ксьондзові. Він радить їх, як жити. Але ви сами розумієте, які ті поради...

„Не тільки по селах, але в усій Еспанії панують попи. Навіть салдати більше слухаються попів, ніж своїх офіцерів. Підчас виборів попи вказують селянам, за кого голосувати, або ще з більшою радістю сами стають за їхніх представників, купуючи голоси за гроші.

„... Мені ксьондз наказав припинити листуватися з „дияволом“... (тоб - то з нашим радянським кореспондентом)*.

Мабуть, наші „дияволи“ далися їм у знаки! А от що пише австрійський селянин Франц Бавер (Галерн — Зальцбург) :

„... Пасторів селяни дуже поважають. Їх слухаються навіть урядовці. Вони вивідують у селян на сповіді всі їхні „гріхи“ й потім виказують, „кому слід“. З багатіями пастор живе дружно. Бідноту не любить.

„... По селах, що ближчі до промислових міст, пастори користуються вже з меншої поваги, і по цих селах значно менше вірять у бога (очевидно, машина — найкращий засіб вигнати бога з людського мозку! А. Т.)...

„... Ані клубів, ані читалень у нас немає. Це, мабуть, тільки у вас. Попи пояснюють усі політичні справи так, як

їм подобається (а ми добре знаємо, що їм подобається, що не подобається! А. Т.).

... Попи кажуть нам одно: „Хай буде війна, голоднеча, аби не більшовики!“

„... А нам саме навпаки треба. І так, мабуть, годі“.

Селянин Ф. Бавер ще не цілком певний того, що визволення буде, але вже твердо знає, що „треба саме навпаки“.

Французький селянин Раймонд Дюран (Франція, Бексас) пише так:

„... У нашому селі головний начальник — ксьондз. Багато дурних бабів ходять що-дня до костелу просити бога не надсилати граду або великих дощів. А коли дівчина хоч раз на місяць не відвідує костелу, ксьондз обзиває її повією.

„І на мене ксьондз теж поглядає скося, бо я до костелу не ходжу. Нам, селянам, немає чого вірити в бога. Наш бог — наші руки та голова.

„... Попи наші вас (цеб-то: нас з вами. А. Т.) не люблять і пишуть про вас усякі нісенітниці“.

А ось для порівняння з побутом нашої Червоної армії уривок із листа еспанського владата (м. Більбао):

... Наші касарні — це монастирі, але із зброєю. На стінах не дозволяють вивішувати портретів, тільки ікони. У кожній кімнаті не менше, як п'ять ікон. Разів п'ять або шість на день ми „молимося“. Нічого без молитви не починаємо: ні сну, ні їжі, ні навчання. Ми все одно, як ченці. Книжки дозволяють читати тільки релігійні. У багатьох це „відбування божої повинности“ викликає огиду, але уникнути не можна.

„... Що ми читаємо? Дивна річ. Ми взагалі нічого не читаємо. „Божественні“ книжки в нас лежать, щоб ману пускати, а політичні й суспільні книжки читати заборонено“.

Одно слово, „христолубиве войнство“. Найбільше вражає, коли читаєш ці листи, те, що їх писали особи з усіх країн.

У всіх одна скарга, один зойк!

СЛОВА Й ДІЛА

Усі християнські попи повчають жити за євангелією, де, наприклад, говориться так: „тому, хто бере від тебе верхній одяг, не заважай взяти в тебе й сорочку“, або „від того, хто взяв твоє, не вимагай назад“ (Лук., гл. 6, ст. 29 — 30). Так попи повчають, але сами так не роблять. Ось яскравий приклад. Один протестантський місіонер у Кореї спіймав хлоп'я, яке зривало яблуки в його садку. Місіонер наказав випалити хлопчикові залізом на лиці слово „злодій“ корейською мовою... Якраз за євангелією!

ДЯКУЮТЬ СВОЇМ ПОМІЧНИКАМ

Американські капіталісти багато офірують грошей на церкви. Так, Генрі Форд, славнозвісний автомобільний король, офірував на церкви в Дітройті півтора мільйони доларів, фірма братів Фішер — півмільйона, Кресдже — півмільйона. Всі ці офіри пояснюються тим, що служителі церков учать робітників бути покірливими, слухняними, учать молитися не домагатися кращого життя для себе, коли живеш у голоді й холоді, бо на все божья воля. А ось коли, мовляв, помреш, то будеш на небі їсти марципани.

З МОЛИТВОЮ ДО ПОГРОМІВ

2 грудня 26 року в м. Кишиневі студенти-фашисти утворили єврейський погром. Ганебна розбищацька подія, на яку здібна лише розлютована буржуазія, яка не може жити без національного пригнічення. Але ми бачимо, що до цієї події приклало руки й духовництво, що так голосно співає про те, що „на землі мир и в человецех благоволение“. Погром розпочався після того, як архієпископ Гурій відправив млебни та благословив погромників на працю. Хай трудящі віропобожні бачать, кому вони цілують руки.

А. Т.

„Буржуазія до тої пори не буде розхристиянізована та позбавлена віри в бога, доки в неї не буде силою відібрано диктатуру її класів та багатства, які вона що-дня грабує в робочих“.

П. Лафарг

ЩО ДІЄТЬСЯ НА МІСЦЯХ

ОНОВИЛАСЬ ІКОНА

(с. Липова Долина, Роменської окр.)

В Липовій Долині — весела новина: в одного незаможника ікона оновилась.

Порішив дядько разом знищити в своєму господарстві забобони, вийняв скло з ікони, а ікону оддав дитині бавитися. Стукнула дитина непорочну „тютю з лялькою“ сюди, стукнула туди, посипався шар старої фарби, а під нею з'явився ще малюнок, який богомаз замазав пізнішим образом. Ото й усе оновлення. Як видно, в маляра помилка була, а для нас, темних, „божа новина“.

Побігли селяни на тее диво дивитись. Бігли туди швидко, а відти — ще швидше. Та все нарікають: „Чого оновлена така сліпа та криворота? Несправедливо! Нам такої гидкої не треба. Або „переновлюй“ цю, або не треба ніякої“.

То дядько й на... цурочки й переновив.

Та й ще-б пак не скривитись: де й подівались ті дурні, що були колись, тепер народ усе пішов учений — і землю обробляє не божим словом, а більш корисним угноєнням і шкідників нищить не „божою благодаттю“, а вуглицем. То тут не тільки одна „пречиста“ скривиться, а й усі „сорок святих“ власного писку не пізнають.

Селянин

ЩО ТО Є „СВЯТА ТРІЙЦЯ“?

(с. Карабачин, Брусилівського району)

Карабачанський піп, молодий та вродливий, уявив собі, що він до того-ж ще й розумний.

І от на „зелені свята“ захотів він казати своїм парафіянам слово по-вченому та ще й без попереднього підготування.

Ото вискочив батюшка Павло Свинецький на амбона, в нових зелених ризах, з біленьким ковнірцем на шиї, що білий, як сніг, і почав: „Во ім'я отця, сина й святого духу. Православні граждани, сьогодні дуже велике свято, що більшого від нього, крім великодня, ніде не знайдете — святая, животворящая й нероздільная трійця, а по-вашому „зелені свята“. А ви знаєте, що то за „трійця“? І не можете знати. Це — трипостатне божество, один бог в трьох лицах. Один філософ хотів дізнатись, що воно значить. Сидів та все думав і ніяк не міг зрозуміти. Тоді з'явився до нього блаженний Августин і сказав, що ніяка філософія не спроможна збагнути зміст трипостатного божества; легше піймати вітер у степу, скоріше можна вичерпати чайною ложкою море, ніж зрозуміти символ: бог-отець, бог-син і бог-дух святий. Амінь“.

Як не смішне це казання, а Свинецький сказав правду: легше вітер у степу піймати та море чайною ложкою вичерпати, ніж зрозуміти те, чого немає зовсім! А, крім того, карабачанці дізналися ще й про те, що блаженний Августин чайок любив попивати, бо згадує про чайну ложку!

Гриць Снігір

БОГ НІКОМУ НЕ ДАРУЄ

(с. Чумаки на Запоріжжі)

Вмерла в нашому селі одна бідна вдова й залишила після себе сина-парубчака та корову.

Пішов син до попа, Луки Шемета, просити, щоб той без грошей матір поховав. „Е, — каже піп, — бог нікому не дарує. Прийдеш, та машині в мене з день поробиш, бо як не заплатиш, то душа твоєї матери буде літати між раєм та пеклом і нікуди буде їй, сердечній, приткнутись, і ніде її не приймуть“.

Злякався бідний хлопець, що мати не матиме змоги ані раювати, ані в пеклі смажитись, та й пішов попові штилі таскати, гадаючи, що піп із богом уже сами поладнають, та що вже не буде душа неньки безпритульна.

Отак і працюють у згоді піп із богом. Чи греба попові хліб молотити, чи орати, чи косити, то вже бог наглядатиме, аби ніяка хрещена душа не знайшла собі спокою, поки потреби шеметівського господарства не буде конче задоволено.

Невірян

ЧУДОТВОРНА КРАМНИЧКА

(Валуйськ)

По Волоконівській окрузі у вересні минулого року промайнули чутки, що ніби - то з'явилась чудотворна ікона в... криниці. Ну, і посунули темні люди на поклон. Та не довелось довго кланятись. Особлива комісія незабаром викрила „чудо“.

В народньому суді „чудотворець“ признався, що намовлений ним селянин Ігнатів укинув уночі до криниці ікону. За цю підготовчу роботу до „чуда“ виплачено Ігнатову 200 крб. Другий спільник „чуда“, Попов, за 100 крб. вийняв ікону з криниці. А третій — Василів, за 50 крб. оголосив це чудо по всій окрузі. Сам підприємець Озеровський заробив на цьому „священному“ обдуренні 9.000 крб. і 1.000 метрів полотна.

Товаришу невіро! Читаєш-но ти постійно свій журнал „БЕЗВІРНИК“?

**Журнал „БЕЗВІРНИК“ —
кращий друг і помічник
безбожникові в його борні
з релігійним туманом.**

Усіх, що брали участь уцьому побожному шахрайстві, засуджено до кари по заслугі. Селяни радо вітали судовий вирок.

Та нам треба прагнути, щоб надалі темне, несвідоме селянство не ловилось на гачок та не йшло на юшку усяким дурисвітам та шахраям.

М. Конів

ДВА КУСКИ

(с. Попільно, Вільшанського району)

Є народня приказка про цигана: „Цигане, якої ти віри“? — „А якої тобі треба“, відповідає той.

Ото в нас у селі такий піп, Гадієнко Антін. Старі діди хотіли його замінити (він „живіст“) на старослов'янського. То він й каже: „я вам не то, що по - старослов'янському, а як захочете, то й по - китайському й по - єврейському молитимусь. Для мене однаково по - якому чухрати“. Видко, ласий кусочок попільнянська парафія! Та це ще не все. в нього в селі Терешках, відки він родом, є ще чималенький наділ землі, і живе собі батюшка в благодаті!

Гаразд, аби Шполянський та Вільшанський райвиконкоми звернули на це увагу. У нас ще є досить малоземельних селян.

Дописувач із Терешок

**Чому ти ще й досі не став
дописувачем журналу
„БЕЗВІРНИК“?**

НА ДОПОМОГУ АНТИРЕЛІГІЙНИКОВІ

А. Ів - ський

ЧОМУ ТРЕБА БОРОТИСЯ З РЕЛІГІЄЮ

(Конспект доповіді)

Иноді навіть серед робітників доводиться чути, що бог і релігія нікому й нічому не заважають, і що даремно, мовляв, комуністи змагаються проти релігії, даремно проводять антирелігійну пропаганду.

Погляд цей помилковий, і ті, що кажуть і гадають так, певно, не міркували, як слід, над тим, що таке релігія, і яку роль вона відігравала й відіграє.

З якого-б боку ми до релігії не підійшли, в якому-б випадку до неї не придивилися, ми побачимо в ній віру людей у надприродну силу, що є поза світом, поза матерією, яку вірні різно звуть, але від якої, на їхню думку, залежить усе життя світу в теперішньому, минулому й майбутньому. Вірою в цю могутню силу люди так себе знесли, так пригнітили, що навіть бояться за важких обставин покластися на себе й покірно терплять усе, визнавши себе безсилими боротися за кращу долю. Віра в бога — так звуть цю силу вірні — і надія лише на нього зробили з них безвільних рабів, бо вона вчить бути покірними, слухняними, не боротися з гнобителями тут на землі, а чекати на щасливе життя, що залежить від бога, після смерті. І от такий невольничий настрій вірних трудящих дуже корисний багатим визискувачам. За вченням релігії виходить, що все пригнічення, всі страждання, всі лиха й злидні, що зазнає бідняк - робітник і селянин, — все це справа незмінної волі божої, і визволити їх від цього може лише милосердя боже. Отже, капіталісти тут не при чому. Богові так до вподоби, щоб робітники працюючи бідували, а банкіри й фабриканти з поміщиками коштом їхньої праці жили, не мавши гадки. І робітники не повинні боротися з таким порядком, не повинні мати багатих за ворогів своїх, але коритися їм і їхнім урядам із волі божої.

І от через це капіталісти міцно тримаються релігії, підтримують її за прибутки, які мають від робітників, і вона ревно їм служить в особі своїх служителів — духовництва різних вір.

Та й сама церква в особі організацій духовництва, монастирів і церков теж була, а за межами нашого союзу й тепер є, великий

капіталіст. І вона дуже віддано підтримує й захищає всяке економічне й політичне пригнічення. На бік пригноблених, визискуваних церква ніколи не ставала й не може стати. За це капіталісти щедро нагороджують церкву, через це вони не шкодують грошей на утримання духовництва, через це тримають із ним постійний зв'язок. Чи може робітник підтримувати церкву й релігію, які стоять на боці його ворогів і гнобителів, чи може він не боротися з ними, коли він хоче позбутися цього пригнічення? Ні, не може! Борючись із своїми визискувачами, він повинен також боротися з релігією. От що каже про релігію тов. Ленін: „Релігія є один із виглядів духовного ярма, що лежить скрізь на народніх масах, пригнічених повсякчасною роботою, злиднями й самотою... Релігія — це опій для народу. Релігія — це духовна сивуха, в якій невільники капіталу топлять свою людність, свої вимоги на хоч трохи гідне людини життя“.

Релігія не тільки каже про невільничу покору в своєму вченні. Вона виховує цю невільничу покору в своїй обрядовості. Тільки покірною молитвою навколішках, з постійними поклонами, з острахом перед богом може вірний сподіватися на милість божу. Всі релігійні обряди вимагають від вірного покори, благання, визнання своєї мізерности. Чи може так себе принижувати робітник, що зрозумів потребу боротися за своє визволення? Чи може він лишитися рабом релігії, коли він не хоче бути за раба капіталістові? Ні, не може! Він так само має відмовитися від покори релігії, як відмовився від покори капіталістові. Бо за покорою богів сховано покору капіталістичному ладові: ці дві речі зв'язано разом. От що каже з цього приводу тов. Ленін:

„Невільник, що зрозумів свою неволю й піднявся на боротьбу за своє визволення, наполовину перестає вже бути рабом. Сучасний свідомий робітник, вихований великою фабричною промисловістю, освічений міським життям, відкидає від себе з призирством релігійні забобони, залишає небо до розпорядження попів і буржуазних оченашників, завойовуючи собі краще життя тут, на землі. Сучасний пролетаріат стає на бік соціалізму, який притягає науку до боротьби протирелігійного туману та звільняє робітника від віри в потойбічне життя тим, що об'єднує його для справжньої боротьби за краще земне життя“.

Трудящі нашого Радянського Союзу будують соціалістичне господарство під керуванням комуністичної партії згідно із заповідями тов. Леніна. Релігія, яка - б вона не була, завжди стоїть на перешкоді цьому будівництву. Вірні, певні в тому, що сили оточуючої природи залежать лише від бога, ніколи не спроможуться використати ці сили для себе — вони звикли їм лише коритися, а не боротися з ними.

У боротьбі за краще життя тут, на землі, трудящі потребують знання. А що дає їм релігія? Чому вона їх учить? Яке - б релігійне пояснення явищ оточення й природи ми не взяли, ми скрізь бачимо брехню, темряву, байки, протилежні науковому людському знанню й здоровому розумові. За вченням церкви, наприклад, десять заповітів

єврейського закону писано на камені пальцем. Кожна здорова розумом людина скаже, що пальцем на камені нічого не напишеш. Коли - б пальцем можна було каміння колупати, тоді навіщо - б нам були потрібні врубові машини для копалень? Колупали - б із божою допомогою кам'яне вугілля п'ятірнею. Чи можемо ми набивати голову таким знанням? Чи можемо ми не боротися з ним? Ми повинні з ним боротися, повинні замінити його на справжнє наукове знання, що дійсно допоможе нам скорити собі сили природи.

Усякий свідомий трудящий не тільки сам повинен відкинути всяку релігійність, але повинен всіма засобами допомагати визволятися від неї й своїм товаришам. Релігійна людина не тільки сама собі шкодить, перебуваючи в релігійному тумані, але шкодить і інтересам своєї класи. Коли вона вірить, що ворогів треба любити, що треба підставляти ліву щоку, коли тебе б'ють у праву, то чи - ж можна сподіватися від неї, що вона твердо виступить разом із своєю класою проти свого класового ворога — капіталістів?

Припустімо далі, що трудящі вірять у те, ніби понеділок важкий день, що тринадцяте число нещасливе. Це теж належить до релігії, до віри в таємні сили. І що буде, коли в якомусь відбудованому цеху робітники не почнуть роботи лише тому, що цей початок припадає на понеділок? Або візьмімо, наприклад, селянина, який відмовився вступити до кооперативу тільки тому, що квитанція, яку йому збиралися виписати, коли він уносив пай, мала тринадцятий номер. Допомагає така віра нашому соціалістичному будівництву? Можемо ми не боротися з нею? Не можемо! Всіма силами ми повинні допомагати трудящим звільнитися від цих вірувань і кликати їх самих на боротьбу з ними. Не боротися з усім, чому вчить релігія, значить тримати на своїх руках і ногах кайдани, що заважають нам рухатися вперед, заважають нам будувати соціалістичне господарство й допомагають нашим ворогам боротися з нами. А в боротьбі з нами наші вороги зовсім не додержуються того, чого вчить релігія. Хай згадають вірні робітники й селяни — чи хрестом та молитвою захищали фабриканти свої фабрики й поміщики свої землі підчас громадянської війни? Ні! Ні, вони прийшли на робітників і селян із гарматами, танками й нагаями. І з ними разом проти трудящих були ті, хто (попи різних релігій) досі вчить бідноту підставляти ліву щоку, коли б'ють у праву.

МИХ. ВОЛОБУЄВ

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИВЧЕННЯ РЕЛІГІЙНИХ РУХІВ

На фронті боротьби проти релігійних забобонів розпочинається „позиційна війна“. Наш ворог, в особі попа, ксьондза, рабина, сектантського керівника, ознайомившись із основними засобами нашої проти-релігійної пропаганди перших часів революції, вишукує „протиотруту“.

На різноманітних проповідницьких курсах салдати й генерали чорної церковно-сектантської армії старанно вивчають протирелігійну літературу й готують „доводи“ спростовання.

З другого боку, і протирелігійна пропаганда ведеться поглибленіш, серйозніш. Вона перестає бути агітацією, а стає справжньою пропагандою.

Отже маємо всі ознаки переходу до впертої, систематичної, глибокої боротьби на одній з важливіших ділянок ідеологічного фронту — ділянці релігійній.

Ця стадія боротьби вимагає від нас глибокої розвідки того, що діється в таборі супротивника, пильного спостереження його акції, уважного вивчення причин успіхів та поразок. Коротше кажучи, перед активом антирелігійників у весь зріст постають завдання вивчення засобів релігійної пропаганди, засобів релігійної агітації й релігійних рухів.

Цю статтю ми й гадаємо, в порядку постановки питання, присвятити тому, як розпочати це саме вивчення.

Насамперед, — що ми розуміємо під релігійним рухом.

Не всяку буденну, звичайну діяльність релігійних організацій можна назвати релігійним рухом. Коли ми говоримо про релігійний рух, ми самою назвою підкреслюємо ознаку певної зміни, зросту релігійних настроїв.

Отже під релігійним рухом слід розуміти всяке помітне збільшення, поширення релігійних настроїв, починаючи від більш-менш значного оживлення акції релігійних організацій і кінчаючи масовим релігійним божевіллям — „психозом“ („чуда“).

Тут потрібно ще деяке роз'яснення. У нас часто-густо під релігійним рухом розуміють тільки гострий і несподіваний (з зовнішнього боку) зріст релігійних настроїв. Такий випадок є лише одною з форм релігійного руху. Взагалі-ж можна поділити всі головні випадки релігійних рухів на такі основні розділи:

перший — „нормальний“ — поступове поширення впливу певної релігійної організації;

другий — випадки раптового, наглого збільшення (піднесення) релігійних настроїв (иноді з ексцесами);

третій — випадки раптового й масового поширення релігійних настроїв, що воно має характер масового божевілля (психозу).

Звичайно, цей поділ досить штучний і умовний. Проте він нам потрібний, щоб накреслити вихідні точки аналізу й полегшити дальший розгляд питання.

Зазначивши загалом об'єкт нашого спостереження, ми перейдемо до питання, що саме слід вивчати. Вивчення релігійних рухів повинно дати нам матеріял що до соціального змісту релігійних рухів. Далі, вивчаючи релігійні рухи, як практики-антирелігійники, повинні ми спостерігати ті засоби, що їх використовують керівники релігійних організацій для впливу на масу. З другого-ж боку, слід обмірковувати

й питання про посилення, передумови, що вони сприяють поширенню релігійних настроїв, успіху „пропаганди“ церковників, сектантів.

Це найважливіший пункт роботи що до спостережень. Знаючи, що саме в побуті селянському сприяло та сприяє поширенню та успіху певного релігійного руху, можна переможно проти нього боротися, скеровуючи пропаганду не тільки проти самого релігійного руху, як такого, але усовуючи ті явища, що на їх ґрунті розпустилась отрутна квітка релігійного психозу.

Такі головні напрямки наших спостережень.

Тепер ми їх деталізуємо, намітимо, так-би мовити, схему, план цих спостережень.

Тут нам доведеться скористати ті поділи релігійних рухів, що ми їх встановили.

Візьмімо перший „нормальний“ випадок.

План наших спостережень тут повинен забезпечити нам збирання тих матеріалів, які зможуть дати нам відповідь на такі два основні питання: перше — умови, що сприяють розвиткові релігійного руху й що йому перешкоджають, друге — характер і форми певного релігійного руху. Отже план спостереження поділяється на дві головні частини: перша — умови розвитку релігійного руху, характеристика тої обстановки, в якій він розвивається, друга — зміст і форми цього руху.

Що саме слід розуміти під умовами, обстановою розвитку релігійного руху? Сюди входить так загальна характеристика соціально-економічних умов місцевості, навіть таких, які безпосередньо не стосуються до питання про релігійний рух, як і характеристика тих специфічних умов, які визначають напрям і характер певного релігійного руху. Отже спочатку треба дати загальне тло, на якому й показати ті питання, які є за об'єкт нашого безпосереднього спостереження: опис стану господарства, процес диференціації, взаємин основних класових угруповань то-що. Коротко кажучи, в цій частині план наших спостережень в основному збігається із схемами загальних соціально-економічних обслідувань. Складніш справа виявити безпосередні передумови розвитку релігійного руху. Через те, звичайно, не можна дати будь-яку загальну схему, бо питання це цілком залежить від індивідуальних ознак. Проте можна грубо вказати, на які саме категорії питань слід насамперед звертати увагу.

Візьмімо спочатку категорію умов, сприятливих розвиткові релігійного руху. Тут слід насамперед звернути увагу на тенденції розвитку поодиноких груп господарств і, якщо можна, констатувати тенденції до занепаду, з'ясувати причини цього явища, зокрема, чи не є це причини стихійної катастрофи. Далі важливо з'ясувати розміри та характер економічної залежності незаможного селянства від куркулів, відзначаючи окремо роль останніх у релігійних організаціях. Нарешті, слід відзначити й суто політичну характеристику протирадянських настроїв, якщо такі є, і причини цих настроїв зокрема, аналізуючи ставлення

людности до антирелігійної пропаганди й усі ексцеси на релігійному ґрунті, якщо такі ексцеси були. З категорії умов, що перешкоджають розвиткові релігійного руху, слід насамперед обговорити умови економічні, а саме: вплив чинників, що сприяли піднесенню господарства (добрі врожаї), агрономічні заходи, планова допомога державних органів то - що. Далі слід обмірковувати роль антирелігійної роботи, реальний вплив її на зменшення релігійних настроїв чи, оскільки в даному разі мова йдеться про зріст релігійного руху, вплив цієї антирелігійної пропаганди, яко чинника загаяння наступу релігії. Підкреслюємо, що в даному разі обслідування повинно виявити саме реальний вплив, реальні наслідки антирелігійної пропаганди, а не просто формальний бік справи (скільки було лекцій й т. інш.). Виявляючи ці конкретні наслідки, слід звернути увагу на питання про роль в цій справі окремих випадків, що дискредитували релігійні організації або їхніх проводирів.

Обслідуванням цих загальних умов розвитку релігійного руху закінчується перша підготовча частина праці. Далі йде найскладніша частина завдання — виявити характерні риси самого релігійного руху. Перше, що ми повинні виявити, це соціальна природа релігійного руху. Це значить не тільки схарактеризувати соціальний стан членів і проводирів певної релігійної організації, бо цього ще не досить, але й виявити (насамперед для релігійних сект) „ідейно - соціальний зміст“ їхньої діяльності.

Кожна з таких сект, як - би далеко із зовнішнього боку не стояли зовнішні форми їхньої проповіді, має окремі або приведені до певної системи погляди на сучасне життя. Виявити ці погляди справа нелегка. Через те доручити рядовому безвірникові завдання безпосередньої аналізи, наприклад, що являє собою певна релігійна легенда, оповідання з погляду розшифрування захованого там далеко не абстрактно - химерного змісту, звичайно, не можна. Його завдання — зібрати відповідний матеріал і висловити свої міркування, якщо такі є, що до його розшифрування.

В цій справі може добре допомогти попередня робота що до виявлення соціальних коріннів певного релігійного руху, надто тоді, коли роботу цю провадили в безпосереднім звязку із завданням „розшифрування“.

Повна характеристика релігійного руху вимагає також уважного спостереження форм його діяльності. Сюди входить не тільки суто релігійна діяльність, але й інші галузі. Наприклад, особливо що до сектантських організацій велике значіння має виявити господарську діяльність певної релігійної громади. Слід також звернути увагу на питання про роль певної релігійної громади в громадському житті місцевости (наприклад, роль її в організації передвиборної агітації підчас виборів до рад, готування відповідних реєстрів то - що). В центрі уваги, безумовно, слід поставити обміркування форм „пропагандистської“ діяльності релігійної громади. Слід виявити окремо засоби, що з них користується вона, притягаючи нових членів із усіх шарів людности, зокрема молоді, жінок.

Ось коротенький план організації спостережень. Переходячи до питання про організацію спостережень над релігійними рухами другої категорії, що ми установили (випадок раптового підвищення релігійних настроїв), ми обмежимося тільки підкресленням тих моментів із загального плану спостережень, що він в основному збігається з планом спостережень для першої категорії релігійних рухів, які мають особливе значіння саме для цього випадку.

За такі моменти є: виявити специфічні умови, викликані цим зростом релігійних настроїв (наприклад, стихійні лиха) і форм поширення релігійного руху. Це останнє слід зробити незалежно від того, чи були раніш, коли цей рух перебував у „нормальному стані“, спостереження форм його діяльності, і це через те, що підчас підвищення релігійних настроїв форми діяльності певної релігійної громади звичайно також змінюються, відповідно до нової обстанови.

Нарешті, лишається сказати про спостереження випадків масових релігійних психозів. Тема ця надзвичайно складна, тим більш, що і в загальній науковій літературі її освітлювали далеко не досить. Не маючи змоги зупинитися докладніш на цьому питанні, ми вкажемо тільки, що підчас спостереження релігійних психозів має особливе значіння виявити ось що: по - перше, загальні передумови виникнення психозу; по - друге, безпосередні чинники, що спричинилися до психозу, зокрема, ролю в цій справі організованої діяльності, свідомо спрямованої до виявлення психозу релігійних організацій або поодиноких осіб. Треба підкреслити, що з цією свідомою діяльністю ні в якому разі не можна плутати несвідому ролю окремих осіб, які своєю поведінкою сприяли поширенню психозу. Їхню ролю треба проаналізувати в третій частині спостережень — виявленні „механізму“ прояву, поширення та зникнення психозу. Сюди належить, як згадане вже, виявлення ролі поодиноких найнервовіших суб'єктів, як і групове спостереження — аналіза послідовності поширення психозу серед деяких груп людности, якщо така послідовність була. Коли ніяк виявити послідовність за соціальною ознакою, слід у всякому разі виявити хоч - би територіальну послідовність (близькість до місця „чуда“).

В міру можливості слід також виявляти поведінку осіб нервово - хворих. Найближчими часами збираємося умістити статтю, яка покаже на конкретному прикладі порядок організації спостережень над релігійним психозом. Такий загальний план організації спостережень.

За джерела їхні можуть бути розмови з членами релігійних громад, власні спостереження, офіційні матеріали то - що.

Ми поставили цією статтею тільки в самій загальній формі ряд питань, що кожне з них вимагає спеціальної праці. Наше завдання було тільки поставити питання, притягнути до нього увагу безвірників, бо тільки масові спостереження можуть забезпечити розв'язання поставлених проблем, що вони мають значіння не тільки з суто практичного, але й з наукового погляду.

БІБЛІОГРАФІЯ

Є. Брянцев (Равинський) — Тайнощі чудес, ДВУ, стор. 62, ц. 50 коп.

Книжка тов. Брянцева являє собою спробу популярною й приступною для селянина формою викрити контр-революційний зміст тих чудес, що широкою хвилею року 1923 розлилися по Україні. Головні три чуда: Калинівське, Антонівське й Іосафатову долину, автор розібрав досить докладно на підставі тих матеріялів і даних, що виявилися після суду над організаторами цих чудес. Розповідається про чуда жваво, без зайвої перевантажености фактичним матеріалом, а, головне, переконуюче.

Менш вдала вступна частина книжки — перші два її розділи, де на дванадцятьох сторінках автор порушує багато надзвичайно великих тем із царини антирелігійної пропаганди. Тут є і про чуда взагалі, і про біблійні зокрема, і про ставлення компартії до релігії, і про спілку церкви з державою, і про багатство церков та монастирів, і про розклад церкви підчас революції... Така розпорошеність не збільшила доводів, що їх висловлює автор.

Антирелігійникові-пропагандистові книжка тов. Брянцева дасть не багато. Але й сам автор не мав на думці своєю брошурою дати антирелігійникам підручника для вивчення масових релігійних психозів, що були в нас у свій час. Зате агітаційні якості книжки поза сумніву. Жвавість викладу, витриманість змісту, сучасність теми — якості, на жаль, не завжди властиві нашій масовій антирелігійній літературі, в книжці Брянцева в наявності. Бажано, щоб усі селянські бібліотеки мали цю книжку.

Що до зовнішнього вигляду, видано книжку досить неохайно, цілком відповідно цій поганій традиції, що масова книжка наче-б неодмінно має бути неохайна. І це зовсім не для здешевлення книжки. Ні. Друкарські помилки, „сліпі“ підзаголовки, кепсько заверстані таблиці то-що — все це є в цій книжці. Книжку таки ілюстровано.

А. Кустинець

В. В. Вересаєв — Об обрядах старых и новых. Вид. „Новая Москва“, 1926 р., стор. 30, ц. 25 коп.

Автор вважає, що велике значіння всякого обряду є в тому, що в ньому людина знаходить для себе певне, готове річище для виявлення почуття, яке панує над ним. Обряд це „умовна дія, що символічно відбиває наші почуття“. Потреба в обряді остільки-ж властива людині, як ті або інші переживання. Тому автор не погоджується з поглядами, що заперечують потребу утворення „нової революційної обрядовости“, і які, на його думку, не зважаючи на всю їхню зовнішню революційність, пройняті консерватизмом і невмінням уявити, „як могло-би бути инакше“.

Негативній оцінці тих форм нової обрядовости, що в нас практикується (зорини, громадський похорон то-що), доказам законности та бажаности вкорінити в наш побут „революційну обрядовість“ присвячено цю книжку. Мета книжки — переконати митців попрацювати над створенням дійсно художніх обрядів, попрацювати над „художнім оформленням нашого побуту“. Жодних практичних вказівок або порад що до цього автор не дає. В книжці тільки зачеплено справу з її, так-би мовити, принципового боку.

Безвірникам, що провадять боротьбу проти релігійних містичних обрядів, насамперед доводиться визначити свій погляд на нову обрядовість, своє практичне ставлення до цієї обрядовости.

Ми ні в якому разі не пропонуємо безвірникам додержуватись поглядів В. В. Вересаєва. Ми разом із автором прагнемо „художнього оформлення нашого побуту“, проте, не на підставі засад, що їх висловлює автор, вони бо є помилкові. Але активним безвірникам цю книжку прочитати слід, вона бо дозволяє наблизитися до правильної оцінки значіння нової „обрядовости“.

А. К.

ОФІЦІЙНИЙ ВІДДІЛ

До всіх організацій СБ

1. Маючи на меті встановити належний зв'язок з місцями, тимчас. всеукр. рада СБ звертається з цим до всіх округових рад СБ, що вже зорганізовані, а також і до тих, що мають зорганізуватись, з проханням надіслати до всеукр. ради такі відомості про себе а) час виникнення ради, б) склад ради, в) кількість осередків, об'єднаних радою на даний день, г) свою адресу. ;

2. Осередки, а також і районові об'єднання СБ по округах, де ще з будь-якої причини округову раду не складено, запрошується до встановлення безпосереднього зв'язку з всеукр. радою СБ. В цьому випадкові осередки мусять подати про себе раніш такі відомості: а) час виникнення, б) прізвища членів бюро чи організатора, в) кількість та склад членів за полом та соціальним станом, г) адреса осередку.

Кореспонденції та відомості надсилати на адресу: Харків, вул. К. Лібкнехта, 64.

Тимчас. всеукр. рада СБ

ІНСТРУКЦІЯ ЩО ДО ОРГАНІЗАЦІЇ Й РОБОТИ МІСЬКИХ ОСЕРЕДКІВ СПІЛКИ БЕЗВІРНИКІВ

I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Міські осередки СБ створюється при фабрично - заводських підприємствах, військових частинах, інституціях, шкільних установах і клубах.

З а у в а ж е н н я 1. Коли існують великі будинки комуни й житловариства з пролетарським складом, можлива і при них організація осередків СБ, але тільки за погодженням із місцевою радою СБ.

З а у в а ж е н н я 2. Осередки при клубах організовується в тому випадку, коли створення їх при підприємствах є неможливе.

2. За членів осередку можуть бути всі громадяни, що досягнули 18 - літнього віку, користуються виборчими правилами за конституцією, порвали з усіма формами релігії і які бажають активно працювати в осередку СБ.

З а у в а ж е н н я. 1. Особи, молодші 18 - літнього віку, але що задовольняють всі інші вимоги статуту, можуть працювати в осередку СБ із правом дорадчого голосу.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСЕРЕДКУ

1. Осередок може бути організовано за ініціативою: партійних, комсомольських, професійних і громадсько-політичних організацій і окремих членів перелічених організацій, а також за ініціативою окремих членів СБ і окремих робітників і службовців.

2. Всі активні безвірники даної установи або підприємства об'єднуються в ініціативну групу для створення осередку СБ.

3. Ініціативна група умовляється про допомогу з партійним і комсомольським осередками.

4. Ініціативна група встановлює зв'язок із місцевими органами СБ (із районою або округовою радою), звідки одержує статут, інструкцію й інші вказівки про організацію.

5. Пророблює із своїми членами матеріали інструктивного характеру й теми для розмов по агітації за вступ до СБ.

6. Агітує за вступ у індивідуальному порядку безпосередньо в підприємствах або установах.

7. Вміщує в стінній газеті матеріали про завдання осередку СБ.

8. Влаштовує доповіді про значіння антирелігійної роботи на жіночих делегатських і загальних зборах.

9. Одкриває попередній запис членів СБ шляхом заповнення реєстраційних карток.

З а у в а ж е н н я 1. Записуючи нових членів до СБ, слід бути уважним і обережним, щоб не підірвати довір'я до нашої спілки, прийнявши не досить сталих безвірників. Колективний вступ за постановою загальних зборів неприпустимий.

10. Наперед намічає голову й секретаря перших організаційних зборів осередку СБ.

11. Розроблює чергу денну перших оргзборів осередку.

З а у в а ж е н н я 1. До черги денної пропонується включати такі питання:

а) про мети й завдання СБ (із поясненням основних положень статуту); б) затвердження тих, що записалися до осередку СБ; в) обрання бюро осередку.

12. Запрохує від районової або округової ради доповідача для організаційних зборів, а за відсутністю цих органів СБ сама визиває його.

13. Бюро осередку СБ створюється лише в тому разі, коли осередок має понад 10 членів. Коли їх мається менша кількість, виділюється лише організатор. Бюро може складатися з 3 — 5 членів і 1 або 2 кандидатів до них, відповідно розмірам осередку.

III

ОФОРМЛЕННЯ ОСЕРЕДКУ

1. Обране бюро осередку надсилає протокола організаційних зборів із додатком списку членів осередку до органу СБ, що стоїть вище, на затвердження.

2. Після затвердження організаційного протоколу бюро одержує від місцевих організацій СБ, заповнює й повертає обліково-статистичну картку осередку.

3. Бюро збирає кошти; випишує й роздає членам членський квиток СБ.

4. Бюро утворює книгу протоколів загальних зборів осередку й засідань бюро, зберігає реєстраційні картки членів у алфавітовому порядку, утворює справи обліку переведеної роботи осередку й поточного листування.

5. Нових членів СБ приймає на загальних зборах відкритим голосуванням після того, як вони заповнили реєстраційні картки.

IV

ОБОВ'ЯЗКИ БЮРА ОСЕРЕДКУ СБ

1. Бюро намічає календарний план роботи осередку СБ, подає його на затвердження загальних зборів і стежить за його виконанням. Керує поточною роботою осередку

й гуртків. Організовує зв'язок із партійним і комсомольським осередками, з проф. і політосвіторганами, а також із органами СБ, що стоять вище. Відає всіма сумами, що надходять до каси осередку. Видає членські квитки й дбає про своєчасне їх одержання. Бюро осередку обирає із свого оточення секретаря, скарбника й завагітчастиною. Секретар бюро провадить загальне керівництво і всю організаційну роботу. Скарбник провадить роботу що до вишукування коштів, збирання членських внесків і відчитність сум, що надходять.

З а у в а ж е н н я 1. Розмір членського внеску встановлюють загальні збори осередку, але не більше одного карбованця на рік. Безробітних, червоноармійців, почасти учнів (що є на держстипендії) і хатніх господарок цілком звільняється від внесків. Збирання членських внесків провадиться чотири рази на рік — в березні, червні, вересні й грудні місяцях. 50% всієї суми членських внесків залишається на потреби осередку, решту 50% вноситься до органу СБ, що стоїть вище.

З а у в а ж е н н я 2. В скарбника осередку відраховані до вищого органу суми можуть бути затримані не більше, як 3 дні з дня збору членських внесків.

2. Зав. агітчастиною відає всією масовою агітроботою, роботою секцій і заняттями гуртків.

3. Один раз на два місяці бюро подає на загальних зборах осередку відчит про свою діяльність і оголошує його в стінгазеті разом із фінансовим відчитом.

4. Бюро осередку переобирається двічі на рік.

V

ІНСТРУКЦІЯ ПРО РОБОТУ МІСЬКОГО ОСЕРЕДКУ СБ

A

В ЦАРИНІ ОРГАНІЗАЦІЙНІЙ

Міський осередок СБ провадить такі заходи :

1. Бере на себе всю роботу й ініціативу що до антирелігійної пропаганди в даній установі або підприємстві.

2. Встановлює й переводить календар роботи загальних зборів, гуртків, вечірок, лекцій, доповідей то - що, погодивши це питання з партійними, політосвітніми й профспілковими організаціями. Календаря вивішується на помітному місці, і контроль над виконанням його доручається бюрові осередку.

З а у в а ж е н н я 1. Загальні збори осередку мають відбуватися не рідше одного разу на місяць.

3. Втягує своїх членів до роботи, що головним чином ведеться в таких напрямках : а) *художня* робота, що складається з малювання гасла, плакатів, картин, влаштування кутка безвірника, декоративно - художнього боку вечірок то - що ; б) *робкорівська*, що переводить справу друку, збирає матеріяли до стінгазети й для місцевого друку, тримає зв'язок з антирелігійними періодичними виданнями, надсилаючи до них матеріяли, що мають, про роботу осередку, побутові нотатки то - що.

З а у в а ж е н н я 1. Коли є безвірники з національних меншостей, наприклад, серед осередку українців — татари, євреї, поляки й т. д., з них утворюється секції відповідної назви. Секції мають за своє основне завдання переводити антирелігійну пропаганду серед своєї національності на рідній мові й наближувати антирелігійну пропаганду до мас свого народу. Національна секція осередку має свого представника в бюрі осередку. Робота в секції провадиться за спеціально виробленою програмою. В усій решті роботи секції провадиться згідно з цією інструкцією.

4. Осередок притягує нових членів до СБ, закріплюючи своїх членів для індивідуального оброблення віруючих свого підприємства або установи, притягуючи до занять

своїх гуртків і секцій, влаштовуючи лекції й доповіді, що зацікавлюють маси антирелігійною пропагандою.

5. Переводить організаційні кампанії в справі передплати на антирелігійні періодичні видання, притягує нових членів, зміцнює організації спілки, вишукує кошти то - що.

6. Встановлює зв'язок: а) з органами СБ, що стоять вище, через надіслання трьохмісячних відчитів про свою роботу і протоколів загальних зборів, беручи участь у з'їздах конференціях, пленумах і делегатських зборах; б) з сусідніми осередками СБ через взаємний обмін представництвом; в) з журналом „Безвірник“ та іншими антирелігійними газетами та журналами через робкорів; г) з партійними комсомольськими, політико-освітніми й профсоюзними організаціями через представництво.

7. Вишукує кошти для переведення антирелігійної пропаганди шляхом регулярного збирання членських внесків, підписних листків, одноразових відрахувань, поширення літератури, влаштування платних вистав, вечірок то - що.

Б

В ГАЛУЗІ АГІТАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКІЙ

Агітаційно-пропагандистська робота осередку СБ є головна її робота і має такі основні напрямки: I. Внутрішня робота серед своїх членів. II. Робота в своїх родинах і з окремими віруючими товаришами (індивідуальне оброблення віруючих). III. Масова робота.

I. ВНУТРІШНЯ РОБОТА

1. Кожний член СБ має бути активний (діяльний) провідник і розповсюдник безвір'я в своєму оточенні, він має постійно озброювати себе з цією метою потрібним знанням: а) шляхом самопідготовки, б) шляхом взаємопідготовки в гуртку безвірників, в) шляхом використання роботи свого клубу.

2. *Самопідготовка* полягає в самостійному й систематичному читанні журналу „Безвірник“, журналу „Антирелигиозник“, газети „Безбожник“ і антирелігійних книжок, в розборі читаного, в виписуванні з книжок і газет найцінніших фактів і думок, у складанні конспектів.

3. Для спільного вивчення певної програми питань осередок організовує з своїх членів антирелігійний гурток.

Роботу в гуртці має провадитися в такі способи (залежно від ступеня підготованості складу гуртка і його керівника):

а) Нескладніший спосіб — *читання голосно* з книжок і газет певних місць, що стосується до поставленого питання; ці місця належить попередити підготувати керівникові або окремим членам гуртка за вказівками керівника; після читання невеликих уривків провадиться *розмову* для обговорення даного уривку.

б) Слухання вступної доповіді керівника і розмова по питаннях даної теми, які для більшого успіху попередити намітив керівник.

в) Слухання і обговорення доповідей членів гуртка.

Участь у гуртку обов'язує всіх його членів готуватися вдома по тих питаннях, які має пророблюватися в гуртку, намічати дома все те, що здається незрозуміле, щоб за допомогою колективу (гуртка) з'ясувати це незрозуміле.

На заняття гуртка має бути вільний доступ і не членам гуртка, навіть віруючим

Керівникові гуртка необхідно ознайомитися по літературі з методами гурткової роботи і особливо ретельно готуватися до роботи гуртка.

4. Щоб поповнити свої знання членам осередку СБ слід використати ту гурткову і масову роботу свого клубу (і інших установ), що стосується до антирелігійної пропаганди.

II. ІНДИВІДУАЛЬНЕ ОБРОБЛЕННЯ ВІРУЮЧИХ

Кожний член СБ має постійно допомагати членам своєї родини і своїм товаришам по роботі в справі визволення їх від впливу релігії. Для цього потрібно читати для них

газету „Безбожник“, журнал „Безвірник“ і антирелігійні книжки, давати їм їх самостійно читати, загітувати їх виписати газету „Безбожник“ чи журнал „Безвірник“, провадити з ними розмови при всякій можливості, втягувати їх до масової й гурткової політико-освітньої й антирелігійної роботи клуба, намагатися перевести в лад родинного життя форми нового побуту.

Завдання початкової роботи з окремими віруючими співтоваришами (завдання їхнього індивідуального оброблення) полягає в тому, щоб зацікавити їх справами антирелігійної пропаганди і вказати їм шляхи задовольнити цей інтерес, тоб - то притягти їх до антирелігійної роботи в клубі.

III. МАСОВА РОБОТА

З метою вплинути на масу віруючих, що серед них працює осередок СБ, осередок провадить у клубі роботу в таких формах:

1. *Голосне читання* журналу „Безвірник“, газети „Безбожник“ і окремих антирелігійних книжок з *обговоренням* читаного і втягування до розмови віруючих.

2. *Лекції з розмовами*, коли є підготовані лектори в осередку; коли - ж їх немає, слід притягувати лекторів з інших організацій. Влаштовуючи лекції, використовувати різні ілюстративні матеріали: діапозитиви, таблиці, досвіди то - що.

3. *Вечірки запитань і відповідей*. Спорудникам цих вечірок потрібно попередити намітити тему або кілька тем, з яких аудиторія насамперед має зачитувати; щоб краще охопити намічену тему, спорудники сами можуть подавати аудиторії ті важливі питання, яких не запитала аудиторія.

4. *Влаштування й використання кутка безвірників*. Мета кутка — притягти увагу віруючих до певного релігійного питання, зацікавити цим питанням і вказати можливі засоби ґрунтовно ознайомитися з даним питанням, втягувати віруючих до інших форм антирелігійної роботи.

В кутку слід вивішувати матеріали по одній - двом темам. За матеріали для кутка можуть бути: виїзки малюнків, фотогографій, зміток з антирелігійних газет і журналів, гасла, малюнки, діаграми й інше, зроблене силами осередку СБ. Обов'язково вивішувати в кутку рекомендований список книжок і газетних, і журнальних статей, що є в бібліотеці клуба, з приводу теми, яку порушено в кутку; зазначити час читання й розмови при кутку по тій самій темі.

5. Коли є стінгазета в клубі, осередок СБ використовує її, організовуючи в ній спеціальний відділ безвірників. В цьому відділі стінгазети належить містити матеріал, що зв'язаний з поточним місцевим життям і з тими питаннями, які в даний час пророблюються в клубі за допомогою інших форм антирелігійної пропаганди, і освітлювати роботу осередку СБ.

Особливо цікаві для вміщення в стінгазету оповідання старих безвірників про те, як і чому вони покинули вірити в бога.

Коли є добре підготовані безвірники, можна видавати спеціальну стінну газету безвірників.

6. Антирелігійні вистави, інсценіровки й концерти (декламація й співи антирелігійних віршів, дрібушок і оповідань) теж можна використати для масової агітації, і цим відволікти від відвідування церкви. Матеріал для цих вечірок можна брати з спеціальних збірників художніх антирелігійних творів, звертаючи особливу увагу на їхню антирелігійну якість, щоб вони не дали протилежних наслідків. Спеціальних гуртків — драматичного й хорового — осередок СБ не утворює, а використовує для антирелігійної мети зазначені гуртки, що є при клубі.

7. Осередок організовує по змозі масові *екскурсії*, які можна використати для антирелігійних висновків (до музеїв, на виставки, на радіо - станції, на заводи то - що).

Керовники екскурсій мають попередити вивчити те, що вони показуватимуть на екскурсії і особливо ретельно відзначити ті моменти, які можна використати в антирелігійному відношенні. Після екскурсії її матеріал слід використати і для лекції, і розмови, кутка безвірників, відділу безвірників стінгазети й для інших форм роботи.

8. Осередок використовує наочні методи пропаганди — *діапозитиви і кіно - фільми*, що мають антирелігійне значіння, сполучаючи демонстрацію з доповідями або лекціями.

9. Коли мається гучномовний *радіо - приймач* в клубі, ячейка організовує систематичне використання тої частини програми широкомовлення, що стосується до антирелігійної пропаганди.

В разі відсутности радіо - гучномовця осередкові СБ разом з іншими клубними організаціями слід повести кампанію за придбання гучномовця, бо він відіграватиме величезну роль в справі культурного й політичного розвитку і зокрема в справі релігійної пропаганди.

10. Осередок СБ агітує за *новий безрелігійний побут*, організовує й провадить зорини, червоні весілля, громадські поховання, дбаючи при цьому про те, щоб ці зходи були для маси віруючих цікаві, яскраві й змістовні, щоб вони більш глибоко агітаційно впливали на масу, і щоб не утворювалася при цьому нова, обов'язкова, закацюбла обрядовість.

11. Осередок СБ має постійно дбати про поповнення *бібліотеки* клубу антирелігійною літературою і про найдодільніше використання цієї літератури, а також по змозі організувати продаж дешеві антирелігійної літератури серед маси підприємства або установи, яку обслуговує. Влаштовує виставки антирелігійної літератури. Коли осередок має кошти, він сам придбає антирелігійні бібліотечки.

12. Влаштовувати *диспути* осередкам СБ не пропонується, бо диспути часто не досягають нашої мети — позитивного агітаційного впливу на масу віруючих.

13. Коли підприємство або установа, де міститься осередок СБ, є *шеф* над селом або червоноармійською частиною, осередок СБ має надіслати свого представника до шефської комісії, щоб включити антирелігійну роботу в план шефської роботи і вжити заходів для здійснення цього плану.

Шефську антирелігійну роботу можливо провадити в таких виглядах: встановлення зв'язку з осередком СБ підшефного села або частини, з'ясування її потреб, постачання підшефному осередкові журналу „Безвірник“ і бібліотеку антирелігійних книжок, надіслання добре підготованого антирелігійника для переведення циклу лекцій (по змозі з діапозитивами), надіслання всіх інших засобів і матеріалів, які може використати підшефний осередок з антирелігійною метою.

14. Антирелігійна робота осередку СБ має бути за *невилучувану частину роботи клубу*, входить як складова частина в систему клубної роботи. План агітпропагандистської роботи осередку СБ має бути включений до загального плану роботи клубу. Про свою роботу осередок може робити інформаційні доповіді перед клубною культкомісією.

15. Осередок СБ *бере участь у клубних кампаніях*, обслуговуючи їхній антирелігійний бік. Наприклад, у свято Жовтневої революції осередок пророблює тему „Жовтнева революція та релігія“, в ленінські дні — „Учення Леніна про релігію“.

16. Переводячи свої антирелігійні кампанії, осередок *використовує* для цього *всі сили й організації клубу*. Наприклад, у антиріздвяну кампанію притягує клубні гуртки: хоровий, драматичний, художній й инш.

17. Для сильнішого й різноманітнішого впливу на масу осередок СБ одну й ту саму тему дає в *усіх можливих формах*. Наприклад, тему „Класова роль релігії“ можна освітлити й шляхом лекції - розмови, читання статей у відділі безвірників у стінгазеті, вистави, концерта й т. д.

Тимчасова Всеукраїнська Рада Спілки Безвірників

Видає :

Періодсектор ДВУ

Редколегія {
І. С. Гаїбсв
А. Івановський
Дм. Ігнатюк (відповід. ред.)
А. А. Коршиков
Д. Марченко
І. Сухоплюєв

ЧИТАЙТЕ НАШ

БАГАТО ІЛЮСТРОВАННИЙ ДВОХТИЖНЕВИЙ

НАУКОВО - ПОПУЛЯРНИЙ ЖУРНАЛ

„ЗНАННЯ“

Журнал обслуговує робітничо - селянські маси й дає у зрозумілій для них формі, найрізноманітніші знання з різних галузей науки й життя.

Журнал цей радимо кожному робітникові й селянинові, що хоче збільшити свої знання.

„ЗНАННЯ“ кожний свій відділ ілюструє багатьма малюнками та фотографіями.

У журналі беруть участь найвидатніші науково-літературні сили.

ПЕРЕДПЛАТА: 1 рік — 6 карб. 76 міс. — 3 карб. 25 коп.
3 міс. — 1 карб. 75 коп. 1 міс. 60 коп.

Передплату приймає Сектор Періодичних Видань ДВУ — Харків, Сергіївська площ., Московські ряди ч. 5, а також контори на місцях:

КИЇВ, вул. Короленко, 49

ДНІПРОПЕТРОВСЬК, Пр. К. Маркса, 49

АРТЕМІВСЬК, Майдан Волі, 109

ОДЕСА, вул. Лассаля, 12.

ТА УПОВНОВАЖЕНИМИ СКРІЗЬ ПО УКРАЇНІ

КОЖНУ КНИЖКУ

ЯКА ВАМ ПОТРІБНА

НАДСИЛАЄ НАКЛАДНОЮ ПЛАТНЬОЮ

**ВІДДІЛ ПОШТОВИХ ВІДПРАВЛЕНЬ
ДЕРЖАВНОГО ВИДАВНИЦТВА УКРАЇНИ**

ЗВЕРТАЙТЕСЬ НА АДРЕСУ:

м. Харків, вул. 1 Травня, 17-а6

КОЛЕКТИВНИМ ЗАМОВЦЯМ

ВІДПОВІДНА

ЗНИЖКА

БЕЗПЛАТНО

**ВИМАГАЙТЕ КАТАЛОГИ,
В ЯКИХ Є ПОВНА
ХАРАКТЕРИСТИКА**

—♦—♦—♦—♦—♦—♦—♦—♦—♦—

КОЖНУ КНИЖКУ

КОЖНУ КНИЖКУ

КОЖНУ КНИЖКУ

Журнал продається по всіх
залізничних кіосках контр-

Укр. 1941

БЕЗ ВІСНИК

№ 12

Єпископ

(З Всеукр. художньої виставки до 10-х рок. Жовтневої революції)

ГРУДЕНЬ — 1927 р.

ПРОДОВЖУЄТЬСЯ ПРИЙОМ ПЕРЕДПЛАТИ
НА ПОПУЛЯРНО-НАУКОВИЙ та МЕТОДИЧНИЙ
АНТИРЕЛІГІЙНИЙ МІСЯЧНИК

БЕЗВІРНИК

Орган Всеукраїнської Ради
Спілок Безвірників

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:
І. С. Гаїбов, А. Івановський, Дм. Ігнатюк
(відпов. редактор), проф. А. А. Коршиков
ЖУРНАЛ Є ЗАСОБОМ
МАСОВОЇ АНТИРЕЛІГІЙНОЇ
АГІТАЦІЇ ПРОПАГАНДИ

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
Харків, вул. К. Лібкнехта, 64
ДОДАТОК: Антирелігійна грамота-під-
ручник для антирелігійних гуртків на
селі —

Умови передплати: 1 рік — 3 крб. 50 коп., 6 міс. —
1 крб. 80 коп., 3 міс. — 90 коп., 1 міс. — 35 коп.
Окреме число — 40 коп.

ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЮТЬ: Сектор Періодич-
них Видань ДВУ, Харків, Сергіївська площа,
Московські ряди, 11 та уповноважені скрізь
по Україні

За жовтень і листопад місяці 1927 року
журнал „БЕЗВІРНИК“ цілком розійшовся,
а тому передплата виконується
з I/XII 1927 року

ПОПУЛЯРНО-НАУКОВИЙ ТА МЕТОДИЧНИЙ АНТИРЕЛІГІЙНИЙ
МІСЯЧНИК ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ РАДИ СПІЛОК БЕЗВІРНИКІВ

Адреса редакції: Харків, вул. К. Лібкнехта, 64

ЗМІСТ

	Стор.
Д.м. Ігнатюк. За новий побут — проти релігії	3
Вол. Фаворський. Боротьба за Жовтень і церква на Україні (закінчення)	11
М. Шваб. Боротьба з релігією та церквою за кордоном (закінчення)	17
Проти попівських перекручувань	
І. М. Поляков. Доцільність у живій природі і Дарвінове учення	26
За кордоном	
Д.м. Фірма „Бог Отець, син і компанія“	37
Жовті вожді на повіді у попів. Благочестива благоглу- пота. Святий Кулідж. Мусоліні й римський папа. Тепе- рішні погляди Мусоліні на релігію. Підготовляються до страшного суду. Розправа з відьмою. Не витримують проти науки. Манастирські таємниці. Будизм у Європі. Бояться антирелігійної пропаганди. Благословляють на війну. Попівське свавілля. Революційна боротьба ви- зволяє від релігії. Нові антирелігійні журнали	37 — 42
В чорному таборі	
О. Аренберг. „Житіє св. Іони Атаманського“	43
Як. Ковальчук. Релігійна плутанина	47
М. П. — Наші темні закутки	49
Д. Ярошенко. На попівській ниві	50
Наша робота	
У Всеукраїнській Раді С.-Б.	51
АПВ ЦК КП(б)У про антирелігійну пропаганду	52
По округах (хроніка і дописи)	53
Відповіді на запитання	54
На допомогу антирелігійникові	
А. Івановський. Що повинні робити перед різдвом осе- редки С. Б.	55
Бібліографія	
М. Борейко. „Мысли К. Маркса и Ф. Энгельса о религии“	58
Г. Г. Борис Варшава. Тело и душа	59
Офіційний відділ	
Конкурс на кращий осередок Спілки Безвірників	60
До Всеук. аїнської конференції С. Б.	60
Зміст журналу „Безвірник“ за № 11 — 12 (1926 р.) та за весь 1927 р.	61
До цього номера журналу прикладається безплатний дода- ток „Антирелігійна грамота“ (бесіда IV, V, VI).	
В номері 13 ілюстрацій.	

№ 12
1927

Дм. ІГНАТЮК

ЗА НОВИЙ ПОБУТ — ПРОТИ РЕЛІГІЇ

Старий побут у полоні в релігії

Для того, щоб зрозуміти, що релігія стоїть на шляху до оновлення, оздоровлення побуту, слід насамперед пригадати, в якій мірі був просякнутий релігією старий побут, як, в якій мірі вона його опутувала, та ще й досі опутує в відсталих сільських закутках.

За переконанням вірної людини, її бог, всемогутній і повсюдний, є „промислителем“, тоб-то постійним опікуном над світом і над всіма людьми.

„Без волі божої жоден волос не падає з голови людини“. Значить, і все, що робить людина, все це бог передбачив і всіма людськими вчинками так чи инакше заправляє бог.

Правда, крім бога, є ще сатана, диявол. Це майже так само, як і бог, могутня сила, що її дії скеровано, головним чином, до того, щоб збити людину з шляху, яким її веде „промисел божий“.

Отже, релігійна людина не вільна собою. Її доля цілком залежить від надприродних добрих і злих духів. І, щоб користуватися з добробуту, людині треба добитися ласки божої до себе і не піддатися дияволу.

Самому трудно цього досягнути. Для цього до послуг людини стає спеціаліст, посередник між цими вищими силами і людиною — піп. У нього припасено всі засоби умилювати бога і унешкоджувати чорта. Правда, за труди посередництва піп просить винагороду у свою користь. Але ж за невелику частку земних тлінних благ, які віддаєш попові, натомість очікує тебе добробут не тільки на землі, але й на тім світі, після смерті.

І дійсно, немає такого випадку в житті людини, щоб у попа не знайшлося пристосованого до нього обряду. Варто заглянути у попівську богослужєбну книжку, яку вони звуть „требником“. „Треба“ (тоб-то щось потрібне, без чого не можна обійтися) — це релігійний обряд, складений з певних дій і певного словесного матеріалу, що його переводять жерці, священнослужителі з тою метою, щоб добитися у божества якихось бажаних для людини результатів.

Літо, посуха. Якщо посуха протягнеться, хліб вигорить, буде голод. Щоб відвернути це лихо, вірні звертаються до попа. Піп одягає на

себе особливий костюм, бере в руки книгу, з особливими заговорами і разом зі своїми підручними йде в поле. Там він прочитує свої заклинання, махає димним кадилом, кропить землю і присутніх людей з великого волосяного пензля, завчасу приготовленою святою водою. Дячок або півчі в числі інших пісень багато раз підряд співають: „даждь дождь земле жаждущей, спасе“. Так-от, усе це разом взяте, всі ці слова, возгласи, дії і становлять обряд, „требу“, молитву післати дощ підчас посухи. Вірні вважають, що після цього обряду бог зрозуміє їх бажання і пішле на землю дощ.

Або родить жінка дитину. Вірні христіяни вважають, що жінка цим самим опоганилася, стала нечистою, розповсюджує навколо себе і на всіх, хто до неї торкається, всю нечистоту і тому не має права йти до церкви 40 день після поліг. Однак, нечистота сама собою не проходить і через 40 день: позбутися її жінка може лише після особливої молитви, яку над нею на церковному порозі повинен прочитати піп. Це теж „треба“, називається вона „вводити в церкву жінку після поліг“.

Отож такі „треби“ існують у практиці християнської православної церкви з таких нагод у житті:

1. З нагоди найменування дитини. 2. Хрещення, тоб - то обряд включення народженого „в громаду вірних“ — церкву. 3. Миропомазання, себ - то постачання новонародженого дарами святого духа. 4. Обмивання дитини і 5. Постриження волосся дитині. Всі ці п'ять треб там і тоді, де люди були надто благочестиві, послідовно виконували одну за одною через встановлені протяги часу. Так, наприклад, обмивання переводили на восьмий день після миропомазання. Тепер всі ці п'ять обрядів переводять в скороченому вигляді і за один раз, який в звичайному житті іде під одною назвою — хрещення.

В цей же час над породілею повинно перевести: 6. Молитву після поліг. 7. Обряд введення у храм, про який тільки-що згадувалося.

Далі, з самого раннього віку людини що-найменше один раз на рік починають: 8. Причащати, а з 7 років — 9. Сповідати. Ця спритна вигадка, що зветься сповіддю, давала змогу попові завжди залазити у всі подробиці не тільки вчинків, а й намірів людини. Не дарма царські закони переслідували батьків, що не приводили своїх дітей на сповідь, починаючи уже з їх 7-місячного віку¹⁾.

Людина виросла. Найважливішою подією для неї буде шлюб. І тут біля неї піп знову заходився. Спершу: 10) заручини, потім 11) шлюб і далі 12) введення в церкву новошлюбної жінки. Виявляється, що був і такий обряд і тепер, залишився в требниках, хоч про існування такого обряду попи не охоче признаються. Жінка, вийшовши заміж і вступивши в звязки з чоловіком, так само, як і після поліг, стає нечистою, чому попи наново „вводили“ її в церкву.

Людина захоріла, наближається до смерті. Починається справа з 13) молебна про здоров'я. Коли не помагає, роблять так зване 14) ма-

¹⁾ „Устав о предупреждении и пресечении преступлений“, 19 ст.

слосвяття. І коли все-таки людина збирається померти, то знову кличуть попа служити обряд — 15) „на ісход душі“.

Помер чоловік, піп служить 16) обряд похорон. І, нарешті, починаються безконечні 17) поминки і парастаси.

Всього цього мало. Божу силу і ласку людині треба привертати до себе на допомогу і в інших, хай не так важливих, нагодах. Тому до послуг вірного попи пропонують такі треби: На випадок закладни хати. З нагоди нового оселення. На початку копання криниці. Після закінчення криниці. З нагоди забруднення чим-небудь „поганим“ цієї криниці. Перед сівбою. Після сівби. Перед звозом хліба на тік. Перед ловитвою риби. Після спорудження пароплаву або лодки. Перед відїздом у дорогу. Підчас посухи. Підчас безвітря. Перед відходом на війну. За визволення з полону. Перед посланням дітей у школу. На випадок, коли діти кепсько вчаться. Проти пошестей. Щоб вигнати нечисту силу з людини, в яку вона вселилася. Щоб вигнати нечисту силу з зачарованої хати або місця. За здоров'я скотини. Проти падізму скотини. Проти вітрів і голоду. Від землетрусу. Від грому і блискавки. За врожай на нивах і в виноградниках. Посвята овочів, вина, масла, зілля, соли, бджіл і роїв, печи, ікони, хреста...

І без того довгий, але зовсім не повний, цей перелік ми дали для того, щоб показати, як часто і з яких приводів представники релігії — попи, офіційно, сказати б, за загальним для всіх християн православних запровадженням порядком, хотіли б втручатися і втручалися в життя людини.

Релігія — проти покращання побуту

Однак, показати зв'язок старого побуту з релігією ще не досить для того, щоб показати доконечність визволення побуту з релігійного полону. Цього ще мало. Треба показати, що цей зв'язок має негативний характер. А саме: од того, що релігія просякає собою побут, од цього, — треба показати, — селянинові стає не краще, а гірше, і не вперед до розвитку, удосконалення, до оздоровлення штовхає релігія побут, а, навпаки, тягне його назад, нав'язує йому цю старовину, що зв'язана з відсталістю, з некультурністю.

Ог попи і сектанти, наприклад, кажуть, що без релігії людське суспільство не може існувати. Без релігії люди здичавіють, огрубіють, не стануть дотримувати правил, на яких тримаються відносини людей один до одного, словом, людське співжиття без релігії повинно буде обернутися на якийсь розбійницький вертел. На їх думку, підриваючи релігію та її підпори, ми не поліпшуватимемо побут, а погіршуватимемо.

Тим-то конче треба докладніше зупинитися на розгляді того, який же справді той вплив, що його релігія справляє на побут, провідником яких саме ідей у побут вона є, чиїм інтересам вона при цьому служить, як заглибоко в нього вселилася?

Уже тому, що релігія завжди одверто стояла на стороні опертого на експлоатацію ладу, тому що вона є одною з самих надійних підпор

цього ладу, на релігію припадає не остання доля відповідальності за тяжкий, некультурний селянський побут. Адже підносила релігія матеріальну нерівність до непохитного, богом встановленого принципу. „Багатий і бідний зустрічаються один з одним, — того й іншого створив господь“ (Притч. XXII, 2), — говорить святе письмо. А в уста казкового христа вкладають слова про вічність злиднів: „Бідних завжди маєте з собою“ (Матвея XXVI, 11). Адже освячувала і освячує релігія рабство людини у другої людини, вчила і вчить не противитися злу, коритися царям, поміщикам: „коріться, раби, панам своїм, як христу“ (Еф. VI, 5), говориться знову таки в цьому письмі. Значить, з релігійного погляду всі паскудства в побуті, що впливають з господарської відсталості, з політичного гніту трудящих мас від купки панів, повинно вважати за щось неминуче і нормальне.

Мало того, щоб примирити народ з його важким станом, релігія і її попи навіювали масам переконання в нікчемності, брєнності земного життя.

На землі люди живуть, як „странники й пришельці“, справжнє життя буде тільки після смерті. За грішну й негідну турботу вважає релігія клопотання людини про свій добробут на цьому світі. Спасатися для життя „на тому світі“ — ось сенс земного життя. Звідси, звичайно, впливає обов'язок нехтувати всім мирським, тілесним. Релігійна людина, якщо її, звичайно, не сотворив бог багатою, повинна проїнятися байдужістю до всіх життєвих лих, вона повинна примиритися зі своїм, хай найгіршим, становищем. Тим-то, як тяжкий злочин, оцінюється турботи людини, скеровані на задоволення її найперших фізичних потреб. „Помышления плотская суть смерть... вражда против бога“ (Римл. VIII, 6 — 7). Що більше буде терпіти тіло, що більше воно буде переносити страждань, то ближче воно буде до образу самого христа.

Правда, дуже невелике число прикладів строгого виконання такої науки можуть навести захисники релігії. Такі незв'язані з життям і здоровим розумом погляди, звичайно, ніколи й ніде не могли стати за основні, провідні в дійсному житті. Ними могли проїнятися лише окремі особи і то, за всіма ознаками, люди душевно-хорі. Як такі зразки для наслідування, церква виставляє життя й діяльність своїх святих і пустинників-аскегів. Напіввигадані життєписи цих святих свідчать, до яких меж божевілля можна було б дійти, ревно виконуючи заповіт про умиртвління тіла. Семен Стопник 37 років простояв на стовпі під одвертим небом, він безупинно бив поклони і не сходив з стовпа навіть для своїх природних потреб. Гордощі католицької церкви — св. Франциск Асизський, убиваючись своїми гріхами, безупинно плакав, од чого і осліп. Називаючи своє тіло ослом, він так його мучив і тримав у такому бруді, що од нього далеко навкруги розносився нестерпний сморід, а позбутися вошей, що облипали його, він вважав для себе за гріх на тій підставі, що воша, живучи на світі, теж „хвалить господа“. Свята Катерина на честь бога померла від виснаження постом, ніколи не милася і вся тремтіла при одній згадці про обмивання свого тіла.

Життя не може заперечувати само себе і подібні зразки само-знищення так і осталися рідкими. І тільки тому, що таке вчення було корисне владним класам, лише тому його й підносили й підносять трудящим аж до наших днів. Такі переконання нікого тепер не зроблять „стовпником“, але зате кожного вони зроблять мало придатним до боротьби за покращання свого побуту. Вони розслабляють його волю, тероризують (залякують) його в його прагненнях до кращого.

Відібрання землі у її власників з релігійного погляду є смертельний гріх. І якщо після Жовтневої революції поміщицьку й церковну землю все ж таки обернули на поліпшення селянського становища, то це сталося не у згоді з вимогами релігії, а, навпаки, всупереч цим вимогам.

„Хай кожен буде задоволений з того, що у нього“ — така християнська заповідь.

Так, щоб догодити багатіям і їхнім інтересам, релігія не тільки перешкоджає селянинові стати на шлях рішучих заходів поліпшити свій побут. Релігія в той же час своїми балачками про потойбічне життя дурманить людину, не дозволяє їй навіть усвідомити як слід своє становище.

Релігія — провідник старовини

Владні класи завжди були зацікавлені зберегти своє панування. Закріпити назавжди своє теперішнє становище — от завдання класи експлоататорів. Однак, життя людського суспільства не стоїть на місці, а двигается вперед, розвивається. Умирають держави, зникають народи, їх місце заступають інші, нові. Міняються громадські умови й відносини між людьми. Змінюють одна одну класи. А цього якраз і не хоче теперішній експлоататор. Тим-то він запевняє себе, а головне хоче примусити повірити інших у те, що теперішнє становище є вічним і незмінним; що його раз і назавжди міцно встановив сам бог.

І в цьому релігія стає йому на допомогу. Релігійний світогляд є світоглядом застою і нерухомості; дух руху вперед, дух розвитку йому є зовсім чужий. З релігійного погляду весь світ до теперішнього свого стану прийшов не в результаті процесу свого розвитку, зміни одних форм на інші. Ні, релігія твердить, що все, що ми перед собою бачимо, в тому числі й людину, утворив бог за 6 день і до того ж в такому вигляді, в якому все це ми бачимо тепер. Так само раз і назавжди, через довірених осіб, відкрив бог людям закони, що визначають поведінку людини.

І хоча всі дані науки і простого людського спостереження суперечать таким поглядам, все ж, без сумніву, релігія сприяла вихованню в людях прихильності до нерухомості, застою, рутини, до раз встановленого порядку.

„Не ми встановили, не нам і перестановляти“, „як жили діди та прадіди, так і нам жити веліли“, — говорять народні примовки, що відбивають ці погляди. „Як батьки й діди, так і ми“. „Батьки й діди

наші не знали цього, а жили не гірше за нас". „Діди, певно, не менш за нас знали" — ось міркування, що їх коріння гніздяться в обставинах життя в далекому минулому.

Був час, коли техніка людського господарства була в зародковій стадії. Удосконалюватися, поліпшуватися в своїй техніці господарство може лише тоді, коли воно в силі дати деякі лишки, що задовольняють мінімальну (найменшу) норму щоденних потреб людини. Але, щоб мати ці лишки, треба підвищити техніку господарства. Виходить майже зачароване коло, з якого в далекі від нас часи людина повинна була вибиватися з великими зусиллями, а головне — надто поволі, протягом цілих віків.

В цих умовах людина могла бути спокійнішою за завтрішній день лише в тому разі, коли її діяльність спиралася на перейнятий од предків досвід. Навпаки, всякий відступ від старовини, всяке новаторство таїло в собі небезпеку, примушувало людину ризикувати своїм і без того мізерним добробутом.

І якщо сотні й тисячоліття тому назад прихильність людини до старовини, до рутини була для неї засобом боротьби за існування, то тепер такий спосіб мислення є дуже шкідливим, бо гальмує соціалістичну перебудову села. Трипілля і його живучість є яскравим прикладом цього.

Чому ж все-таки насамперед релігію доводиться обвинувачувати за консерватизм селянського побуту? А ось чому.

Релігія та система релігійних поглядів у всіх народів формувалися саме в ті часи, коли людське суспільство проходило цю тільки-що нами схарактеризовану первісну стадію. Тому вийшло так, що в основу релігійних поглядів лягли тодішні форми мислення. А звідси той загальний застойний характер релігійного світогляду, про який ми згадували. Окрім загальних вихідних поглядів на світ, в релігійні учення увійшли майже всі ті правила практичної мудрости, що на них тоді трималося суспільство.

Треба знати, що в цей період майже всі практичні людські знання неодмінно одягали в релігійну форму. Тій групі старейшин і жерців, що в її руках були перейняті од предків знання, було вигідно уже в ті часи подавати їх народів не від свого імени, а від імени богів. Моїсей ходив на гору Сінай, а звідти приніс дві скрижалі (камінні дошки, тоді люди не знали паперу) з написаними на них од бога заповідями. І всі письменники всіх святих книг, не лише єврейсько-християнської біблії, а й святих книг магометан, будистів і всіх інших вір, все, написане ними приписували богам. „І сказав господь Моїсеєві" — так починається кожна частина Моїсеєвого законодавства (див. біблію, кн. „Ісход, Левит. Числ. Второзаконіє").

І багато дечого наговорив бог Моїсеєві. Що можна їсти, чого не можна (Лев. X), і як лікуватися од хвороб (Лев. XIII), як поводитися з мерцями (Числ. 19), і що робити, коли підозріваєш жінку в зраді (Числ. V), як регулювати полові відносини в побуті (Лев. XV), і яке

жалування платити попам (Числ. XVIII), як влаштовувати скриню для служби божої (Ісход. XXVI) і як, в якому місці будувати нужники (Второз. XXIII).

Таким чином, до релігійного кодексу включено не лише справи чисто релігійного характеру: тут опинилися і господарські, і гігієнічні, і родинні, і моральні правила. Але справа не в тому, що старий єврейський бог пхав свого носа скрізь. Лихо в тому, що всі ці правила і норми, які виникли і діяли дві-три тисячі років тому назад, все ще справляють свій вплив і на теперішній побут. Релігійні люди, що визнають Моїсееве законодавство за боже откровеніє, а такими є євреї, а за ними і всі християни, повинні все ще керуватися в своєму практичному житті цими правилами.

Правда, дуже різниться наш вік — вік електрики, радіо, вік суспільних переворотів — од диких біблійних часів, а тому релігійний кодекс не витримує: пута, що їх він накладає на людину, тріщать і рвуться. Багато дечого з божественного откровенія релігійники вже сами поклали під сукно і не хочуть його показувати, щоб остаточно не згубити свого авторитету. Але в основному релігія жива, а її заповіді, застигли, закостенілі, як мумії (сухі трупи, мощі), все ще тяжать над життям і свідомістю людини.

Отже, релігія в житті, в побуті людини — це оплот рутини, провідник застою. Ця роля релігії на руку експлоататорам і паразитам. А селянинові од цього одна шкода, бо через підтримувану релігією звичку жити по-старому селянин перетинає собі шлях до розвитку свого господарства, до покращання свого побуту.

Реакційність сектантської програми

Ми повинні настирливо підкреслити те, що в побуті реакційну ролю відіграють всі без винятку релігії, всі релігійні течії й відтінки. Інше діло, що зрозуміти цю ролю иноді буває не легко. Такі релігійні течії, як наше сектантство, дуже спритно заличковують негативне значіння свого релігійного вчення. Всім, наприклад, відомо, що вони стоять за „добродійне“ життя, за „здоровий“ побут, за „тверезість“, „бережливість“, „працьовитість“. А тимчасом всі ці якості є не що інше, як обман, без якого не обходиться жодна релігія.

Звідки в релігійній сектантській ідеології взялися такі, на перший погляд, ніби-то позитивні заповіді, зрозуміти легко, пригадавши, як виникло у нас сектантство. В старій царській імперії сектантство зародилося і виросло на ґрунті незадоволення певних, здебільшого бідняцьких, груп селянства з тодішніх порядків. Сектантство було виявом протесту проти злиднів і безправ'я. А через те в сектантській програмі і відбилися прагнення до кращого, розумнішого побуту.

Але в силу певних обставин цей протест проти тодішніх порядків і прагнення їх змінити виливалися не в річище революційних дій і підготовки до повалення експлоататорського ладу, а йшли по лінії

релігійних шукань. Сектанти, покидаючи попівсько-поліцейське православ'я і стоячи в опозиції до царської державної влади, сподівалися поліпшити своє життя, дотримуючись тих чи інших релігійних догм.

Після революції, коли перед всіма трудящими дійсно відкрилися можливості для найрішучішої господарської і побутової перебудови, сектанти, замість того, щоб пристати до загального руху трудящих за цю перебудову, залишилися на своїх старих позиціях, зі своїми старими поглядами.

Тому надто шкідливого значіння набуває їхня діяльність в умовах робітничо-селянської держави. І скільки б не підлатували ті чи інші сектантські групи своє релігійне вчення, в усякому разі ясно одно, що свою діяльність вони хочуть скерувати не у згоді з будівництвом у нас соціалізму, а всупереч цьому процесу і на ґрунті своїх релігійних переконань.

А що кожна релігія завжди служила інтересам багатих і паразитів проти інтересів трудящих мас, то й сектантське учення, незважаючи на свої, на перший погляд, ніби - то „революційні погляди“, неминуче оберталось і обертається на таке ж знаряддя гніту, яким було і казенне православ'я.

Спостереження над життям сектантських громад незмінно potwierджують, що всі сектантські „чесноти“, ввесь їхній, на перший погляд, добродійний побут лише лицемірно прикривають ту кабалу, в яку звичайно попадає трудове сектантство від провідних куркульських і паразитарних верхів секти. Обслідування так званих сектантських „комун“ і „колективних господарств“, що його недавно провела радянська влада, potwierдило повсюдну наявність таких відносин.

Крім того, намагаючись утворити свої особливі форми громадської й господарської діяльності і протиставляючи їх заходам радянської влади, сектанти примушені шукати виправдання такої своєї лінії поведінки. В цьому разі вони, захищаючи свої релігійні погляди, стають на позиції або заперечення науки або її фальшування. Мало того, в своєму протиставленні себе й своєї діяльності заходам радянської влади та революційній суспільності сектанти скрізь і всюди скочуються на становище прямих агентів капіталістичної контр-революції. Не дарма капіталісти Америки й інших країн помагають грошима нашим сектантам.

Так, опинившись в таборі ворожих революції сил, відіграючи ролю агентів буржуазної реакції, сектантські діячі ведуть за собою обманутих, зрозуміло, не до поліпшення побуту. Поліпшити побут можна не закликами до сектантських фальшивих „чеснот“, а рішучим знищенням експлоатації більшості людей меншістю. А сектанти, як бачимо, не стоять за знищення експлоатації.

Висновки

Отже, на підставі виложених тут міркувань, ми приходимо до таких висновків:

1. Релігія, будучи підпорою старого експлоататорського ладу була й досі залишається підпорою старого побуту.

2. Щоб догодити експлоататорам, поміщикам, глителям, фабрикантам, релігія вселяла трудящим масам примиренський настрій до всіх ненормальностей старого побуту. Відповідно бажанням тих же експлоататорів, релігія вселяла вірним думку про нерухомість і незмінність існуючого ладу.

3. Являючи собою збір закріплених, старих життєвих правил, релігія і тепер нав'язує людям ці застарілі правила. Відбиваючи всю безсилість людини в її важкій боротьбі за існування за первісної доби, релігія переносить ці настрої в нашу добу, вона радить людині для теперішнього часу застарілі форми суспільного й господарського ладу і цим гальмує соціалістичну перебудову нашого села.

Жовтнева революція уже внесла величезні зміни в економічні й політичні умови життя селянства. Ці зміни відбиті в процесі соціалістичної перебудови села. Суть цієї перебудови полягає насамперед у початій технічній реорганізації сільського господарства, в його машинізації, землевпорядженні, запровадженні найдосконаліших способів господарювання. Поряд із цим іде перебудова економічних відносин на селі. Кооперування селянина, як виробника і як споживача, державна організація допомоги найбіднішим селянам, система кредитування — все це разом скеровано на зміну становища селянина. Ці зміни насамперед повинні призвести до матеріального добробуту основної маси селянства, який що-раз зростає. А це в свою чергу повинно супроводитися також і культурним його ростом.

На новій виробничій і громадській базі буде відбуватися оновлення селянського побуту. Допомогти цьому оновленню, активно сприяти зруйнуванню застарілих побутових форм — ось яке завдання стоїть перед нами.

Адже до остаточної мети соціалістичного будівництва ми наблизимося скоріше, коли нашим досягненням в економічній царині будуть відповідати досягнення в побуті. А коли наш побут в своєму культурному рості стане відставати, то цим самим будуть гальмуватися і наші економічні успіхи.

Релігія є силою, що консервує, зберігає від зруйнування старі побутові форми й відносини. Звідси випливає висновок — для того, щоб процес оновлення побуту прискорити, конче треба широко і всебічно розгорнути нашу боротьбу з релігією.

ВОЛ. ФАВОРСЬКИЙ

БОРотьба за Жовтень і Церква на Україні

(Закінчення)

Коли в травні 1921 року зібрався автокефальний собор Київщини, він ухвалив низку постанов, що були шовіністичні й контр-революційні. Згідно з постановою собору автокефалістів Київщини, всі церкви потрібно українізувати, повинно мати силу церковне розлучення, права

ЗАГС'у потрібно передати церковним радам,—одним словом, собор ішов проти декрету радянської влади про відокремлення церкви від держави. За голову жовтневого всеукраїнського собору автокефалістів 1921 року було вибрано В. Чехівського, голову петлюрівського „революційного комітету“, що про нього ми вже вище згадували. Це досить яскраво характеризує політичну фізіономію цього зібрання, хоч воно й не ухвалило — у зв'язку з об'єктивними політичними обставинами — контр-революційних постанов.

Собори автокефалістів мали на меті охопити за допомогою релігійного руху українське селянство й потім використати для цілів контр-революції.

Але контр-революція була вже розгромлена, громадянська війна залишилася позаду, й шовінізм, і політиканство автокефалістів розбилися, завдяки національній політиці пролетаріату-переможця, що знищив пригнічення національностей та їх господарську експлоатацію.

Ще 1919 року, коли радянська влада вперше на довгий час запанувала на Україні, по всій території експропріюється церковні капітали й церкву відокремлюється від держави.

Декрет про відокремлення церкви від держави був один з перших декретів Тимчасового робітничо-селянського Уряду України, що утворився в наслідок переможного повстання робітничих і селянських мас проти гетьманщини під кінець 1918 року. Декрет датовано 22 січня 1919 року.

Ось його текст :

§ 2. Декрет робітничо-селянського Уряду України з 22 січня 1919 р. (збір. Узак 1919 р. № 3, арт. 37).

1. Церква відокремлюється від держави.

2. В межах республіки забороняється видавати будь-які місцеві закони або постанови, що стісняли б або обмежували волю сумління або встановлювали б будь-які переваги та привілеї на підставі належності громадян до тієї або іншої релігії.

3. Кожний громадянин може належати до будь-якої віри або не належати до жодної віри. Всякі правообмеження, що зв'язані з належністю до будь-якої віри або з належністю до жодної, касуються.

У в а г а. З усіх офіційних актів всяка вказівка на належність громадян до будь-якої релігії або належність до жодної виключається.

4. Чинності державних та інших публічно-правних громадських установ не супроводяться жодними релігійними обрядами або церемоніями.

5. Вільне виконання релігійних обрядів забезпечується, оскільки вони не порушують громадського ладу і не супроводяться замахами на права громадян радянської республіки. Місцева влада має право вживати всіх потрібних заходів для забезпечення в цих випадках громадського ладу й безпечности.

6. Ніхто не може, покликуючись на свої релігійні переконання, відмовлятися від своїх громадянських обов'язків. Вилучення з цього правила, при умові заміни одного громадянського обов'язку іншим, в кожному окремому випадкові припускається по ухвалі народного суду.

7. Релігійна клятва або присяга касується. В потрібних випадках дається лише врочиста обітниця.

8. Акти цивільного стану ведуться виключно громадською владою — відділами записів цивільного стану.

9. Школа відокремлюється від церкви.

10. Викладання релігійних віровизнань в усіх державних та громадських, а також приватних учбових закладах, де викладається й загальноосвітні предмети, не припускається. Громадяни мають можливість учитися релігії приватним шляхом.

11. Всі церковні й релігійні громади підлягають загальним положенням про приватні громади та союзи й не користуються жодними перевагами або субсидіями ні від держави, ні від її місцевих, автономних або самоврядових закладів.

12. Спонукуюче стягання зборів та внесків на користь церковних і релігійних громад, а також і міри спонукування та кари з боку цих громад над їх членами не припускаються.

13. Жодні церковні й релігійні громади не мають права володіти власністю.

14. Все майно церковних і релігійних громад, що існують на Україні, є народня власність.

15. Будинки та речі, виключно призначені для богослужбових цілей, передаються за особливими ухвалами місцевої або центральної державної влади в безплатне користування відповідних релігійних громад.

При переведенні в життя декрету стали потрібні деякі пояснення, й їх було дано в інструкції Нарком'юсту 24-го серпня 1919 року. В коло установ, що їх націоналізувалося, були віднесені благодійні товариства, що витрачали кошти на релігійні потреби, дані були вказівки про обов'язкову націоналізацію майна культів з наступним представленням в порядку оренди за користування церковним громадам, а також і по інших питаннях, що їх висунула практика націоналізації.

Ця практика вимагала насамперед революційного апарату, що розподілив би в інтересах трудящих багатства церкви. За декретом Раднаркому України, від 17 травня 1919 року все церковне й монастирське майно, крім земель і лісів, маєтків і будинків сільсько-господарського призначення і храмів, перейшло до відання Наркомсоцзабезу й утворило фонд для утримання дитячих колоній, ясел, інвалідних будинків і таке інше.

Переводити в життя декрет було доручено підвідділам ліквідації майна релігійних установ (ПОЛІРУ); вони повинні були провести в життя націоналізацію церковних багатств, а також попередити можливість їх приховання, що стало помітно зараз же після оголошення декрету. Так, наприклад, київський ліквідаційний підвідділ зазначає, що „є спроби до здійснення злочинів на ґрунті переведення в життя закону 17 травня“ (справа № 1, 1919 року, ПОЛІРУ).

Потрібно було вживати надзвичайних заходів, щоб попередити саботаж князів церкви. Київський обласний комісар у церковних і монастирських справах примушений був, наприклад, видати наказа, де нагадувалося, що „під страхом притягнення до суду ревтрибуналу забороняється всіляке відчуження церковного й монастирського майна“. „Громади, що отримали його на збереження, відповідають за його цілість“. „Безпосередньо доглядати за тим, щоб цей наказ точно й неухильно виконувалося, повинні повітові ЧК“.

Український єпископат використав всі засоби, щоб зберегти свої капітали, геть аж навіть до віддавання себе під захист... англійського імперіялізму. Саме так зробив київський Катерининський монастир. Його настоятель подав до Виконкому заяву, що починалася оповіданням

про те, що „на горі Синаєві в Єгипті, під владою Англії, є грецький синайський святий Катеринин монастир“. Настоятель доводив, що київський монастир є відділ єгипетського монастиря, а через те має всі права екстериторіяльності, і тому до нього не можна вжити декрета про відокремлення церкви від держави. Цей монастир стоїть на жвавій ярмарковій площі; він здавав в оренду під крамниці та склепи три багатоповерхові будинки, що давали 37.704 довоєнних карбованців щорічного прибутку. Будинки, звичайно, було націоналізовано, а монастир закрито. Тепер в його будинках розмістився всеукраїнський торговельно-промисловий музей (справа № 32, 1919 року, київського ПОЛІРУ).

Траплялися випадки приховання церковного майна та речей культу. З листування з цього приводу в київському ПОЛІРУ склалася ціла справа. Так, наприклад, у київській Іллінській церкві в липні 1919 року щез антимінс, а потім його знайшли в ероманаха Інокентія (справа № 12, 1919 року, ПОЛІРУ).

Деякі з монастирів готувалися захищати свої капітали трохи іншим способом. Так, наприклад, у Видубецькому монастирі біля Києва залізнична ЧК виявила склад зброї й кілька скриньок патронів. Очевидячки, манахи мало надіялися на бога й готувалися в сприятливий момент (згадаймо, що в цей час на Київ наступали денікінські банди) зі зброєю в руках відстоювати право власності на монастирські володіння (справа № 19, ПОЛІРУ, 1919 року).

Підвідділ церковного й монастирського майна націоналізовані церкви розподіляв між різними релігійними групами, при чому ворожнеча цих груп між собою часто призводила до самоправства їх представників і ледве не до відвертих сутичок. Так, наприклад, настоятель однієї тихонівської церкви в Києві відмовився видати ключі автокефалістам, що заорендували церкву „святого“ Ілії (справа № 3, ПОЛІРУ, 1919 р.). Ліквідаційному відділові ледве пощастило попередити кілька сутичок між фанатично настроєними групами.

Євангельські принципи були далекі від релігійної практики. Церква, не маючи підтримки буржуазної влади, розвалювалася і являла гидку картину гниття, отруюючи життя смородом трупу. Той же самий розклад, що й у церковних громадах, був і в монастирях. Полумінь Жовтневої революції освітив монастирські склепіння, і робітники й селяни побачили там ту ж картину, як і в усьому буржуазному дореволюційному ладі, а саме, що й там людина визискувала людину, що й там був моральний занепад і гниття.

В липні 1919 року до київського комісара в церковних справах надійшло прохання від трьох хористів і пономаря, що обслуговували церкву згадуваного Катерининського монастиря. В цьому проханні розказувалось історію, що так характерна для буржуазних господарів всіх країн: „Церкву, що при ній ми служимо, настоятель монастиря закрив, сказавши нам, щоб ми йшли собі куди хочемо. Таким чином, ми опинилися на вулиці. Грошей нам видали стільки, що за них ми можемо прожити лише три дні. Звільняючи нас, нам заявили, що

зовсім ліквідують справи (зовсім так, як в торговельній установі), а виявилось, що в них по-старому на кухні витрачається великі гроші“ (справа № 32 київського ПОЛІРУ, 1919 року).

А ось і інший людський документ з Видубецького монастиря, в якому манахи, як ми вже казали, займалися воєнізацією. Документ, скарга манаха Гром'якина, змальовує нам глибоку безодню між монастирською верхівкою й низами і моральний розклад монастирської верхівки. Це оповідання темної, обдуреної людини, що її, во ім'я боже, жорстоко експлуатували в монастирі на протязі 7-ми років. „1908 року, щиро бажаючи служити богові, — розповідає манах, — вступив я до Києво-Видубецького монастиря, будучи певним, що проживу в ньому до кінця днів моїх“.

В монастирі не забарилися використати релігійний настрій цієї простої людини й примусили працювати за трьох. „В монастирі я став за садовника, — продовжує він, — і не тільки добросумлінно, але й з особливим завзяттям взявся до роботи, проводячи день за роботою в садку, а вночі — стеріг його. Крім того, я мусив дбати за город“.

Оселили цього одночасно і садовника, і нічного сторожа, і городника в нежитловому помешканні, де він позбувся остаточно здоров'я, придбавши зимою жорстокий ревматизм. Таким чином, ми бачимо, як не жалували в монастирі даремної робочої сили, як легко було визискувати цю темну, вірну робочу худобинку.

Але випадок розкрив манахові очі: ненароком він побачив брудну правду монастирського життя. „Працюючи, дожив я до 1915 року, — розповідає цей манах, — коли мене глибоко обурило поведження одного з манахів, що не дотримав одного з головних правил монастирського статуту — незайманости“. Простак сказав манахові про те, що він бачив, і, більше того, вимагав, щоб у монастирі не було робітниць, з якими манах мав діло. Про наслідки цього ультиматуму хай говорить сам манах: „У відповідь я почув, що хутче мене не стане в монастирі, ніж цих робітниць. Манах, про якого я кажу, — Сергій разом з іншим манахом Митрофаном і благочинним (!) всіляко намагались витиснути мене з монастиря. Але я всіляко противився цьому, не бажаючи покидати садка, що його я виростив своєю працею, досвідом і знанням. Всі мої способи захиститися від них вони називали більшовицькими“.

Манахи домоглися, щоб цього манаха було переведено з садка на тяжчу роботу, але й там продовжували його тиснути. Коли в місті стала радянська влада, цей манах прийшов до відділу культів Виконкому, шукаючи захисту від своїх монастирських панів, так само, як і пономар Катерининського монастиря (справа № 19, ПОЛІРУ, 1919 р.).

Таких випадків було багато. Таким чином, революція викрила внутрішні суперечності монастирської громади, і коли її верхівка поставилась до церковної політики радвлади вороже, то низи її вітали, шукаючи визволення від монастирського режиму, що дуже є схожий на порядки на американських плантаціях європейців доби початкового нагромадження або в дворянських маєтках кріпацької Росії з неминучими гаремами з двірських робітниць (справа № 19, ПОЛІРУ, 1919).

Обслідування монастирів, що їх зробив ліквідаційний підвідділ, ще раз підтвердило відсутність якого б то не було комунізму в побуті монастирської громади. Найяскравіше ця риса виявилася в Київському Флорівському жіночому монастирі. Монастир, що в ньому на час обслідування 1919 року жило 775 сестер, в тому числі 635 манашок, складався з 52 корпусів. В цих корпусах не було спільного житла, всі келії були куплені манашками й знаходилися в їх цілковитому володінні до смерті. „Від монастиря сестри не користувалися нічим і були заняті роботою виключно кожна на себе, за винятком виконання своїх релігійних обов'язків“ (справа № 15, ПОЛІРУ, 1919 р.).

Переведення націоналізації церковного майна полегшувалось тим, що цьому активно сприяли робітничі колективи й селянські громади. У Києві, наприклад, ПОЛІРУ взяло на облік 12 велико-промислових підприємств, що належали монастирям і мітрополітові, протягом перших двох місяців роботи, й у всіх цих підприємствах завкоми переводили робітничий контроль.

Ось як було визначено функції робітничого контролю на зібранні колективу Київського церковного свічного заводу: 1) „Всі суми заводу повинні переходити через руки робітничого контролю. 2) Всі готові вироби можна вивозити з заводу тільки за підписом контролю. 3) Склад правління треба переглянути за участю контролю й завкому. 4) Контроль повинен примусити правління подбати, щоб приставлялося сировину та шмаровидло для машин. 5) Правління заводу повинно повідомляти контрольні робітничі комісії про всі свої заходи так в галузі господарських розпоряджень на заводі, як і в галузі торгівлі тими товарами, що їх виробляється на заводі“ (справа № 22, ПОЛІРУ, 1919 року).

Пильний догляд робітника стеріг колишнє духовне майно від загребущих рук келарів і еконзмів.

Теж саме ми бачимо на селі. В січні 1919 року піп села Гейсихи, Таращанського повіту, Кошаровський, надсилає до консисторії листа, прохаючи вислати йому „наказа про те, що він має право в церковній садибі, що являє собою цілий лісовий хутір, рубати зайві зарослі та вживати на опалення гілляки, непотрібне дупляве дерево та плодові дерева, що перестали родити“.— „Такий наказ,— пише „батюшка“,— потрібен для того, щоб захищатися від самоправства селян, що знову думають, що в їхніх руках всі права і влада“ (справа № 8, ПОЛІРУ, 1919 р.).

2-го березня 1919 року в селі Бодячові, Радомисльського повіту, селянська громада ухвалила відібрати в попа половину церковно-садибної землі й передати її місцевому вчителю. „Своєї згоди на це я не давав, але силі повинен підпорядкуватися“,— скаржиться на селян благочинному сільський піп.

Ще виразніший протокол сільського сходу села Шибеного, Бородянської волости, Київського повіту, за 15-го лютого 1919 року: „Ми, селяни села Шибеного, зібравшись на сільський громадський сход, ухвалили розібрати церкву й використати придатний матеріал на

будування п'ятикомплектної школи в селі Шибенному* (Під протоколом 126 підписів) (справа № 25 ПОЛІРУ, 1919 р.).

Таким чином, націоналізацію церковного майна переводилося згори й знизу; її переводив не тільки апарат Виконкому Рад Робітничих Депутатів, але й революційна самодіяльність широких робітничих і селянських мас, і це забезпечило її успіх.

Як же розподіляли націоналізоване монастирське та церковне майно? Землі передавалося селянам, із зразкових господарств утворено радгоспи, інше майно розподілено між установами Созабезу. Про те як Созабез широко поставив свою роботу, видно хоч би з того, що по хуторах київських монастирів було створено 20 дитячих трудових колоній. Діти, що втратили батьків за часів імперіялістичної й громадянської війни, оселялися в просторах монастирських помешканнях, дихали повітрям монастирських садків і лісків, що були до тої пори заповідні, харчувалися найкращими продуктами монастирських фарм, пасік, фруктових садів. Так само раціонально в інтересах трудящих використано міські будинки церковів і монастирів. У Києві, наприклад, було відібрано від церкви 93 будинки. В них оселилися: дитячі ясла, дитячі садки та притулки, будинок для безробітних, культурно - просвітні установи й інш. В трьох монастирях було організовано робітничі поселення.

Хвиля денікінщини, що затопила Україну, спинила не надовго процес націоналізації й розподілу в інтересах трудящих церковних і монастирських багатств. Цей процес було закінчено в наступному 1920 році, коли було звільнено Україну від біло - поляків.

М. ШВАБ

БОРОТЬБА З РЕЛІГІЄЮ ТА ЦЕРКВОЮ ЗА КОРДОНОМ

(Закінчення)

2. „Вільнодумні“ організації по окремих країнах

Австрія: „Спілка вільнодумців Австрії“ — таку назву має пролетарська антирелігійна організація в Австрії. Вона нараховує тепер біля 100 тисяч членів, видає журнал „Вільнодумець“ („Freidenker“) з тиражем в 35.000 примірників, видає масову антирелігійну літературу з питань природознавства, з історії релігії, з критики біблії, з питання „чи приватна справа є релігія?“ і з питання про ролі церкви в політичному житті. На ці ж теми читається лекції. Крім того, діяльність спілки полягає в боротьбі за відокремлення церкви від держави та школи від церкви, в агітації за вихід робітників з церковних організацій і за безрелігійний новий побут (влаштовується, між іншим, безрелігійні хрестини, весілля та похорони; замість обряду „конфірмації“ влаштовується свята молоді). Крім преси та зібрань, Спілка старається використати парламент та місцеві самоврядування, добиваючись у них

(хоч, звичайно, майже без успіху) змін законодавства про відносини між церквою та державою.

Головує в цій спілці лівий соціал-демократ, що про нього ми вже згадували, Карл Францль. Вплив соціал-демократів у цій організації, як ми вже відзначали, дуже великий. Журнал, що його видає Спілка, ще більш соціал-демократичний, ніж згадуваний нами віденський „Атеїст“. Проте, вожді цієї Спілки все ж лівіші, ніж вожді австрійської соціал-демократії; наприклад, на останньому партз'їзді цієї партії при обміркуванні партійної програми вожді австрійської Спілки вільнодумців (Карл Францль та інші) виступали досить різко й уперто проти вождів австрійської соціал-демократії (Отто Бауера та Фрідріха Адлера) в таких ґрунтовних питаннях, як „чи приватна справа — релігія?“ та „чи диктатура чи демократія?“. Отто Бауер та інші вожді соціал-демократії доводили, що соціал-демократія не повинна вести боротьби проти релігії і що єдине, що вона може собі дозволити, — це вести боротьбу проти „використання“ релігії, як знаряддя, скерованого проти пролетаріату. Вожді ж „Спілки вільнодумців“ доводили, що релігія сама собою шкідлива пролетаріатові й що треба боротися проти релігії, а не тільки проти використання її в інтересах зверхніх клас.

Незалежно від цієї Спілки існує в Австрії „Спілка пролетарських вільнодумців“ у Зальцбурзі, що видає журнал „Дружба“ („Freundschaft“), щомісячник пролетарської культури, а в Тиролі й Форарльберзі діє ще одна пролетарська спілка вільнодумців з журналом „Вільний Світогляд“ („Freie Weltanschauung“).

Німеччина: Одна з пролетарських антирелігійних організацій Німеччини, так звана „Асоціація пролетарських вільнодумців“ („Gemeinschaft proletarischer Freidenker“, скорочено ГПФ), лівіла поступово.

Асоціація нараховувала більше 100 тисяч членів. Її орган „Атеїст“, що його видавалося в Ляйпцігу, досяг тиражу 76 тисяч прим.; крім того, ця спілка видавала багато книжок. Діяльність Асоціації йшла по чотирьох напрямках: 1) боротьба за відокремлення церкви від держави й школи від церкви; 2) масова антирелігійна пропаганда; 3) гурткова робота (підготовка антирелігійних пропагандистів) і 4) боротьба за новий побут.

За останній час головував у ГПФ комуніст, і секретарював і редагував журнал теж комуніст; в Центральному Комітеті ГПФ було теж багато комуністів, бо взагалі в цій організації вплив комуністів був великий. 1925 року на виборах німецького президента ГПФ агітувала проти попівського й соціал-демократичного кандидата Маркса. З-за цього ГПФ підпала під злющі нападки з боку правих соціал-демократів. Щоб забити її, вони спробували її розколоти. Першого квітня 1926 р. деякі колишні члени ГПФ на чолі з Краузе та О. Лоренц були заснували окрему організацію „Спілку соціалістичних вільнодумців“ („Bund Sozialistischer Freidenker“), що проіснувала, проте, недовго. Деякий час існувало навіть два „Атеїсти“. На січень 1926 р. розкол було майже остаточно ліквідовано.

Можливо, що лівизна цієї організації й примусила правих соціал-демократів погодитися з об'єднанням її з іншою, більшою й дуже багатою на гроші організацією — „Спілкою вільнодумців — прибічників кремації“ (вогневого поховання) — „Verein der Freidenker für Feuerbestattung“. На чолі цієї Спілки був Макс Сіверс — соціал-демократ, один із найправіших серед „лівих“ соціал-демократів.

Мабуть соціал-демократи сподівалися, що, змішавши 100 тисяч членів Асоціації, що стала дуже „більшовицькою“, і 400 тисяч членів

Група Ляйпцізької Спілки Пролетарських Вільчодумців. X — Вольф, секретар Спілки. XX — Курт Губріх, редактор есперантського журналу „Вільнодумець“ („Liberpensulo“) і постійний співробітник „Безвірника“

„Спілки“, що була ще в руках соціал-демократів, вони матимуть організацію, менш для них „шкідливу. Деякий час, дійсно буде так, але однак й члени Спілки лівіють, тому й об'єднана організація (так звана „Спілка прибічників вільнодумства й вогневого поховання“), напевно, скоро в своїй більшості зробиться така ж, як зробилася на 1926 рік „Асоціація пролетарських вільнодумців“.

Об'єднання Асоціації зі Спілкою відбулося в січні 1927 року. „Спілка вільнодумців — прибічників вогневого поховання“ мала за своє завдання пропагувати ідею „вогневого поховання“ (кремації) і забезпечувати таке поховання своїм членам на випадок їх смерті. Спілка мала по всій Німеччині свої крематорії і кремаційні похоронні каси та бюро. Разом із тим Спілка вела протипопівську (а почасти й антирелігійну) пропаганду. Майже весь час у Спілці діяло правило, що в члени

Спілки приймається лише того, хто формально розірвав із церквою. Тільки в період зміцнення соціал-зрадництва за часів імперіялістичної війни це правило було скасовано; відновили його тільки 1920 року. Число членів Спілки було в середині 1926 р. не набагато більше 400 тисяч. Органом Спілки був щомісячний журнал „Вільнодумець“ („Freidenker“), що виходив у Берліні.

Злиття „Асоціації пролетарських вільнодумців“ зі „Спілкою вільнодумців та прибічників вогневого поховання“ сталося на початку січня 1927 року. Об'єднана організація дістала туманну назву „Спілка прибічників вільнодумства та вогневого поховання“ („Verband für Freidenkertum und Feuerbestattung“). На з'їзді цих двох організацій, що розв'язував питання про їх об'єднання, була досить дужа група членів „Асоціації пролетарських вільнодумців“, що боролася проти об'єднання і, як видно з деяких відомостей, це об'єднання не скрізь і не цілком переведено в життя. В нас є відомості, що, наприклад, у Рурській області й у Вестфалії цих центрах великої промисловости, „Пролетарські вільнодумці“ не побажали підпорядковуватися „берлінському напрямкові“ (цеб-то напрямкові Макса Сіверса й інших правих вождів „Спілки вільнодумців — прибічників вогневого поховання“), бо це „було б рівнозначно, — кажуть вони, — відмовленню від класової боротьби“; вони утворили з 1-го лютого 1927 р. особливий „картель“ (об'єднання) „Асоціацію вільнодумців Рейнської області й Вестфалії“, до якої ввійшли Рейнсько-Вестфальська крайова філія „Асоціації пролетарських вільнодумців“, „Асоціація вільнодумців“ міста Дюсельдорф і „Спілка пролетарських вільнодумців“ міста Есен.

Характерно, що ця нова об'єднана організація збирається відмовитися від членства в „Інтернаціоналі пролетарських вільнодумців“, бо цей Інтернаціонал, на їх думку, „об'єднує в собі організації, що відмовляються називати себе „пролетарськими“ й члени яких ще належать до церкви“. Зерно істини в цій мотивіровці, безумовно, є: деякі організації, що входять до ІПФ, дійсно, досі не змінили своїх старих буржуазних назв; правда й те, що дехто з членів цих організацій досі не розірвав з церквою.

Але все ж тактику рейнсько-вестфальців що до ІПФ не можна визнати за правильну. ІПФ не досить гарний, але саме через це товариші, подібні рейнсько-вестфальським, повинні попрацювати в ньому, щоб його переробити.

Найбільша з організацій, що ввійшли до складу Рейнсько-Вестфальської Асоціації, є „Спілка пролетарських вільнодумців Рейнської області й Вестфалії“; вона нараховує не менше 22 тисяч членів; її журнал видається з тиражем у 8.000 примірників.

Чехословаччина. Найближчою до нас пролетарською антирелігійною організацією в Чехословаччині є так звана „Федерація комуністичних просвітніх гуртків“ („Federace Kommunisttichich Osvětových Jednot“). В ній вплив комуністів переважний. Вона має 252 осередки й об'єднує не менше 16.000 членів. Центр її — в Празі; секретар — кому-

ніст. Організація провадить антирелігійну пропаганду, бореться за відокремлення церкви від держави, за вигнання релігії з школи, за безвірницький побут і за кремацію, а також видає антирелігійну літературу. В квітні 1926 р. до Федерації приєдналися три інших пролетарських антирелігійних організації Чехословаччини: німецька „Спілка пролетарських вільнодумців“, „Спілка соціалістичних безвірників“ і організація „Соціал-демократичних безвірників“. Приєднання це, однак, ще не цілком переведено в життя. Зветься ця об'єднана організація „Спілка пролетарських безвірників“.

„Спілка пролетарських вільнодумців Чехословацької Республіки“, що приєдналася до ФКОІ, нараховує не менше 9.000 членів. Центр її місто Боденбах. Журнал („Вільна Думка“ — „Freier Gedanke“) має тиражу 6.000 прим.; 90 відсотків цієї Спілки — робітники фізичної праці, 10% — розумової. По партійності 58% — с. - д., 24% — комуністів і 18% — безпартійних. Голова Спілки — с. - д., секретар — комуніст. Під час останніх виборів до парламенту Спілка кинула в маси гасло: „Вибирайте лише безвірників“. З - за цього Спілці довелося витримати атаку з боку правих вождів соціал-демократії, що вважають цей вчинок „за ворожий партії“. Райхенберзький з'їзд Спілки, що відбувся на великдень 1926 р., надіслав „братерське привітання китайському народові, що бореться за свою незалежність“, і ухвалив послати делегацію до Радсоюзу.

Польща. „Спілка польських вільнодумців“ („Stowarzyszenie Wolnomyślicieli polskich“), що її засновано в кінці 1921 року, була до 1926 р. під сильним впливом буржуазних вільнодумців і навіть належала до буржуазного (Брюсельського) Інтернаціоналу вільнодумців. За вождів Спілки були дрібнобуржуазні інтелігенти. З трьох найголовніших з них один (Мінкевич) проповідував якусь мішанину з навчань Маркса, Дарвіна, Канта, св. Франціска та Ісуса Христа, другий (Бодуен де - Куртене) виступав проти масової антирелігійної пропаганди, бо, на його думку, невігласні пролетарські маси „завжди зостануться вірними“; обливав помиями революційний пролетаріят і його вождів і переводив політичну лінію ППС (меншовицька „Польська Партія Соціалістична“) і, нарешті, третій (Ландау) відверто й без ніякого сорому говорив, що він теософ, що Спілка вільнодумців повинна бути не організацією безвірників, а організацією шукачів бога.

Організація нараховувала всього кілька сот членів. На III з'їзді Спілки (13 квітня 1925 р.) склад її „головного комітету“ було змінено. До комітету ввійшли члени лівої групи Спілки, яка з самого початку боролася проти буржуазних вождів. IV з'їзд Спілки (21 лютого 1927 р.) остаточно розірвав з буржуазною інтелігенцією та Брюсельським Інтернаціоналом, ухвалив низку революційних резолюцій про необхідність боротьби з релігією та націоналізмом, як отрутою, що отруює свідомість трудящого люду в інтересах визискувачів, і ухвалив, щоб Спілка приєдналася до Інтернаціоналу пролетарських вільнодумців. Після IV з'їзду починається швидкий зріст Спілки; діяльність її стає пролетарсько-революційною, її ідеологія остаточно звільняється від усіх

решток дрібнобуржуазности. Разом з тим починаються й переслідування з боку поліції. Журнал Спілки „Myśl Wolna“ в -осени 1926 р. поліція закрила; з січня 1927 р. почалося видання нового журналу „Myśl“.

Немалу роль в цих переслідуваннях грають вигнані зі Спілки буржуазні інтелігенти, які заснували свою особливу організацію „Польська Спілка Вільної Думки“ („Polski Związek Myśli Wolnej“) й видають свій журнал „Вільне Життя“ (Życie Wolne“), в якому (мабуть, во ім'я „вільного життя“) натравлюють поліцію на пролетарську „Спілку вільнодумців“, називаючи її більшовицькою й т. ин. й т. ин.

Не зважаючи на переслідування, Спілка зростає, охоплюючи при цьому робітників не тільки польської національності, але й української, білоруської, німецької та єврейської. Крім згаданого центрального журналу, що виходить у Варшаві, видається журнал „Wolnomyśliciel“ („Вільнодумець“) в Люблині, в цьому центрі попів і чорносо-тенців, і єврейський журнал „Фрайденкер“ („Вільнодумець“), що виходить у Лодзі. Там же в Лодзі виходив ще журнал „Юний Вільнодумець“, але його скоро заборонила поліція.

Спілка нараховує вже більше 3.000 членів. До неї недавно приєдналися дрібні організації Домбровського, Гірськошлезвиського та Краківського промислових районів.

Франція. У Франції серед „вільнодумців“ поки-що великий вплив має буржуазія. Пролетарські антирелігійні організації ще не об'єднані й кволі. З них нам відомі: 1) „Пролетарська федерація вільнодумців Мозельської округи“ (Fédération proletarienne des libres penseurs de la Moselle“, місто Бас-Жюц), що нараховує 3.000 членів і входить до ІПФ, 2) „Національна федерація вільної думки й соціальної дії“ („Fédération nationale de libre pensée et d'action sociale“) — в Сенсько-Уазькій окрузі (місто Конфлян-Онорин). Ця організація нараховувала в серпні 1925 р. 5.000 членів; вона 1913 р. відокремилася від буржуазної організації — „Федеративної Спілки вільнодумців Франції й колоній“ („Union fédératives des libres penseurs de France et des colonies“). „Національна федерація“ не входить до Брюсельського Інтернаціоналу, але 1923 р. на своєму Марсельському з'їзді ухвалила вступити в контакт з „Федеративною Спілкою“, що входить до цього Інтернаціоналу; сподівалися, що ліва частина цієї організації перейде завдяки цьому контактові зі „Спілки“ до „Федерації“, але сталося навпаки. „Національна Федерація“ ледви сама цілком не потопилася в буржуазній „Федеративній Спілці“. Пізніше частина її членів, однак, знову залишила „Спілку“. „Федеративна Спілка“ має мало членів і мало впливу. Це дуже різноманітна організація і притому скоріше протипопівська, аніж антирелігійна. У Франції вільнодумство тотожне з антиклерикалізмом. Вільно думати визначає там, що кожний може думати, як він хоче,— навіть і релігійно. Існує навіть певний зв'язок між вільнодумцями й мілітаристами (Пенлеве, Еріо). Еріо — почесний член „Федеративної Спілки“. Війна в Мароко мала ухвалення 60 „вільнодумців“ — делегатів французького парламенту.

Що до програми „Національної Федерації вільної думки й соціальної дії“, то в ній говориться, що Федерація веде боротьбу зі всілякими догматами — політичними й релігійними, прагне викликати сумніви в окремих осіб і зацікавити їх до виховання в собі сили волі (!). У відозві Федерації висловлюється побажання звязатися „з братерськими організаціями в інших країнах“, щоб створити міжнародню організацію для боротьби з догматами (!) і з милітаризмом. 3) На півночі Франції з частини цієї організації утворилася недавно пролетарська своїм складом й характером й ближча до нас „Федерація революційних вільнодумців“. На Лільському конгресі „Національної Федерації вільної думки й соціальної дії“ соціал-угодівці, що до цього заправляли в цій організації, потерпіли поразку й залишилися в меншості, а перемогли прибічники тієї думки, що пролетарська антирелігійна організація „не повинна обмежуватися антипопівською пропагандою“, а повинна переслідувати „вищу“ мету — мету „зруйнування буржуазного ладу“, для чого потрібно боротися „проти релігії, патріотизму й капіталізму“. Тепер ця організація, як повідомив нас її генеральний секретар, „дуже симпатизує комуністам“.

Програма її полягає в боротьбі проти панування релігії, в пропаганді атеїстичних ідей, в участі в усіх соціальних битвах, в усіх формах класової боротьби. Керівники цієї організації сподіваються поширити свій вплив на всю Францію, приєднавши до себе всі інші пролетарські антирелігійні організації цієї країни. Центр організацій — місто Ліль. Число членів — 2.500.

Швайцарія. В німецькій частині Швайцарії є, за нашими відомостями, лише одна порівнююче велика антирелігійна організація — „Духовна Воля“ („Geistesfreiheit“), з журналом тієї ж назви, що видається в Цюриху. В цій організації дужий вплив буржуазії. Докладних відомостей про неї нам отримати досі не пощастило. Число членів до війни — 6.000 тепер — 1.500.

У французькій частині Швайцарії є в м. Лозані невелика організація пролетарських вільнодумців, що недавно ввійшла до І. П. Ф.

Англія. В цій „цитаделі капіталізму“ поки-що нема більш чи менш помітних пролетарських антирелігійних організацій. З буржуазних атеїстичних груп найстародавніша і впливовіша це та, що видає в Лондоні журнал „The Freethinker“. Це буржуазно-пацифістський журнал, трохи — протипопівський; антирелігійним назвати його важко. Відсутність пролетарських антирелігійних організацій, звичайно, не визначає, що серед англійського пролетаріату немає безвірників.

Вони є: це можна бачити з антирелігійних статей і заміток у деяких пролетарських газетах і журналах (особливо комуністичних і юнацьких). Треба гадати, що незабаром виникне й організація, що об'єднає пролетарських безвірників в Англії.

Скандинавські країни. В Данії є дуже невелика „Спілка пролетарських вільнодумців“, поки-що дуже квола. Вона, одначе, видає вже маленький журнальчик — правда літографований.

В Швеції та Норвегії, наскільки нам відомо, пролетарських антирелігійних організацій скільки-небудь помітних, немає. Але в загальних газетах антирелігійні матеріали зустрічаються.

Бельгія, Голандія. В цих двох країнах нам відомо кілька буржуазних вільнодумних журналів. Пролетарських же спеціально антирелігійних журналів і газет нема, але в загальних пролетарських газетах і журналах зустрічаються антирелігійні статті, замітки й малюнки.

Південно-Славія. В Південно-Славії нам відома група вчителів, що видає протипопівський журнал „Вчительська Іскра“. Редактор цього журналу висловлює свою симпатію до нас тим, що жваво переписується з нами.

Китай. В Китаї є скоріше антихристиянські, ніж антирелігійні організації; це, головним чином, студентські гуртки при університетах (головним чином, шанхайському та кантонському). Вони напосідають на християнських місіонерів за їх підтримку імперіялістів, але не завжди бувають послідовними й рішучими ворогами всякої релігії.

Америка. В Америці пролетарська організація є тільки в Північно-Американських Сполучених Штатах: „Спілка пролетарських вільнодумців Північної Америки“ в м. Чикаго. Буржуазних вільнодумних груп є кілька. Найбільша з них — це так звана „Асоціація для поширення атеїзму“, що видає журнал „Шукач Правди“ (The Truth Seeker). Цей журнал захищає, головним чином, „теорію еволюції“ (дарвінізм), питанням же про ролі релігії в класовій боротьбі він не цікавиться. Осередки цього товариства є також у Канаді, Алясці на Філіпінських островах, у Порторіко, на Гавайських островах і т. ин. Товариство веде не малу роботу в навчальних закладах, де воно організує гуртки юних атеїстів, що провадять боротьбу з виконанням релігійних обрядів і читанням біблії в школах. Влаштовує й диспути. Товариство домагається в законодавчих установах усунення духовенства з школи, з армії та з флоти. Коли вигнали попів з Мексики, товариство надіслало мексиканському президентові Кайєсові телеграму, в якій висловило „захоплення“ та ухвалило звільнити Мексику від духовенства і проголошувало гасло „геть попів!“

Нам відомі два антиклерикальних журнали, що видаються в Мексиці й що підтримують мексиканський уряд у його боротьбі з католицькими попами, що є агентами американсько-англійського імперіялізму. Такий само є журнал „El Anticlerical“ („Антиклерикал“), що видається в м. Гавані (на острові Куба) й що є органом „Антиклерикальної Федерації Куби“.

„Пролетарські вільнодумці“ та єдиний фронт пролетаріату

Організації „пролетарських вільнодумців“ об'єднують у собі пролетарів з різних партій (з соц.-дем., і з комуністичної, навіть з анархічних), а також і безпартійних пролетарів, що мають собі за мету широкі завдання боротьби не тільки з релігією та церквою, але й із

імперіялізмом і націоналізмом, боротьби за новий побут і взагалі за пролетарську культуру. Відрізняючись самостійністю в своїх політичних виступах, вони можуть грати і дійсно грають не малу роль в боротьбі за єдиний фронт пролетаріату. Вони є вислів розчарування рядових пролетарів у соціал-зрадниках і наближення до комуністів. Вони за „єдиний фронт“ не тому, що їм „все одно“, хто правий — комуністи чи соціал-демократи, а тому, що вони внутрішньо в чималому (навіть в основному) за комуністів, бо вони, хоч ще досить кепські комуністи, але зате вже зовсім кепські соціал-демократи. Вони за „єдиний фронт“, бо єдиний фронт — це тактична змичка з комуністами.

Гасло „єдиного фронту“ підтримується в керівничих принципах „Інтернаціоналу пролетарських вільнодумців“. Правда, це гасло переводять вожді ІПФ не дуже дбайливо, а коли й переводять, то не так як слід було б. Так, наприклад, ми вже зазначили, що в органі ІПФ, „Атеїст“, такі великі події на міжнародньому пролетарському „єдиному фронті“, як англійський страйк гірників і антиімперіялістична китайська революція, освітлюється по соціал-демократичному. Цим явно порушується „єдиний фронт“. Далі, ми вже зазначали на вміщену в тому ж „Атеїсті“ статтю, що захищає погляди Фр. Адлера про диктатуру та демократію. Цю статтю скеровано по суті проти гасла „єдиний фронт“. Що ж до того, що вожді ІПФ (ліві соціал-демократи) захищають гасло „єдиного фронту“, то тут дуже характерний є лист президента й генерального секретаря ІПФ до чотирьох Інтернаціоналів (до Амстердамського Інтернаціоналу Профспілок, до Червоного Інтернаціоналу Профспілок, до II Інтернаціоналу та до III Інтернаціоналу) що до „чесного маклерування“, що його автори листа пропонують зі свого боку для ліквідації „згубного роздвоєння“ робітничого руху. Лист цей, розуміється, наївний, але він показний: він свідчить про те, що с.-д. вожді ІПФ кепські соціал-демократи й (хоч ще й дуже кепські), але все ж вже трішки — більшовики.

Характерно, що амстердамці відповіли на цей лист так різко відмовно, що тов. Гартвіг (президент ІПФ) навіть не згодився показати цю відповідь представникові Радянських Спілок Безвірників, що в час отримання телеграми був присутній на засіданні Виконкому ІПФ. А Червоний Профінтерн, навпаки, відповів дуже теплою згодою.

Не кажучи вже про те, що маса членів ІПФ виявляє тенденцію до єдиного фронту, вже однією лише боротьбою своєю проти релігії та націоналізму ІПФ сприяє успіхові боротьби за пролетарський єдиний фронт, бо релігія й націоналізм допомагають робити пролетарів одних країн і націй за ворогів пролетарів інших країн і націй і штовхають усіх робітників в обійми їхніх господарів, — їхніх „братів во христі“.

Завдяки такому значінню організацій „пролетарських вільнодумців“, наша Спілка Безвірників стала з ними в тісний зв'язок і ввійшла до складу їхнього Інтернаціоналу, маючи намір, разом із лівими вождями цих організацій, допомогти пролетарським масам найскоріше їм полівити.

ПРОТИ ПОПІВСЬКИХ ПЕРЕКРУЧУВАНЬ

І. М. ПОЛЯКОВ

ДОЦІЛЬНІСТЬ У ЖИВІЙ ПРИРОДІ Й ДАРВІНОВЕ УЧЕННЯ

Учення, що стало невідомим для попів і мракобісів усього світу

1859 року в Лондоні вийшла з друку книжка геніального англійського вченого Чарльза Дарвіна. Книга ця звалася „Походження видів“ і була, здавалося, присвячена сухому малоцікавому науковому питанню. Однак, першого ж дня, як вийшла вона в світ, її було розпродано. 1250 примірників цієї книжки достотно розхватили за кілька годин.

Важко розповісти про те враження, що зробила ця книжка на вдумливих людей всього світу. Досить згадати, що тепер ми сміливо можемо поділити історію науки про життя на дві великі доби — до виходу книжки Дарвіна й після її виходу. Які ж думки були закладені в цій геніальній книжці?

В одному із номерів журналу „Безвірник“ уже було надруковано короткий нарис про учення Дарвіна ¹⁾.

Дарвін, по-перше, остаточно довів, що на землі відбувалася поступова еволюція — розвиток життя. Життя розвивалося протягом мільйонів років, одні види тварин і рослин походили від інших, і лише поступово виробилися ті породи, що населяють землю тепер. Але Дарвін не тільки довів, що на землі відбувався розвиток життя — еволюція, але він також з'ясував, завдяки яким причинам ця еволюція відбувалася. Дарвін остаточно усунув із науки господа - бога й біблійні казки й замість них з'ясував нам ті явища природи (боротьба за існування і природній добір), що посували розвиток у живій природі.

В попередній статті ²⁾ ми з'ясували, як попи намагалися й намагаються спекулювати на з'явищі доцільності живої природи. Тварини й рослини пристосовані до умов існування (пригадаймо низку прикладів з попередньої статті), і у цьому попи вбачають руку божу. Однак, вони забувають або, правдивіше, замовчують ту обставину, що біля 70 років тому назад учення Дарвіна з'ясувало точно й певно, як саме сталася ця доцільна будова живих істот. Бо Дарвін довів не тільки самий факт еволюції, але одночасно з'ясував явище пристосованості в живій природі.

¹⁾ Див. статтю Коршикова в „Безв.“ № 2 за 1927 р., а також статтю Гаїбова в „Безв.“ № 1 теж за 1927 р. „Малп'ячий процес“.

²⁾ Див. статтю Полякова в № 11 „Безв.“

Попи ясно відчули, що учення Дарвіна завдало смертельного удару релігії, і розпочали проти нього скажений похід. Вони поспробували спростувати Дарвіна, забороняли викладати еволюційну теорію в школах, усно й у пресі цькували Дарвіна. Різні мракобіси на зразок царських чиновників у нас, в Росії, всіляко їм у цьому допомагали. Й було лише дуже небагато чесних попів, що перед лицем наукової істини відважилися відмовитися від байок, що їх проповідує релігія. Так якась духовна особа на прізвище Кінгслі надіслала Дарвінові листа, в якому вона пише: „Все, що я знайшов у Вашій книзі, викликає від мене глибоку пошану: і маса фактів і престиж Вашого імені; і я ясно бачу, що коли Ви праві, то я повинен зректися від багатьох положень, у які я вірив і про що писав“.

Далі Кінгслі зазначає, що відтепер він більше не вірить, що тварини й рослини створив бог.

Але таких попів було небагато. Величезна більшість їх не припиняла скажено нападати на Дарвіна. Єпископ оксфордський Вільберфорс читав прилюдні доповіді проти Дарвіна, а в пресі різні богослови й попи не переставали кричати про те, що Дарвін знищує християнство. Про один подібний попівський виступ Дарвін писав своєму другові Гукерові: „Спасиб, що ним він... нацьковує на мене духовенство й віддає, щоб вони мене шматували, цей спосіб підлий. Він, правда, не став би палити мене, але він приніс би хмизу й зазначив би чорним bestіям (себ-то попам. І. П.) — як мене зловити“.

Для наших чигачів відомо, що найскаженіші напади на учення Дарвіна, перекручування цього учення й т. ин. практикуються й досі в буржуазних країнах. Пригадаймо хоч би малп'ячий процес.

Як дарвінізм з'ясував походження пристосовувань до умов життя в тварин і рослин

Розгляньмо ж на кількох конкретних прикладах, як дарвінізм з'ясував походження пристосовувань. На острові Мадері, що лежить серед океану, дують великі вітри. На цьому острові водиться біля 550 різних видів кузьок. І — що цікаво — в 200 пород кузьок крила настільки кепсько розвинені, що кузьки не можуть літати, а примушені лазити по землі.

Що це корисне пристосування до умов життя чи ні? Безумовно корисне, бо дужі вітри, що дують з океану, відносять з острова кузьок, що літають, в океан. Кузьки з цим вітром боротися не можуть і гинуть кінець-кінцем у воді. Запропонуйте - но попові з'ясувати це явище. Він зразу, не думаючи, скаже: в цьому видно премудрість божу. Кузькам на острові крила непотрібні й навіть шкідливі, а тому бог, що створив усю доцільність, і позбавив їх крил; і, навпаки, кузькам, що живуть далеко від моря, крила потрібні, а через те бог створив цих кузьок з крилами. Одначе, наука з'ясувала це явище, не притягуючи на допомогу бога. Безкрилі кузьки з острова Мадери пішли від крилатих; як же сталося, що від крилатих пішли безкрилі?

Науці відоме явище так званих „мутацій“, коли в батьків раптом родяться нащадки з якою - небудь новою ознакою. Вчені, що розводили в лабораторіях різних комах, помічали, що іноді виводяться комахи з поменшеними крилами або зовсім безкрилі. Так, наприклад, учений Морган розводив овочеву мушку (дрозофілу). Він помітив, що з'являлися мушки з різними новими особливостями, наприклад: чорного кольору, з вузькими очками, карликового зросту й т. ін. Серед цих мушок з'явилася мушка з манюсінськими початковими крилами, що змальована на малюнку 1.

Інші, учені, спостерігали, як серед крилатих метеликів раптом з'явився метелик безкрилий (змальований на малюнку 2) й т. ін. Такі випадки взагалі відомі й чудесного в них нічого нема, бо вченим пощастило навіть визначити, чому раптом родяться такі комахи. Пощастило виявити, що в яйцях самиць або в насіннячку самців відбуваються

Мал. 1. 1 — плодова мушка з звичайною формою ока, 2 — з вузькими очима в вигляді смужок, 3 — без ока муха. Праворуч — плодова мушка зі поменшеними крилами.

зміни в так званих зародків спадковості. Пощастило з'ясувати навіть, де приблизно ці зміни відбуваються, а в низці випадків і викликати їх штучно.

Але коли такі безкрилі комахи або з маленькими крилами родяться, то цілком зрозуміло стає, як могла виникнути на цьому острові Мадері низка безкрилих пород кузьок. Серед крилатих предків цих кузьок виводилися

іноді й безкрилі. Спитаємося ж тепер: хто був у кращому становищі — крилаті кузьки чи безкрилі, що родилися випадково? Ну, звичайно, що безкрилі, ми ж бо говорили, що крилатих кузьок часто вітер заносив у море й там вони гинули. Таким чином, в процесі боротьби за життя безкрилі кузьки, що більш пристосувалися до наявних умов існування, більше могли прожити й розмножитися, ніж крилаті. Так відбувалося протягом багатьох поколінь, при чому в кожному поколінні відбиралися, відживали кузьки з маленькими крилами або зовсім безкрилі. А через кілька століть таким чином утворилися породи безкрилі або з поменшеними крилами.

Але ж такі само безкрилі комахи родяться й у нас, далеко від моря; чому ж вони тут не поширилися? На це відповісти неважко. Коли на острові Мадері кузьки з поменшеними крилами випадково ставали найбільш пристосовані до життя в тих умовах, то в нас за інших умов ця ознака (безкрилість) була б тільки шкідлива. В нас за інших умов крилаті кузьки в боротьбі за існування, за прохарчування, скрізь випереджали б безкрилих. І коли в нас безкрилі комахи й з'являються іноді, то поширитися вони не можуть і незабаром гинуть, так що в самій „безкрилості“ нічого чудесного або доцільного нема. Виникне вона в умовах, де може принести користь — добре, безкрилість збережеться. В інших умовах вона може бути шкідлива й гине. „Корисне“ виробляється в боротьбі за життя, і бог тут ні до чого.

Або ось інший приклад, коли на наших очах виникла нова „доцільно“ збудована порода мишей. В одному місці в Англії 120 років тому назад утворився маленький піщаний острівець Норс Буль. З суходолу перебралася на цей острів низка тварин і заселила його. Один учений дослідив мишей, що тут розвелися, і виявив, що всі вони офарблені під колір землі цього острову. Це, звичайно, дуже „доцільно“, бо таке „захисне“ офарблення допомагає мишам ховатися від ворогів. Але ж ці миші майже на наших очах пішли від мишей, що жили на суходолі в Англії й що офарблені в інший колір. Як же виникла така порода, пристосована до життя в нових умовах? Що це її бог так мудро створив? На це відповісти не трудно. Чи можна знайти двох собак, корів, кішок або інших тварин, навіть одного й того ж породілля, дітей одних і тих же батьків, що цілком були б схожі один

Мал. 2. Метелик шовкопряд. Обабіч намальовано два звичайні крилаті метелики, а всередині два безкрилі метелики, що пішли від тих же крилатих.

на одного всіма своїми ознаками, в тому числі й офарбленням? Звичайно, ні. Чим-небудь, латочкою або крапкою, а все ж одна тварина буде відрізнятися від другої¹⁾. Так само буде й з мишами.

Але ж бувають випадки, коли ці особливості в офарбленні, ці латочки, цей темніший або світліший колір шерsti, може збігтися з кольором ґрунту на острові. Миші, що мають таке офарблення, скоріше зможуть сховатися від своїх ворогів, наприклад, від птахів-хижаків, встерегтися від загину або більше розмножитися, ніж усі інші миші. В другому поколінні виживуть знову ж таки ті миші, що колір їхнього волосся ще більше схожий з кольором ґрунту острову. Таким чином, на наших очах усього за які-небудь 120 років цілком природним шляхом у процесі боротьби за існування й виживання тих мишей, що випадково краще пристосувалися, пішла ця нова порода мишей.

А ось іще один цікавий випадок, коли людині пощастило „підглянути“ походження доцільного в природі. В багатьох рослин є речовини, що охороняють їх від поїдання різними тваринами. Дуже хитре пристосовання, а, проте, людині вдалося „підглянути“, як виникають породи рослин, що мають такі пристосовання. 1924 року один німецький учений помітив, що в сосновому лісі серед сосен, що їх геть усіх обїла гусінь метелика „манашки“, є кілька зовсім незачеплених дерев.

¹⁾ Див. про явище мінливості в статті Коршікова „Що таке дарвінізм“ у „Безвірнику“. № 2.

Вчений цим дуже зацікавився, дослідив ці сосни й виявив, що вони мають в собі трохи більше смоли, аніж усі інші дерева. А як раз смоли гусінь не витерплює.

Чому ж у деяких сосен було більше смоли? Та так само ж — завдяки тому ж явищу мінливості. В кожному сосновому лісі, незалежно від того, чи є там гусінь чи нема, в одних сосен смоли може бути трохи більше, в інших трохи менше. Й ось у цьому випадкові та обставина, що в деяких сосен було трохи більше смоли, ніж у інших, була для них дуже корисна: в боротьбі за життя вони більше пристосувалися й вижили. Коли так буде продовжуватися протягом багатьох років, то в цій місцевості вимре багато сосен, а інші утворять нову породу, що не боїться гусени та що має корисні пристосовання. На очах людини створюється нова порода без якої б то не було участі господа - бога. А таких прикладів можна було б навести скільки завгодно.

Отже, доцільне пристосовання відбувається таким чином. Завдяки явищу мінливості з'являються тварини або рослини з тією чи іншою особливістю, іноді з тією чи іншою новою ознакою. В цьому явищі нічого чудесного нема, бо науці відомо, через які причини та в яких умовах виникають нові ознаки, а в низці випадків учені викликають їх штучно. Крім того, треба пам'ятати, що самі ці нові ознаки і не корисні, і не шкідливі: все залежить від тих умов, серед яких вони виникають. Але трапляється, як це ми бачили в зазначених прикладах, що нова ознака буває корисна в умовах життя тих чи інших тварин і рослин. В такому випадку ці тварини або рослини зможуть дуже поширитися й створити нову породу. Чи немає в цьому чуда? Звичайно, немає. Бо ж поширюються вони не за волею божою, а тому, що в боротьбі за життя, що відбувається в природі, вони випадково більш пристосовані.

Ми тепер споглядаємо вже наслідки еволюції (розвитку), бачимо, що тварини або рослини пристосовані до умов життя, й дивуємося: „як дивно створено світ“. А попи прямо й кажуть: „це справа рук божих“ і пробують довести, що виникнення пристосовань у живій природі це „неосяжні тайнощі“. Але ці „тайнощі“ природи вже розгадані і, як завжди, вчені виявили тут лише дію сил природи, а не бога.

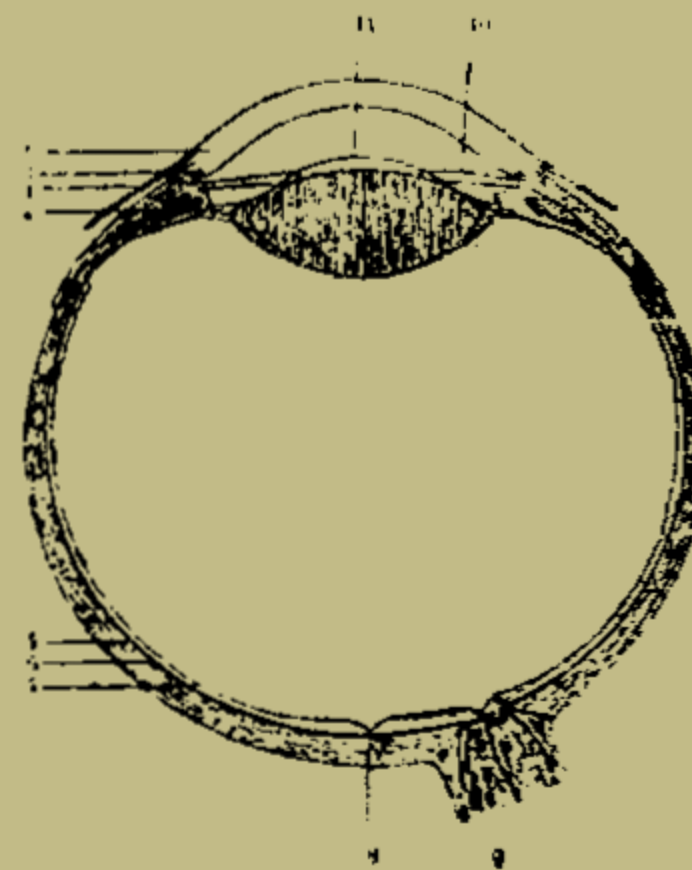
„Тайнощі“ людського ока

Наші безвірники повинні знати, що міркування про доцільність у природі, про „неосяжні тайнощі“, що помічено в найскладніших явищах живої природи, є коник, що на ньому попи з давніх-давен і до сьогодні люблять виїжджати. Щоб не ходити далеко за прикладами, тут спинімося на міркуваннях якогось протоєрея Кореньова, що виступає на сторінках попівського журналу „Православний Благовісник“, що видається тепер на Україні.

Бажаючи довести всю безконечну премудрість творця, цей піп у статті в № 10 „Благовісника“ за 1927 р. описує будову низки складних

органів людини, наприклад, системи кровобігу, мозку й очей. Він наводить думку одного французького медика (Марата), який пише, що в цій будові „є прояв божественної руки, безпосереднє втручання розпорядчого розуму“ (цеб - то бога). Говорячи про життя людського тіла, прот. Кореньов користується порівнянням нашого тіла з заводом. На заводі, мовляв, за керовництвом людини відбувається погоджена робота машин, і подібно ж людське тіло — найскладніша машина — потребує для своєї роботи чийогось керовництва. Чийого ж? Та певно ж „божественної руки“. Старі стерті порівняння! Наука розвивається і йде вперед, а попи все ще пережують стару жуйку про очі, машини й т. ин. Бо ж ці самі приклади наводили протягом сотень літ різні отці церкви, попівчани - вчені й філософи й т. ин.

Але розгляньмо який-небудь із прикладів прот. Кореньова — хоч би будову людського ока. На малюнку змальовано розрізане подовж людське око. Воно має кругловату форму й складається з низки оболонок. Уявіть собі три кулі, що вкладені одна в одну. Зверхня куля — це захисна білкова оболонка ока, середня куля — це судна оболонка, що харчує око, а внутрішня куля — це чутлива оболонка — сітчатка, що сприймає проміння світла, — вона безпосередньо бере участь в зорі. Спереду в оці є тіло, що зветься хрусталиком. Воно спрямовує проміння світла, що попали в око, прямо на чутливу сітчатку. Око має ще низку частин, що сприяють зорові

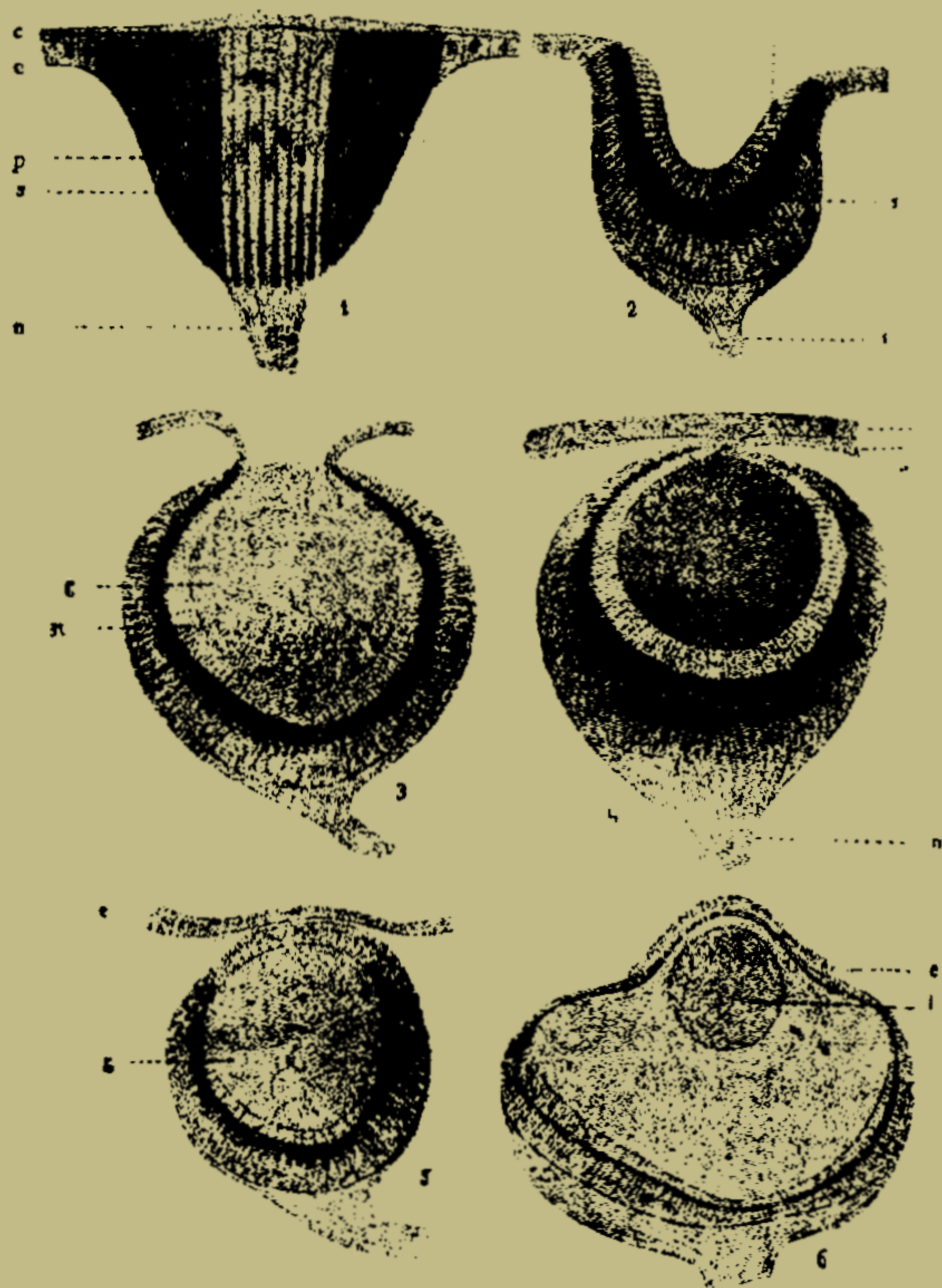
Мал. 3. Людське око в розтині. 5 — білкова оболонка, 6 — судна оболонка, 7 — чутлива мережчатка, 11 — хрусталик, 1 — зверхня рогова оболонка.

або що захищають його. Чи складно це збудовано? Певно складно, даремно прот. Кореньов вимагає, щоб ми визнали вищий розум, цеб - то бога, що все це ніби збудував. Але, одначе, коли бог потрудився над мудрою будовою людського ока, то чому ж він зробив його так недосконально?! Читач може здивуватися, але тут можна послатися на слова одного з видатніших учених минулого століття — фізика Гельмгольця, який сказав, що коли б йому майстер приніс оптичний струмент збудований, як людське око, то він відіслав би це око назад і обвинуватив би майстра в недобросумлінній роботі.

Господеві - богові можна було б порадити збудувати око инакше. В свій час попи на Гельмгольця за ці слова дуже обурилися. В усякому разі вже свідчення цього видатного вченого не дає нам права особливо спиратися на те, що, мовляв, наше око має чудову будову. Але так чи инакше, а оком ми все ж таки можемо бачити; як же виникло таке око?

Коли ми звернемося до нижчих тварин, то ми побачимо, що в них ніяких очей немає. Світло вони відчують окремими місцями свого тіла, але ці місця мало відрізняються від усього иншого тіла. Й лише поступово в тварин виробився складніший орган зору. На малюнкові 4 показано, наприклад, розвиток ока в різних м'якотілих тварин — улиток. В деяких м'якотілих очі збудовано майже так само складно, як і в лю-

дини, в інших вони збудовані значно простіше. Можна, як це зроблено для малюнка, підібрати низку пород улиток, що являли б собою перехід від простішого ока до складнішого. На цьому прикладі можна з'ясувати, як протягом багатьох сотень років у процесі еволюції (розвитку) з улиток з простішим оком утворилися породи зі складнішим

Мал. 4. Поступовий розвиток ока в улиток. Ми бачимо тут найпростішу форму ока (1) і найскладнішу (6), між ними ряд переходних форм (2, 3, 4, 5).

№ 3? Певно, що другі, бо така форма ока буде ще краще „бачити“, ніж око № 1. А коли так, то в боротьбі за життя всі улитки, що мають подібні очі, матимуть можливість вижити, розмножитися й передати цю форму ока своїм нащадкам. Таким чином через певну кількість літ може виникнути порода улиток зі складнішими очима. А з улиток з формою ока за № 2 або № 3 в свою чергу, як ще більш пристосовані, могли виникнути улитки з формою ока № 4, 5 або 6. Подібно ж до цього поступово на протязі багатьох літ в процесі еволюції, в процесі боротьби за життя виробилося й складніше око вищих тварин у тому числі й у людини. Боротьба за життя й перемога в цій боротьбі тих тварин, що в них око хоч би трошечки (спочатку) було складніше, ніж

оком. Але, можливо, полизаперечати скажуть: а під впливом яких причин з простішого ока стало ні з сього, ні з того розвиватися складніше, чи не видно у цьому руки божої? Розуміється, що ні! Яким чином, наприклад, з ока № 1 могло створитися складніше око № 2 або № 3? (Див. мал. 4). Наука з'ясувала, що форма очей мінлива, тоб-то в тварин одної і тої ж породи око може мати різну форму й нічого чудесного в цьому нема. Спитаємо себе тепер, а які ж улитки будуть мати перевагу в боротьбі за життяті, що в них око має форму № 1, чи ті, що в них око випадково має форму № 2 або

у інших,—це ті природні сили, що створили породи тварин зі складнішою формою ока. А попи дивляться на око, як воно вже виробилося в процесі еволюції, дивуються, як хитро воно зроблене, і намагаються це з'ясувати силою бога. Так само можна було б показати, що й низка інших органів, як, наприклад, система кровобігу й мозок, розвивалися поступово. Наука знає, як відбувався цей розвиток, і знає ті сили, що цей розвиток викликали.

Про „безвір'я, що вірує“, або про спекуляцію на власній малописьменності

Для того, щоб напустити більше туману, протоєрей Кореньов вигадав (проте, це не він вигадав, а це теж стара пісенька) таке „заперечення“. Безвірники, на думку прот. Кореньова, виявляється, теж... вірні люди. „Ріжниця між нами, що віруємо в бога,—пише він,—і безвірниками, що не вірують, не та, що ми віруємо, а вони буцім-то ні в що не вірують, а та, у що віруємо ми й у що вірують вони. Справді ж, бо досвідом, знанням, особистим свідченням не може ж ніхто нам довести, що створення світу відбулося саме так, як про це трактує безвір'я“. Й далі прот. Кореньов говорить про те, що вони, мовляв, вірять у бога, а безвірники замість бога вірять у природу й у сліпий випадок. Це не так. Чи може хто з нас „особистим свідченням“ підтвердити, що земля крутиться навколо сонця? Певно, що ні, нам, навпаки, здається, що сонце крутиться навколо землі. Й, однак, ми вважаємо, що не сонце крутиться навколо землі, а земля навколо сонця; цього навіть попи заперечувати не будуть. Виходить так, що ми просто „віримо“ в те, що земля крутиться навколо сонця? Певно, що ні.

Є величезна кількість явищ, що їх можна з'ясувати лише в тому випадку, коли визнати, що земля крутиться навколо сонця, а не навпаки. І, вивчаючи ці явища, наука й довела дуже точно й певно, що навколо чого крутиться, хоч ніяким особистим свідченням цього підтвердити поки-що не можна. Так само й у науці про життя є факти, що примусили дійти до висновку, що еволюція відбувалася, хоч ніхто з нас не жив кілька мільйонів літ і на власні очі цього не бачив. Але ми зате бачимо переконливі наслідки еволюції, знаємо факти, що доводять, що вона була, і упевнено ми говоримо: знаємо, що еволюція існує. Цього ніяк не можна назвати „вірити“ в еволюцію. В бога попи примушують вірити саме тому, що нічим довести його існування не можна. А коли попи намагаються показати, що низка фактів доводить, що бог існує, наприклад, доцільність, то наука рішуче заявляє: ці факти з'ясувати можу я, бога для цього мені не потрібно. Наука з'ясовує й знає, а попи вірять і не знають. Бо лише незнаюча людина може говорити, що ви, мовляв, вірите в випадок: випадково, мовляв, виникли безкрилі породи комах, випадково виникло людське око й т. ін. Для нас випадок нічого таємничого не означає. Цим словом ми звемо лише ті явища, що причини їх ще недостатньо добре вивчено. Коли б наші противники були люди більш письменні, бачили б,

як у лабораторіях виводяться, наприклад, ці безкрилі комахи, знали б, через які причини вони виникають, знали б, що людське око виникло в наслідок еволюції на протязі багатьох тисяч літ, то їм би довелося припинити балачки про те, що ми, мовляв, віримо в випадок. Але, на жаль, у попів не вистачає часом і найпростішої письменности, хоча це не заважає їм бути дуже балакучими. Так, прот. Кореньов пише, що склад повітря залишається постійно корисним для дихання. Але ж „скільки ж віків, скільки тисячоліть і рослини й тварини вдихають чисте повітря й виділяють шкідливий вуглеквас¹⁾, а склад повітря не змінюється, залишаючись незмінно чистим...“ Звідци прот. Кореньов робить висновок, що повітря оновляє, очищає бог. Але, коли не знати того, що знають діти — учні наших трудових шкіл, то можна, розуміється, в бога повірити.

Мал. 5. Птах носоріг з величезним кліювом і наростом на ньому

очищає не бог, а самі рослини. До речі, ще кілька слів про те, що „особистим свідченням“ не можна довести, що еволюція відбувалася так, як про це вчить наука. Неписьменний піп знову помилився. Науці тепер відомі кілька випадків того, як на наших очах починали утворюватися в природі нові пристосовані види тварин і рослин. Про один такий випадок (сосни!) ми вже писали.

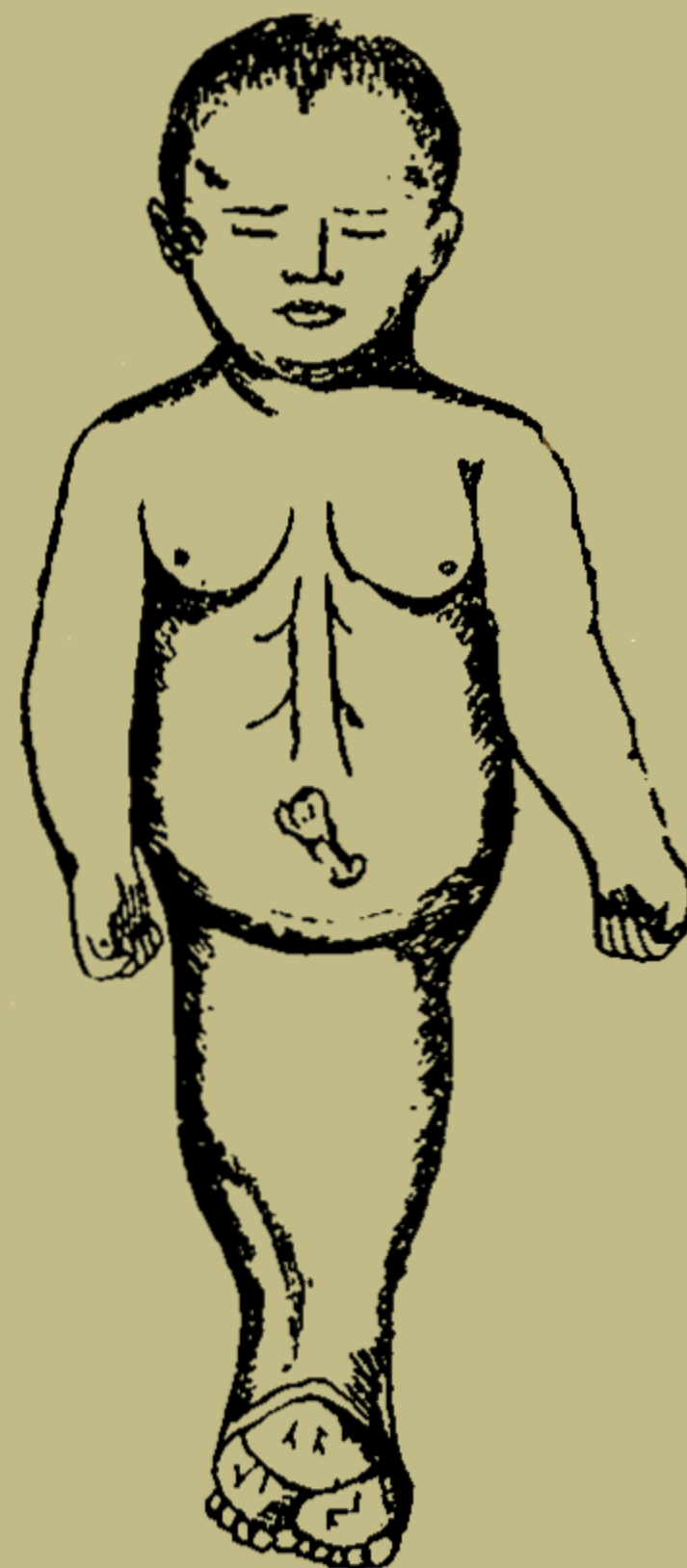
Некорисне й недоцільне в живій природі.

Але ж, крім того, попи старанно замовчують про низку фактів, що в корені протирічать всілякій балаканині що до божественної премудрости, що ніби збудувала все надзвичайно доцільно. Хоч тварини й рослини в загальному й цілому пристосовані до умов існування, але в них иноді зустрічаються недоцільні або навіть шкідливі особливості. В тілі людини є ціла низка некорисних органів²⁾ (рожева плівка в кутку ока, росток сліпої кишки й т. ин.). Ці органи не лише некорисні, але часто й шкідливі для людини. Наш відомий учений Мечніков довів, наприклад, що товста кишка людини не тільки є орган, що без неї людина може цілком нормально прожити, але що вона завдає організмові великої шкоди: тут відбувається гниття решток

¹⁾ Речовина, що її виділяють, дихаючи, тварини.

²⁾ Про деякі з цих органів див. статтю Полякова „Походження людини“ в № 6 „Безвірника“ за 1927 р.

іжі, утворюються отруйні речовини, що можуть всисатися в кров і викликати отруєння й т. ін. Такі некорисні, а часто й шкідливі для організму особливості є й у інших тварин. У одної породи кабанів (у бабіруси) великі й дужі ікли зігнуті до тіла так, що тварина не може в боротьбі користуватися з них. У африканського птаха носорога (що показано на малюнку 5) є величезний дзьоб та ще й з великим наростом. Дзьоб і наріст такі важкі, що птах ледви тримає голову, і потроху ця порода вмирає. В багатьох тварин є шкідливі звички. Так, самиці багатьох наших свійських тварин поїдають своїх дитинчат. Комахи вночі летять на вогонь і тут гинуть. Серед усяких тварин родяться в великій кількості ненормальні організми, що непристосовані до життя. Мухи без очей, люди без мозку, люди з двома головами й т. ін. й т. ін. (Мал. 6 і 7). На малюнках наведено низку таких форм. Де ж тут є мудрість творця? Чи це, можливо, розсердившись, господь карає когось за чийсь гріхи? Попівчанин француз астроном Фламаріон, описуючи приклади

Мал. 6. Приклади потворства. Праворуч—новонароджений з ногами, що зрослися, ліворуч—людський зародок без голови

Мал. 7. Людина, що в неї недорозвинений головний мозок.

недоцільного, говорить, що вони дуже бентежать його віру в бога, але що він утішається з того, що аджеж бог не ремісник, не кустар-одинець і до всякої дрібниці приглядатися не буде. Втіха невелика! Після всього, що ми розповіли, зовсім ясно, що говорити, що безвірники не знають, а теж вірять, тільки вірять у щось інше, це значить перш за все спекулювати на власній малописьменності. Попи намагаються міркувати мовою науки, але для того, щоб говорити про науку, потрібно її знати. Попи ж науки не знають і, кажучи словами Спенсера, „обгортають неучтво в подібність знання“. А коли про дещо їм і відомо, то вони зараз же це перекручують, замовчують про низку фактів або ж малописьменно пояснюють їх. І можна сказати, як сказав блаженний Ієронім, що попи: „своє неучтво вважають за святість“. Тим гірше для них.

Умираючий чіпляється за життя. Релігія вмирає й у передсмертній своїй агонії робить усе можливе для того, щоб пожити ще трохи й хоч сяк або так, а щоб таки відстояти господа бога. Прибічники релігії, чіпляючись за науку, що з нею прямо боротися стало неможливо, намагаються довести, що наука й релігія одна одній не суперечать. Але при цьому науку перекручується, про низку фактів замовчується і з науки старанно вихолощується її живий зміст. Ці спроби „змички з наукою“ не нові, але зовсім марні, бо наука й релігія непримиренні, наука не залишає місця релігії. Але релігія, вмираючи, чіпляється й за науку. Тут вона зустріне рішучий опір. Ми в свою чергу кидаємо гасло: „До боротьби з попівським перекручуванням науки! Безвірнику, будь на варті!“

Що читати про еволюційне вчення, про теорію Дарвіна

1. Для малопідготовленого читача

1. Гремяцкий М. Борьба за жизнь в природе (В чем состоит учение Дарвина и как оно было подготовлено). Вид. „Красная Новь“, низка видань, 93 стор.
2. Лебедев Н. В чем сущность учения Дарвина. Вид. „Путь Просвещения“, Харків, 1923 р., 45 стор.
3. Лебедев Н. Предки наших животных. Изд. „Юный Ленинец“, 37 стор.
4. Алексеев. Происхождение животных и человека. Госиздат, 1921, 17 стор.
5. Поляков И. М. Происхождение тварин і рослин. Вид. ДВУ рос. і укр. мовою, 70 стор.
6. Местергази. Превращения в живой природе. Вид. „Початки знания“, 1926 р.
7. Филиппенко Ю. А. Происхождение домашних животных. Вид. „Блок“, 1916 р., 76 стор.
8. Гремяцкий М. Происхождение домашних животных. „Красная Новь“, 1923 р., 89 стор.
9. Талиев В. И. Чарльз Дарвин — что он сделал для человечества. Вид. „Союз“, 61 стор., 1919 р.
10. Духман-Гармиза Г. Чарльз Дарвин в клубах РКСМ. Вид. „Красная Новь“, М., 1923 р., 63 стор.

II. Для читача більш підготовленого

11. Гессе Р. Учение о происхождении видов и дарвинизм. Видання 3-е, Госиздат, 1924 р., 123 стор.
12. Тимирязев К. Чарльз Дарвин и его учение, т. I (низка видань).
13. Коршиков А. Эволюционные теории в историческом изложении. Вид. „Путь Просв.“, 1924 р., 192 стор.
14. Поляков И. М. Современная эволюционная теория. „Научная Мысль“, 1927 р., 189 стор.
15. Семковский С. Ю. Что такое марксизм. Вып. I. Дарвин и Маркс. ДВУ.
16. Гурев Р. А. Дарвинизм и марксизм. Популярныe очерки. Вид. 2-е „Гомельский Рабочий“.

ЗА КОРДОНОМ

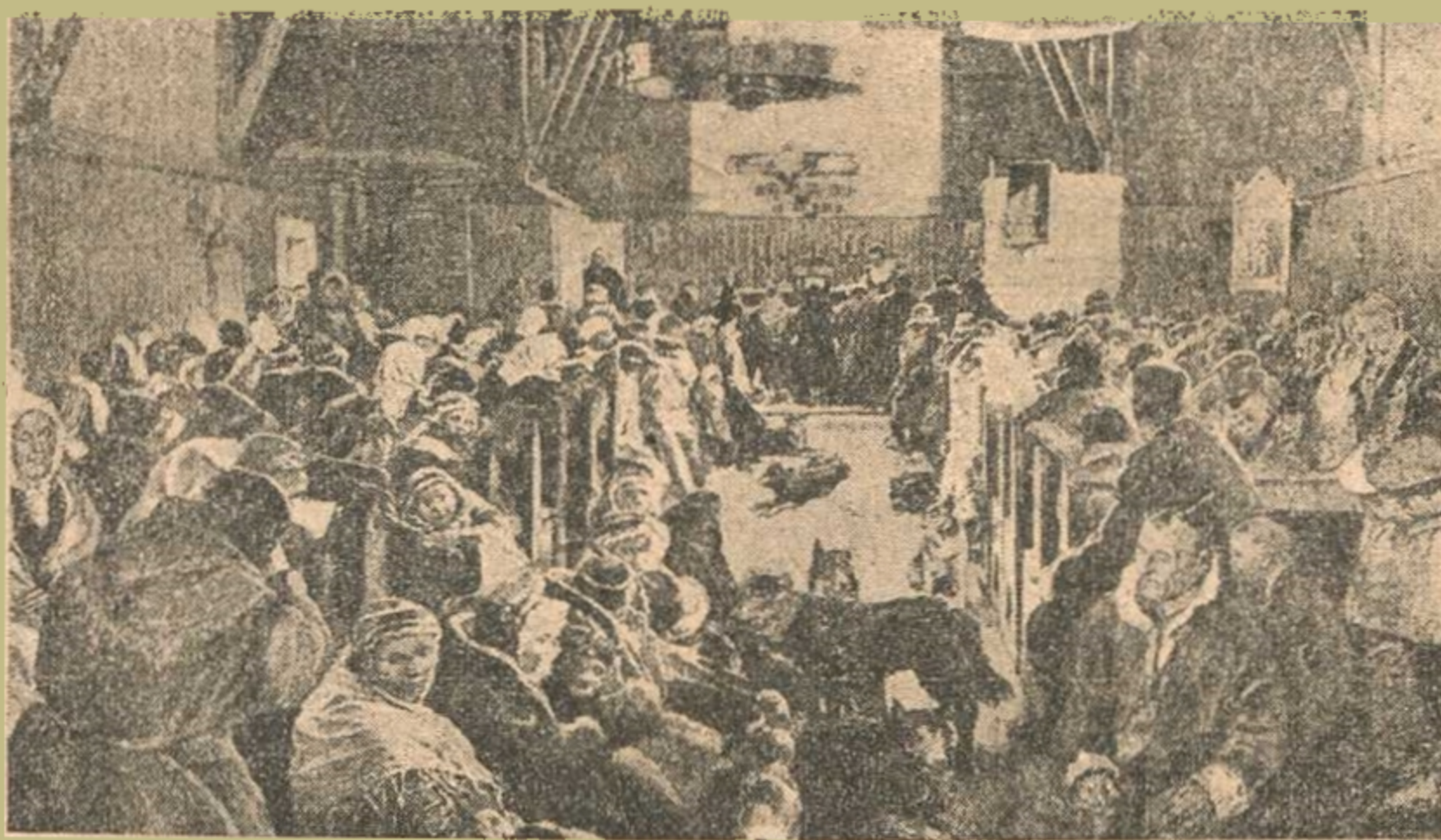
Дм.

ФІРМА „БОГ-ОТЕЦЬ, СИН І КОМПАНІЯ“

Щоб зберегти від розвалу свою паству, що починає тепер рідіти, попи за кордоном виявляють безмежну винахідливість. Найбільшим конкурентом церкви там є кіно й театр. Попи це дуже добре враховують і з свого боку вживають потрібних заходів, які, на їх думку, можуть забезпечити в цій конкуренції їхні старі позиції. Ці заходи полягають насамперед у тому, щоб у кіно й театри прогаскати релігію. Цього досягається тим, що попи за допомогою буржуазних урядів і підприємств утворюють цілі організації для утворення спеціальних релігійних кінофільмів і театральних вистав. Нещодавно в нашій хроніці ми писали про цілий ряд подібних спроб полів використати кіно й радіо для релігійної мети.

Але, крім цього, тепер починають набувати широкого розповсюдження інші способи. Ці способи полягають, сказати б, у театралізації самих служб божих. Так, дуже часто тепер в Америці, а також і в інших країнах, попи супроводять служби божі, а надто свої проповіді, демонстрацією кінофільмів. А взагалі служби божі обставляється з особливою пишністю й усілякими ефектами, розрахованими на те, щоби відвідувач у церкві не скучав, щоб не втік з церкви в якесь веселіше місце. Так, для зручності курців в Америці деякі церкви дозволили в себе курити, причому дотримуються лише одного правила: не можна курити в найвідповідальніші моменти служби, наприклад, коли освячують „дари“. Є церкви, куди відвідувачі можуть приходити зі своїми улюбле-

ними собаками. Все частіше й частіше попи починають застосовувати в церкві балет (танці). В Нью-Йорку це явище тепер, кажуть, не такто вже рідко трапляється. Нащо англійське мішанство консервативне, а й там трієреї починають говорити про запровадження в церкві

Собаки в церкві. Тут же гурт женщин, що приймають з рук пастора св. дари.

танців. Так, наприклад, нещодавно вікарій Шарп заявив, що в церкві „танці треба заохочувати, але в обмеженій кількості. Мені не хотілося б, каже він, щоб танцювальні вечори в церкві влаштовували кожен день“. У тому ж дусі висловлюється Еванс, секретар лондонської конгрегації: „Добре організовані танці, узгоджені з церковною роботою, заслуговують на заохочення“. Модну оркестру „джаз-банд“ (шумова оркестра) теж починають застосовувати в церкві. Надто часто цю оркестру тепер уживають в Америці підчас похорону.

Проповіді, що їх перше ставили здебільшого на не раз чувані, набридлі й нудні теми, тепер попи в значній мірі підновляють. У цьому особливо успівають американські баптисти. Ось приміром, тема проповіді бап-

тистського пастора з Гренд-Форксу (штат Північна Дакота): „Як треба любити свою тещу“. Другий баптист у Чикаго придумав ще спритніше. Він оголосив тему: „З якою дівчиною дружитися“. Проповідь цю він провів з „наочними приладдями“. Для цієї мети він вибрав з числа своїх парахвіянок п'ятеро дівчат, прибрав їх у вінки й квіти і виставив для огляду, як зразки, з якими слід женитися, а з якими не слід. Звичайно, на таку виставу попові вдавалося збирати чимало людей, здебільшого молоді.

А ось оголошення, вміщене в газетах у Портланд-Майні. Тут піп просто робить виклик театрам, певний того, що вони не зможуть з ним змагатися.

„Ми пропонуємо театрам Майна: дайге публіці таку ж цікаву, корисну і різноманітну програму, як перша парахвіяльна церква.

„Велика служба божа: в неділю о 7 год. 30 хв.

„Вступне слово: Хто буде нашим найближчим сенатором?

„Роман Мільрада Вассон, що його всі читають.

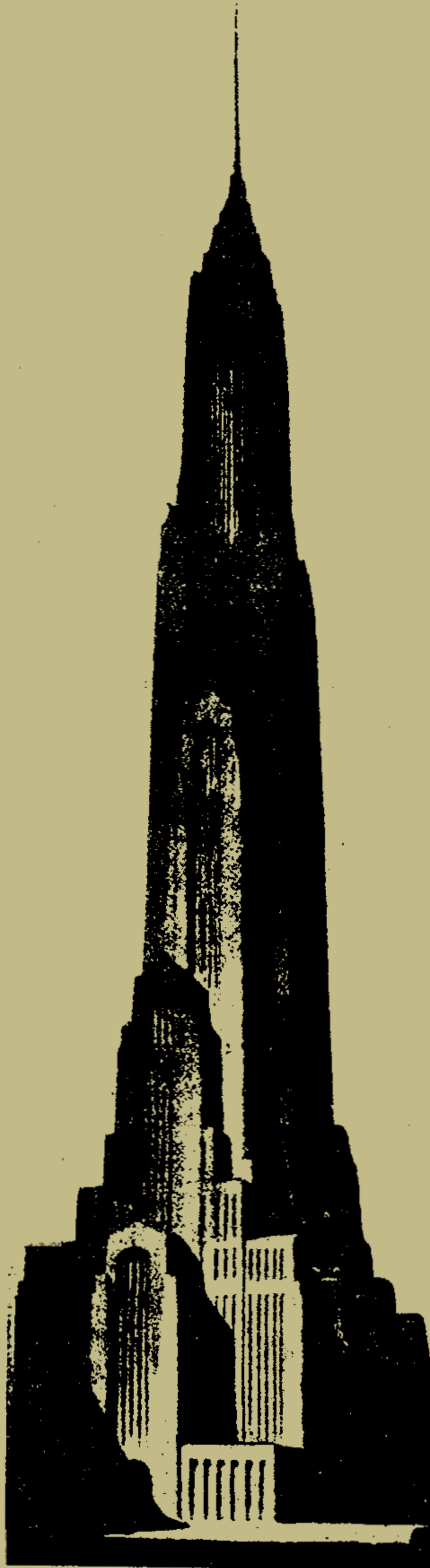
„Здободенні питання: Хто був Чарльз В. Еліот? Чи можемо ми чистити наші великі дороги? Хто наш новий релігійний вождь, що видає себе за месію?

„Служник у формі буде охороняти автомобілі

„Пастор Лауренс Бред Валькер“.

Як бачите, тут дійсно всі двадцять чотири віхи.

Щоб заманити народ, беруться за ще інші, не менш дотепні, способи. Так, наприклад, пастор ме-

Так має виглядати в май утію церква хмародрян

тодистської церкви в Файетвіллі (Джорджія) оголошує, що триста скибок хліба буде роздано тим, хто прийде в неділю ввечері в його церкву слухати його проповідь на тему: „Ісус христос хліб життя“.

Не слід думати, що цей піп пожертвував свої кошти на закупівлю цього хліба, призначеного для безплатної роздачі. На те й Америка, щоб із усього зробити комерцію, щоб божу крамничку використати для попутного просування товарів. Цей хліб доставила якась капіталістична фірма, що в такий спосіб робить собі рекламу.

В Чикаго, в цьому центрі американської харчової промисловости, низка церков дуже часто влаштовує для своїх одвідувачів безплатні вечери.

На ці вечери харчові трести доставляють безплатно свої вироби з умовою рекламувати назву своєї фірми або фабричну марку.

От меню однієї церковної вечери:

„Суп з томатами фірми „Лев“, хлібці — фірми „Анганоа“, мюлерівські макарони з печеними бобами, м'ясо — „Луї Мейер і Ко“, білий хліб — „Томаса“ і масло — „Блю Веллей“, сіль — „Ред Кросс“, желе — „Акме Бранд“, морозиво — „Брейер“, кофе — „Ройаль Шарле“, сир — „Шефорд“.

Після вечери гості дістають на руки по пакетику „магнусовського“ порошка мити посуд.

Організатор цих вечер містер Лед повідомляє:

— Ми приготуємо кожен раз од 100 до 500 вечер. Підчас вечері провадимо бесіди на релігійні теми, а також і про способи приготувати продукти й їх дешевизну. Ми влаштуємо вечері, а не обіди, щоб залучити чоловіків, зацікавлених здешевити хатне господарство.

Фабриканти, що жертвують продукти, зазначають, що наслідком цих вечер є підвищення попиту на їхні вироби. Вигоди церкви не менш очевидні.

Ще цікавіше те, що заради торгової реклами попи є здатні йти на такі штуки, які б'ють по встановлених культових правилах. Відомо, що в Америці тепер є чинний закон, що забороняє виготовляти й вживати спиртних напоїв. Так от піп з Денвера оголосив, що його служби будуть відбуватися в повній відповідності з вимогами цього закону: вино, що йде для прилестя, як спиртне питво, буде замінено на иншу рідину. І дійсно, підчас служби божої в церкву на очах молящих уносять у вівтар ящики з лімонадом, а на ящиках рекламні знаки лімонадної фабрики. Так піп став кров христову готувати не з прийнятого церковною практикою вина, а з лімонаду. Зате він дістав грошову винагороду від фабриканта, а фабрикант придбав собі покупців на свій лімонад, що став після цього славнозвісним.

Не поцуралися використати церкву для своєї реклами і газети. В Нью-Йорку, наприклад, в соборі святого Івана відкрито спеціальний вівтар преси, де поруч ікон висять виображення різних сцен із життя журналістів, а на колонах написано назви різних газет і журналів.

Якщо церква так уміло рекламує чужі фірми, то свої комерційні починання вона обставляє не менш спритно. Тепер у Нью-Йорку спроектовано будову ще невиданого досі храму, храму-хмародрапа. На його будову попи вирішили притягнути кошти і від своїх парохвіян. Для цього вони вирішили розповсюдити на чотири мільйони доларів облігацій. І ось на вулицях Нью-Йорку з'являється такий красномовний плакат:

„Купуйте облігацію храму Бродвей! (Бродвей — вулиця, де буде збудовано храм).

„Хай зійде господь бог на Бродвей! Для спасіння душ ваших конче потрібно, щоб ви вложили ваші гроші в це боже підприємство з 5%! „Купуйте наші облігації й сприяйте їх продажу, ви зробите вигідне діло!“

Ну, чим же це не божя лавочка?

ЖОВТІ ВОЖДІ НА ПОВОДИ У ПОПІВ

В своїх прагненнях узяти під свій вплив робітничу класу католицька церква дуже вміло використовує для цієї мети жовту Американську Федерацію Праці й надто її вождів. Ще на початку цього століття католицька церква намагалася утворити особливу католицьку фракцію в Федерації. Така фракція під назвою „Христової Міліції“ все ж не мала великого успіху серед робітничих мас Федерації. Але сама організація „Христової Міліції“ залишилася й досі. Тільки тепер вона, не виступаючи одверто, працює за лаштунками. З 11 членів виконавчого комітету Федерації Праці сім членів католики, весь чиновницький апарат теж католицький. Цікаво при цьому відзначити, що католицька фракція ніколи не прагнула захопити пост голови Федерації. Померлий лідер Гомперс був єврей, а теперішній Грін — баптист. За цього баптиста католики голосували одностайно. За такого стану відповідальність за реакційну тактику Федерації безпосередньо на католицьких вождів не лягає, а свою політику вони завжди можуть проводити, маючи більшість у виконавчому комітеті. Подібна механіка дій католицизму ясно виявилася на прикладі ставлення Федерації Праці до політичної боротьби в Мексиці. Як відомо, в Мексиці й досі йде люта боротьба поміж національним мексиканським блоком і католицизмом, що виступає там за агента американського капіталізму. Теперішній голова Федерації Грін зразу посідав що до мексиканських подій нейтральну позицію. Однак, на передостанній конференції Федерації в Детройті католицька група виступила відверто проти такої політики Гріна і цим примусила баптиста Гріна втрутитися в справи мексиканських профспілок, щоб дезорганізувати лави мексиканських робітників що провадили у себе боротьбу з американським капіталом.

Тільки-но закінчився останній з'їзд Федерації Праці, що відбувався в Лос-Анджелосі. Першим кроком Гріна і його кліки було пооббивати пороги капіталістів, а після пороги різних церков. На з'їзд виголошувати промови допускали попів, архієреїв і капіталістичних ділків.

Такими засобами попівство, за підтримкою лакеїв капіталізму — кривосоціалістичних вождів, розтліває класову свідомість робітничих мас, одвертає їх від прямої боротьби з капіталістичним ладом.

БЛАГОЧЕСТИВА БЛАГОГЛУПОТА

Радник американського біблійного товариства Едмунд Гарланд з Портланду складає тепер рукописну біблію, в якій кожен стих повинна написати інша людина. Перший стих цієї біблії своєю рукою вписав президент Кулідж. Книгу „Руф“ написали особи, що носять ім'я Руф. Книги Іоана напишуть сами Івани. Закінчено буде це підприємство через три роки. Скільки часу й енергії повинен потратити цей благочестивий радник заради подібної благоглупоти! Принаймні, він повинен бути людиною досить забезпеченою, щоб займатися такими витребеньками.

СВЯТИЙ КУЛІДЖ

Нинішній президент П. - А. Сполучених Штатів Кулідж давно відомий своїм благочестям. Колись він мріяв бути за протестантського пастора або за щось на кшталт релігійного вождя. Тепер він попав у президенти, як представник великої американської буржуазії, Ку - Клуks - Клавовських фашистських організацій і протестантського релігійного фанатизму. І тепер за його підтримкою в Америці відбувається люта мракобісницька кампанія за основи релігійно-біблійного світогляду проти сучасної науки. Як відомо, особливо люту боротьбу провадить кліка заправил, так звані фундаменталісти, проти еволюційної теорії.

Нижче ми наводимо видержку з листа Куліджа до одного з біблійних товариств, у якому Кулідж виклав свій погляд на біблію:

„Установи нашої суспільности й нашої влади в такій мірі спираються на вчення біблії, що була б неможливою їх схрона, коли б віра в це вчення перестала бути загальною для населення нашої країни. Біблія була предметом пильного й вичерпуючого вивчення на протязі віків, і люди, що її вивчали, знаходили в ній постійно нові ідеали, які сприяли духовному вдосконаленню людства“.

Значіння релігії для цілей схрони капіталістичного ладу в цих словах Кулідж висловив одверто. Також вірно й те, що на релігійно-біблійній основі можуть виховуватися й виховуються такі дебелі капіталістичні зубри, яким є і сам цей святий Кулідж.

МУСОЛІНІ Й РИМСЬКИЙ ПАПА

Ми вже якось повідомляли про те, що теперішній італійський диктатор і вождь чорносотенних фашистських банд Мусоліні в

свій час, будучи соціалістом, досить енергійно виступав проти попів. Тепер, звичайно, діло інше. Мусоліні тепер не гірше за всякого іншого ділка гнилого капіталізму в релігії і в спілці з попами бачить для себе дуже добре знаряддя гнобити трудящі маси.

Вже не раз Мусоліні виявляв свою пошану й почтивість до римського папи. Цей союз нині повинен завершитися дуже великим політичним кроком Мусоліні, що полягає в наданні Ватиканові деякої території для організації на ній папської держави. Справа в тому, що, починаючи з 1879 р., після поразки папи римського в боротьбі з італійським народом, папа позбувся своєї держави й громадянської влади над своїми підданими. З цього часу папа римський був на становищі „в'язня“, затиснутого на невеличку Ватиканську територію в італійській столиці, в Римі. Папський двір і досі не відмовився від прагнень до світської влади. Папі не досить небесного царства, він хоче мати його й на землі. Дружба з фашистським урядом нині дає змогу здійснити це бажання. В зв'язку з цим знято кампанію в пресі, що підчас її і та, і інша сторона шукають форм згоди в цьому питанні. За всіма ознаками стане питання про утворення папської держави, приєднавши до Ватикану деякі райони в околицях Риму й „коридору“, що веде до моря, чим буде дано вільний вихід папі з Італії.

ТЕПЕРІШНІ ПОГЛЯДИ МУСОЛІНІ НА РЕЛІГІЮ

Ось деякі вирази Мусоліні, взяті з його промов, які показують, що цей колишній соціаліст став не лише фашистом, а й справжнім мракобісом:

„Моя душа є глибоко релігійна. В релігії є нечувана сила, яку треба шанувати й охороняти. Я, безумовно, ворог антиклерикальної й атеїстичної демагогії“. — „Не вірю в те, що наука коли-небудь вияснить нам походження того, що існує. Завжди залишиться коло таємниць, неприступна стіна, перед якою людський дух схилиться і напише на ній одно слово „бог““. — „Не можна надіятися відновити моральні цінності без допомоги католицької релігії“. — „Католицизм — велика духовна й моральна сила, і я твердо переконаний: у тому, що відтепер примирення італійської держави з Ватиканом буде міцним“. — „Народ є моральний остільки, оскільки він є релігійний. Італія — країна католицька. Я запровадив

навчання релігії в народніх школах. Спершу учні моляться „Отче наш“, а після їм викладають євангелію.—„Фашизм довів своє почитиве ставлення до церкви і надалі виявлятиме цю почитивість. Хочемо мати здоровий народ католицьких переконань. Не стерпимо жодної деморалізуючої сили. Не стерпимо жодного ворога держави й жодного ворога церкви“.

ПІДГОТОВЛЯЮТЬСЯ ДО СТРАШНОГО СУДУ

В Австралії існує секта „Зоря Сходу“. Члени цієї секти вірять, що в скорому часі повинно статися пришествя Христа на землю і кінець світу. Для того, щоб підготуватися до страшного суду, ця секта поставила собі мету будувати спеціальні амфітеатри (споруди для видовищ), звідки можна буде спостерігати ходу страшного суду. Один такий амфітеатр у місті Сідней вже споруджено. Коштує він 60 000 доларів. Тепер розпродають місця у цьому амфітеатрі. Ціни призначено, залежно від ряду, від 50 до 500 доларів.

Важко розібратися, де тут кінчається релігійне божевілля й починається комерційна афера.

РОЗПРАВА З ВІДЬМОЮ

Ця подія трапилася в Чехо-Словаччині (Верховина, Карпатська Русь) цього літа.

В лісі, біля села Ставна, самотньо проживала бідна вдова Бонкура. Вона була старчихою. Жила прошеним хлібом, збирала ягоди, гриби.

Хтось пустив чутку, що вона відьма, що, мовляв, псує худобу, приносить усякі нещастя.

Баби-жебракки стали уникати. Запрацювала фантазія в темному селі.

Якщо траплялися туча, згин худоби або пожежа, в селі говорили, що це відьма „напускає“. Місцевий піп підогрівав віру в нечисту силу, і селяни вирішили, щоб назавжди позбутися всяких лих, бідну жebraчку спалити на вогні й попіл її пустити на вітер.

В серпні ц. р. два селянські хлопці піймали жebraчку в лісі й поволокли її на задалегідь приготовлене багаття. Запалало багаття. Лемент баби, вже охопленої полум'ям, почули мисливці, які врятували бідну жінку від неминучої смерті.

От до якого безглуздя доводить релігійний фанатизм.

НЕ ВИТРИМУЮТЬ ПРОТИ НАУКИ

В славнозвісному катедральному соборі св. Павла в Лондоні в жовтні місяці стався скандал у попівському семействі. Архієрей Бирмінгемський Вільям Барнс виступив з проповіддю на тему: „Створення людини — сліпий механізм чи божественний намір?“. В цій проповіді він висловив таку гадку: „Тріумф Дарвіна знищив увесь теологічний план. Людина не є істота, що впала з становища доскональної невинності. Вона є твір, що поволі добивається духовного розвитку“. Цей архієрей відмовляється від біблійного погляду на створення світу й визнає, що світ розвивається. Цим самим він стає на еволюційну точку зору. Зате він визнає, що еволюція світу відбувається з волі божої і за звчасу наміченим од бога планом.

Така спроба попівства будь-як погодити релігійні нісенітниці з наукою не являє собою нічого нового. Проте, на захист непогрішності старих поглядів виступив другий піп Вебстер, що закликав вигнати Барнса з попів.

МОНАСТИРСЬКІ ТАЄМНИЦІ

Еспанська газета „Ель Соль“ повідомляє про такий випадок, що стався в одному мадридському монастирі. Одна дівчина, що жила в монастирі, розповіла одного разу своєму батькові про деякі таємниці з життя черниць. За це її черниці замкнули й нікуди не пускали. Не знати, що вони думали з нею зробити, але батькові її сказали, що в монастирі його дочки зовсім нема. Батько не повірив, звернувся до поліції, і та відшукала дівчину в важкому стані. Розлютований батько застрелив з револьвера п'ять черниць і двох поранив.

БУДИЗМ В ЕВРОПІ

В Англії тепер провадиться широка кампанія за збільшення поклонників Буди. Ця кампанія, за розрахунками тих, що її ведуть, згрунтована на таких міркуваннях. Що в Європі зростає число атеїстів і проїнятих сумнівом, то будизм, як раціоналістичніша за християнство система, повинен охопити значне число тих, що відходять од християнства. Тепер у Лондоні спроектовано величезний будійський храм, що має стати за центр розповсюдження будизму не лише в Англії, а й по всій Європі.

Буржуазія всіх сил вживає на те, щоб маси не залишилися зовсім без релігії. Спроби з будизмом — справа сумнівна. Трудящі маси, що відходять до безвір'я, знають, що за плечима проповідників Буди стоїть той же бог — капітал, який стоїть за плечима християнських попів.

БОЯТЬСЯ АНТИРЕЛІГІЙНОЇ ПРОПАГАНДИ

Суддя найвищого окружного суду в Нью-Йорку, Томас Крейн, відмовився від реєстрації так званого американського антибіблійного товариства. Суддя заявив, що він не згоден „з поганими цілями цієї організації“. Погодитися з такою організацією Крейнові, звичайно, важко, бо сам він є член єпископальної церкви й церковний чиновник у своїй парохії.

Антибіблійне товариство доручило адвокатові добитися скасування цього рішення, бо за законом, яким церкву в Америці нібито відокремлено від держави, антибіблійна пропаганда перед законом має ті ж права, що й біблійна. Як видно, не дуже то догримуються тепер цього закону американська буржуазія.

БЛАГОСЛОВЛЯЮТЬ НА ВІЙНУ

Військова флота Італії під час свого плавання цього літа кинула якоря біля древнього міста Остія. Тут за архієрея 90-літній кардинал Ванутелі. З нагоди прибуття флоти „святий старець“ виїхав у моторній лодці до місця стоянки суден і врочисто освятив кожен пароплав окремо. Після Ванутелі прийняв на головному судні ескадри „Пантера“ почесний парад офіцерського корпусу всієї флоти й звернувся до присутніх з урочистою промовою:

„Вітаю й благословляю, — сказав він, — ці прегарні судна Італії. Вітаю й благословляю кожного, хто ці судна веде, кожного, хто ними керує, кожного, хто ними командує, всіх, хто підносить їх дух ще на більші подвиги в Римському морі!“ — „Ви об'їдете, — продовжував Ванутелі, — всі моря на благо батьківщини і завжди скрізь з вами буде благословення боже. Хай благословить господь усіх офіцерів, унтер-офіцерів і всю команду флоти“.

Під привітання командирів Ванутелі повернувся на беріг.

Служителі церкви вже освячують флоту на боеві дії. Нема сумніву, що коли почнеться

війна, церква в кожній країні буде іменем божим прикривати різню і гнати вірних боротися за віру й капітал.

ПОПІВСЬКЕ СВАВІЛЛЯ

В Пекарях (Польща) під час служби божої вчитель, привівши своїх школярів до церкви, сам у належний момент не став на коліна. Це так розлютувало ксьондза, що він негайно звернувся до шкільного начальства з вимогою звільнити вчителя.

Вчителя звільнили.

РЕВОЛЮЦІЙНА БОРОТЬБА ВИЗВОЛЯЄ ВІД РЕЛІГІЇ

У Відні після липневого повстання робітників за короткий час (до 31 серпня) вишло з церкви 19.769 чоловік. Надто відштовхнула від релігії та розправа з повстанцями, що її вчинив австрійський уряд за проводом його голови, попа Зейпеля. Це зазначають численні заяви тих, що відмовляються від церкви. Ось одна з таких заяв — листів:

„Прошу оголосити ці рядки з оповіщенням моєї адреси й імені. Досі я був строгим католиком і кожної неділі ходив у церкву. Але кривава п'ятниця і промова прелата Зейпеля в парламенті мене отверезили. Коли божий служитель виступає так жорстоко до своїх ближніх, то я переконуюся, що він, так часто проповідуючи християнські слова: „люби свого ворога“, сам за цими словами не йде. Отже я зі своєю сім'єю вирішив вийти з церкви. Я пропоную зробити всім, хто має здоровий розум, те ж саме, щоб помститися за криваве діло над робітничою класою“.

Герман Піммер

Далі йде адреса.

НОВІ АНТИРЕЛІГІЙНІ ЖУРНАЛИ

З половини вересня в Берліні почала виходити нова антирелігійна щотижнева газета „Der Pfaffenspiegel“ (Зеркало попів). Розміром газета така ж, як Моск. „Безбожник“. Судячи по перших отриманих в редакції номерах, „Der Pfaffenspiegel“ буде самим боевим антицерковним і антирелігійним журналом з усіх антирелігійних видань, що виходять тепер за кордоном.

Рівночасно почав виходити в Польщі, в Любліні, такий же новий журнал „Wolnomyslicel“ (Вільнодумець).

В ЧОРНОМУ ТАБОРІ

О. АРЕНБЕРГ

„ЖИТІЄ СВ. ІОНИ АТАМАНСЬКОГО“

(До одеського процесу в справі Іони Атаманського)

Коли влітку року 1924 одеські крикливиці, черніці й просто контр-революціонери ховали настоятеля портової Миколаївської церкви Іону Атаманського, істерички й аферисти, йдучи за домовиною, ридали і рвали на собі волосся... Вони ховали одеського Іоана Кронштадтського. Про святість і чудодійну силу Іони Атаманського ходили легенди. Він сліпим повертав зір, глухим — слух, а психопатам — розсудок... Не попик якийсь, а ново-явлений христос, що зійшов на грішну землю. І через те, очевидно, все „земне“ не було чуже для цього святого.

Протягом двох років розробляли біографію цього „святого аванюриста“, що могла б стати за чудовий сюжет до фільму з пригодами.

Одинадцять томів „житія св. Іони“ заповнені документами і безперечними даними. І з кожного документу на вас дивиться який-небудь артикул карного кодексу. Доводиться жалкувати, що попик покvapився вмерти. Жив би він тепер, то документи з цих одинадцяти томів живцем поховали б його навіть для всенького цього невігласного натовпу істеричок і шахраїв.

А, проте, повернімся до його „земних діяній“...

Кар'єра Іонового батька має багато спільного з кар'єрою його сина. Поміщик 60-х і 70-х років, у ньому свіжі були панщинні „замашки“, і все своє життя він побудував на трьох „принципах“.

Жінки, вино й експлоатація — ось ці „принципи“.

А коли на старість сили стали зраджувати і надходила смерть, старий затесався в сільські попи. На смертній постелі заповідав він молодому Іоні піти по його „святих стопах“. Син послухав і пішов.

Стрункий двадцятип'ятилітній псаломщик розпочав кар'єру в селі. Тут він удень служив „для народу“, а вечори присвячував залицянню до дівчат.

Найбільше припала йому до ока Наташа. Роман зайшов далеко, але тривав недовго. Одного разу ввечері Наташу застала її тітка в обіймах Іони... Оськажений дяк дужим ударом кулака приголомшує стару, і та на місці падає мертва на підлогу...

Чутки про „скоропостижну“ смерть бабусі і скvapливі похорони, на яких править сам убійник, скоро загасили скандал. Наташа приголомшена і назавжди йде до монастиря, а Іона одружується й переводиться до села Кардашевого.

Отакий перший розділ із „житія св. Іони“. Кардашеве було недалеко від маєтку петербурзького сановника Ковалевського. Туди на літні місяці з'їжджалася петербурзька знать. Стрункий, вродливий і блакитноокий Іона — настоятель церкви. У святкові дні він проголошує красномовні проповіді. Чутки про ці проповіді сягають до столичних баринь, що знічев'я скучують. Іону запрошують до поміщицького дому. Великосвітське суспільство зачаровується. А графиня Єрмолова що-раз, то частіше залишається з Іоною на одинці. Ночі він проводить у Єрмолової, а ранком повертається додому, щоб катувати дружину. Єрмолова вимагає, щоб Іона переїхав до столиці, але коханий не хоче. На зимній сезон Єрмолова переїжджає до Петербургу і там через обер-прокурора синоду — всесильного Победоносцева — намагається витягти в столицю упертого коханця. „Сам“ Победоносцев пише Атаманському — чого ж іще треба? Але столиця його не приваблює, і він продовжує випробовувати терпіння і любов Єрмолової. Вона знову в селі. Знову таємничі

зустрічі, сцени ревнощів і скандали від Іонової жінки. Доведена до відчаю, баринька кінчає самогубством. Постріл із револьве а, що розлігся незабаром після однієї бурхливої зустрічі, закінчує другий розділ із „житія святого Іони“...

Іона Атаманський

Стадо відвертається від попа, що оскандалився, і він починає готувати шлях для відступу.

А шлях цей лежав через Одесу. Тут, на Софіївській улиці, в будинку консисторії та єпархіального відомства, треба було лише знайти потрібну кнопку й, тиснувши кнопку, робити відповідний „додаток“...

Кнопку було знайдено, і незабаром Іона Атаманський з Кардашевого перекочує до Одеси.

Славені широкі сходи, що ведуть од приморського бульвару до порту, впираються в невеличку Миколаєвську церкву. Тут і отаборюється Іона Атаманський.

Тіні Наташі і Єрмолової в минулому, а попереду — нова сторінка „плодотворної“ діяльності попової. Громові промови на теми про сучасну розбещеність і взагалі про грішність людського буття звертають на себе увагу купки крикливиць і релігійних старців. Деякі з них одержують щедрі грошові подарунки і цього досить, щоб про Іону пішли чутки:

--- Свят, свят, свят...

Крикливиці й богомільки починають поступово оточувати постать портового попа. Надходить бурхливий революційний 1905 рік. Біля одеських берегів з'являється панцерник „Потьомкін“, що викинув прапор повстання.

Хто переможе — реакція чи революційний народ? На рейді над повсталим „Потьомкіним“ має червоний прапор, а на набережній — труп матроса Вокалінчука, що загинув од кулі потьомкінського офіцера, притягує тисячні натовпи. Іона погоджується „отпевать“ тіло забитого революціонера... Потім у складі делегації він, граючи роллю одеського Гапона, йде до командувача військами барона Каульбарса прохати, щоб дали „Потьомкіну“ вугілля й харчі.

Перемогла реакція, „Потьомкін“ тікає до румунських берегів, і „святий“ Іона починає з амвону молити небо про те, щоб було послано прокляття революції та потьомкінцям...

Настають роки лютої реакції. І коли, як не підчас сутінків історії, легко творити чудеса?

З далекого Поділля, Київщини, Басарабії рушили до новоявленого „чудодія“ біснуваті, юродиві, істерики, епілентики і психічно хорі. Вкупі з ними до портової церкви широкими струмками потекли і тисячі народніх грошей. „Ізцілення“ хорих відбувалося в супроводі таємничих „бденій“. Розпалена фантазія схильних до всякої містики полегшувала становище „чудодія“. В таємничій містичній обстанові, що впливала на психіку хорих, творив він свої „чудеса“. В окремих випадках він тих, що „ісцілялися“, щедро обдаровував грошми і виряжав їх на батьківщину... Комерційний розрахунок був правильний: посіяні сотні сходили десятками тисяч карбованців. Церква, а водночас і Іона, багатіли. Кустарне виробництво чудес набуло фабричного характеру.

Настали роки війни, що збільшили тяжіння темних селянок і міських торговок до містики. Фабрика чудес випускає книгу „Добрий пастирь“. Ідея книжки так само примітивна і проста, як примітивні були „чудеса“ Іони:

— Не вірте, люди добрі, в медицину, а вірте в молитву і доброго пастиря...

Крикливиці слухали і вірили в „доброго пастиря“. А „добрий пастирь“ поза стінами церкви, в сем'ї, виявляв себе деспотом. Діти й дружина були тероризовані. Не раз „добрий пастирь“ віддавав їх до прилюдної анатем

і катував їх фізичними карами. „Добрий пастир“ величезні прибутки по ертав на діаманти й золото, що лежали мертвим капіталом. Жага до наживи розпалювалася. Син поміщика Іона сам стає поміщиком. В Первомайській окрузі він набуває собі хутір і величезний участок землі. „Светоч“ — так називали хутір. Ролю крепаків нетрудно було нав'язати всім оцим десяткам сліпих, фанатиків і крикливиць. „Светоч“ перетворюється на філію портової церкви. Він стає за центр релігійної пропаганди і вербовки нових і нових сотень прихильників недавнього коханця графині Єрмолової...

Рокам реакції на зміну прийшла революція, і з портової церкви видають наказа — „Светоч“ обернути на „трудова комуна“.

Люди жартували:

— Не трудова, а апостольська комуна.

У божественній комуні заправляла всім колишня полковниця Волошина. Ролю апостолів у цій комуні довелося виконувати заядлим контр-революціонерам, монархістам і колишнім поміщикам.

Не комуна, а кубло контр-революції.

Сотні пудів продуктів землі за голодних років, коли в Одесі на вулицях валялися трупи, йшли до рук „доброго пастиря“... І „добрий пастир“ не кепсько харчувався. Лишки збували на базар. А коли настала продрозверстка, коли країна й армія мучилися від голоду, апостольська комуна за вказівкою „апостола божого“, що зійшов на землю, заховала всі свої продукти. Долю апостольської комуни довелося поповнити селянам сусіднього села Тарасівки.

Ось тут якраз і бере свій початок новий розділ із „життя св. Іони“.

Одна з дочок загребушого попа — Софія Кателюс — та сама, що знала ціну „чудесам“ свого любого батька, жила на хуторі „апостольської комуни“. Одного разу її було віддано до анатемі, але голод помилив її з батьком. І ось, коли тарасівські селяни змушені були поповнити продрозверстку „Светоча“, в Софії знову заговорив дух протесту. Комуна викрили, і продрозверстка надійшла цілком.

— Задушити цю зрадницю! В неї ввійшов дух Вельзевула!

Отакий наказ пише „добрий пастир“ полковниці Волошиній. Наказ оголошують перед усеньким збориськом релігійних психопатів і аферистів.

Наказ Іони — це наказ із неба... Наследитризований натовп крикливиць, за керовни-

цтвом Волошиної і її „соратника“ Папіровника, йде до будинку Софії Кателюс задушити її... Натовп під владою психозу. В Софії оселився дух Вельзевула. Задушити її, задушити! Осатанілі від лютости бузувіри вриваються до будинку Софії. Вона в руках купки релігій-

Графиня Єрмолова.
коханка Іони Атаманського

них психопатів. Починається дика середньовічна розплата. Божевільні очі крикливиць в'їдаються в носія диявольського духу... Цупкі руки рвуться до шиї бідолашіної... Вона в кігтях оскаженілого натовпу. Шалені крики з Софіїної хати звертають на себе увагу селян. Через силу їм щастить вирвати з рук інквізиторів ледви живу Софію. Софія випадково не пішла за Наташею та Єрмоловою...

Після цього комуна розшифрували і розігнали.

Голод заступив урожай. У селянок і міських торговок з'явилися лишки. І знову закрутилася „лавочка“ „доброго пастиря“. Знов золоті ручаї потекли в бік портової церкви. Спеці не дрімали. З усього огрібали користь.

Сам живи й иншим дай теж пожити — отакий був принцип чужого попа.

І коли його ближча „братія“ розливала в пляшечки воду, в якій пралася його білизна, коли ці пляшечки, як чарівний засіб, продавали по 5 — 10 карбованців за штуку,

він поблажливо мовчав. Він мовчав і тоді, коли зграя спекулянтів релігії підмінювала його стару білизну на нову, щоб вторгувати за старе сотні карбованців. Він буцім-то не помічав, що божевільні крикливиці платили сьажені гроші за право пірнути в воду ванни, що в ній купався „апостол Іона“... „Лавочка“ працювала на всю. Образки,

Поки-що питання залишається нерозв'язане і можливо, що слідчим органам ще доведеться до нього повернутися. Ясно лише, що діамантів і золота було багато, але вони таємничо зникли.

Аферисти, що залишилися не коло діла, не складали зброї. Трудно було розлучитися з прибутковою „лазочкою“. Один із Іонової свити — піп Павло Гайдай—розпочинає серію таємних божих служб і перед наелектризованим натовпом заявляє:

— Святий дух з неба наказує мені, рабові божому, продовжувати Іонове діло.

Інший ще проголошує:

— Власними очима бачив уночі о. Іону на амвоні. Він усенький стояв у білому. Його дух зійшов на мене.

Найшлась і полова психопатка, яка запевняла, що дух Іони вселився в неї і творить з нею полові акти. З портової церкви „лавочку“ перевели на цвинтар — на могилу Іони.

Тут утворилася безконечна „толкучка“. Панахиди змінилися на бойку торгівлю. Пригорщі землі з могили Іони, зашиті в спеціально зготовлені торбинки, пляшечки з лямпадним маслом із лямпадки на могилі „святого“, квітки, травичка з могили, образки, брошурки про „доброго пастиря“—все продавалося на вагу золота. Комівояжори, навантажені торбинками землі з могили, розташовувалися по південних округах і торгували за строго виробленим „прейс-курантом“. Купа землі на могилі не зменшувалася: кожного разу підсилювалася свіжа земелька.

Тут, біля могили, точилися балачки, що незабаром буде повалено радянську владу, що радянська влада—влада антихристова і т. д.

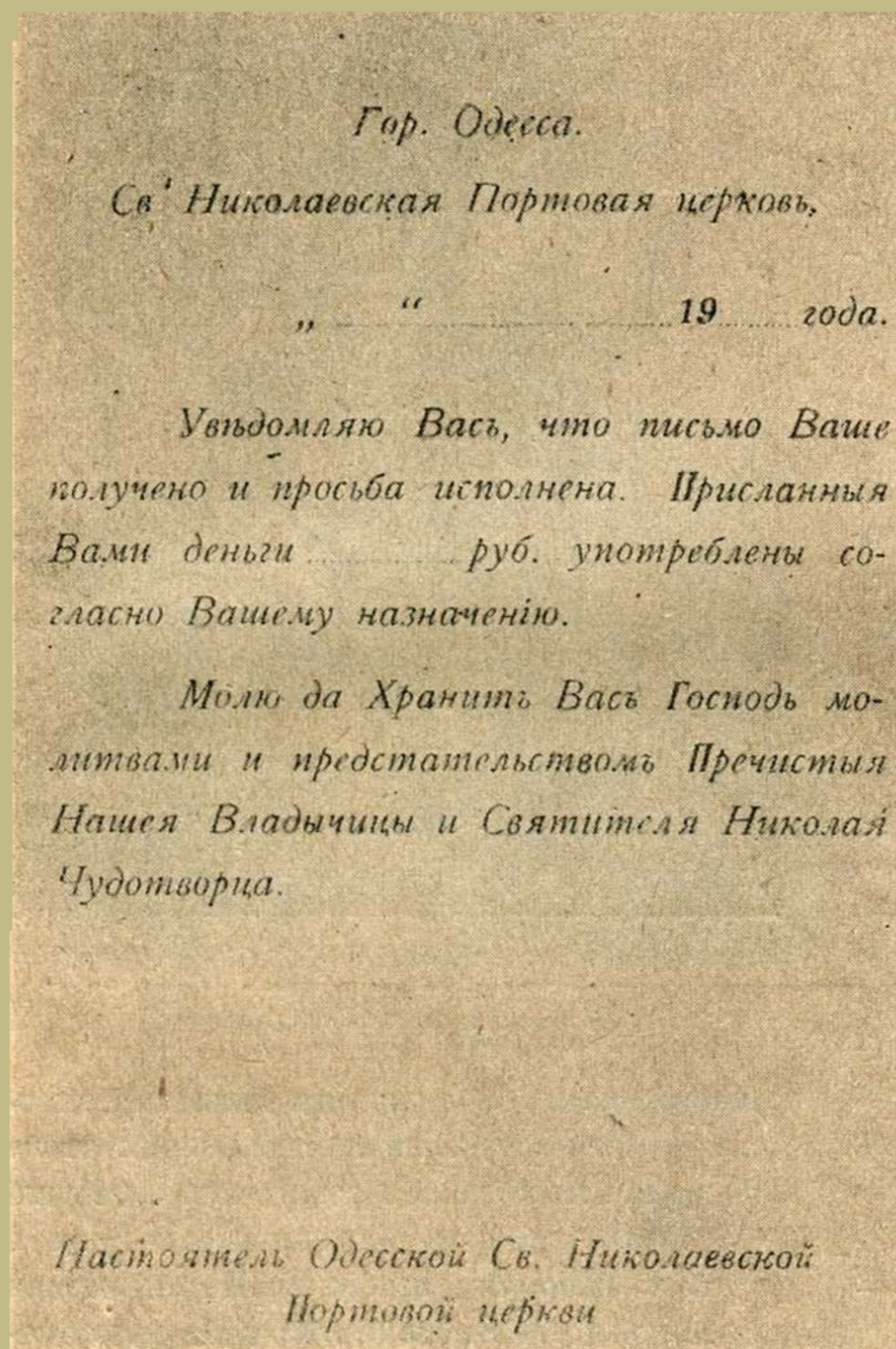
Тут, на могилі, поклали начало нової трагікомедії.

Коли одного разу на могилу прийшла колишня капітанша з юнаком — епілептиком, крикливиці з розпаленою фантазією, жадаючи чуда, впізнали в ньому... воскреслого наслідника Олексія. Розійшовся шепіт.

— Це син Миколи — Олексій...

Шептання дійшло до капітанші.

— Да, заявила вона, це він. Я його спасла й привезла з далекого Сибіру... Тільки тихо... Він скоро посяде престол. У Європі готується армія. Вона скоро вирушить

Бланк „фірми св. Іони Агаманського“, практикований для того, щоб не затрачати часу на переписку з прочанами, від яких пливли десятки тисяч карб. На звороті містився портрет Іонин

брудна вода з-під прання білизни, божев'яненні брошурки, недоїдки зі столу „святого“—спеці нічим не гербували. Відбувався найбезсоромніший торг, творилася підла експлуатація людської темноти і невігластва.

Але ніщо не вічне під місяцем. Навіть сам Іона... В червні 1924 року душа його полетіла до душі Ермолової й Наташі. Так кінчилося „життя св. Іони!“ Чи вмер Іона природною смертю чи його отруїли його нахлібники, що посіли його золото й діаманти? Стоголосий поговір казав про отруєння. Цьому питанню слідство віддавало чимало уваги.

сюди вивести Олексія на батьківський престол...

„Царственна“ опікунша оселилася на Польській вулиці. І скоро крикливиці почали підтримувати голодного „наслідника“. Хто курочку принесе, хто троячку, хто десяток яєць залишить, хто калач...

Лаврам „царственної“ опікунші позаздрив колишній білогвардійський офіцер Козленко. Той самий, що року 1919-го, працюючи в білогвардійській контр-розвідці, повісив на лихтарних стовбах Пересипу чотирьох робітників.

Він на могилі Іони сповістив по секрету, що в нього переховується дочка Миколина — Тетяна.

Роль останньої було покладено на колишню телеграфістку, а потім повію.

Козленко теж не гербував яйцями, калачами й курками. Незабаром між Козленком і опікуншею над „наслідником“ розпочалися переговори про об'єднання „підприємства“.

— Аджеж незручно брата й сестру тримати в різних місцях.

Торгувалися що до розміру паїв. Незабаром обидві сторони зійшлися, але не на Польській вулиці, а в камері слідчого ДПУ. Зграю було викрито і до розгляду справи її посадили в бупр. Там „наслідник“ вважав за потрібне, не чекаючи армії з Європи і возведення його „царственної“ особи на престол, покінчити рахунки з життям. „Наслідник“ повісився на віконних ґратах камери. Осоружну Тетяну і „наслідникову“ опікуншу засудили до бупру, а Козленка, як ката робітників, засудили до страти.

Так скінчилася бозглузда трагікомедія, народжена на могилі „св. Іони“.

Надмогильна „лавочка“ продовжувала свої функції. — Аферисти бойко торгували земелькою, лампадною олією й іншими далеко не дефіцитними товарами. Водночас на могилі точилися шептання.

— Ось-ось загине радянська влада. Йдуть, ідуть визволителі...

Белькотання це, звичайно, нікого не турбувало. Але замах на вбивство Софії Кателюс, але обман, що тривав далі і був скерований до того, щоб на ґрунті людської темноти нажити матеріальних благ — цьому треба було покласти край.

І ось останній розділ із „життя святого Іони“ 16-го грудня ц. р. відбудеться в надзвичайній сесії одеського окружного суду. Полковниці Волошиній і Папировникові доведеться пояснити судові, як вони пробували задушити Вельзевула, що оселився в Софії Кателюс. Останнім — Лавровій, Костюкові, Мойсеєнкові, попові Гайдаєві, якому само небо доручило продовжувати небезвигідну справу Іони, Гловинській, Матюшенкові, Товкосовій і Кислюкові доведеться кликати на допомогу дух „святого Іони“, що велів їм обдурювати темних бабів і хорих крикливиць.

Їм доведеться відповідати за артикулами карного кодексу, що карають за обманливі дії з метою поширити забобони і дістати з того особисту вигоду.

Це буде остання сторінка божественно-кривавої епопеї, останній розділ із „життя святого Іони Атаманського“...

ЯК. КОВАЛЬЧУК

РЕЛІГІЙНА ПЛУТАНИНА

(Брацлавський район, на Тульчинщині)

Місцеві селяни район свій називають „Казьонний“. — Чого ж „казьонний“? — запитуєте.

— Та, бачите, — відповідають, — за кріпацтва панів у нас не було, на казну ми робили. З того часу й зветься „казьонними“.

Цікава історія районного міста Брацлава, що засновано було на початку XII століття „братами слави“, князями Коріатовичами, і, міняючи своє значіння княжого города на польське староство і воєводство, царський уезд, гетьманське повітове староство, петлюрівський повіт, — дожило до наших часів, набуваючи значіння радянського районного міста.

Володіли містом татари, волохи, поляки, турки, знову поляки; годувалися в ньому численні загони руського окупаційного війська, перебувало воно десятки раз під владою королів польських, гетьманів українських, деякий час було столицею козацької вольниці. Багата історія міста, але не менше багата історія і сіл навколо нього. Ось села Пархилівка і Вовчок, що розрослися з зимовиків запоріжців Пархила і Вовка (народній переказ), ось польське село Самчинці — пам'ятка польської колонізації Поділля, що за королівськими привілеями „само чинило“ справи свої. Ось

с. Сорокодуби з навколо помітними в лісах слідами скитів старовірських, що їх засновували старовіри - втікачі з Росії; ось с. Бортники, час виникнення якого пірнає в глибини віків, де у часи, коли провадилося первісне пасічництво — бортництво і т. д.

Що не крок — історія, що не село — національно - релігійна плутанина.

Заселяють район українці, поляки, євреї, руські і так звані на місцевій говірці „покручі“, що своєї національності не знають.

— Ваша національність? — запитує селянина.

— Хто яво знає. Батька був хохол, а мати старовірка. Видно я руський — а скорейше старовер... приємлю акружное посланіє.

„Приємлю“ він обов'язково додає, відмежовуючи цим себе від другої частини старовірів, які уславленого в історії старовірства „Окружного посланія“ не визнають.

Найбільше „покручів“ походить від шлюбів українців з поляками.

— Якої я нації? — задумується такий „покруч“, — як баба кохам, не знаю. Батько був українець, але оженився на полячці і пристав на католицьку віру. Ойц ксенж каже, що я поляк. Очевидно це так.

Буває, звичайно, і навпаки: поляк жениться на православній, але це справи не міняє: православна особа за силою заведеного ксьондзами звичаю завжди переходить у католицтво, і нащадків від такого шлюбу вважають за поляків.

Так само вважають останнього часу за поляків так званих „мазурів“, що являють собою безпосередніх нащадків українців, колишніх правобережних греко - католиків (уніятів), а нині католиків. Але ця невизначена „нація“ релігійно надзвичайно інертна, вона байдуже ставиться і до католицтва і до православ'я. Прикладом, треба мазурові охрестити новонароджену дитину, яка захоріла. В такому випадку дитину несуть до першого ж найближчого попа (коли до ксьондза далеко). І як не борються ксьондзи з таким явищем, як не залякують мазурів посмертними карами — зламати цього звичаю не можуть. Мазури — це надзвичайно вдячний ґрунт для антирелігійника.

Оці всі історично - побутові причини і породили цю специфічну національно - релігійну плутанину, завдяки якій район можна назвати інтер - релігійним.

Релігійно населення поділяється на православних (тихонівці), українських автокефа-

лістів (УАПЦ), православних, чиї поли підтримують тихоновців, але правлять і по - слов'янському і по - українському, католиків (зі збоченою частиною мазурів), старовірів-окружників, старовірів-неокружників, юдеїв, сектантів (штундо - баптистів) і лютеран, які за відсутністю кірхи ходять до костьолу. Була ще спроба завести греко - католицизм, але уніятський піп, що пр був у с. Бугакові кілька років, виїхав за кордон, і „паства“ його розпорошилася.

З усіх цих релігій у районі найактивніше є католицтво, ватажки якого — ксьондзи — тісно поєднали релігійний фанатизм із національним шовінізмом. У с. Городниці, прикладом, стоїть на роздоріжжі хрест. Ідучи біля нього, іноді спостерігаєш таке: з обох боків хреста стоять дві баби й хрестяться, вклоняючись ніби одна одній, потім вони вимірюються вовчими поглядами, сваряться, а іноді таскають одна другу за коси.

— З якої причини знялася бійка? — думаєте ви.

Розпитуєте. Виявляється, що з одного боку хреста прибито до перехрестя католицьку ікону, а з другого — православну. Баби — католичка і православна — кожна хреститься до своєї ікони і кожна вважає ніби друга з неї глузує.

Майже все католицьке населення належить до релігійних організацій (орден терціанів, громади „живого ружанцю“) і остільки слухняне ксьондзові, що будь - яка культурно - освітня робота в католицьких селах неможлива: ні сельбудів, ні хат - читалень немає, на вистави і лекції без дозволу ксьондза ніхто не ходить, навіть вступ католиків до таких організацій, як КНС, ксьондзові не до вподоби. А що деякі незаможники до організацій своїх все - таки вступають, то ксьондзи глузують з них по смерті: усіх незаможників ховають на цвинтарі окремо від „вірних“. Так само окремо ховають і тих, хто не досить твердий у вірі. На самчинецькому, приміром, цвинтарі поховано парубка Адама Стемліовського в рові лише за те, що він висловлював сумніви щодо існування бога, хоча одвертим безвірником він і не був.

Поводження ксьондзове з молоддю потребує прокурорського зацікавлення. Нещодавно сімнадцятилітня дівчина з с. Городниці Поля Стукальська мала вийти заміж. Ксьондз перед тим, як вінчати, завжди робить іспит молодим — чи твердо вони уяснили, так би мовити, підвалини віри та чи зможуть, мовляв, викохувати по - християнськи дітей.

— Що таке пан Єзус? — запитав ксьондз Стукальську.

— Боже тіло,— помилково відповіла та.

Ксьондз почервонів і, замахнувши рукою, ударив її по лиці. Це вчинено прилюдно, в костьолі, де було повно молящих.

Фактів такого „отецького“ поводження ксьондзів с молоддю можна навести безліч. Взагалі молодь у католицькому селі Брацлавщини — беззахисна. Досить сказати, що сами батьки скаржаться ксьондзові на своїх дітей, коли вони хоч трохи ухиляються в бік од віронавчання. Прикладом, громадянка Гертруда Маркевич скаржилася ксьондзові на сина свого Петра за те, що він, читаючи підручника фізичної географії, дійшов, що „тверді небесної“ немає.

Що до православних усіх мастей, то за останній час між ними гризня вщухла. Пояснюється це наявністю в районі досить „дипломатичних“ попівських сил, які не лише мирно доживають свого віку, а ухитрилися зберегти цілий жіночий монастир. Виник цей монастир у колишньому монастирському лісі, так званій „Багаківській дубині“, що належав колись Немирівському жіночому монастиреві і де була церква та будівлі. Коли Немирівський монастир було закрито, черниці перебралися в цей ліс, заорендували в лісництві землю і будівлі і тепер мирно продовжують своє спасіння. Чого лісництво дало перевагу черницям перед незаможницькими організаціями, стає зрозуміло, коли прочитати напис на пам'ятнику, що стоїть біля монастирської церкви.

„... В царствованье императора Александра III... при игумении Аполинарии... Тщанием лесничего Хунужева и кондуктора Щоголева... лес этот подарен Немировскому женскому монастырю...“

Немає вже царя Олександра, давно померла ігуменья Аполінарія, кондуктор Щоголів займає десь посаду радянського лісничого, лише брацлавський лісничий Хунужев сидить на своїй посаді і продовжує „тщатися“ про долю Немирівського монастиря.

Величезний здвиг у бік безвірництва помічається серед місцевої старовірської молоді, що майже поголовно стає безвірною; особливо ж це помітно серед „молодої молоді“ віком до 18 років, але, на жаль, ніякої серед цієї молоді роботи не провадиться. Сплять освітні органи району.

Протилежно молоді, старовіри віком за 30 років продовжують свої безкраї „распри“:

окружники проклинають неокружників і навпаки: заїдаються з православними попами про те, як складав Ісус пальці, коли благословляв апостолів, цеб-то двоперсно чи триперсно христив їх і т. д.

Загалом цікавий з релігійного боку район. Єсть коло чого працювати. Але... спить тульчинська Окрспілка Безвірників.

Спить районна влада і її освітні органи.

НАШІ ТЕМНІ ЗАКУТКИ

(Шепетівська округа)

Що більше бідняк матеріально залежить від куркуля, то міцніше вірить він у вигаданого бога. Що ж до середняків, то вони, так би мовити, стоять на роздоріжжі. Попівство добре бачить, що середняк ще не відстав зовсім од це жви, що він вагається і не знає, що йому робити, а тому воно використовує всі можливості перетягти його на свій бік. А можливостей цих є ще багато.

Так, наприклад, по багатьох селах Заславського району (Шепетівщина) коли були розірвані наші стосунки з Англією, попи кричали, де тільки могли, що „комуністам прийшов крах“. І цілком зрозуміло, як може селянство, тим більше середняк, не повірити попові, коли загострено так політичні стосунки. А тут іще останніми роками антирелігійна пропаганда послабла. По бідних і некультурних селах бідняк танцює під попівську дудку. Наведу приклад.

Село Топорі (Шепетівщина) має 120 дворів, з яких тільки 6 — не члени релігійної громади. Кооперації немає. СТВ, правда, є та тільки президія його і члени старанно до церкви в свята і по неділях ходять, а засідань і загальних зборів ще ні разу з часу перевиборів не скликали. А від часу перевиборів уже другий рік пішов. Членів КНС є 75 чоловіка, з них 4 лише не члени релігійної громади. А от, коли взяти і сільраду, то з усіх одинадцятьох членів і трьох кандидатів лише три не члени релігійної громади. І то коли б не вчитель, то було б два. Є і осередок КСМ, складається з 9 чол., та комсомольці теж всі до церкви ходять. Проходить тепер і землевстрій. Уповноважених по землеустрою п'ять, з них бідняків два, а решта ось які птиці: один має молотарку, січкарню, парового двигуна, круподерню, 8 дес. землі, і батька, що головує в релігійній громаді. Другий має молотарку, 11 дес. землі та відсудженої (як лишки) в 1924 році 3 дес.

біда лише, що відібрати її ніяк не можна, аджеж він сам уповноважений по землеустрою). Третій теж має молотарку, січкарню і 8 дес. землі. В умовах Шепетівської округи—це вже „теплі“ дядьки. Ну, то хіба це не досягнення топорівської релігійної громади на десятому році Жовтневої революції. Куди не кинь, то кінці в церкву зводяться.

Намагаються також церковники підірвати і культосвітню роботу села, як оце вони зробили в с. Рійках, Шепет. окр. Зорганізували хор церковний з хлопців і дівчат, а хата-читальня пустою стоїть. А у с. Михні піп ще краще „догодив“ селянам, бо й хату йому купили ще сь за 400 карб., а як дорогу поїхати поправити, то хоч „караул“ кричи.

Цікаво відмітити ще один факт. У м. Заславі є церковний хор, що складається з дівчат. Дівчата ходять по неділях співати, а за ними хлопці теж „послухати“. І цілком виправдались слова одного попа, що казав: „аби лиш дівчат до церкви затягнути, то хлопці й сами прийдуть“.

Ось яких засобів вживають наші „святі отці“, а для того, щоб врятувати несвідому частину нашої сільської бідняцько-середняцької молоді від релігійного дурману, треба поліпшити антирелігійну роботу на селі і взагалі культосвітню роботу.

М. П.

НА ПОПІВСЬКІЙ НИВІ

(Грунський район, на Полтавщині)

В селі Груні Полтавської окр. жив дуже знаменитий піп о. Устим, на прізвище Величко. Вславився він, як добрий проповідник християнської любови, і такий же агітатор проти радянської влади. Справжній тиховець, і на всі 100 % монархіст. Словом, цілком гарна людина. Одно тільки заважає йому, що він непритомний п'яниця та великий прелюбодійник. За це саме його вигнали геть із парафії груняни: „не треба нам, кажуть, такого брехуна“. Опісля він опинився в нашому селі Комишах, Грунського ж таки району.

Звідци його вже не гонять, а, навпаки, запеклі прибічники церкви—комишанські глитаї, дають йому повну змогу розводити свої теревені, в яких він сміливо виступає проти сучасного ладу. Він розпустив чутки по селу, що ось-ось незабаром буде приєднана знов церква до держави, і що в школі будуть знову попи вчити дітей божого закону, а в сільрадах у важливих подіях державного зна-

чіння вони будуть служити відповідні до події молебні, як і колись за царату. А щоб чутка мала більше ваги серед селянства, відправив він господеві богові вдячного молебня. На Покрову (храмове свято в нашому селі) цей піп мовив свою проповідь.

З'ясувавши коротенько суть цього свята, він швидко перекинувся до безвірників і ну їх на всі боки патрати. Насамперед урочисто зауважив, що безвірники, це безпросвітня темрява, яка і взагалі не розуміє самої примітивної науки, бо всі ж учені бога визнавали й визнають. Далі через усю проповідь силкувався доказати, що безвірники найрозпутніші в суспільстві елементи, та при цих виразах він і сам червонів, бо над його—розпутника—в нашій околиці другого немає. Нарешті, зачепив розтрата, що їх иноді чинять урядові особи. Тут він доказував, що розтрата державного майна постійно трапляються виключно через те, що на відповідальних посадах нині сидять безбожні комуністи. Закінчив тим, що кожна галузь науки бере свій початок від верховної істоти—одвічного бога.

Гарна була промова, і гарний зробила вплив на деяких селян, та тільки не надовго: о. Устим, закінчивши зовсім службу, почав ділитися з колегами грошовим прибутком, що його отримали сьогодні в церкві. Й одному з дияконів (що був із комишинських манахів) не дав ні копійки грошей, зауваживши, що „в монастирях висвячували на церковних службовців з голови тільки до пупа, а нижче пупа й до самих ніг ви, пане отче, не висвячені. Тому грошей від мене не одержите“.

Розгніваний з цього диякон, на прізвище Бутенко, вийшов з вівтаря і тут же голосно промовив до прихожан святого храму цього, „що в отця Устима немає ніякого бога, і пусте в нього про бога белькотання“. Отетеріли богомольці, облишили й Христа цілувати та швидше з гостями додому гуляти.

Того ж дня на селі вибухла ціла низка злочинів. Призовники обікрали торговок, парубки порізали ножом одного храмового, що йшов у сусіднє село до свого тестя. Увечері пограбовано в місцевому кредитовому товаристві касу, і, нарешті, вибухла на селі пожежа. Отак навчив знаменитий піп своїх правовірних чад, людей християнських. І через це кращі селяни починають цуратися церкви і свят.

Д. Ярошенко

НАША РОБОТА

У ВСЕУКРАЇНСЬКІЙ РАДІ СБ

АНТИРЕЛІГІЙНІ КУТОЧКИ ДЛЯ ОКРУЖНИХ ГАЗЕТ

З метою розгортання антирелігійної пропаганди на місцях, Всеукраїнська Рада Спілок Безвірників за допомогою ЦК КП(б)У передбачає найближчого часу організувати систематичне постачання антирелігійними матеріалами окружних газет, яким рекомендуватиметься організувати в себе відповідні антирелігійні куточки. На перший раз передбачається давати такі куточки один раз на місяць з тим, що коли ця справа ввійде в систему і матиме успіх — надалі збільшити випуск таких куточків до двох разів на місяць. В окремому листі Всеукраїнська Рада СБ закликає окружні ради Спілок Безвірників підтримати цю справу та налагодити зв'язок місцевих організацій СБ, з газетою. Проект і зразковий план такого кутка вже затвердила Всеукр. Рада СБ і в найближчому часі буде налагоджено зв'язок з редакціями газет.

ДО ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ СПІЛОК БЕЗВІРНИКІВ

В порядку підготовчої роботи до Всеукраїнської Конференції Спілок Безвірників Всеукраїнська Рада СБ затвердила основні положення листа і доповіді про зміст роботи низових осередків Спілки Безвірників. Цього листа розповсюджено серед усіх осередків СБ, а також серед усіх політосвітніх установ з тим, щоб цими матеріалами осередки СБ зараз же скористувалися в своїй практичній роботі та встигли перевірити основні положення цього листа ще до Всеукраїнської Конференції СБ.

ПРО КРЕМАЦІЮ НА УКРАЇНІ

Всеукраїнська Рада Спілок Безвірників на своєму засіданні від 1/XI-1927 р. розглянула питання про розвиток та майбутнє кре-

мації на Україні. Всеукр. Рада СБ гадає, що ця справа при сучасному стані господарчого розвитку та зміцненню комунального господарства окремих великих міст України, являється своєчасною і цілком реальною. З метою серйозного вивчення і проробки цього питання, а також з метою організації громадської думки серед широких кіл навколо питання про кремацію на Україні. Всеукраїнська Рада Спілок Безвірників виділила спеціальну комісію, в склад якої входять т.т. Ігнатюк, Черкіс і Лавриненко.

ДЕЛЕГАТИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ РАДИ СБ НА КОНГРЕСІ ІПФ

Всеукраїнська Рада Спілок Безвірників одержала пропозицію Центральної Ради СБ СРСР командувати наших делегатів на Конгрес Інтернаціоналу Пролетарських Вільнодумців, що має відбутися в м. Кельні (Німеччина) 5-го січня 1928 р. Всеукраїнська Рада СБ ухвалила командувати від української організації Спілки Безвірників 3-х представників: тов. Ігнатюка, тов. Іванівського і від київської організації СБ—т. Фаворського.

ПЛАН РОБОТИ СБ ПО ЛІНІЇ НАЦМЕНШОСТЕЙ

Всеукраїнська Рада Спілок Безвірників затвердили план антирелігійної роботи по лінії нацмен.

Основні моменти цього плану такі:

1. Організаційно оформити нацменкомісію при Всеукраїнській Раді Спілок Безвірників і добитись плановості її роботи, а також організувати відповідні комісії при окружних радах Спілок Безвірників.

2. Розробити питання про особливості роботи осередків Спілки Безвірників в нацмен. селах, колоніях та містечках. Випустити єврейською, німецькою, польською та болгар-

ською мовами брошури з провідними матеріалами що до постановки антирелігійної пропаганди.

3. Провести виборче обстеження релігійного руху та постановки антирелігійної роботи по окремих національностях і по кожній релігійній групі окремо. Окремо розробити найхарактерніші питання релігійного руху серед різних національностей (сектантство у німців, релігійні гуртки у поляків і т. инш.).

4. Виявити і взяти на облік пропагандистів - антирелігійників по окремих національностях та вжити заходів до їх дальшої підготовки та самопідготовки, для чого організувати в центрі консультацію по антирелігійних питаннях.

Для підготовки нових антирелігійників організувати при окружних Радах Спілки Безвірників, нацпартшколах, профшколах і ВУЗ'ах семінари безвірників.

5. З метою використати пресу нацмен для антирелігійної пропаганди, встановити

постійний зв'язок редакції нацгазет і журналів з редакцією журналу „Безвірник“.

Беручи на увагу, що до цього часу антирелігійна робота по лінії нацмен в основному провадилась майже виключно по лінії німецької нац. секції, Всеукраїнська Рада Спілок Безвірників звертається до нац. мен. Бюро ЦК КП(б)У, щоб була зрушена з місця антирелігійна робота і серед усіх інших нацменшостей, а також, щоб у цій роботі взяло було напромак на розгортання та організацію осередків Спілок Безвірників.

БРОШУРА „СПІЛКА БЕЗВІРНИКІВ“ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ

В грудні ц. р. виходить з друку брошура „Спілка Безвірників“ німецькою мовою. Брошуру входять такі матеріали, як статут, інструктивні вказівки, програма для сільських гуртків і деякі відомості, що стосуються специфічних особливостей антирелігійної роботи серед німецького населення.

АПВ ЦК КП(б)У ПРО АНТИРЕЛІГІЙНУ ПРОПАГАНДУ

АПВ ЦК КП(б)У, затверджуючи піврічного плану своєї роботи, ставить собі такі завдання в галузі антирелігійної пропаганди:

а) Дальніша робота що до зміцнення та розгортання роботи Спілки Безвірників.

б) Посилення методкерівництва антирелігійною роботою та допомога осередкам Спілок Безвірників.

в) Підготовка робітників для організації та переведення антирелігійної пропаганди на місцях.

г) Дальніша робота по вивченню та збиранню матеріалів про стан релігійних рухів на Україні.

Що до окремих заходів у цьому напрямку накреслено такі:

1. Дати відповідні вказівки тим округам, де справа організації Спілки Безвірників відстає.

2. Вжити заходів до збільшення розміру та найширшого розповсюдження журналу „Безвірник“.

3. Поставити та проробити разом з Відділом Мистецтв УПО НКО питання про утво-

рення придатних для антирелігійної пропаганди сценічних творів, кінофільм та притягнення до антирелігійної роботи інших художніх засобів впливу на маси.

4. Простежити за виконанням видавничих планів масової антирелігійної літератури на 1927/28 р.

5. Добитись освітлення найважливіших питань антирелігійної роботи в загальній пресі. Вжити заходів до організації антирелігійних кутків в окружних газетах.

6. Взяти участь у постановці та переведенні Всеукраїнської Конференції Спілок Безвірників.

Крім того, в плані АПВ ЦК КП(б)У накреслено низку інших заходів, що мають реалізуватися через Всеукраїнську Раду СБ, як, наприклад, розробка і надсилка на місця програм для підготовки та самопідготовки організаторів, пропагандистів-антирелігійників та вчителів, забезпечення антирелігійних гуртків підручними матеріалами й т. инш.

ПО ОКРУГАХ

СТАЛІНО

Робота по розгортанню осередків Спілки Безвірників провадиться досить інтенсивно. На керівництво антирелігійною роботою в окрузі виділено спеціального робітника; крім того, в одному з районів також виділили на антирелігійну роботу постійного платного керівника - організатора. Інтерес до безвірницької роботи з боку широких робітничих мас зростає. До цього часу сталінська організація Спілки Безвірників придбала 2400 членських квитків, які зараз же розповсюджуються по осередках.

В останній час по Сталінській окрузі провадиться широка підготовча кампанія до переведення окружної конференції Спілки Безвірників. Серед інших заходів у переведенні кампанії широко використовують місцеву газету „Диктатура труда“ і журнал „Массовик“, де вміщують відповідні оголошення та статті. Між иншим тепер на обговорення широко ставиться питання про зміст роботи осередків Спілки Безвірників.

ЗІНОВ'ІВСЬК

Зінов'ївська Окружна Рада СБ передбачає скликати III окр. конференцію Спілки Безвірників на 5—10 грудня, при чому, крім відчитних доповідей та виборів, на порядок денний цієї конференції будуть поставлені доповіді культвідділу ОРПС та політосвіти про перспективи розгортання антирелігійної роботи по своїй лінії та про ув'язку її з роботою Окрспілки Безвірників. В процесі проробки цих доповідей гадають звернути увагу на обговорення питання про зміст роботи осередків СБ.

НА ПРОСКУРІВЩИНІ

У місті Фельштині нещодавно запрацював осередок Спілки Безвірників.

Наслідки його роботи вже виявились.

Ще навіть і місяця не пройшло, як існує осередок, а він нараховує аж 70 активних членів.

Бажання населення вступити до Спілки з кожним часом усе росте. Багатьом бюро осередку відмовляє у прийомі, як не підходящим по статуту до Спілки Безвірників.

Осередок влаштував єврейську антирелігійну вечірку, передплатив журнал „Безвірник“, замовив бібліотечку, влаштовує щотижневі читки й іотує стінгазету — „Безвірник“.

Осередок Спілки Безвірників вкупі з зацікавленим учительством провадить серйозну підготовку до відкриття осередків по селах району. До бюро надходять селяни й досить уважно розпитують і розбирають всі дрібниці статуту Спілки Безвірників і подають заяви про вступ.

Наш осередок почуває під собою здоровий ґрунт, але тільки вимагає побільше коштів, яких не хватає для ведення антирелігійної роботи серед населення.

Робкор Котляревський

БЕЗВІРНИЦЬКІ СЕЛА НА КИЇВЩИНІ

В с. Шпигки Будаївського району селяни ухвалили забрати церкву під хату - читальню. Село вже кооперовано. В селі є осередок Спілки Безвірників.

В с. Мотижин Макарівського району церква зовсім стара. Привезли селяни будівельний матеріал, щоб ремонтувати церкву, але безвірники переконали використати цей матеріал для будівництва школи. Тепер автокефальний піп намагається знов повернути його на церкву.

В. Ф.

ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТАННЯ

Запитання. Чи не знає редакція про садовода Мичурина та чи не може дати вона відповіді, чи справді цей Мичурин зумів вивести дерева — нові й невидані в нашому краї?

(Б. Крушина, Мелітопольщина)

Відповідь. Садовод Мичурин, що уславився тим, що повиводив багато нових кращих для холодного підсоння овочевих дерев і городини, давно вже працює на своїй батьківщині в Тамбовській губернії.

В цій країні зима буває значно холодніша, ніж на Україні, і через те гарні гатунки овочового дерева, що добре родять на півдні, не виносять холоду й або зовсім не родять, або ж дають овоч значно гірший, ніж у краях тепліших. Мичуринові й спало на думку: а що, якби вивести такі гатунки дерева, що й морозу не боялися б і овоч гарний родили. З такою думкою Мичурин і взявся до впертої роботи з численними спробами над тим, щоб вивести морозостійкі овочеві дерева. Після багатолітньої дбайливої роботи Мичуринові пощастило добитися свого. Головне, чого він добивався, — це створити морозостійкий гатунок яблуні, що не боявся б морозів, а, крім того, довго міг би зберігатися в лежці взимку. Такої яблуні він вивів аж кілька гатунків; з-поміж них цікава яблуня — „бсзнасінньова“, що майже не має насіннєвого гнізда, а також яблуні — „славянка зимова“ та „бельфлер-китайка“. Ці яблуні мають ту властивість, що не бояться морозу й дуже довго зберігаються в лежці.

Як же Мичурин вивів це нове овочеве дерево? Для цього він бере „схрещує“ пильцю з квітки дерева, що добре росте й не боїться морозу, з пильцею із квітки дерева того гатунку, що дає добрий овоч. Від такого „перехресного“ запилення пильників квіткових Мичуринові вдавалося виводити нові породи дерева („гібриди“), беручи від них гі-

лочки й щеплючи ними лички, Мичурин отримував культурне дерево з новими корисними властивостями.

В такий же спосіб Мичурин вивів виноград, що може рости й родити на півночі й не боїться філоксери (лютій шкідник винограду), новий сорт зимової груші, що дуже добре витримує великі холоди, скороспілі дині. Є примовка: „на вербі груші не ростуть“, а в Мичуриновому питомнику є й такі, подібні до цього, дивовижа; так Мичурин має вишню, що на звичайній черемусі родить ягоди гроном.

Все це Мичурин зробив без ніяких чудес.

В Америці в такому ж напрямку, як і Мичурин, працював садовод Бербанк, що теж вивів силу нових рослин, але що виводив їх шляхом штучного відбору. Для цього він висіював або висаджував величезну кількість рослин і з-поміж них відбирав кращі, що мали потрібну властивість, і розмножував далі ці кращі рослини й знов відбирав тільки самі найліпші примірники, що відповідали його вимогам. Після багаторазового відбору Бербанкові вдавалося отримати рослини з бажаними властивостями.

Роботи Бербанка та Мичурина викликають захоплення тими можливостями, що їх має людина в боротьбі за пристосування природи до своїх потреб. Небійсь, попам з їх богом і молитвам таких „чудес“, що їх зробили ці славетні садоводи, зробити ніколи не щастило. Молитва й бог у цій справі ні до чого. Для тих, хто бажає докладніше познайомитися з роботами та досягненнями Мичурина й Бербанка, радимо прочитати такі книжки:

1. Гарвуд. Оновлена земля.
2. Горшков, І. В. Мичурин. Його життя й робота.
3. Миндер. Улучшение пород растений и работы Мичурина.
4. Вильямс. Лутер Бербанк.

НА ДОПОМОГУ АНТИРЕЛІГІЙНИКОВІ

А. ІВАНОВСЬКИЙ

ЩО ПОВИННІ РОБИТИ ПЕРЕД РІЗДВОМ ОСЕРЕДКИ СБ

Просте питання поставлено в нашому заголовку, але не всякому осередку вдається розв'язати його як слід. В наших українських умовах надто важливо вчасно обмірковувати зміст роботи перед різдвяними святами і підчас їх. За усталеною в нас традицією ще й досі зберігся кампанійний характер антирелігійної роботи у зв'язку з різдвом. А тимчасом церква підготовляє вірних до різдва заздалегідь. Уже з 27 листопада (14-го за ст. ст.) починається так звана пилипівка. Цей піст, що виник на ґрунті економічних умов зимового періоду, як вимушене стримання, — цей піст церква обернула на підготовний період до різдвяних свят. Передпостові молитви, деяка специфічність служби божої — все це готує, настроює вірних відповідно святам. Такого ж характеру підготування до свят надає пілипівка і побутові вірних. У хатньому побуті, в господарстві підчас пилипівки відчувається, що наближаються різдвяні свята. Готування до свят і самі свята тісно пов'язані поміж собою.

Вся робота, зв'язана з різдвяними святами, повинна бути органічною частиною планової роботи осередку і не повинна мати ударно-кампанійного характеру.

Що до передсвяткового часу осередкам треба завчасу обмірковувати як слід зміст роботи на час хоча б з 1 грудня по 5 січня.

В цей період можна проробити значну роботу і всередині осередку поміж його членами, і серед навколишньої маси.

Насамперед осередки повинні уважно приглянутися до місцевого побуту й виявити для себе всі явища, що в тій чи іншій мірі пов'язані із святом, одбивають у тій чи іншій мірі релігійні вірування. Для цього не зайво буде поставити в осередку доповідь на таку тему: „Як у нас (на селі, на підприємстві, в житлкоопі) готуються до різдва“. Це питання в доповіді слід розглянути з погляду класових інтересів трудящих, підкреслюючи, виясняючи класово-ворожу суть усього, що пов'язане з релігією.

Всякі господарські готування до свят також повинні стати в полі зору осередку. Зібравши місцевий матеріал, можна поставити доповідь на тему: „Що нам торік коштувало різдво“. Підрахувавши витрати на церковне свято, слід, приміром, показати, що корисного для громади можна було б зробити на ці гроші. Звичайно, треба брати зоходи

життєво-доконечні й можливі в місцевих умовах (наприклад: полатити містки, придбати кіно, радіо, заводського бугая чи жеребця, пожежну машину то-що).

У зв'язку з цими доповідями бажано почати агітацію за те, щоб кошти, що можуть бути витрачені на наступні свята, пустити на якусь громадсько-корисну справу, що відповідає інтересам нашого соціалістичного будівництва. Ну, візьмімо, приміром, купівлю в складчину облігацій позики індустріялізації, вклади в ощадну касу, сплату паїв до кооперації, купівлю хліборобських знарядь і машин.

Члени осередку Спілки Безвірників повинні бути за ініціаторів у такому ділі. Хай завдяки їм, в селі, замість різдвяної п'яної гульні, з'явиться машинне товариство, радіоприймач, або збільшиться пайовий капітал у кооперації.

Разом із розумним скерованням коштів ці заходи заповняють корисним змістом і громадське життя села в глухий зимовий час.

Робота всередині осередку також повинна до певної міри відбити передріздвяний час. По-перше, і серед безвірників, надто на селі, є люди, що їх треба виховувати для активного безвірництва, для здійснення його в житті, для відмови від освячених релігією традицій. Напевне знайдуться безвірники, що ще й досі постять у пилипівку. От чому в цей час повинно підсилити виховну роботу осередку.

Треба посилити в цей час і антирелігійну учобу серед членів осередку. Бесіди, читанки, робота гуртків, якщо вони є, повинні пристосувати свій зміст до роботи, зв'язаної з різдвом.

Рівночасно треба взятися заздалегідь і за готування до роботи підчас самих свят. Це готування осередки Спілки Безвірників повинні провадити вкупі з місцевими політосвітніми установами й організаціями. Повинно бути природним, що всі члени СБ є водночас і членами сельбудинку і є найактивнішими учасниками політосвітньої роботи. Ні в якому разі не можна припустити, щоб у селі, де є осередок безвірників, не було кому провадити, хоча б у елементарних формах, антирелігійної пропаганди або не було з ким провадити взагалі політосвітню роботу. Якщо ж таке трапляється,— значить, осередки безвірників існують лише на папері і, звичайно, гріш їм ціна.

Постійно беручи участь у роботі сельбуду чи хати-читальні, в передсвятковий і святковий час осередки повинні бути особливо активні в політосвітній роботі. Допомогти сельбудові або хаті-читальні своїми силами розгорнути роботу в гуртках, розгрузити за допомогою свого активу постійних робітників, притягнути увагу маси до політосвітньої роботи—ось завдання осередку що до цього.

Слід звернути увагу й на деякі подробиці політосвітньої роботи. Так, треба подбати, щоб у бібліотеці була антирелігійна література, щоб на видному місці було вивішено списки цієї літератури, а коли можливо, то подумати і про виставку її.

В стінній газеті обов'язково за цей час уміщати антирелігійний куток.

Загалом слід уважно перебрати всі види політосвітньої роботи й використати їх для передсвяткової і святкової антирелігійної пропаганди.

Тільки всю цю роботу треба почати завчасу, щоб ішла вона без надриву, не на скору руку і не тоді, коли з церковної дзвіниці загуде різдвяний дзвін, а попи підуть „христа славити“.

На самому початку роботи слід також виділити товаришів, що докладно записували б усю пророблену роботу і ту обстановку, в якій вона проходила, і після різдвя написали б у наш журнал „Безвірник“ дописи на такі теми: 1) Як наш осередок готувався до різдвя; 2) Як у нас пройшло різдво.

Отоді всі ми будемо знати, як у нас на Україні живуть і працюють осередки нашої Спілки. Це буде цінно і для обліку роботи, і для обміну досвідом поміж осередками.

Список літератури для доповідей у зв'язку з переведенням різдвяних свят

1. Лобачев — Правда о христе и христианстве. Губ. издавництво, Самара, 1924 р.
2. Ярославский — Как рождаются, живут и умирают боги и богини.
3. Путинцев — Происхождение религиозных праздников. Издавн. „Красная Новь“, 1924 р.
4. Происхождение христианства и его социальные корни (конспект програми робітничих гуртків, див. журнал „Антирелигиозник“, № 12, 1926 р.).
5. Жил-ли Христос (там же).
6. Происхождение праздника рождества (там же).
7. Происхождение христианского культа („Антирелигиозник“ № 1 1927 р.).
8. Гертлейн. Что мы знаем об Иисусе. Вид. „Атеист“.
9. Окунев. Откуда взялся бог? (є про Христа й християнство).
10. Логинов. Легенда о Христе. Вид. „Безбожник“, 1925.
11. Древис — Жил-ли христос? Вид. „Атеист“.
12. Липперт. Экономические причины религиозных праздников. ГИЗ, 1925 р.
13. Каутский. Происхождение христианства.
14. Тим — Чи був справді христос? ДВУ.
15. Рожицын. Происхождение христианства.
16. „Святкові звичаї“ (матеріали до різдвяної кампанії. Див. „Безвірник“ № 11—12, 1926 р.).
17. „Антирелигиозник“ № 12, 1927 р.

„Мысли К. Маркса и Ф. Энгельса о религии“. Редакция й видання т-ва „Атеист“, М., 1927, стор. 366, ц. 3 крб. 75 коп., тир. 7000.

Книжка, що давала б систематичний огляд думок Маркса й Енгельса про релігію, надзвичайно потрібна для нашого антирелігійного активу, і брак її відчувався до цього часу дуже гостро.

Видавництво „Атеист“ не тільки своєчасно подбало про випуск цієї книжки, але й уважно поставилося до підбору та систематизації, що є справою далеко не легкою, надто що до творів Маркса й Енгельса.

В способі підбору та систематизації матеріялів редактори цього видання в основному наслідують методам віомого редактора матеріялів архіву Маркса й Енгельса, тов Розанова. Основна прикмета цього способу полягає у комбінуванні хронологічної і систематичної метод.

Загальна схема розташування матеріялів така:

а) Уривки про походження світу, походження людини та первісних релігійних вірувань.

б) Уривки, що стосуються релігій стародавнього світу (Греція, Рим) і думки про походження християнства.

в) Феодалізм, релігійна реформація та селянські війни і в окремому розділі—про абсолютизм XVII та XVIII століття.

г) Окремо виділено все, що було сказано Марксом і Енгельсом про взаємини поміж наукою й релігією, особливо в зв'язку з атеїстами XVIII ст. у Франції.

г) Перехід до капіталізму й характеристика боротьби релігії проти атеїзму в Англії, Франції, Німеччині, Америці та в Росії.

д) І, нарешті, подається загальна оцінка релігії з погляду історичного матеріялізму та матеріяльні передумови до знищення релігії

Перегляд покажчика змісту, що міститься вкінці книжки на 5½ сторінках, справляє вражіння повноти і досконалости проробки.

Але поруч із цим мусимо вказати на деякі хиби цієї книжки. Перш за все—пошматованість окремих статей і розділів з легкої руки редакторів так, що иноді з цілої статті вилучено 2—3 фрази (напр. стор. 50, 91, 131, 267, 332 й ин.) без усякого зв'язку зі змістом цього розділу чи статті, в наслідок чого ці фрази набирають самостійного змісту і часто приводять до явно помилкових висновків. Наприклад, на стор. 332 читаємо: „Истории религии не существует. Не существует вовсе истории политики, права, науки и т. д., искусства, религии“. Архив Маркса и Энгельса, т. I, ГИЗ, 1924 г. Фейербах, стр. 253.

Виходить, таким чином, вражіння, що Енгельс не визнавав розвитку релігії, тоб-то, ніби Енгельс був прихильником незмінности й вічності релігії, в той час, як ми знаємо, що це невірно. Навпаки, на стор. 110 „Антидюринга“ у нього ми читаємо, що „фабриканты вечных истин оказываются на деле шарлатанами“, а в другому місці він прямо захищає історичність ідеології: „но раз возникнув, всякая идеология развивается (подкресления наше, М. Б.) в связи со всей совокупностью существующих представлений и подвергает ее дальнейшей переработке. Иначе она не была бы идеологией...“ и т. д. (Энгельс — „Людвиг Фейербах“, стор. 74).

Очевидно, тут просто непорозуміння, причому це непорозуміння виникає з того, що редактор вихватив із цілого розділу чи статті окрему фразу й до того не зовсім точно зформулював заголовок до цієї фрази: замість „истории религии не существует“, очевидно, треба було написати „самостоятельной истории религии не существует“, тоб-то не існує історії релігії, незалежної од розвитку відповідних економічних й ин. умов. Це справа инша і саме тут редакторам треба було внести точність. А замість точности ми натрапляємо й на таку „неприємність“, коли редактор ніби хоче „пришити“ Енгельсові

погляд про неісторичність релігії (див. передмова, стор. 5, 12 рядок зверху й далші).

Крім того, є низка й інших дрібних недостатків (напр., коли заголовки не охоплюють і не відповідають змістові відповідних уривків і тисновків), але серйозність і цінність цілої книги від цього не загублюється. Тим більше, що покажчик джерел, з яких взято ту чи иншу виписку, дає змогу використати цю книжку як покажчик до вишукування антирелігійних матеріалів у самих творах Маркса й Енгельса, а також для встановлення зв'язку поміж вміщеними в даній книжці „уривками“ зі змістом цілих творів, з яких ці уривки запозичено. Слід також відмітити, що в тексті окремим шрифтом відзначені найбільш цікаві місця, а внизу на багатьох сторінках ми маємо тут підстрочні зауваження сприводу спеціфичних термінів, слів і назов, що в значній мірі наближають книжку до масового читача, хоч головним чином цю книжку повинен використовувати наш антирелігійний актив.

М. Боре́йко

Борис Варшава. Тело и душа. За редакцією В. Г. Фрідмана, вид. „Молодая Гвардия“, 1927 р., стор. 87.

Небувале прагнення має до знання деякі ловкі люди вирішили використати на всю: пиши книжки й огрібай гроші. Але чому їх видають, та ще й у Москві і не дадуть по руках—незрозуміло.

Це ми, користуючись із випадку, вважаємо за конче потрібне попередити наших читачів що до книг В. Г. Фрідмана: не читайте книг з біології та фізики цього дивовижного по своїй безграмотності і розперізаності автора, не спирайтеся на його твори у своїх суперечках проти релігії. І нам цілком не зрозуміло, навіщо треба було видавництву „Молодая Гвардия“ брати його за ... редактора?

„Книжка эта, не отрицая духа, в тоже время ставит его на надлежащее место“ — на диво правильно і з погляду науки („дух“), і з погляду руської граматки!

Перейдімо до книжки Варшави. В ній надзвичайно рясно помилок і неправильностей. Наприклад, на стор. 15 сказано: „Рефлекс відбувається поза нашою волею і нашою свідомістю“.

Автор і не туди, що так визначали рефлекс раніш, та й то люди, що бажали залишити в спокої душу. Запевняємо автора, що Броун-Секар жодної операції омоложення над собою не проробляв (стор. 29).

Всупереч твердженню автора „холод, праця і горе“ відбиваються перш за все саме на мозку і серці, а потім уже на залозах внутрішньої секреції (стор. 32).

„Особлива будова зубів і шлунку в корів змушує їх харчуватися травою, а вовка — м'ясом“. А вчені ще з часів Дарвіна в простоті душевній думали і далі думають якраз навпаки (стор. 41).

З марксіського погляду нікуди не гідне таке місце: „Суспільний інстинкт виявляється ще в інших формах, наприклад, у бажанні подобатися иншим. Що сильніший цей інстинкт, то дужче людина прагне заслужити похвалу і сподобатися“ (стор. 47).

На всіх помилках не будемо зупинятися, але треба підкреслити ще одну. За автором виходить, що уява про душу існувала в усіх первісних народів і виникла вона з того, що мертві не рухаються. Відкіля це автор узяв? Часи Тейлора давно минули. Взагалі рекомендуємо не писати того, чого автор не знає.

Мова авторова популярна, але далеко не правильна. Пояснення подекуди принаймні чудернацькі. Наприклад: „шлях, по якому проходить рефлекс, дуже схожий на дугу, бо починається цей шлях на одному кінці, а кінчається на другому. Відци й назва — рефлекторна дуга“.

Запевняємо автора, що голобля теж починається на одному кінці, а кінчається на другому. З однаковим успіхом, виходить за автором, можна було б рефлекторну дугу назвати рефлекторною голоблею.

Книга потребує ґрунтовної обробки. А тимчасом не можемо рекомендувати. І. Г.

ОФІЦІЙНИЙ ВІДДІЛ

КОНКУРС НА КРАЩИЙ ОСЕРЕДОК СПІЛКИ БЕЗВІРНИКІВ

Центральна Рада Спілок Безвірників СРСР організовує конкурс на кращий осередок СБ. Всеукраїнська Рада СБ зі свого боку закликає всі осередки українських Спілок Безвірників взяти в цьому конкурсі активну участь. Для загального керування в цій справі слід використовувати відповідні матеріали, що друкуються в газеті „Безбожник“ та в журналі „Антирелігійник“. Матеріали до конкурсу треба надсилати безпосередньо на адресу Центральної Ради СБ СРСР:

Москва, Центр, Неглинный проезд, Центральному Совету Союзов Безбожников СССР.
Всеукр. Рада Спілок Безвірників

ДО ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ СБ

До всіх окррад Спілок Безвірників

В порядку підготовчої роботи до Всеукраїнської Конференції Спілок Безвірників, Всеукраїнська Рада СБ просить:

а) Надіслати найповніші відомості про роботу Вашої Спілки Безвірників, а також відповідні статистичні відомості згідно надісланих до Вас загальних форм відчитності. Надіслати ці відомості бажано що - найскоріше для того, щоб на Всеукраїнській Конференції Спілок Безвірників на підставі підсумування матеріалів з усіх округ можна було зробити висновки про розвиток усієї антирелігійної роботи на Україні.

б) Повести широку кампанію по підготовці до окружних конференцій СБ, для чого максимально використати останні директиви відповідних центральних органів. Крім того, необхідно поставити на окружних конференціях СБ питання про зміст роботи осередків Спілок Безвірників. Питання це, на нашу думку, надзвичайно важливе, бо на місцях нинішні осередки раз-по-раз зводять усю свою роботу на гуртківщину, на протобку різних циклів і програм, нехтуючи зовсім суспільно-громадською роботою, що являється безпосереднім завданням наших низових осередків.

Для загальної орієнтації в цьому питанні ми рекомендуємо використати статтю тов. Борейка на цю тему в № 11 нашого журналу „Безвірник“.

в) Нагадуємо Вам про необхідність закінчити до Всеукраїнської Конференції Спілок Безвірників Ваші грошові розрахунки зі Всеукраїнською Радою Спілок Безвірників (борг за членські квитки, інтернаціональний внесок, $\frac{1}{10} \frac{1}{10}$ відрахування з членських внесків).

Всеукраїнська Рада СБ

16/XI — 27 р.

Видає: Періодсектор ДВУ

Редколегія: {
І. С. Гаїбов
А. Івановський
Дм. Ігнатюк (відп. ред.)
А. А. Коршиков
Д. Марченко
І. Сухоплюєв

З М І С Т

Журналу „Безвірник“ № 11 — 12 за 1926 р. та за 1297 рік.

Загальний відділ

	№№ журн.	Стор.
Аренберг, А. „Антихристове тавро“	1	15
Білоруський, Я. Різними шляхами до однієї мети (алкоголізм та релігія)	1	43
Його ж. Релігія й наука про хворобу	2	27
Його ж. Православне духовенство в боротьбі з алкоголізмом .	7	21
Бажанов, М. Мистецтво на службі релігії	6	17
Його ж. Християнство й гігієна	4	42
Вітик, С. Білий терор по християнських державах (1926 р.)	11—12	17
Гаїбов, І. Зацькували (до самозгубства проф. Каммерера) . . (1926 р.)	11—12	22
Його ж. „Малп'ячий“ процес	1	23
Його ж. Чи можливе непорочне зачаття	3	38
Його ж. Чи можуть мертві воскресати	4	13
Гасич, П. Шевченко й релігія	3	8
Гарасевич, О. Дніпрельстан та релігія (1926 р.)	11—12	13
Заєць, В. Іван Франко	5	11
Ігнатюк, Дм. Л. Про шанування батьків	6	9
Його ж. За новий побут — проти релігії	12	3
Івановський, А. Гапонівщина	1	12
Кандідов, Борис. Православна церква й Лютнева революція	2 і 3	9 і 8
Його ж. Убожування дому Романових	5	17
Його ж. Православна церква й світова війна	8—9	7
Його ж. Як замагалася церква з Жовтневою революцією . .	10	15
Коршіков, А. проф. Що таке дарвінізм	2	30
Його ж. Вік землі	4	34
Його ж. Великий літопис життя	5	34
Його ж. Походження життя	11	21
Костик, П. Погода й бог	8—9 та в 10	23 і 32
К. М. З попівської шахрайської діяльності	7	37
Лавріненко, Юр. Кооперація та релігія	7	3
Ліфшиць, Я. Чого вчить один судовий процес (знахурка Марина) (1926 р.)	11—12	28
Моїсеєнко, Я. Релігія та антисемітизм	3	23
Ніколаєв, І. Як шкодить релігія здоров'ю трудящих	6	6
Оландер. Седнівські мощі	1	37
Його ж. Поновлення образів та самогон	3	43
Поляков, І. М. Походження людини	6	35
Його ж. Чи рівноцінні людські раси?	8—9	33
Його ж. „Незбагненні таємниці“ природи	11	37
Його ж. Доцільність у живій природі та Дарвінове учення	12	26
Платонов, Ю. Про землетруси	11	12

	№№ журн.	Стор.
Перкович, Є. Чому я порвав з релігією	7	38
Спир, Є. Релігія в робітничому побуті при світлі цифр	2	23
Сухоплюєв, Ів. Ленінові погляди на релігію	1	8
Тим С. „Ловці душ людських“	2	18
Його ж. Про свято благовіщення й богородицю	3	32
Його ж. Святий „мотлох“	5	28
Його ж. В резиденції намісника христа	7	12
Його ж. Обрізання та його значіння	11	31
Тимофіїв. Наука про релігію та археологія	6	26
Його ж. „Не вбий“	8—9	16
Томенко, А. Що таке кремація	1	18
Фаворський, Володимир. Київ - Печерська лавра на службі капі- талові та самодержавству	4	20
Його ж. Боротьба за Жовтень і церква на Україні	11 і 12	3 і 11
Фінкельштейн, Є. О. Відкіля взяли наші домашні тварини	7	27
Федчишин. Пам'яті великого шліфовщика й атеїста (про Спінозу)	4	6
Шейнман, М. Чому їм треба спасителя	4	8
Щербаков, В. Чому Жовтнева революція відокремила школу від церкви	10	20

За кордоном

Ігнатюк, Дм. Православна церква й умирстворення польських кресів	5	46
І. Дм. В країні Форда і хмародрапів	4	48
К. А. В Іспанії	8—9	48
Л. Юр. Пам'яті Сако й Ванцеті	10	47
Сарне, Л. Християнство в Китаї	10	39
Слободянський. Попівство в Чех-Словаччині й на Карпатській Україні	3	45
Том, А. Боротьба з церквою в Мексиці (1926 р.)	11—12	35
Шейнман, М. Що діється в Литві	3	47
Його ж. Релігія та китайська революція	5	7
Його ж. Похід англійської буржуазії проти СРСР та церква	7	8
Його ж. Повстання віденських робітників	8—9	3
Шваб, М. Боротьба з релігією та церквою за кордоном	10—12	25 і 17
Хроніка: в № 11—12 за 1926 р., ст. 38; в № 1 стор. 47; в № 3, стор. 48; в № 4, ст. 50; в № 5, ст. 48; в № 6, ст. 49; в № 7, ст. 43; в № 11. ст. 45; в № 12, ст. 37		

Огляди релігійного життя

О. Аренберг. „Житіє св. Іони Атаманського“	12	43
Боберський, Ар. Сучасні типи попів	11	53
Вінницький, С. Рабинський з'їзд у Коростені (1926 р.)	11—12	32
Кількість молитовних будинків усіх культів в УСРР	7	51
Ковальчук, Я. Сучасне терціанство	2	40
Його ж. Сучасні громади „живого ружанцю“	10	49
Його ж. Релігійна плутанина	12	47
Лобанов, В. Сектанти в Сталінській окрузі	11	51
Любинський, Ю. Автокефальні справи (1926 р.)	11—12	31
Люб-й, Ю. Лави релігійних тонуть	4	52
Новіков, Ген. По сектах криворіжжя	2	42
С. В. Сектанти на тилкових роботах	11	49
Теодор, І. Католицьке духовенство й вибори до сільрад	5	56
Шарин В. Коли хочеться їсти	4	51
Його ж. Церковники, попи та сектанти на минулих перевиборах сільрад	5	51
Його ж. Грунт хитається	7	48
Його ж. Попівські методи	8—9	50

Наша робота

Журбицький, К. Безвірницька робота міста росте	11	60
Мурза, І. Кирилівські безвірники працюють	6	58
Новіков, Г. Лист із Криворіжжя	6	58
Фафорський, В. Київський кабінет антирелігійної пропаганди (1926 р.)	11—12	41
Хроніка: У Всеукраїнській Раді Спілок Безвірників у №№ 11 — 12 (за 26 р.), стор. 41; в № 2, стор. 47; в № 6, стор. 57; в № 10, стор. 53; в № 11, стор. 58; в № 12 стор. 51		
По округах у № 6, стор. 57; у № 7, стор. 57; в № 8 — с, стор. 55; в № 10, стор. 54; в № 11, стор. 58; в № 12, стор. 53		
Дописи з місць №№ 11 — 12 (за 1926 р.) 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 — 9, 11, 12.		
Відповіді на запитання №№ 11 — 12 (за 1926 р.) 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 — 9, 10, 12.		

Бібліографія

В журналі були рецензовані такі книжки і видання:

Антирелігійна виставка „Релігія чи наука“ (1926 р.)	11—12	67
„Антирелигиозник“ журнал № 1 — 4 за 1927 р.	6	60
Брянцев (Равинський). Тайнощі чудес	1	58
Варшава, Борис. Тело і душа	12	59
Вересаев, В. В. „Об обрядах старых и новых“	1	58
Десницький, В. „О религии“	4	58
Завадовський Б. М. „Существует ли душа“	10	58
„Мысли К. Маркса и Ф. Энгельса о религии“	12	58
Панченко, М. З Леніном проти бога	3	61
Перкович, Е. Чому я пірвав з церквою й релігією	10	57
Тим, С. Кому корисна віра в бога	2	56
Шейнман, М. „Бог и капитал“	6	60
Фігурін, А. „Азбука безбожия“	2	56
Фрідман, В. Г. „Библийские чудеса и законы природы“	3	61
Показчик літератури, що її треба читати в питаннях: 1) релігія — знаряддя світової реакції; 2) релігія — гальмо соціалістичного будівництва; 3) Спілка Безвірників та її завдання; 4) походження пасхи, смерть і воскресіння богів; 5) життя та смерть; 6) про єврейську пасху		
Показчик літератури, що її треба читати докладчикам підчас переведення різдвяної антирелігійної кампанії	4	58
	12	57

Керівничі статті і матеріали

Борейко. Зміст роботи осередку С. Б.	11	61
Волобуєв, Мих. До питання про вивчення релігійних рухів	1	58
Десять років без бога	10	3
Івановський, А. Чому треба боротись з релігією (конспект доповіді)	1	51
Його ж. Селянство та антирелігійна пропаганда	5	3
Його ж. Чергові завдання осередків Спілки Безвірників	6	3
Його ж. Про посилення боротьби з сектантством	10	59
Його ж. Що повинен робити перед різдвом осередок С. Б.	12	55
Ігнатюк, Дм. Антирелігійна пропаганда на Україні і Спілка Безвірників (1926 р.)	11—12	6
Його ж. Куркулівсько-попівський блок, перивибори рад і антирелігійна пропаганда	1	3
Його ж. Про антирелігійну пропаганду серед жінок	2	3
Його ж. Антирелігійна пропаганда й молодь	3	3
Мардерштейн, І. Про походження осінніх єврейських свят	8—9	60

	№№ журн.	Стор.
Р е д а к ц і я. Чому реорганізовано „Безвірник“ (1926 р.)	11—12	3
Релігія й жінка (матеріали для доповіді)	2	49
Спілка Безвірників та її робота (матеріали для доповідей) (1926 р.)	11—12	49
Святкові звичаї (матеріали до різдвяної компанії) (1926 р.)	11—12	58
Старі й нові свята на селі	4	3
Сухоплюєв, І. Походження різдва (конспект доповіді) (1926 р.)	11—12	54
Його ж. Великдень (тези доповіді)	3	53
Тим, С. Релігія та побут (матеріали для доповіді) (1926 р.)	11—12	50

Офіційний відділ

Статут Спілки Безвірників (1926 р.)	11—12	
Інструкція що до організації й роботи сільського осередку Спілки Без- вірників (1926 р.)	11—12	—
Лист Всеукр. Ради С. Б. до всіх організацій С. Б.	1	—
Інструкція що до організації й роботи міських осередків Спілки Безвірників	1	—
Завдання й методи антирелігійної пропаганди (тези, що їх ухвалила всесо- юзна нарада при ЦК ВКП	2	—
Резолюція наради агітпропів при ЦККП(б)У в справі антирелігійної пропа- ганди	3	—
Листи та повідомлення Всеукр. Ради С. Б.: 1) про членські внески, 3) облік та відчитність осередків С. Б.; 4) про інтернаціональні внески	4	
Сектанти й антирелігійна пропаганда (тези, прийняті партійною нарадою що до антирелігійної пропаганди при ЦК ВКП).	6	—
До всіх окружних рад, низових осередків, та окремих членів Спілки Без- вірник (відозва)	10	—
Директиви ВЦРПС	11	—
Директиви ВУРПС-у	11	—

Листування редакції

Р е д а к ц і я. Про що та як треба писати до нашого журналу	7	61
Почтова скринька в №№ 11 — 12 (за 26 р.), 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12.		

Безплатні додатки до журналу

До № 8 — 9 „Програма занять в антирелігійному гуртку на селі“.

До № 10 „Антирелігійна грамота (підручник для антирелігійних гуртків на селі. Бесіда I.—
Селянство й релігія. Склад М. Шейман. Бесіда II. — Кому потрібна віра в бога? Склад
М. Шейман.“

До № 11 „Антирелігійна грамота“ (Бесіда III. — Чи створив бог світ і що таке закони
природи. Склад Малінко .

До № 12 „Антирелігійна грамота“ (Бесіда IV.— Походження життя й людини на землі.
Склала М. Воронцовська. Бесіда V.— Релігія та медицина. Склад Г. Воронцовський
Бесіда VI. — Чи потрібна селянинові допомога від бога в його господарстві. Склад Н. Под-
япольський.

БЕСІДА IV

ВИНИКНЕННЯ ЖИТТЯ І ЛЮДИНИ НА ЗЕМЛІ ¹⁾

Що каже біблія про походження життя на землі

Питання про походження життя цікавило і цікавить людей як в далекі часи минулого, так і тепер. Відкіля пішло все живе на землі, чи створені всі живі істоти за шість днів творіння богом, як цього учить біблія, а чи увесь живий світ, і ми в тому числі, виникли іншим шляхом?

Християнська релігія, наприклад, запозичила многи вчення у древніх євреїв. У біблій, що її однаково шанують іудеї і християни, розповідається ось що: всемогутній бог з нічого створив увесь світ, в тому числі і людей. Увесь світ він створив для людини, але потім проти волі божої ці ж самі, створені богом, люди так нагрішили, що бог розгнівався і послав на них великий потоп. Врятувався з людей лише один чоловік, що зветься Ной, зі своєю родиною. З наказу божого Ной збудував ковчег, переселився в нього з усією своєю родиною і туди ж зібрав по парі всіх суходільних тварин. Від Ноя, після того, як не стало потопу, пішов увесь людський рід і від тварин, що їх він врятував, усі живі істоти, що живуть і нині. Так розповідає біблія. (В книзі Буття, розд. VI, VII і VIII).

Отже, усе живе зобов'язане своїм походженням богові, що все створив, та Ноеві, що все спас.

Але варто хоч трошки подумати над цим оповіданням, щоб побачити, як багато в ньому суперечностей і безглуздя.

В біблій розповідається, що потоп був усесвітній. Значить води вилялось на землю стільки, що вона залила всю земну кулю з високими горами. Учені вирахували, що поверхня землі дорівнюється 450 мільйонам квадратних кілометрів. Високі гори мають біля 8 кілометрів у височінь. Щоб затопити такий простір землі, треба біля чотирьох тисяч мільйонів кубічних кілометрів води. Це крім тієї води, що є в океанах і морях, в озерах і річках.

Учені точно взяли на облік усю кількість води на землі і в хмарах. Так отже, якби вся вода із хмар спустилася на землю, то й тоді не трапилося б навіть великої повіни, а не то що всесвітнього потопу.

¹⁾ Склала М. Воронцовська.

Відкіля взялася така кількість води, щоб затопити землю, і куди вона потім після потопу відразу щезла? Про це в біблій не згадується.

В біблій розповідається, що ковчег чи корабель Ноїв має 300 ліктів довжини, 50 ширини і 30 висоти. Лікоть дорівнюється 12 вершкам. Отже, виходить, що Ноїв ковчег мав 75 сажнів довжини, 12 з половиною ширини і 7 з половиною висоти.

Зрозуміло, це був велетенський корабель, і для збудування його потрібно було багато знань і уміння, чого у первісних людей не могло бути. Але як можна було вмістити в такий простір хоча б по одній парі усіх тварин, що тепер живуть — невідомо. Аджеж одних великих порід тварин нараховується двадцять з половиною тисяч та ще сто шістдесят тисяч дрібних порід. Хіба можуть вони всі вміститися в кораблі на 75 сажнів довжини і $12\frac{1}{2}$ ширини? Ясно, що не можуть.

В біблій розповідається, що в ковчезі були і хижі звіри, і кволі беззахисні тварини. Скільки треба було всім їм харчів, і як його можна було зібрати? Кожна тварина живе на своїй вітчизні. Як можна було потім розселити їх знову так, щоб у різних місцях жили різні породи тварин? А біблія ж розповідає, що випустили їх усіх в одному місці в околицях гори Арарат. Хто ж одвіз їх на постійне місце перебування?

Все це не лише незрозуміло, але й суперечливо.

Чому за гріхи людей постраждали тварини? При чому лише одні сухоподільні, бо водяні тварини не загинули від потопу.

Все оце оповідання — не більше, як казка, що її створило людство в далекі часи. Жодної серйозної людини не може задовольнити отака вигадка, і вона (людина) шукає наукових, що їх перевірено досвідами і фактами, з'ясовань.

Відкіля взялося біблійне оповідання про потоп

Походження релігійної казки сучасні вчені також з'ясовують науково, тоб-то відшуковують для неї зрозуміле тлумачення, засноване на фактах.

В основу релігійного оповідання про потоп лягли великі повіні великих річок, що частенько трапляється й тепер. Надто часто бували ці повіні в країні, що зветься Месопотамією і розташована в Азії на схід од Палестини. В старовину тут жили народи, що звалися вавилонянами по імені свого головного міста Вавилону. Повіні в Вавилонії спричинялися розливами двох великих рік, що зрошували всю країну, — Тигром і Євфратом. Тут і склалися вперше ті оповідання про потоп, що їх ми потім знаходимо у біблій. Єврейські жерці, автори біблій, записали оповідання про ці повіні підчас полону євреїв у Вавилоні (це було 2500 років тому назад).

До правдивого багато дечого було додано, дещо прикрашено, а в гніві божому шукали причину оцих стихійних лих.

Та таке з'ясування не може задовольнити сучасних людей.

З наведених оповідань видно, наскільки неясні й нікчемні були знання стародавніх людей. Природа була для них незрозуміла і грізна,

скрізь вони бачили добрих і злих духів. Жерці, тоб-то попи, яким вірили і яких боялися, ставали за єдиних вчителів і тлумачів усіх питань, що виникали в людини. Людина все приймала на віру і вірила всьому сліпо.

Народи, що жили біля моря, з'ясовували походження життя з моря. Народи пустинь з'ясовували походження його з піску і каменю. Кожний знав лише свій куточок і на підставі своїх відомостей думав про все у світі.

Отако склалися релігійні вірування, засновані виключно на сліпій вірі в незрозумілі сили, що, буцім-то, створили світ і керують ним.

Розвиток наукового знання і ворожнеча релігії з наукою

Але в міру того, як поширювався і зростав досвід людей, зростали також і їхні знання. Попередні вчення про походження землі й життя суперечили новим знанням.

Наукові знання зґрунтовані на досвіді і спостереженні, нічого не приймається на віру. Люди досліджують світ і з'ясовують закони явищ природи, тоб-то всього, що твориться в світі.

Пізнати увесь світ і використати знання на користь людини—ось завдання науки і вчених.

Меж розвитку людським досягненням немає. Що більше існує людське суспільство, то більше зростають його знання про природу, зростає і могутність людини над нею. Висновки науки різко суперечать релігійним вченням. Релігія продовжує нав'язувати людям свої відсталі і безглузді вчення про будову світу і цим заважає людям пізнавати природу і використати її сили на її користь.

Наука через це давно бореться з релігією за можливість вільного дослідження світу, за точні знання, проти релігійного дурману і залякування богом та карами в загробному житті, проти дитячих казок релігії, що лише заважають людству в його боротьбі з природою і гнобителями в суспільному житті.

Ми бачили, як неправильно з'ясовує біблія походження світу і життя на землі. Подивимося тепер, як розв'язують ці питання вчені.

Перше, ніж відповідати на питання про походження життя, ми з'ясуємо спочатку, що розуміють під словом життя. Ми розглянемо головніші ознаки живих істот і їхній зв'язок з мертвою природою.

Поділ природи на живу і мертву

Ми дуже легко можемо поділяти природу на дві частини: 1) живу і 2) мертву. Порівнюючи камінь і собаку, ми ясно бачимо різницю між ними, і здається зайвим говорити про відміну живого від мертвого. Але це тому, що ми беремо такий різкий приклад, як камінь і собака.

Розглянемо тепер такі приклади: рослина—жива чи мертва? Звичайно, жива. А зерно або гілка з верби, живі вони чи мертві? Покиль

зерно і зрізана гілка перебувають у сухому місці, вони залишаються в спокою, вони здаються мертвими. Але ось ми кинули зерно в сиру землю, посадили туди ж гілку верби. Через деякий час вони проростають і стають явно живими організмами. (Організмом ми зовемо всяку живу істоту: рослину і тварину).

На прикладах, що ми їх тут розглянули, видно, що є речі, про які не так уже й легко вирішити: живі вони чи мертві. Доводиться задуматися, куди їх віднести.

Живий світ надзвичайно різноманітний як по зверхньому вигляді, так і що до складності будови. Відомі такі прості і манісінькі істоти, як бактерії, і такі величезні складні тварини, як от слін або кит.

Ознаки живих істот

Які спільні ознаки, що об'єднують бактерію і кита в один живий світ і відрізняють їх від мертвої природи? За якими ознаками ми можемо розпізнати, чи маємо ми діло з живим організмом, чи з річчю мертвою?

Перша ознака живого організму або істоти — рух. Ми добре можемо спостерігати рух у тварин і не завжди легко запримітити їх у рослин. Але згадаємо повертання квіток за сонцем, складання листя і квіток на день чи на ніч, кучеряві стеблини хмелю, винограду, і нам стане ясно, що рух є ознака не лише тварин, але й рослин.

Друга ознака живого організму — уразливість. Кожна тварина і рослина піддається зовнішньому впливові: світлові, температурі (холодові й теплу), тисненню. Жива істота без перерви міняється під впливом цих причин. Згадаймо, що рослини ростуть скоріше на світлі і в теплі. З яйця починає розвиватися жива істота підчас його (яйця) нагріву.

Третя ознака живого організму — обмін речовин. Жодна жива істота не може жити без харчування і дихання. Вона приймає в себе одні речовини і виділяє інші. А частина засвоєних харчів перетворюється в тіло живого організму. В наслідок цього маємо ще одну ознаку живих істот, а саме:

Четверта ознака — ріст організму. Він відбувається до певної межі, а потім припиняється.

П'ята ознака живого організму — розмноження. Воно настає після того, як організм досягає крайнього росту.

Явища в тілах мертвої природи

Ось ті ознаки, що відрізняють живе від мертвого. Але чи не зустрічаємо ми подібних явищ також у мертвій природі? Чи правда, що це ознаки виключно живих організмів? Проробимо такий досвід. У блюдце з водою кинемо кілька маленьких шматочків камфори. Ми побачимо, як сильно вони почнуть рухатися. Частинки камфори почнуть рухатися не гірше любого водяного жука.

Ми знаємо, що коли міцний розсол у плескуватому блюдці поставити в тепле місце, то вода почне випаровуватися, а на дні блюдця почне осідати сіль, але не в тому вигляді, як ми її звичайно бачили, а в вигляді великих і окремих кристалів. (Кристалом звуться тверді частинки різних солей певної будови). Значить, можна спостерігати правильний ріст кристалів із соли, що перебуває в розчині. Біля кристалів, що вже утворилися, починають наростати нові. В оцих прикладах ми бачимо ніби харчування, ріст і розмноження кристалів.

Кожний сам може проробити такий досвід: приготувати густий розчин соли (насичений), потім узяти кристали соли і, прив'язавши за нитку, спустити в склянку з солоним розчином. Ви побачите, як почне рости кристал соли, підв'язаний до нитки.

Що можна спостерігати в плинних кристалах

Ще цікавіші явища можна спостерігати в плинних кристалах. Їх винайшли зовсім недавно. Раніше про них нічого не знали. Плинні кристали утворюються тоді, коли змішуються різні речовини, що їх виробляють організми (з органічних речовин). Якщо в мильну воду додати холестерину (є така окрема речовина), то в суміші з цього утворюються тонкі, довгі нитки, схожі на стебло. В побільшувальне скло можна спостерігати, як оці нитки ростуть в довжину подібно до стебла. Вони можуть почати закручуватися вроді кучерявого стебла. В деяких місцевостях від них можуть відростати бокові гілки, як у рослин, нарешті, вони можуть ділитися, і кожна ниточка, що відокремилася, росте нарізно.

В плинних кристалах, що складаються із іншої речовини, можна спостерігати злиття двох або кількох кристалів, утворення бруньок (почек), ділення на дві частини, що нагадує ділення бактерій. Такі кристали можуть плазувати, викручуватися, крутитися навколо себе, нагадуючи живі істоти. Число таких прикладів можна збільшити в багато разів.

Порівняння явищ живої і мертвої природи

І мимохіть повстає питання: що ж це — справжні живі істоти чи ні?

Згадаймо ознаки живих істот, що відрізняють їх від мертвої природи. Ці ознаки такі: рух, ріст, харчування, діління (розмноження), уразливість. Тепер порівняймо явища, що їх ми спостерігаємо в твердих і плинних кристалах з перерахованими ознаками живих істот, і відповімо на це питання: чи належать перераховані ознаки виключно до живих істот, чи їх можна спостерігати також і в мертвій природі?

Однородність явищ живої і мертвої природи

Із прикладів, що ми їх розглянули, видно, що згадані ознаки живих істот нарізно спостерігаються також і в мертвій природі. Значить, вони почасти зустрічаються як у живому, так і в мертвому світі. (Ми

бачили, що кристал соли росте, що плинні кристали також ростуть подібно до рослин).

Чим же відрізняється живе від мертвого? Тим, що в кожній живій істоті ми знаходимо всі ознаки живого при купі і в більшій мірі ускладнені. Кожна жива істота має обов'язково всі розглянені властивості організму. А в мертвій природі ми зустрічаємо їх лише нарізно. В одних випадках одні явища, а в інших інші.

Оце - о сукупне існування всіх вказаних ознак у живій істоті тягне за собою надзвичайне їх ускладнення, в наслідок чого ці ознаки набирають таких особливостей і напрямку, що вони вже в живому організмі різко відрізняються від тих само ознак у мертвій природі. З'єднання ознак тягне за собою їхню зміну. Наприклад, візьмим водень, що є горючим газом, і кисень, що підтримує горіння, поволі (при низькій температурі) або хутко (при високій температурі) спалює різні речовини. Обидві ці речовини є гази. Але якщо ми візьмемо їх укупі, то матимемо таку мішанину, що вибухає, коли піднести до неї сірника. Після вибуху одержується вода. Вода, як і всім відомо, не горить і аж ніяк не підтримує горіння, навпаки, тушить вогонь. Виходить, отже, в наслідок з'єднання ми маємо нову речовину, не схожу на ту, що з неї вона утворилася. Так буває завжди. З'єднання сірки й заліза дає сірчате залізо, що не має властивостей ні сірки, ні заліза і т. д. і т. д. Таким саме чином з'єднання різних „мертвих“ речовин в певній пропорції дає нову — „живу“ — органічну речовину.

Склад живої і мертвої природи

Якщо між явищами живої і мертвої природи ми не знаходимо різкої непрохідної різниці, то можливо ми найдемо цю різницю в їх складі? Дослідження вчених живої і мертвої природи з'ясували, що склад тієї і другої цілком однаковий. У живій матерії немає ні одної речовини, що її б не було у мертвій природі.

Це цілком зрозуміло, кожний знає, що тіла мертвої природи складають харч для рослин. Рослини становлять собою харч для тварин. Підчас зруйнування тварин їх останки знову змішуються з мертвою природою. Це і є кругозворот речовин у природі.

З нього видно, що склад живої і мертвої природи не може бути різнородним.

Органічні й неорганічні речовини

Ще зовсім недавно учені були переконані, що органічні речовини, тоб-то речовини, що утворюються в рослинах і тваринах: (цукор, крохмаль, жир і білок), можуть вироблятися лише в живій істоті. Ще недавно думали, що людина не може приготувати їх на заводі або в лабораторії.

Чимало вчених шукали способів штучно утворювати органічні речовини і знайшли їх. Тепер учені можуть з мертвого матеріалу

штучно приготувати цукор, жир, речовини, близькі до білків, і чимало інших, що їх виділяє тваринний організм.

Отже, з розвитком знань і техніки зникла різниця між виробництвом органічних продуктів і неорганічних, тоб - то складених із тіл мертвої природи. Це треба твердо пам'ятати: між складом живого і мертвого, органічного і неорганічного немає різниці в тому розумінні, що вони кінець - кінцем складаються з одних і тих самих речовин.

Душа, на думку вірного, одухотворяє тіло

Нехай склад живого і мертвого однаковий,— скаже кожна вірна людина,— але справа в тому, що жива істота одухотворена, а мертва ні. Душа в людини, дух живий у тварин відрізняє їх од мертвої природи. І лише за допомогою цієї душі, що її дав живий істоті бог, відбувається життя тіла. Так думають вірні люди.

Ми вже бачили, що всіма ознаками життя володіють не лише тварини, але й рослини.

Що керує життям рослин? В природі існують найпростіші що до будови істоти, що звуться бактеріями. Бактерії такі маленькі, що в обсязі шпилькової головки їх вміщається кілька сотень мільйонів. Їх можна бачити лише за допомогою особливих приладів.

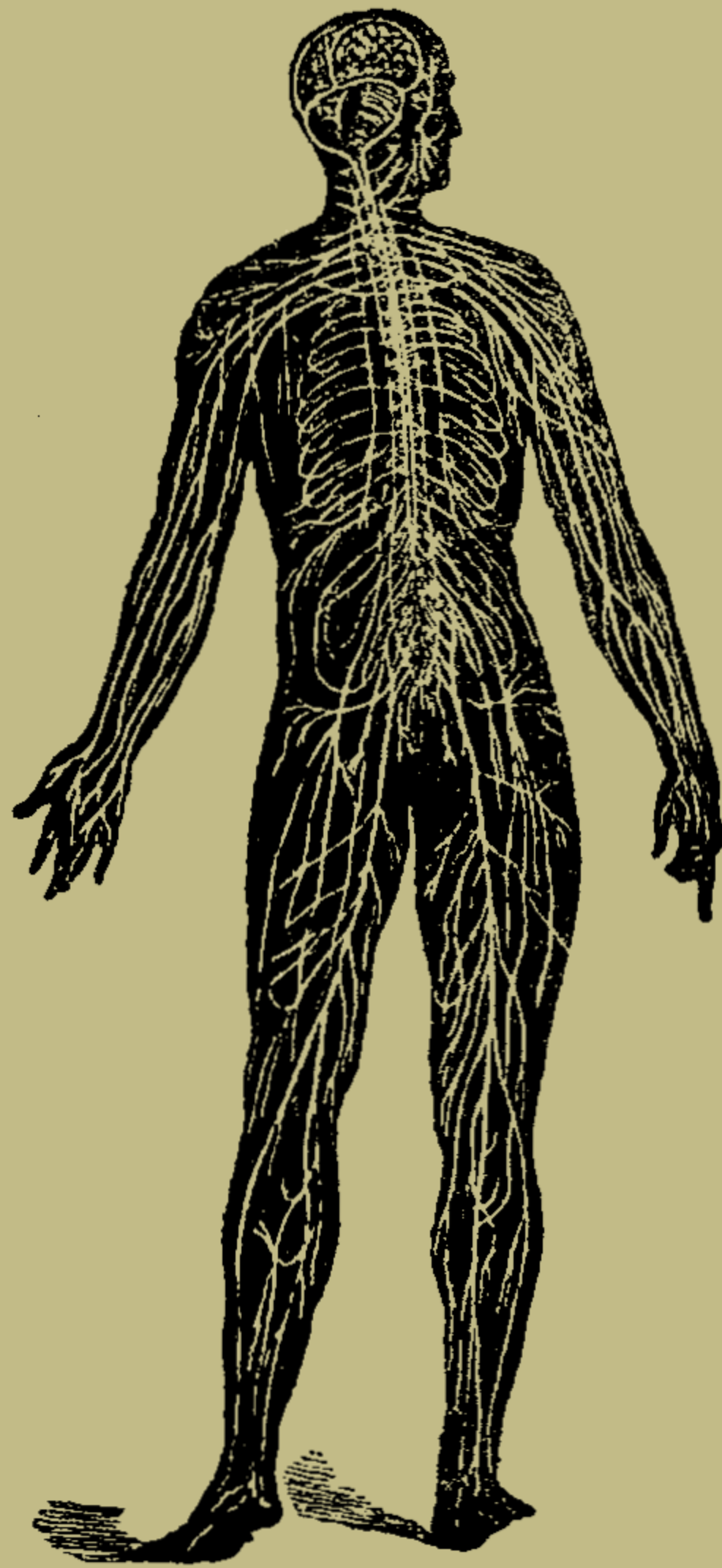
Що керує життям дрібнюніх найпростіших бактерій? Невже теж дух живий? Чи так воно все правильно, як ото вчить релігія?

Що, на думку учених, керує життям тіла

Що кажуть учені про життя людського тіла? Чим з'ясовують вони різницю живого від мертвого. Учені перш за все з інструментами в руках досліджують будову людського тіла і вивчають його роботу. Вивчають і порівнюють будову тварин одну з одною і з людиною, перевіряють усі спостереження і лише тоді роблять висновки.

Мозки і нервова система

На підставі отаких досліджень учені з'ясували, що життя тіла тварини і людини перебуває в залежності від роботи мозку і нервів, тоб - то нервової системи (мал. 1).

Мал. 1. Нервова система людини

частина тіла. Не душа завідує життям тіла, а нервова система керує життєвою діяльністю організму.

І все ж таки без душі немає життя в тілі,— скаже на це твердження кожна вірна релігійна людина,— як тільки покине душа тіло, відразу ж настане смерть.

І на це твердження вчені дають відповідь досвідами не лише на вбитих тваринах, але й на трупах людей.

Життя вирізаних шматочків тіла без душі

Вчені доказали, що для роботи організму не треба присутності якоїсь особливої невидимої і нікому не потрібної душі. Дальші досвіди російських учених підтвердили це. Учений Кравков у Ленінграді зробив такий досвід: у людського трупу він відрізував палець. В кровоносну жилу пальця він пропускав рідину з різними солями і цукром. Такі солі і цукор перебувають у крові тварин і людей. Рідина частково замінювала в пальці кров. Крім того, рідину підігрівали і насичували киснем (частина повітря, що без неї не можна дихати). Палець продовжував жити; крім того, що він не розкладався, можна було бачити, як на ньому відростав ніготь, і якщо в рідину домішували потогонних ліків, то палець пітнів. Значить, за певних умов і відрізаний палець може жити, не потребуючи ніякої душі, бо инакше треба припустити, що частина душі відійшла в одрізаний від тіла палець.

Інший російський учений, проф. Кулябко, вирізував серця у трупів людей через шість годин після їхньої смерті і оживлював їх, пропускаючи через кровоносні жили серця таку саму рідину, як і через палець. Серце починало спочатку повагом потім усе частіше битися, тоб - то працювати. Така робота відбувалася протягом кількох годин.

Тепер учені часто проробляють такі досвіди на вирізаних органах кролика і kota. Відрізаний кусок кишки, вміщений у підсолену і підігріту рідину з киснем, продовжує працювати чимало годин, так само продовжують жити і працюють вирізані серце, ухо й інші органи тварин.

Які висновки можна зробити з оцих досвідів? Ті, що для життя тіла конче потрібні чисто матеріальні умови: 1) рідина з солями, що частково замінюють кров, 2) тепло і 3) кисень.

Якщо додержуватися цих умов, то окремі органи тіла і навіть шматочки їх (шматок кишки, наприклад) продовжують жити і працювати без допомоги якої-небудь душі.

Чи можна з'ясувати вищу діяльність людини без душі

Розберімо таке питання.

Якщо праця вирізаних органів, тоб - то рух серця, кишки, навіть ріст нігтя, може відбуватися окремо від тіла, очевидно, без присутності душі, то вищі переживання людини такі, як от: страх, радість, гнів і вся свідомість чи не залежать вони від присутності душі.

Подивімося, як відповідають на це питання вчені. Виявляється, що численні спостереження над людьми вияснили, що всі, навіть найскладніші переживання людини, зв'язані з роботою головного мозку. Недоумкуватий чи ідіот стоїть дуже низько що до свого духовного і розумового розвитку в порівнянні з нормальною людиною. Після смерті ідіотів досліджують їхні мозки і з'ясовують, що часто причиною недоумкуватості стає недорозвинений головний мозок. Ідіот така сама істота, як і всі інші люди. За тлумаченням вірних, він має таку саму божественну безсмертну душу.

Незрозуміло, що ж трапилося з душею ідіота, що істота, яка володіла нею, втратила людський вигляд. Можливо, душа недоумкуватого інша, аніж у всіх нормальних людей, чи у божевільного, наприклад, душа „з ума зійшла“? В такому випадку душа не божественна, як цьому учить релігія: тільки наука правильно відповідає на питання, що таке ідіотизм. Ідіот — це людина з недорозвинутим мозком або з якимись ненормальностями в органах, що зв'язані з мозком. Виявлення цього ще зайвий раз підтверджує залежність розумового життя від розвитку головного мозку, а не від душі, що її не можна з'ясувати.

Отже, для вченого легко і просто відпадає доконечність з'ясовувати життя тіла присутністю душі. Вона ні на що не потрібна вченому, бо нічого йому не пояснює і ні в чому не полегшує розуміння життєвих явищ.

Розглянувши питання про те, як учені розуміють життєві явища, ми з'ясували, що між живою і мертвою природою ні по складу ні по таких явищах, як уразливість, рух, ріст і інш. немає ніякої непрохідної ріжниці. Знаючи оце, ми можемо розібратися в питанні про те, як з'явилося життя на землі.

Чи зароджується живе з мертвого

Ми завжди спостерігаємо, як кожна жива істота після смерті своєї обертається в тлінь, тоб-то зливається з мертвою природою. Живе обертається в мерве, а чи буває навпаки?

Чи утворюється живе з мертвого? Ось питання, що його треба насамперед розв'язати. Після самих найдосконаліших вивчень виявилось, що за теперішнього часу ми цього (зародження живого з мертвого) не спостерігаємо. Ще до недавнього часу вчені думали, що живе може утворитися з мертвого. Стародавні учені вважали, що риби і жаби зароджуються з мулу, що з усього, що гние, утворюються черви, що миші і кроти виводяться з землі. Думали, що і людину навіть можна створити з мертвої речовини. Учені років 400 тому назад складали різноманітні рецепти, як приготувати мишу і людину.

Але в міру розвитку знання твердо виявилось, що всяка жива істота походить лише від іншої живої, до себе подібної істоти. І навіть найпростіші організми, отакі, як бактерії, не можуть зародитися з мертвого, але лише з бактерій. Отже, за теперішнього часу живе не зароджується з мертвого.

Релігія з'ясовує, що світ сотворив бог

Як же з'явилися живі істоти на землі? Всі релігії з'ясовують створення живих істот богом. Одного разу бог зробив це чудо, створивши увесь світ і живі істоти на землі. Біблія навіть дає точні описи, якого дня творіння світу було створено кожен істоту. Вірний бачить в цьому чудо, вірить у нього і на цьому заспокоюється.

Як учені розв'язують питання про походження життя

Але зовсім не так ставиться до цього наука. Вона намагається з'ясувати, за яких умов і з якого матеріалу могла зародитися жива істота.

Ми вже з'ясували, що ні по складу, ні по життєвих властивостях між живою і мертвою природою немає корінної різниці.

Нам відомо вже, що чимало життєвих властивостей ми можемо відтворити на тілах мертвої природи. Ми бачили, що живе і мертво складається із одних і тих же речовин.

Як же розв'язує наука питання про первісне походження життя на землі? Наукові точні дослідження по цьому питанню провадяться ще так порівнюючи недавно, і наші знання про нього на стільки ще недостатні, що вчені не знаходять можливим вважати яке-небудь з'ясування походження життя за остаточно правдиве. Вчені побудовують правдоподібні догадки, намагаючись обґрунтувати їх науково і розробити дальніші докази.

В цьому — постійна перевага науки перед релігією. Релігія самопевнено заявляє, буцім-то вона все знає, все з'ясовує, їй нічого більше добиватися і взнавати.

А наука ніколи не знає покою і кінця своїм шуканням. У вічних шуканнях істини вона ніколи не задовольняється тим, що знайшла, і не заспокоюється на часткових знаннях. Релігія усипляє людство, виставляючи свої вчення за остаточно істину. А наука закликає до постійного шукання істини, до боротьби з природою і до завоювання її сил.

Теорія Пфлюгера про походження життя на землі

Найправдоподібнішу догадку про походження живої істоти на землі висловив учений Пфлюгер. Зародження життя він з'ясовує отаким чином. Підчас застигання землі, коли вона була не така прохолода, як тепер, то й стан її був інший, ніж тепер. В той час з мертвої матерії могла зародитися перша жива істота. Це не була ще жива істота, схожа хоча б на найпростіший, що тепер живе, організм. Це була безформена грудочка, що мала деякі властивості живої речовини, не більше.

Речовини, що складали її тіло, мусіли були утворитися за тієї температури, вогкості і інших умов, що були тоді на землі. Деякі лабораторні досвіди дають підставу це говорити.

Перша жива речовина могла зародитися лише на дні океану

Зародитися така речовина могла лише в воді, на дні океану. Ми знаємо, що тепер найпростіші організми живуть саме в воді. Умови життя в воді простіші, аніж на суходолі, і через те найпростіша істота не могла з'явитися перше на суходолі, а лише в воді.

Ось та догадка, або теорія, що її пропонують учені для з'ясування походження життя на землі.

Як виникли різноманітні види живих істот

Говорячи про походження грудочки живої речовини з мертвої матерії в дуже далекому минулому, як можемо ми з'ясувати походження тієї різноманітності життя, що її ми спостерігаємо тепер? Чи завжди на землі була така різноманітність живих істот?

Відповідь на це питання дає нам наука про викопні тварини.

Ми часто подибуємо в глибоких шарах землі закам'янілі залишки (кістки, кістяки) і відбитки тварин і рослин. Многі з цих залишків зовсім не схожі на теперішні істоти, інші мають лише далеку схожість з ними. Це свідчить нам про те, що раніш живий світ на землі був зовсім инакший, аніж тепер. Що глибше в землі перебувають залишки тварин і рослин, то менше схожі вони на сучасні.

Крім того, ми бачимо, що більш ранній організм і будовою своєю простіший. Що глибше в землі лежать залишки тварин, то й простіше побудовані вони.

Отже, на підставі вивчення викопних тварин і рослин ми бачимо, що живий світ на землі мінявся протягом віків, всі організми, що тепер живуть, розвинулися із простіших істот. Були віки, коли на землі зовсім не було ссавців. Величезні ящури оселяли землю і воду. Ще раніше були часи, коли і ящурів і інших хребовців ще не було. І одні безхребовці, такі, як от комахи, скойкові (ракообразные) і инші, існували на землі. Від самих найпростіших м'якотілих тварин, що зовсім не мали твердих частин, не могли залишитися сліди, бо лише тверді частини заховуються в закам'янілому вигляді.

Життя поступово розвивалося; з простіших тварин і рослин ставали все складніші живі істоти. Зміна рослин і тварин відбувалася надзвичайно поволі. Багато минало віків і поколінь, поки утворювалася нова порода тварин. Ось як уявляють собі учені походження і розвиток життя на землі на підставі фактів, добутих ними.

Залишається останнє питання — це питання про походження людини.

Як розв'язує питання про походження людини релігія

Наука визнає спорідненість походження всього живого світу від грудочки первісної живої речовини, але, можливо, вона погоджується зробити виключення для людини і визнати її божественне походження?

Біблія вчить, що людину створив господь бог „по его образу и подобию“ і що вона різко відрізняється від тварин.

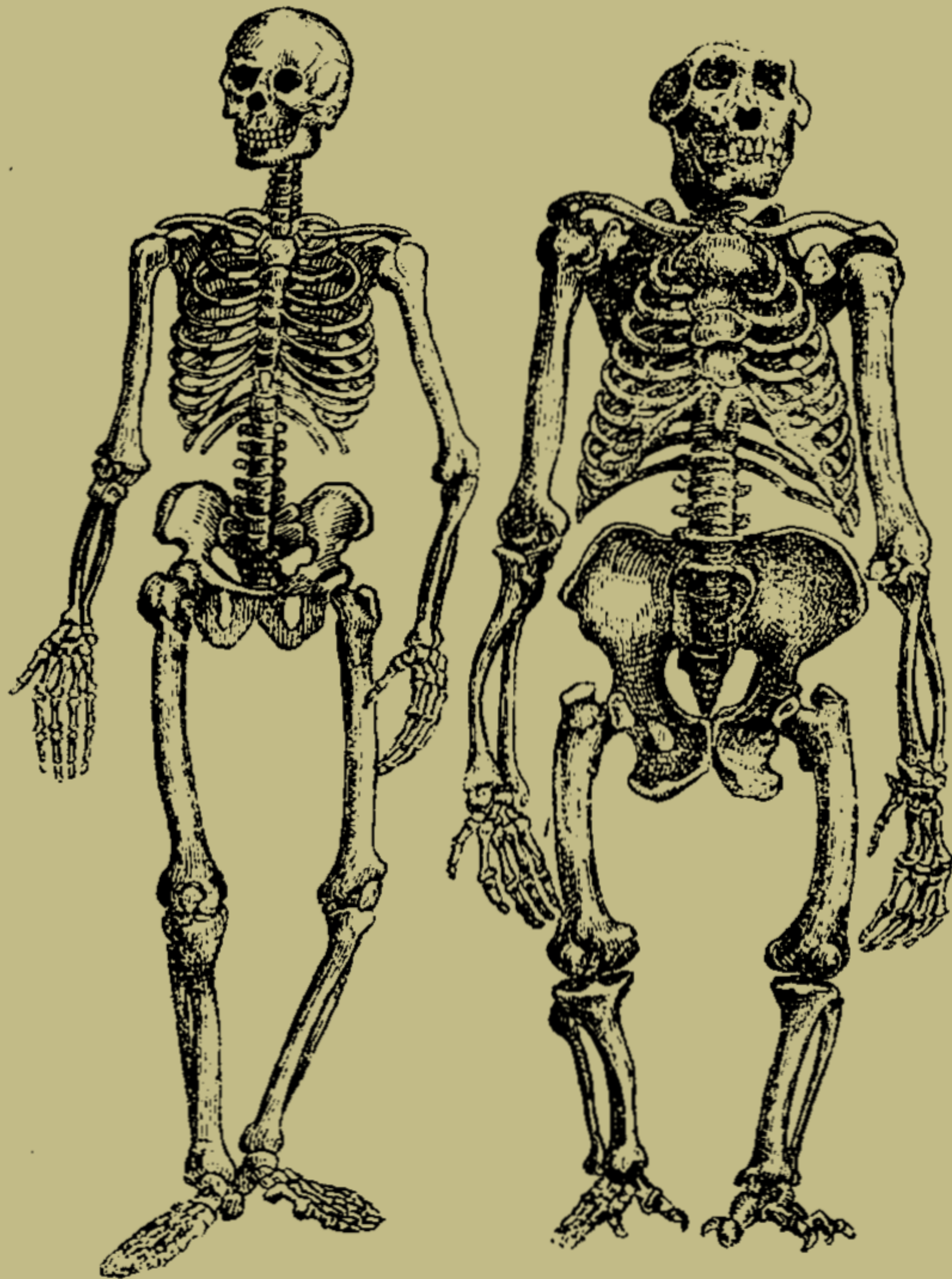
Як розв'язує питання про походження людини наука

А що каже наука? Нічого не розв'язуючи заздалегідь, вона: 1) досліджує будову сучасної людини, 2) з'ясовує схожість і різницю в будові людини з іншими тваринами, 3) вивчає розвиток зародку в утробі матери, 4) розшукує викопних предків людей, ставить різні досвіди (дослідження крові і т. д.) і лише на підставі всього цього матеріялу робить свої висновки.

Всі факти, що їх збрала наука про людину і близьких до неї тварин, надто про малп, вказують на те, що людина—тварина і точніше: споріднена з малпами.

Що каже про походження людини анатомія

Наука про будову тіла тварини і людини—анатомія — говорить, що будова кістяків людини і людиноподібних малп дуже схожа, не дивлячись навіть на низку різниць (мал. 3). Схожа будова м'язів, зубів, нервової системи і внутрішніх органів довершує цю схожість людини з вищими людиноподібними малпами.

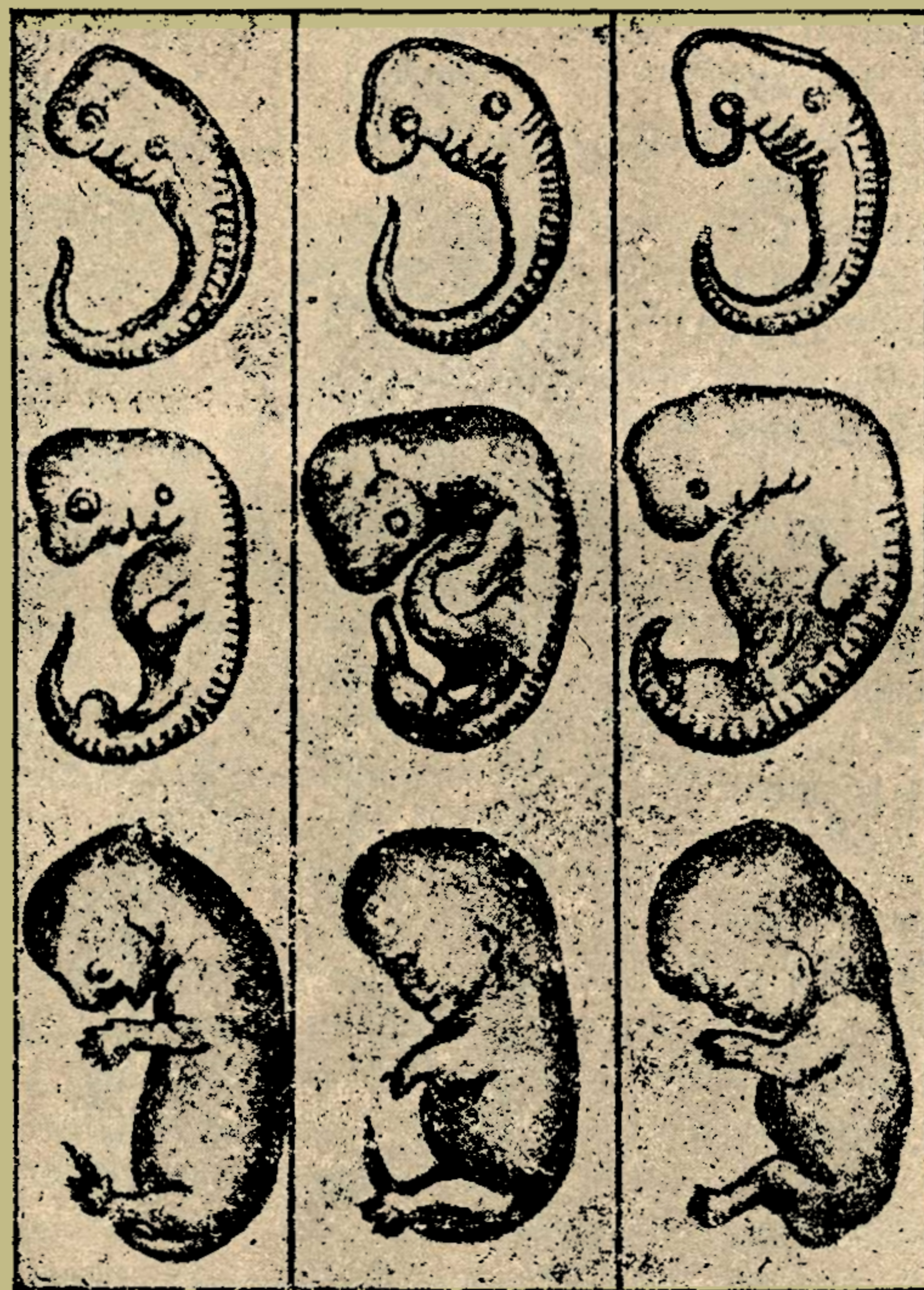
Мал. 3 Кістяки людини й малпи (горила)

Висновки з вивчення розвитку зародків

Розвиток людського зародку починається з мікроскопічно маленького яєчка. Всі тварини розвиваються також із яйця або з одної маленької клітинки. Будова, устрій людського зародку нагадує нам ніби будову простіших тварин (мал. 4).

Наприклад, подумайте, що означають на малюнку смуги у всіх зародків біля голови? Це жаброві щілини. У риб після на цьому місці розвиваються жабри. У всіх інших тварин жаброві щілини згодом

заростають. Чому ж потрібно було господеві богу примушувати людський зародок у своєму розвитку пввторювати будову простіших тварин? З погляду релігії це незрозуміло, але науково це цілком можна з'ясувати. Кожний зародок у своєму розвитку повторює коротко історію розвитку своїх далеких предків. З малюнка видно, що зародки кота, малпи й людини дуже схожі один на одного, іноді їх навіть немо-

Мал. 4. Зародки : кота (лівий ряд зверху вниз), малпи (середній ряд зверху вниз) і людини (правий ряд зверху). Що молодші зародки, то більша між ними схожість

жливо розрізнити. Всі ці тварини пішли від найдавніших спільних предків і ось через що на початку розвитку так схожі зародки різних тварин і тільки пізніше починають відрізнятися одно від одного.

Сліди далекого минулого в тілі людини

Але це — докази, що їх одержано з вивчення зародкового розвитку, але ось ще більш переконливі випадки.

Погляньте на малюнки 5, 6 і 7.

Люди з хвостиками наверх, люди з багатьма сосками, що заросли волоссям, люди, що мають ознаки наших тваринних предків, це зовсім

не така вже велика рідкість. Ці ознаки споріднености людини з тваринами проявляються у деяких людей.

А ось ще постійні ознаки у кожної людини, що наближують її до інших тварин. У людини є сліпа кишка з червоподібним пагінцем. У тварин вона гарно розвинена і конче потрібна для їхнього життя. У людини сліпа кишка не має такого значіння, червоподібний пагонець частенько буває шкідливий (згадайте апендицит!), і все ж цей „пагонець“, що його ми взяли від тваринних предків, залишається і в нас. У птахів, напр. у курки, підчас сну очі затуляються тонкою третьою повікою. Погляньте у людини на розову складку шкіри в кутку ока. Це — залишок третьої пташиної повіки. Розтуліть ширше пальці і погляньте з тильної сторони на залишок плавальних плівок унизу пальців. У деяких людей вони бувають надміру розвинені. Це — залишок од водяних предків людини (пригадайте плавальні плівки в жаби!). Всі ці ознаки свідчать про походження людини від інших тварин.

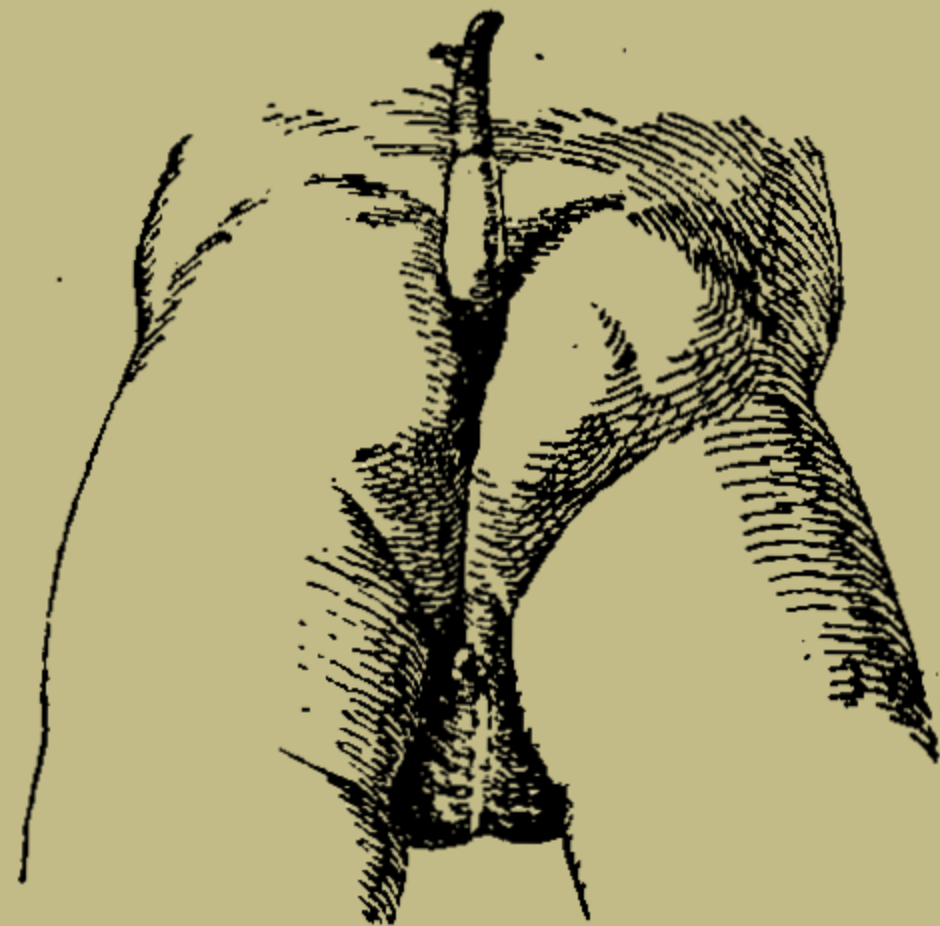
Спосіб з'ясувати спорідненість тварин по змішуванню крові

Іще є один спосіб виявити спорідненість тварин із людиною. Підчас змішування крові далеких одно до одного тварин, наприклад, собаки і кішки, кров одного з них так міняється, що стає шкідливою, отруйною для тварини, що їй влили кров. І навпаки, переливання крові від одних тварин до інших споріднених шкідливого впливу не робить. Кров собаки й лисиці змішати можна, але кров собаки впливає руйнівнички на кров курки або коня. Отже, підчас змішування крові різних тварин можна з'ясувати спорідненість їх.

Робили досвіди змішування крові людини і близької до неї малпи: горіли, оранг-утанга, шимпанзе. Виявилось, що в цих випадках кров обох тварин залишається без особливих змін, що свідчить про близьку спорідненість вищих малп і людини. Чи означає це, ніби вчені говорять, що людина пішла від малпи? Зовсім ні.

Людина і малпа мають спільних предків

Людина не пішла від малпи, але людина і вищі людиноподібні малпи мають спільних предків. Нащадки цих предків поступово видозмінялися різним чином: в одних з них з'явилися ознаки, що вели їх по дорозі до сучасної людини, у інших розвинулись малпячі ознаки. Поволі протягом багатьох віків накопичувалися людські ознаки у наших малпоподібних предків, аж поки виробилася „розумна людина“, що тепер живе.

Мал. 5. Хвіст у тримісячної дитини, завдовжки сім сантиметрів, міг рухатися і вкінці вкритий волосками

А докази цьому?

Доказами можуть бути знахідки в землі залишків кісток первісних людей. Це вже не малпоподібна тварина, але ще й не людина.

Знахідки цих викопних істот в одних місцях були близькі до малп, в інших — до людини. Розглянувши будову черепа і кісток

обличчя стародавньої людини, ми пересвідчимось, що він уже досить схожий на череп сучасної людини.

Але в землі підчас розкопок були знайдені залишки (кістки) кількох істот, що становили собою щось проміжне між кітками людини і кітками древніх малп — наших предків. Так, наприклад, на острові Яві доктор Дюбуа знайшов років 30 тому назад вершок черепа, стгнову кістку й зуб тварини, що її він назвав людино-малпою — пітекантропусом. Верхівка зуба була така саме як і в людини, а корінь зуба такий, як у малпи. Вивчаючи череп, учені з'ясували, що мозок цієї істоти був більший, ніж мозок малпачий, але менший за людський мозок і т. д. Або ось ще один при-

Мал. 6. Фотографія чоловіка (на прізвисько Євтіфіїв), що його обличчя геть вкрите волоссям

клад. В Німеччині біля міста Гайдельбургу знайшли щелепу. Коли цю щелепу вивчили, то вчені прийшли до висновку, що ця щелепа належить до якоїсь істоти, яку вони назвали „гайдельбурзькою людиною“. Своєю формою, величиною, відсутністю підборіддя ця щелепа скидалася на щелепу малпачу, але зуби вона мала чисто людські.

Таким чином ці дві знахідки дають нам чудові приклади тварин проміжних між древніми малпоподібними нашими предками і сучасними „розумними“ людьми. І якщо наука каже, що людина пішла від якихось древніх малп, то вона може послатися на ці поховані в землі „проміжні“ форми. Але науці вдалося виявити і давність тих шарів землі, що в них були знайдені ці кістки. А з'ясувавши давність, вік цих шарів, наука змогла взнати скільки років тому назад жили на землі ці „проміжні“ істоти. Вважають, що малпо-людина (пітекантропус) жила на землі біля 500 тисяч років тому назад. „Гайдельбурзька людина“ жила на землі 350 тисяч років тому назад і нарешті сучасна

Мал. 7. Звірячі залишки у людини з багатьма сосками

людина живе вже 30 — 50 тисяч років на землі. Так що ці цікаві цифри ще раз переконують нас у брехливості біблійної казки про створення кілька тисяч років тому назад всього світу в тому числі й людини. Ми, люди — тварини, як і всі інші тварини, виникли шляхом поступового розвитку (еволюції) з інших тварин, які відповідно змінювалися протягом багатьох десятиків і сотень тисяч років.

Ось ті факти, що на їх підставі вчені роблять висновки про спорідненість походження всього живого світу, в тому числі й людини.

Отако наука руйнує біблійні казки про створення богом людини й тварин. Усе, що ми тут сказали, підтверджує лише, що висновки науки в корні розходяться з тим, чого учить релігія.

Релігія тільки заважає людям розібратися в явищах природи і суспільства і сприяє експлуататорам тримати народні маси в темноті і невігластві.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

1. Чи правдоподібне є оповідання про Нойів ковчег з усіма тваринами?
 2. Якими способами вивчає світ наука?
 3. Сходиться чи ні вчення релігії з висновками науки?
 4. Чи однакові явища живої і мертвої природи? В чому відміна живого від мертвого?
 5. Що керує життям тіла? Що таке нервова система?
 6. Чи можуть жити відрізані частини тіла? Яке значіння має це для доказу вигаданості душі?
 7. Чому релігія і владні класи цупко тримаються за вигадку про безсмертну душу?
 8. Як учені пояснюють можливість зародження першої живої істоти на землі?
 9. Як з'явилася різноманітність тваринних істот?
 10. Від кого пішла людина?
 11. Які докази спорідненості людини з усіма останніми тваринами?
 12. Про що кажуть нам знахідки під час розкопок у землі, і як давно живе на землі людина?
-

РЕЛІГІЯ ТА МЕДИЦИНА ¹⁾

Погляд первісної людини на тіло і його хвороби

Як збудовано й як живе наше тіло, що таке хвороби, від чого вони походять і як їх уникнути,— ці питання були для людини завжди одними з найважливіших. Відповісти на них людина намагалась вже в найдавніші часи. Первісна людина не розуміла, що таке хвороби. Всякі зміни в організмі, всякі захворювання— вона поясняла так само як вона поясняла переміну в природі. На її погляд, все— і зовні і всередині організму— залежить од вищих сил, од волі інших істот— духів, демонів, богів. Первісна людина була певна того, що в тілі живе душа. Душа може залишити тіло, перемінити своє мешкання— і тоді тіло стає мертвим, а душа буде продовжувати своє існування окремо від тіла. Вона вважала, що хвороба походить або від злої волі якоїсь могутньої людини-чарівника, або від того, що злий дух, демон, входить у тіло людини і оселяється в ньому. Раз це так, то залишається лише або умилоствити злу людину подарунками, або вигнати демона. Зробити це можна особливими закляттями, закликаючи ім'я істоти, що її боїться демон. Можна просто налякати демона, щоб він утік з тіла хворого. Налякати можна шумом, дзвоном, криком. Закликати і виганяти демона може не кожен, а лише особливі люди— чарівники, жерці, шамани, священники. Так розв'язувала первісна людина загадку життя й смерті, загадку хвороб. Ці первісні релігійні погляди цілком заступали собою ту царину знання і діяльності, що її тепер ми називаємо медициною.

Релігійні погляди

Багато релігій змінилося за тисячі років. Мінялися назви богів і їх кількість. Були боги злі і мстиві, були боги добрі. Але релігійні погляди на організм людини і на хвороби збереглися досі майже такими ж, якими вони були у первісних людей. Є ще багато людей, які вірують, що джерелом життя, здоров'я і хвороб є божество, що хворобу посилається в кару за гріхи або для того, щоб провчити чи

¹⁾ Склад Г. Воронцовський.

випробувати людину. Запобігти хвороб можна, лише ублагавши бога молитвами, жертвами і поданнями. Посередниками між людьми й богами, тоб - то цілителями є жерці і священнослужителі сучасних релігій. Сучасні релігії визнають також і демонізм, тоб - то пояснюють хвороби всиленням в тіло людини демона. В евангелії оповідається, як христос вигнав нечисту силу з людей, після чого нечиста сила вселилася в табун свиней. Віра в людей, обдарованих надприродною силою, — чаклунів і відьм, — також визнають сучасні релігії. Всього декілька століть тому назад в Європі духовенство палило на огнищах тисячі жінок, обвинувачуючи їх у відьомстві і в зносінах з нечистою силою. Заклинання первісної людини змінилися в сучасних релігіях на особливі молитви і обряди — таїнства — з метою відігнати від людини злі сили, хвороби і всілякі напасті. Таїнство маслосвяття над хворим має на меті очистити його од гріхів, а разом з тим і оздоровити. „Молитва віри“ в цьому таїнстві, за християнським ученням, „спасе болящого“.

Релігійне лікування хвороб

Релігії не обмежуються тим, що намагаються пояснити причини хвороб. Жерці старовинних релігій, а часто і священнослужителі сучасних, намагалися і намагаються забрати до своїх рук лікування хворих. У асировавилонян і єгиптян лікування було в руках жерців. В древній Греції за спеціаліста - лікаря вважали бога Асклепія. Скрізь на честь його було збудовано храми, куди сходилися хворі, і де жерці були посередниками і заступниками перед цим богом. Храми притягали величезні маси хворих, що прагнули зцілитися. В деяких храмах все обмежувалося молитвами. В інших — практикували справжнє шахрайство: жерці у машкарах бога Асклепія з'являлися перед хворими і вдавали, що лікують їх. Серед хворих розповсюджували описи чудес для того, щоб привернути їх до храму, бо справа лікування була досить вигідною для жерців. Ось, наприклад, що написано на одній з мармурових дощечок, які в великій кількості знайдено при розкопках одного грецького храму: „Амброзія з Афін, сліпа на одно око, прийшла, шукаючи допомоги в бога; проходячи святиню, вона глузувала з оповідань про зцілення. Їй здавалося невірним, неймовірним і неможливим, що криві й сліпі могли одужати за допомогою одних лише снів. Одначе, і їй приснився сон. Їй показалося, що до неї прийшов бог і обіцяв їй зцілити, але при тій умові, якщо вона пожертвує в храм дар за обіцянкою; при цьому вона повинна принести в дар срібну свиню, як пам'ять про свою глупоту. Після такої мови бог вийняв їй хворе око і влив бальзам. Коли настав день, сліпа прокинулася здоровою“. Ось друга така ж казка, що її розповсюджували серед хворих: „Людина з болячкою в животі. Їй приснилося лице. Їй показалося, що бог наказав її слугам, які йшли за нею, звязати її і міцно тримати, щоб він міг розрізати їй живота. Вона хотіла тікати, але її схопили і міцно привязали до дверного кільця. Після бог

Асклепій розрізав їй живота, вирізав болячки і знову зашив розріз. Після цього хворого розв'язали. Він устав зовсім здоровий. Півсвятині, одначе, стала залита кров'ю". Так, обманювали жерці людей багато років тому назад.

Християнська церква також широко практикувала лікування хвороб і багато віків тому назад, і тепер до монастирів сходиться сила хворих, що прагнуть чуда. Так само, як і в древній Греції, в храмах Асклепія, тут розповсюджують казки про те, що ніби-то багато хворих чудом зцілилося — сліпі побачили світло і т. інше.

Сучасні релігійні погляди нічим не відрізняються від поглядів первісної людини

Отже християнство всмоктало в себе погляди древніх релігій і первісних релігійних вірувань. Сучасна релігійна людина, що вдається до молитви і сподівається на чудесне зцілення, подібна до первісного дикуна, невігласного і безпорадного, який вимолює собі здоров'я і життя у невідомого божества, не зважаючи на те, що їх відокремлюють один од одного тисячі літ. А, тимчасом, за цей час життя пішло далеко вперед. З'явилися і набули широкого розвитку науки про природу, про будову і життя людського тіла, про причини хвороб і про способи їх лікувати.

Походження і розвиток медичних знань

Поряд з релігійними поглядами та релігійним лікуванням людина з давніх давен стала спостерігати всілякі явища в своєму тілі і в житті інших людей і тварин. Вона намагалася правильно з'ясувати ці явища, знайти їх причини. Життя наштовхувало на цілющі засоби і цілющі способи. Людина, наприклад, бачила, що кровотеча (і смерть од неї) буває не через дії богів або демонів, а од поранення; розвільнення шлунку буває од обжорства. Людина навчилася зупиняти кровотечу не молитвою, а припалюванням рани. Разом з цим, вона бачила, що при великій рані і сильній кровотечі ніяка молитва не допомагає. Всі такі спостереження, передаючись з покоління в покоління, стали за підвалину для розвитку медицини.

Довгий час у древніх народів — асиро-вавилонян, єгиптян і навіть греків — зародки медицини та наукового лікування були в найтіснішому зв'язку з діяльністю жерців. Лікар або жрець припалював рану розпеченим залізом для того, щоб зупинити кровотечу і водночас виголошував заклинання і закликав на допомогу богів. У Греції, в храмах Асклепія і лікували, а в деяких храмах це лікування було остільки розвинуто, що зв'язок з релігією майже розривався. На такі храми жрецький стан дивився косо і вороже. У лікарях жерці вбачали своїх конкурентів і добре розуміли, що медицина підриває їхній вплив. Пізніше путі медицини й релігії остаточно розійшлися, між ними різко визначилися непримиренна суперечність і непримиренна ворожнеча. В чому ж полягала ця розбіжність?

У чому суть незгоди медицини й релігії

Релігія каже людині: ти нічого не знаєш і знати не можеш, ти — нікчема, червак і раб, і все залежить од волі богів, вони розпоряджаються тобою як хочуть, ти — забавка в їхніх руках. Поліпшити своє становище ти можеш лише ціною принижених прохань, молитов і безперечного підлягання волі богів. Богів ти не бачиш і не можеш бачити, волі їх ти не знаєш, але ти мусиш вірити жерцям, що є посередниками між тобою й богами.

Медицина, як і всяка інша наука, каже: не вірою, а спостереженням природи пізнаємо ми таємниці та загадки життя; ми багато чого знаємо і ще більше будемо знати.

Основа релігії — віра в надприродну силу, в богів і безперечне підлягання волі жреців. Основа науки й медицини — людський розум, дослід причин різних явищ, вияснення законів, за якими йде життя. Поліпшити життя, — говорить релігія, — можна лише милістю божества. Поліпшити життя, за науковими поглядами, можливо лише силами і знаннями самої людини.

Дослідна робота — підвалина медицини

Тисячі вчених по всіх країнах світу спостерігають життя здорової і хворої людини, досліджують причини хвороб, досліджують способи боротися з ними, шукають способів поліпшувати людське здоров'я. Здобуті в такий спосіб знання протягом тисячоліть передаються з покоління в покоління, розвиваються, їх стає все більше й більше. Ці знання дають у руки людини надійну зброю для боротьби з природою, для боротьби з хворобами.

Що ж здобула медицина? Чи виправдалася почата з давніх давен суперечка між медициною та релігією? Що ми знаємо про життя нашого тіла, про причини хвороб, про боротьбу з ними? Чого ми досягли в цій боротьбі?

Що ми знаємо про життя нашого тіла

Спостереженнями над здоровими і хворими людьми, розтинами трупів, через досвіди медицина вивчила будову тіла людини й тварини. Тепер ми зовсім точно знаємо, як відбувається в тілі процес дихання, кровобігу, перетравлювання їжі. Медицина точно знає, як відбувається життя в людському тілі, вона знає причини, що спричиняють ті чи інші зміни в ньому. Наприклад, кров тече в тілі тому, що серце, скорочуючись, виштовхує, як пожежна помпа, кров у жили; їжа перетравлюється в шлунку за допомогою соляного квасу і особливої речовини — пепсину, що виробляються в самому шлунку. Ніде ми не бачимо, щоб будь-які явища в нашому тілі відбувалися через якусь надприродну силу. Все життя в тілі тече так само, як і поза ним, в мертвій природі. Наприклад, тіло наше завжди тепле, навіть коли ми на холоді. Звідки ж береться це тепло? В людському тілі, в усіх його

найдрібніших частинах відбувається сполучення спожитої їжі і нашого тіла з киснем повітря, який при диханні входить через легені в кров, а там розноситься по всім тілі. Це сполучення є не що інше, як горіння. Воно й дає тепло тілу, подібно до того, як горіння дров нагріває піч. Медицина точно встановила, що жодних чудес з тілами людини і тварини не може бути. Все те, що відбувається в тілі тварин і людини, має свої причини.

Релігійні пояснення життя нашого тіла в світлі наукових знань обернулися на прості казки. У багатьох релігіях пророкам і проповідникам приписується божественне походження. Народження Христа, наприклад, пояснюють тим, що святий дух зійшов на діву Марію. Медицина довела, що все живе походить од живого, до себе подібного. У вищих тварин і людини запліднення є результатом злиття чоловічих і жіночих половых клітин при половых зносинах. Для запліднення, вагітності і пологів конче потрібна правильна будова і здоровий стан половых органів. У багатьох випадках багаторічна неплідність гаразд закінчується вагітністю і пологами після лікування половых органів. Тим-то цілковитою нісенітницею є молитви про припинення неплідності, відвідування святощів і т. інше, бо молитви не можуть справити жодного впливу на людське тіло. В біблій оповідається, як бог прирік жінок на муки при пологах за неслухнянство праматери Єви. Це не що інше, як казка. Болі при пологах бувають од того, що, коли дитина проходить через зовнішні полові частини, вони надмірно розтягаються і придушуються до костей. Болів при пологах зазнають і тварини, хоч вони й не винні в гріху Єви, і боже прокляття, що про його говориться в біблій, їх зовсім не стосувалося. Віра в те, що хвороби, болі, скалічення, післані від бога, утруднює людині боротьбу з цими нещастями.

Як медицина може впливати на життя нашого тіла

Медицина навчилася робити в тілі людини різні зміни. Люди навчилися різними ліками з свого бажання посилювати або послабляти дихання людини, роботу серця, змінити перетравлювання їжі й багато чого іншого. За допомогою хлороформу лікарі приводять людину в стан повної нечутливості, що дає змогу робити довгі й складні операції без всякого болю. Умови, потрібні для життя, так добре вивчені, що ми можемо, приміром, вирізане в убитої тварини серце заставити довгий час жити, тоб-то безупинно робити так само, як і за життя.

Наука довела, що будова та життя нашого тіла і розумова діяльність людини є тісно зв'язані поміж собою і являють собою єдине ціле. Медицина своїми ліками, операціями діє на організм людини і тим самим впливає й на всю її особистість: на її розумову діяльність, на її поведінку, на її вчинки. От приклад. На передній стороні шиї у нас розташована щитовидна залоза. Іноді вона розростається,

тоді буває пухлятина, вола. Ця залоза має велике значення для організму. В ній виробляються особливі речовини, що постійно, входячи в кров, разносяться по всім тілі і впливають на весь організм. При деяких хворобах щитовидної залози вона перестає робити, сік її не входить більше в кров, од цього людина перестає рости, розвиватися і на все життя залишається ідіотом (кретином). Колись люди думали, що ця хвороба — кара божя. Тепер медицина навчилася лікувати такі хвороби. Їх або годують щитовидною залозою, взятою у тварини, або, через операцію вводять їм під шкіру кусочок щитовидної залози від тварини або людини. Введений кусок щитовидної залози прищеплюється, виростає в шкіру і починає відокремлювати потрібні організмові соки. Таке лікування дає дивні наслідки: хворий починає рости, розвивається і з ідіота стає нормальною людиною (малюнок 1).

Омолодження

Величезну вагу для нашого тіла має і полова залоза, тобто яєчки у мужчин і яєчники у женщин. Полові залози також виробляють особливі речовини, що входять прямо в кров. На старість робота полові залози слабне і навіть припиняється зовсім. Через це вироблювані в ній речовини перестають виділятися в кров. Виявилося, що коли одряглілій людині або тварині прищепити під шкіру кусок полові залози від молодого організму, або його одряглілу полове залозу примусити посилено робити за допомогою особливої операції, то настає начеб-то омолодження організму. В омолоджених старих собак і пацюків виростає блискуча шерсть, появляється жвавість, прокидається знову половий потяг. Такі операції омолодження роблять уже й над людьми.

У людей, що їм робили операцію омолодження, появляється бадьорість, відновлюється здатність до фізичної та розумової роботи, зникає старезна дряглість (малюнок 2). Релігія каже, що людина „створена на образ і подобу божу“, як „вінець творіння“, відрізняється од тварин своєю вільною невмирущою душею. А насправді все життя людини і її розумова діяльність залежить від стану її організму: від щитовидної залози, від полові залози і стану нервової системи. Релігійне оповідання про „вінець творіння“ — теж казка.

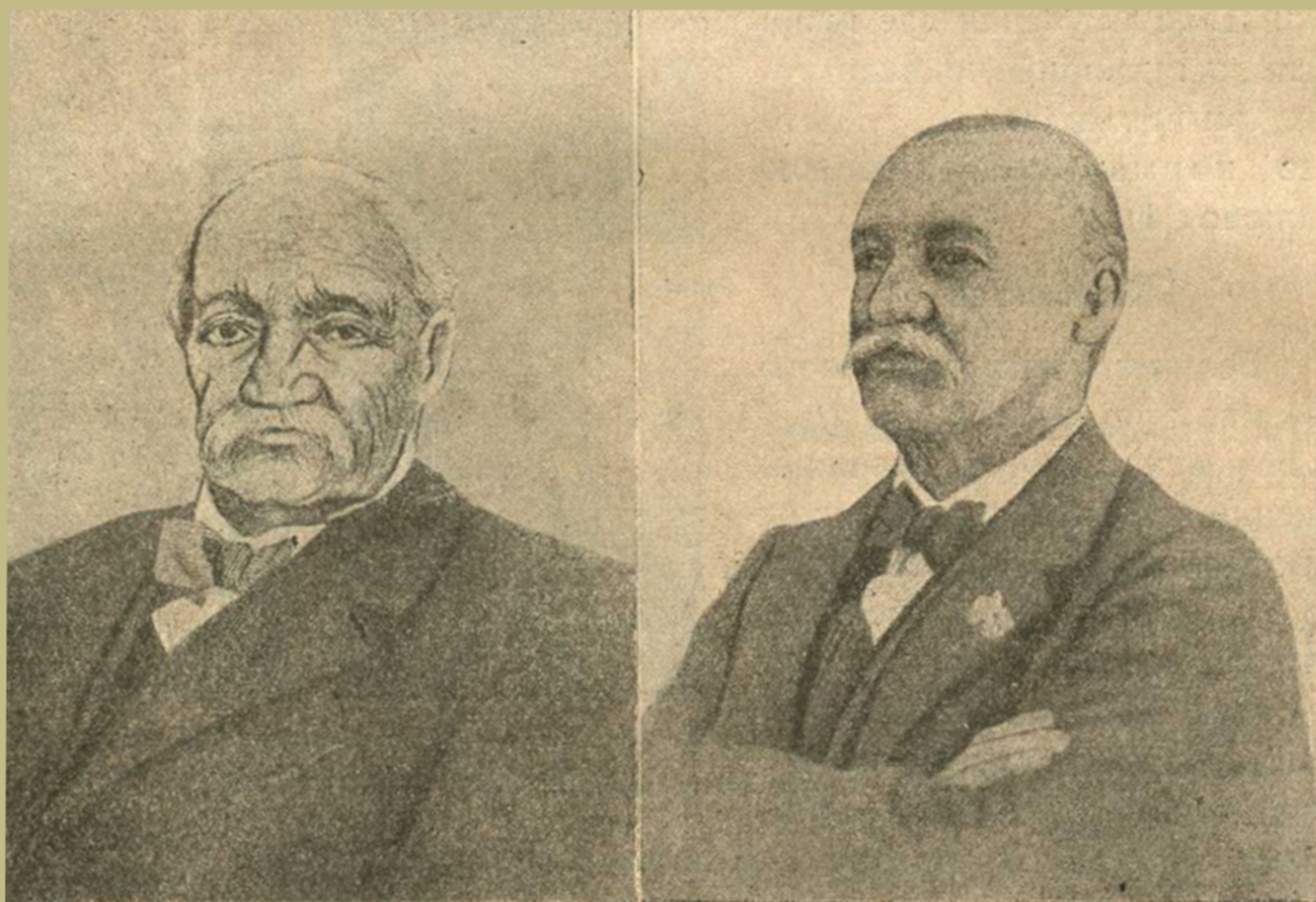
Мал. 1. Ліворуч — кретин. Праворуч (від читача) та сама дитина після лікування щитовидної залози

Людина — господар свого тіла

Отож ми бачимо, що медицина не тільки вивчила людський організм, встановила зв'язок всіх його частин, а й навчилася впливати на все життя організму, навчилася переробляти, виправляти різні ненормальності в тілі людини. Все більше й більше людина стає господарем свого тіла. Не у волі богів, не „в руці божій“ і не в душі причина життя. За допомогою науки людина збагнює закони життя і вчиться скеровувати їх на свою користь.

Причини хвороб

Всяка хвороба має свою певну причину: поранення або удар, жар або холод, недоїдання або обжорство, зараження й інші. Серед

Мал. 2. Р. Х. 74 років (ліворуч) до операції. Він же (праворуч) після операції

усіх цих причин зараження надто часто спричинює захворювання. Заразні хвороби, — надто такі страшні, як холера, чума, тиф, — пояснювали божою карою за гріхи. Наука довела, що заразні хвороби спричинюють дрібнісінькі живі істоти — мікроби. Мікроби такі малі, що ми їх можемо бачити лише за допомогою побільшувального скла — мікроскопа. Мікроби, попадаючи в тіло людини, роз'їдають її організм, порушують його діяльність. Різні мікроби по-різному руйнують тіло хворого. Розмножуються мікроби в тілі хворого надзвичайно швидко. Сила їх виділяється зовні зі слиною, харкотинням, калом. Попадаючи в тіло здорової людини, мікроби заражають його і спричинюють в ньому ті само захворювання.

Успіхи медицини в лікуванні хвороб

Наука успішно бореться тепер із заразними хворобами не молитвами, не жертвами або закляттями, а дезінфекцією, тоб - то знищенням зарази в воді, ґрунті й одежі хворих, прищепленнями і поліпшенням умов життя.

Прищеплень проти заразних хвороб вживають тепер дуже часто. Прищеплення роблять проти віспи, черевного тифу, холери, дифтериту, шкарлятини. Прищеплення роблять з метою попередити захворювання, сказати б, застрахувати людину од тієї чи іншої заразної хвороби. Зробивши прищеплення, людина або зовсім не хворіє протягом декількох років, або хворіє багато менше, ніж та, що не зробила собі прищеплення. Нарешті, на випадок захворювання прищеплені хворіють багато легше і менше вмирають, ніж неприщеплені. Що ж таке прищеплення і чому воно так впливає на людський організм? Помітили, що людина, перехворівши на яку-небудь заразну хворобу, в другий раз, звичайно, не хворіє нею. Наприклад, людина, що перехворіла на віспу, вже все життя може не боятися цієї хвороби. Шкарлятина, кір, тифи — теж, звичайно, бувають тільки один раз в житті. Це ось чому. Коли людина захворіє на заразну хворобу, її організм намагається побороти цю хворобу, тоб - то вбити мікроби, які оселилися й розмножуються в ньому, унешкодити і знищити отрути, що їх виділяють мікроби. При цьому в крові людини виробляються особливі речовини, що вбивають мікробів і знищують мікробні отрути. Після одужання ці захисні речовини — протиотрути — багато років залишаються в крові людини. Якщо зараза попаде в її тіло, вона не спричинить захворювання, тому що мікроби будуть швидко знищені. При прищепленнях людині вприскують під шкіру або вбитих мікробів, або отруту, яку вони виділяють, або те й інше разом. Вводять це в тіло людини поволі, потрошку. Захворіти од цього не можна, бо вводяться неживі мікроби, що не можуть розмножитися. Але в той же час в крові прищепленого, — так само, як підчас хвороби, — виробляються захисні речовини, протиотрути. Якщо зараза після попаде такому прищепленому в кров, він не захворіє. Захисні речовини та протиотрути бистро знищують мікробів або, принаймні, остільки їх ослабляють, що хворість буде легка й не призведе до смерті. Прищеплення віспи роблять інакше. Людину заражають живою телячою віспою, і вона захворіє.

Теляча віспа — хвороба легка, але вона, можна сказати, рідна сестра жорстокої небезпечної людської віспи. Людина після прищеплення віспи, тоб - то переболівши на телячу віспу, набуває захисту не тільки від неї, але й од людської віспи...

Медицина багато дечого здобула для лікування і попередження хвороб. Багато зроблено для боротьби з заразними хворобами і туберкульозом. Однак цілком запобігти їх можна лише при ґрунтовній зміні умов життя трудящих.

Нині медицина досягла величезних успіхів у лікуванні хвороб, часто повертаючи до життя приречених на смерть, повертаючи зір-сліпим. Це вона робить не за допомогою надприродних сил або чудес, а ліками, доглядом, хірургічними операціями.

Умови життя як причина хворобливості населення

Численні наукові спостереження над сотнями тисяч людей у різних країнах протягом багатьох десятиків років показали, що на здоров'ї населення певно відбиваються умови його життя. Що важча праця людини, що гірше житло, що гірше харчування, що брудніше і безпорядніше людина живе, що більше вживає вона алкоголю й тютюну, то слабше її здоров'я, то легше вона може захворіти, то більше хвороб, то більше смертей, то коротше людське життя.

За період 1911 — 1914 р. р. умирало на 1000 людей що-року в європейських державах:

У Франції	19 чоловік
„ Швеції	14 „
„ Норвегії	13 „
„ Голандії	13 „
„ Німеччині	16 „
„ Європейській Росії	27 „

Отже, в Росії вмирало вдвічі більше людей, ніж в Норвегії, Голандії або Швеції. І не тому, звичайно, що в Росії менше вдавалися до молитов і релігії, ніж в інших країнах. Навпаки, в Росії через те, що царат тримав народ в темряві, неучтві, молилися більше за всіх. Але в той же час і вмирало більше. Молитви, отже, не можуть допомогти в боротьбі з хворобами. В Росії більша смертність була тому, що умови життя тут для народних мас були важчі, гірші, ніж за кордоном.

В кепському житті, за кепського харчування, за важкої праці людина слабне, виснажується, стає малокровою і надзвичайно вразливою до всяких невдач, легше хворіє на різні хвороби, легше піддається всякій заразі. Наприклад, плямистий тиф лютує особливо там, де люди голодують або зазнають тяжких умов життя, надмірно стомлюються, наприклад, на війні. Тим-то плямистий тиф часто називають „голодним тифом“, „воєнним тифом“.

Погані умови життя, ослаблюючи організм людини, водночас сприяють розповсюдженню зарази. В тісноті, в пилу, в сирих і темних підвалах зараза (тоб-то мікроби заразних хвороб) поширюється надто легко й легко передається від одного до другого. Тим-то кепські житла — постійні гнізда заразних хвороб. Заразні хвороби багато рідше трапляються в багатих кварталах міста, ніж в бідних околицях. А зворотний і плямистий тифи в багатих кварталах і зовсім майже не бувають.

Разом з поліпшенням умов життя зменшуються хвороби і смертність. Наприклад, у місті Берліні (столиця Німеччини) 1857 р. на кожну тисячу померлих припадало більше як 40 смертей од черевного

тифу. А як влаштували водогін і каналізацію, то смертність од черевного тифу стала зменшуватися і до 1890 року впала до 4. Тепер у Берліні зовсім не буває епідемій черевного тифу.

Але з огляду на те, що корінного поліпшення життя трудящих за влади капіталістів не може бути, то ясно що доти, доки робітники і селяни не візьмуть у свої руки владу і не візьмуться за будівництво нового життя, доти вони будуть страдати — од сухот і заразних хвороб. Робітники й селяни СРСР, захопивши 1917 року владу і знищивши владу капіталу, десять років уже будують нове життя, будують соціалізм. В нашій країні життя робітників і селян кращає з кожним роком і що далі, то буде все більше кращати. Разом із цим зменшується у нас і смертність. Життя трудящих нашої країни буде поліпшуватися вкупі з ростом і зміцненням соціалістичного будівництва. Значить, для того, щоб поліпшити життя і запобігти хвороб, божа допомога зовсім непотрібна.

Треба перебудувати по-новому життя на землі. Треба знищити лад буржуазії, що йому так вірно служать всі релігії. 1917 року трудящі СРСР це й зробили — взяли владу в свої руки. Тепер справа за тим, щоб за проводом комуністичної партії будувати соціалізм.

Туберкульоз — пролетарська хвороба

З різних хвороб туберкульоз (сухоти) надто залежить від умов життя, житла, роботи, вжитків, алкоголізму.

1904 року в місті Гамбурзі (Німеччина) серед людей, що мали в рік від 450 до 600 крб. прибутку, на 1000 чол. умирало від туберкульозу 38 чол., а серед багатих людей з прибутком від 12.000 до 25.000 крб. на рік на 1000 чол. умирало 7, тоб-то у 5 раз менше. Багаті, отже, менше вмирають. Що ж це — ласка божа на них поширюється? Ні, справа багато простіша: вони живуть у кращих умовах, тому і менше підпадають небезпеці захворіти. Погані, напівтемні, тісні та брудні житла є розсадником туберкульозу. Досліди, проведені в Відні, в Берліні і інших містах, цілком це potwierджують.

Різко позначається також вплив професії на захворювання на туберкульоз. Наприклад, на кожних 100 хліборобів, померлих од туберкульозу, вмирає текстильників 187, ливарників — 292, робітників олив'яних копалень — 350. Отже, робітників олив'яних копалень помирає од туберкульозу в $3\frac{1}{2}$ рази більше, ніж селян, тому що умови роботи у них важчі. Зв'язок туберкульозу з злиднями, кепським житлом, кепським харчуванням, важкою працею остільки очевидний, що туберкульоз звуть пролетарською хворобою.

Нерівність в розподілі життєвих благ поміж різними класами суспільства капіталістичного, експлоатація однієї класи іншою є найголовнішою причиною розвитку цієї пролетарської хвороби — туберкульозу. Звідси друга назва туберкульозу — соціальна хвороба, тоб-то хвороба, що її коріння залягають у суспільних умовах нерівності й експлоатації.

Отож, зовсім ясно, що ця найпоширеніша і найзгубніша хвороба — не божя кара, а наслідок умов життя людського суспільства.

Чого досягла медицина в боротьбі з хворобами

Чого ж добилася медицина своєю роботою, своїми знаннями, своєю боротьбою з хворобами? Ось декілька найважливіших і яскравих прикладів з цієї царини. Одною з найзгубніших хвороб колишніх століть була чума. У XIV столітті, приміром, в Європі від чуми вимерла половина всієї людности. Чума й тепер час од часу появляється то тут, то там. Але тепер ми навчилися з нею боротися, і вона вже нам не страшна.

Холера, що колись лютувала по всій Європі і наводила жах на всю людність, яка безпорадно опускала руки перед „карою божою“, тепер теж розгадана і переможена. В найкультурніших країнах Європи її не було зовсім за останні 50 років.

Не менш страшною хворобою з давніх часів була й віспа. Рідко хто не болів на неї протягом свого життя. Тоді віспа була страшнішою хворобою, ніж тепер. Із 100 захворілих в деякі епідемії помирало 80 чол., іноді й більше. Віспа робила величезні спустошення по всіх країнах. Англійський лікар Дженер в кінці XVIII століття поклав кінець її поширенню винаходом прищеплення. Ті країни, що, як, наприклад, Німеччина, планово провадять у себе прищеплення віспи, зовсім не знають цієї хвороби.

Оскільки успішно йде боротьба з хворобами, їх попередження й лікування, показує такий приклад. У Кримську війну (біля 75 років тому назад) в російських військах було забито 25.000 чол., померло від ран 16.000 і померло од хвороб (здебільшого заразних) 50.000. Більшість салдат, отже, померла не від ран, а від заразних хвороб. А в Японську війну (23 роки тому), в російських військах було вбито також 25.000, від ран померло лише 6.000 чол., а від хвороб померло незрівняно більше.

Як „чудом“ зціляють хворих

Медицина розкрила тайну зцілення „чудом“. Вона точно знає, що ніяких чудес не може бути. Те, що звуть чудами, найчастіше є прямий обман з боку людей, що мають для себе з цього обману вигоду, або, як ми бачили на прикладі грецьких жерців, це — шахрайство жерців і духовенства. Нерідко підкупають бродяг і пройдох, які прикидаються хворими, щоб підчас хресного ходу або врочистої служби божої оголосити себе зціленими. Ще частіше манахи просто видумують казки про те, як хворі зцілювалися од мощей і ікон. Життя святих переповнені самими неправдоподібними казками про зцілення чудом. Часто чудесне зцілення є несвідомим обманом з боку зціленого. Це — лише обманливе, гадане поліпшення хвороби, спричинене надхненням, нервовим піднесенням серед юрби вірних. Це поліпшення — завжди короточасне і неміцне — ми часто спостерігаємо навіть у

важко хворих після того, як хто-небудь потішить їх надією на швидке одужання. І, нарешті, без сумніву, бувають випадки раптового зцілення, іноді і під впливом релігійної обстанови. Медицина уважно і пильно дослідила ці випадки. Встановлено, що зцілення дійсно бували й бувають, але в них немає нічого чудесного і надприродного. Всі такі зцілення стосуються широко розповсюдженого нервового захворювання, що зветься істерією. Істерія виявляється в найрізноманітніших формах: за неї бувають паралічі рук, ніг, втрата чутливості частини або всього тіла, різні припадки то-що. Всі ці явища можуть наступити раптово, так само раптово можуть і зникнути. Це — не притворство, не обман з боку хворого. Це — хвороба особлива, надто химерна в своїх виявах. Хворі на істерію надто чутливі до всякого навіяння, впливу людей і обстанови. Серед них ото й трапляються всі так звані причинні, біснுவаті. Перша-ліпша лікарня нервових хвороб може показати десятки й сотні таких „зцілень“ без всякого впливу релігії, часто під впливом навіяння, якогось зворушення то-що.

Що таке моці

Християнство наділяє своїх святих нетлінним тілом після смерті. Моці — звичайна ознака святости і джерело чудес. Коли розкривали моці після революції, то часто виявляли прямий обман. Находили „в моцях“ кості не лише людей, а й тварин, находили вату, дерево, каміння і багато іншого. Моці потрібні були монастирям для залучення вірних, що давало їм величезні прибутки. Однак наука довела, що нерозкладені, висохлі трупи можуть бути і трапляються нерідко. При чому зберегтися можуть не тільки трупи людей, а й трупи тварин. Висихання трупів залежить од властивостей ґрунту, в який вони закопані, і од кліматичних умов. Нерідко цілі участки цвинтарів і могильників бувають заповнені такими „нетлінними“ тілами людей і тварин. В багатьох місцях земної кулі, на високих горах, де підсоння інше, трупи зберігаються дуже довго в нетлінному вигляді. І в цьому нема нічого чудесного, нічого божественного. Наука вміє зберігати трупи померлих довгий час і не припускати їхнього гниття. Ніякими молитвами цього не зробиш.

Релігійні обряди як джерело заразних хвороб

Релігія не тільки не помагає боротися з заразними хворобами, а, навпаки, різні релігійні обряди, що часто мають на увазі зцілити од хвороб, є розповсюдниками заразних хвороб.

Заразні хвороби передаються від хворого до здорових різними путями залежно од того, де саме у хворого гніздиться зараза. При одних хворобах зараза знаходиться в калі хворого, при інших — в харкотинні й слині, при третіх — в гною ран, в шкіряному висипі. Відповідно до цього різні й путі, що ними передається зараза. Візьмим, наприклад, таку страшну хворобу, як сифіліс. При ньому виразки, що гнояться, бувають у роті, в пельці, на губах, на полових органах, на шкірі.

Зараза перебуває в гною цих болячок. Вона передається, крім полових зносин, через поцілунок, цигарку, спільну квартиру або ложку. При шкарлатині, дифтериті, сухотах, при яких зараза виділяється у хворого з харкотинням і слиною, заразитися можна також через поцілунок, спільну ложку, цяцьки й різні речі домашнього вжитку. Обрядові поцілунки (христосування), цілування ікон, хрестів, причастя з однієї чаші тою самою ложкою, христини дітей в одному купелі, мирування одним пензликом, обрізання у євреїв — хірургічна операція, що її роблять в хатній обстанові невігласні в медицині люди, — всі ці й до них подібні релігійні обряди в корні суперечать медичним правилам і, без сумніву, часто ведуть до поширення зарази.

Що таке смерть і чи можливе воскресіння з мертвих

Різні релігії вчать, що при народженні дитини в її тіло вселяється душа, яка й оживляє його все життя, а смерть походить ніби-то з того, що ця невмируща душа залишає тіло, відлітає від нього.

Ми знаємо тепер, що життям нашого тіла керують незмінні фізичні закони, ніякої душі в тілі людини ми ніде не бачимо; життя людського тіла нічим не відрізняється від життя тварин, нічим не відрізняється і смерть людини од смерті всякої тварини. В ній немає нічого надприродного та чудесного. Смерть буває не від того, що душа розлучається з тілом, а з певних причин: холоду, спеки, втрати крові, голудування, заразних мікробів, отрут або старости і знесилення організму.

Життя людського тіла полягає в узгодженій роботі всіх його органів. При чому безупинно іде обмін з зовнішнім світом: в тіло входить їжа, вода, кисень повітря, і виділяються непотрібні й шкідливі для організму речовини через дихання і мочу. Смерть настає тому, що порушується узгоджена робота органів людського тіла, найважливіші органи — легені, серце, мозок — руйнуються, припиняється надходження в організм їжі й кисня і виділення непотрібних речовин. Життя людини припиняється подібно до того, як зупиняється машина, якщо в ній ламаються шестерні і розірвуться проводи. Зі смертю все кінчається для людини. Знову налагодити роботу зруйнованих органів неможливо. Воскресіння з мертвих, про яке згадується в різних релігіях, є, звичайно, лише казкою, неможливою в дійсному житті. Не можна зібрати до купи те, що розсипалося на порошок, не можна примусити робити й жити те, що остаточно зруйнувалося.

Такою ж казкою є і загробне життя — життя душі, що залишила тіло. Люди вигадали цю казку, щоб потішати себе у важкому житті, щоб полегшити важкість розставання з померлими близькими людьми. Ця казка про загробне життя є для людини шкідливою, бо вона відволікає від активного втручання в життя, від роботи над його перебудовою; вона, як і всяка казка, присипляє людину надіями на краще життя, ні на що неопертиме.

Казка про загробне життя шкідлива й тому, що владні класи завжди користувалися з неї для пригноблення трудящих. Лагідність і покора, підпорядкування наявним за капіталізму порядкам, терпляче перенесення всяких лих — все це всїляко схвалює релігія, а за лиха тутешнього життя обіцяє нагороду в житті майбутнім, загробнім.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

1. Як дивиться релігійна людина на причини й способи лікувати хвороби і чи відрізняються ці погляди од поглядів первісних дикунів?
 2. Як дивиться наука на причини хвороб і в чому полягає розбіжність між наукою і релігією в поглядах на способи їх лікувати?
 3. Назвіть найпоширеніші в селах хвороби і зазначте — у чому їхні основні причини.
 4. Чи можливе зцілення хворих через мощі, заговори, знахурство і т. інше?
 5. Чого досягла медицина в боротьбі з хворобами?
 6. Як розповсюджуються заразні хвороби через релігійні обряди?
 7. Чи можливе воскресіння з мертвих?
-

ЧИ ПОТРІБНА СЕЛЯНИНОВІ ДОПОМОГА ВІД БОГА В ЙОГО ГОСПОДАРСТВІ ¹⁾

Благодать божя й урожай

„Все в руках божих“ і „ні єдиного волосу не спаде з голови без волі всевишнього“, говориться в святому письмі.

Бувши в цьому впевнений, вірний господар веде своє господарство. Такий погляд вкорінився в хліборобів дуже давно. Вже 7.000 років тому багато народів, і в тому числі єгиптяни, молилися богині хліборобства, що ніби-то посидала врожай. Пізніше греки також вірували в кілька богів, що завідували, на їхню думку, врожаєм. Євреї, а після них християни, магометанці, „підслування“ про успіхи хліборобства присвоїли єдиному богові та його пророкам і святим. Від того пішла в нас примовка: „Земля родить що бог велить“.

Однак, народня мудрість породила й інші примовки, що показують, що хлібороб не зовсім покладається на божу силу. „На бога складайся, а розуму тримайся“. Це показує, що хлібороб починає сумніватися, чи все є так, як говориться в святому письмі, і чи не правду каже примовка: „Як нема, то й бог не дасть“.

На допомогу селянинові прийшла наука. Років 200 тому назад спершу в Німеччині, а після й у інших країнах, вчені стали вивчати питання хліборобства. З того часу вчені всіх країн дослідили все, від чого залежить успіх господарства.

Якість ґрунту

Перш за все увагу вчених було звернено на ґрунт, на те джерело харчування, з якого рослини беруть матеріал для свого зросту.

Виявилося, що ґрунт ґрунтові не рівня. Є ґрунти, багаті на харчові речовини, на так звані ґрунтові солі, є, навпаки, ґрунти, що бідні на ці речовини або зіпсовані від домішок яких-небудь інших речовин, що заважають рости рослинам. Було помічено, що на цілині або в лісі ґрунти гарні а де-небудь на болотах, навпаки, закислий ґрунт не може дати потрібного харчування для сільсько-господарських рослин.

¹⁾ Склад Н. Под'япольський.

Це привело до упевнення, що не можна орати поле де попало, а треба для цього вибирати придатні місця.

Порівнюючи свіжий ґрунт, що тільки-що пішов в обробку, з багатолітніми старими розораними землями, люди помітили, що й тут є різниця не тільки в складі, але й в будові ґрунту, в її зовнішньому вигляді. Цілинні або не дуже розорані ґрунта мають дрібногорошковату будову, вони легко розсипаються й стають пухкі, коли їх розорати, добре вбирають вільгість і не вкриваються коржем після дощу. Такі ґрунта добре тримають у собі вільгість, не так хутко провітрюються, як розорані. Навпаки, дуже розорані, розпилені ґрунта втрачають всі ці корисні властивості. Вони стають збиті, важкі. Вони кепсько всмоктують в себе вільгість і хутко висихають після дощу, вкриваючись твердим коржем. Корж цей тріскається, і від цього ґрунт ще хутче висихає.

Крім всього цього, стара розорана земля від нерозораної землі відрізняється ще й своїм складом. В старій розораній землі значно менше тих самих соків, що потрібні для харчування й для життя рослин. Зменшення запасів соків у ґрунті стає від того, що рік-у-рік в людина вивозить їх з поля разом із врожаєм.

„Золотий вік“

Та обставина, що врожаї сільсько-господарських рослин на цілині родять краще, ніж на розораних, знесилених землях, легко пояснює й поширену в народі легенду про минулий „золотий вік“, коли хлібороби не знали недородів, вели свої господарства граючись, врожаї бували завжди такі великі, яких тепер не буває. Ті з господарів, що люблять триматися старовини, коли їм агрономи й передові господарі радять поліпшувати господарство, вони посилаються на приклад казкового минулого: вони, звичайно, не знають справжньої причини дійсно високих і стійких урожаїв, що нагороджували першу працю хлібороба в ту далеку пору, коли „землі були вільні“, себ-то не належали нікому, і міняти місце розорювання можна було зараз же, коли тільки помічалось знесилення ґрунту.

Забувають ті, що хвалять старовину, і те, що хоч врожаї хлібів у давнину хоч іноді бували й гарні, та толку з цього для самого мужика-хлібороба було менше, ніж тепер, як говориться, „у сто раз“. Врожай з багатих цілинних земель ішов поза селянською коморою — до комори князя, боярина, поміщиків, відкупщиків. Селянинові все рівно і за гарних врожаїв доводилося жити напівголодно, а його експлуататори, забираючи собі більші врожаї, тільки примовляли, що „бог труди любить“.

Збіднення землі

В міру того, як населення нашої країни зростало, поля поширювались і захоплювали всі придатні для обробки місця, родючих цілин ставало все менше й менше. Все рідше й рідше залишався ґрунт під

толоку, відпочивати в багатолітню заліж. Все більше й більше знесилювався ґрунт і менші ставали врожаї. Лише в великих поміщиків залишалась ще можливість вести своє господарство так, що воно не давало їм збитків. Селянин же мусив постійно голодувати. На втіху трудівникові землі земельні власники й експлоататори селянської праці — поміщики, куркулі, чорне й біле духовенство — примовляли, що терпить „мужик за свої гріхи“, що нема віри в людей, що від того й знесилилася земля і що цю спробу божу повинен мужик нести без нарікань, бо діє „рука всемогутнього“. Що бідніший, що голодніший був селянин і що гірший був урожай на його власних полях, то дешевше могли поміщики купити його працю для свого господарства, то легше міг закабалити селянина сільський куркуль, оплутавши боргами свого недужого односельця.

Попівські казки про божу кару

Навіть тоді, коли, за останніх років царату земство почало робити спроби одною рукою допомогти селянинові (другою, дужчою. вони, розуміється, тримали сторону великих панів), піднести його господарство, коли виникли повітові, а після участкові агрономи, серед сільських куркулів все ще було немало глитаїв, що глузували з науки й загрожували, що за безвір'я, за те, що селяни, що слухають агрономів і тим ідуть проти волі творця, бог покарає ще більшими недородами. Такий погляд у багатьох глухих місцях нашої країни пережив і революцію; так намагались пояснити церковники та бузувіри й голод 1921 року, коли 30 мільйонів селянського населення потерпіло від недороду; вони поширювали чутки, що голод — це „кара божя за гріхи“, за те, що селяни вигнали поміщиків, відмовляються від релігії. Але, як каже примовка, „не бувати б щастю, та нещастя помогло“. Неврожай 1921 року для селян Надволжя та степу України розкрив їм очі. З того часу пішло в нашому селянському господарстві руйнування старого й будівництво нового, і іде ця робота вже не дивлячись на бога. Досить зазначити на те, що з трипіллям покінчили селяни вже в таких повітах, як, наприклад, Волоколамському (на Московщині), і це не зважаючи на те, що ще багато тамтешніх селян вірують у бога і святу трійцю.

Трипілля і релігія

Ось як пояснювали зв'язок трипільного господарства з релігією найвідсталіші селяни глухих кутків нашого Союзу: „Троє полів — це трійця. Над першим полем бог-отець — господар; це поле озиме й дає життя всьому народові християнському. Над другим полем — бог-син; це поле дає життя селянській худобі (ярова солома, овес). Третє поле — парове. Пар — дух божий. Земля в паровому полі запасається божим духом, щоб краще родити“. Так розказували відсталі селяни на півночі Самарської губернії ще зовсім недавно.

Виходить, що селянинові четвертого, скажімо, просапного поля з якою - небудь картоплею або сонячником не можна заводити, бо, як і в трійці пресвятій, за ним приглянути нікому.

Віра в те, що хліборобство в цілому або окремі поля є під зверхністю певного бога (в єгиптян — богиня хліборобства Ізіда, в християн — трійця й інші), жила поміж хліборобів з давніх - давен. Не будемо говорити про те, як вона виникла, відзначимо лише те, що жерці й попи її старано підтримували, бо це давало їм певні прибутки незалежно від того, чи кепський, чи гарний був урожай. Молебствія перед початком робіт у полі („Без бога ні до порога“), молебствія про те, щоб пішов дощ, або про те, щоб він перестав іти, хресні ходи в полі, водосвяття й кроплення „святою водою“ шкідників рільництва — все це робили служники церкви не даремно; навіть за голодних років вони мали з цього прибутки.

Всякій вірі, одначе, приходить кінець, і вона поступає своє місце для знання. Знаємо ми тепер, що для вгноювання полів одного святого духа мало, що для парового поля не потрібно його й зовсім, а потрібно туди угноєння не небесне, а земне. Про нього ми зараз і поговоримо.

Угноєння й обробіток ґрунту

Підтримувати родючість ґрунту можливо кількома способами. Перший і найприродніший, можливий за багатоземелля — це, як уже було сказано, пустити поле під багатолітню заліж. Другий — повертання до землі тих речовин, що їх забрано з урожаєм, себ - то угноєння її. Третій — такий добір рослин, щоб, чергуючи їх, земля могла „відпочивати“ не під заліжжю, не в толоці, а під сіяними рослинами. Чергування це зветься „багатопіллям“, багатопільною сівозміною. Всі ці заходи здібні відновити родючість ґрунту.

Має значіння і те, як саме ґрунт обробляється. На світанку хліборобства наші дуже далекі предки грабали ґрунт гострими дерев'яними сучками. Мало чим відрізняється від цього способу обробка землі сапою або навіть сохою. За таких способів відорана земля не обертається до кінця. Вона кепсько дробиться й швидше знесилюється та розпорошується, ніж тоді, коли орати землю плугом. Разом з цим за такого способу обробітку на полі розводиться багато бур'янів. Досвідами вчених агрономів було доведено, що гарна плужна обробка й правильне скородження не тільки зберігають якість ґрунту, але й помітно підвищують врожай.

Величезне значіння має для врожаю й те, щоб ґрунт було оброблено своєчасно. Примовка „Весняний день рік годує“ тут зістається в силі. Техніка сучасного хліборобства скерована на те, щоб допомогти селянам як - найхутче виконувати сезонні сільсько - господарські роботи, а особливо — весняну обробку ґрунту. Тут - то й стає корисний трактор, що прискорює оранку, і тут стає видно, що немає ніякої користи від молебнів, водосвять.

Меліорація

Скільки і як болото або пустелю не ори, все одно врожаю не отримаєш; тут наче підтверджується думку вірних про те, що „Мудрішим за бога не будеш“, що бути посівові й врожаєві там, де з давніх-давен була пустеля, не личить. Проте останніми часами й цей погляд похитнувся від натиску людської праці й знання. Хто не читав в газетах і книжках про те, як радянська країна з кожним роком все більше й більше висушує болота, перетворюючи їх в родючі луки з сіяними травами, обводнює й зрошує пустелі для того, щоб зібрати на них врожай дорогоцінної бавовни, рису, винограду й інших „плодів земних“, що раніше їх привозилося до нас з-за кордону.

З усього цього видно, що врожай на наших полях залежить від чогось, що є в наших руках, а не від якихось сил небесних, що їх зовсім і нема. Зокрема родючість ґрунту цілком залежить від людини, від її вміння завести багатопільну сівозміну, вжити належні техніку обробітку та угноєння ґрунту, позбутися від зайвої вільгости або підвести до своїх полів воду, коли її не вистачає.

Колективізація сільського господарства

Гарні наукові поради як поліпшити господарство, але запровадити їх у селянському господарстві нема звідки. Бо немає в нього засобів, щоб завести потрібний реманент, купити краще насіння та угноєння,— кажуть старі селяни, відповідаючи на поради агронома почати господарювати по-новому.

Небагато, однак, потрібно засобів і знання для того, щоб перемогти те й друге і найскладніший сільсько-господарський почин можна зрушити з місця не поодинці, а гуртом. Досвідом роботи селянських кооперативів за останні роки в нас, а раніше й за кордоном, доведено, що спільними зусиллями можна досягнути найвищої техніки господарства.

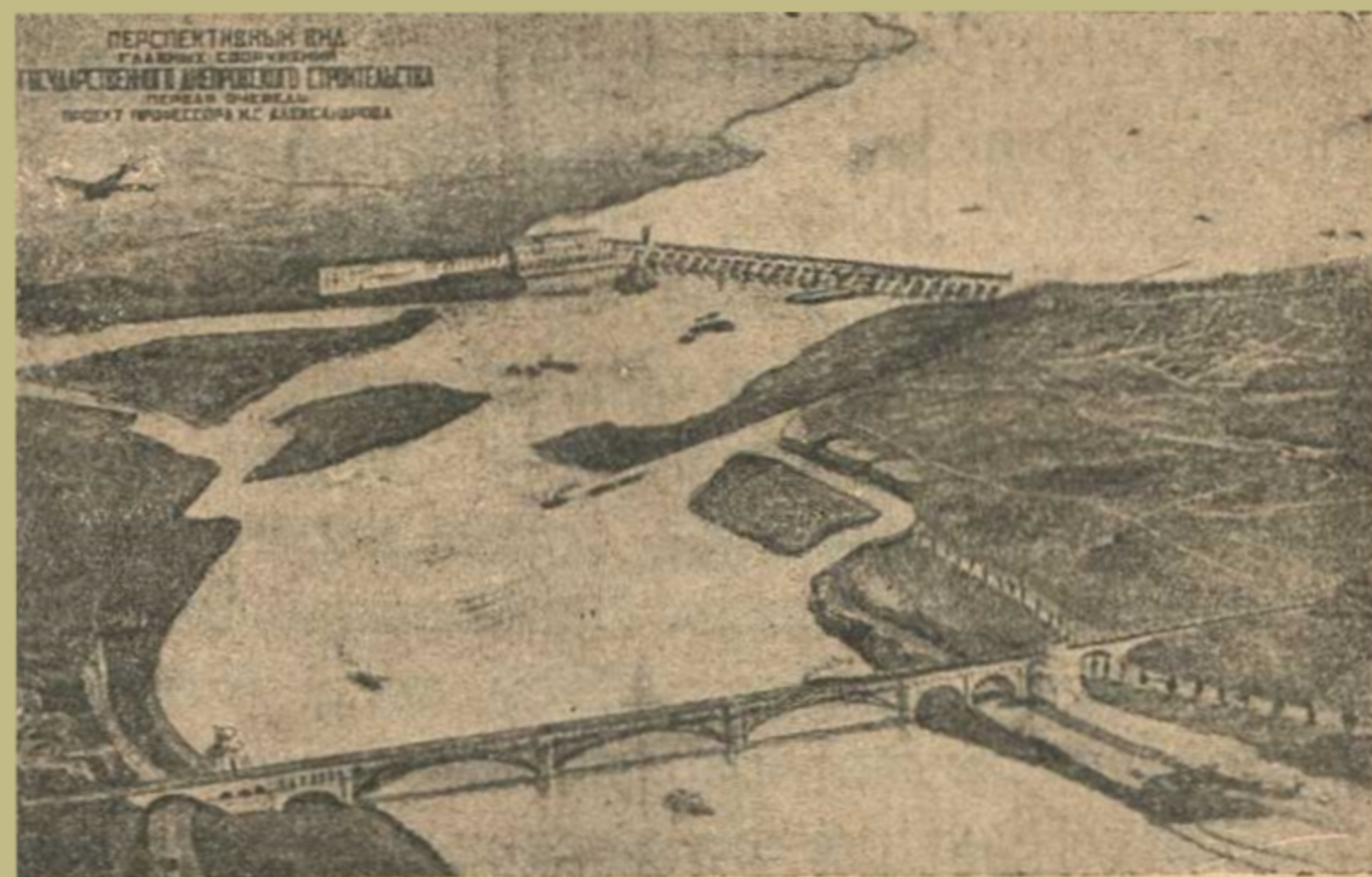
Об'єднавшись, малосилі селянські господарства створюють артілі та товариства не тільки для спільного придбання живого й мертвого реманенту, поліпшеного насіння й угноєнь, але починають і землю обробляти спільно, і усе господарство вести „комуною“, від чого виходить велике заощадження і робочої сили, і часу, і грошових засобів, і селянин цілком опановує силами природи на користь свого господарства.

Електрифікація

Величезні роботи розпочала тепер радянська влада в справі електрифікації країни. Розпочато їх за вказівками Володимира Ілліча Леніна для того, щоб прискорити усупільнення селянського господарства, щоб допомогти поступовному злиттю дрібних господарств в великі, підвищенню прибутковості землі й більшій стійкості врожаю.

Зокрема в нас на Україні з весни 1927 року радянська влада розпочала на Дніпрі будувати велику електричну станцію — Дніпрельстан, що матиме велике значіння для сільського господарства. На

Дніпрі біля міста Дніпропетровського буде збудовано велику загату. Підперта на 37 метрів дніпрова вода спадатиме на турбіни, а турбіни крутитимуть електричні машини, що виробляють електрику. Дніпрельстан своєю електрикою обслуговуватиме кілька могутніх заводів, що їх збудують у районі Дніпрельстану. Один із цих заводів вироблятиме штучне угноєння, що його здобуватиметься просто з азоту повітря! Цим угноєнням можна буде угноїти тисячі гектарів землі (гектар дорівнюється приблизно 0,9 дес.) і тим дуже піднести її родючість. Електрику Дніпрельстану буде використано для зрошування до 200 тисяч гектарів родючих степів Херсонщини. На зрошеній степовій землі можна буде розводити такі дорогоцінні технічні культури, як рицину, що з неї виробляють медичну олію, бавовняник, що з нього добувають бавовну для виготовлення тканин, кенаф, що з нього роблять міцні мішки, і інші цінні рослини. Професор Ротмістров вираховував, що розведення цих рослин на зрошеній землі району Дніпрельстану дасть можливість отримувати з гектара 300 крб. чистого прибутку. Коли завдяки загаті, збудованій на Дніпрі, рівень води в

Дніпровська електрична станція (проект)

річці підвищиться, то через це підвищаться і ґрунтові підземні води на чималому просторі по обох берегах Дніпра. Тому земля побіля Дніпра (приблизно 250 тисяч гектарів) дуже збільшить свою родючість. Збудування Дніпрельстану дасть можливість осушити біля 100 тисяч гектарів дніпровських плавнів, що їх можна буде перетворити на родючі городи, луки й садки. З цього переліку заходів, що їх переведуть у зв'язку з Дніпровським будівництвом, можна уявити, який вплив матимуть вони на сільське господарство. Коли понад Дніпром висушаться сотні тисяч гектарів болота, коли ще більші простори сухих степів зростить жива вода, коли на великих просторах, виснажених пекучим сонцем, підземні води підіймуться вище до верхнього ґрунту й коли весь район Дніпрельстану вкриється багатючими плантаціями дорогих технічних культур, садками й городами, це все дуже поліпшить добробут сільського населення. Мало того, збагачення рослинності в степу, що колись вигорів від спеки та засипався пісками, а тепер вкриється зеленню садків, городів і плантацій, змінюватиме саму природу степу. Рослинність затримуватиме посушливі вітри, зміцнюватиме сипучі піски, а підсоння краю повогкішає. Слухняна дешева й дуже зручна сила — електрика поступовно дає можливість машинізувати сільсько-господарське

виробництво. Вона витисне тяжку ручну працю, і селянин також, як і робітник, буде проводити свій робітний день, керуючи станками й іншим знаряддям, а не буде носити на власному горбі всі ті тягарі, що їх склали на нього його предки, перейшовши від мисливства й скотарства до хліборобства.

В сільському господарстві машина за керівництвом людини буде здобувати продукти, в фабрично-заводському виробництві вона буде ці продукти переробляти—і різниця між трудящими в місті й трудящими на селі по суті зникне.

Колективна праця, що спирається на вищі досягнення техніки, на машинізацію та електрифікацію,—ось що за радянської влади виведе село на нову дорогу, але не релігія, не віра в бога та його святих.

Врожай та погода

Досі ми говорили про залежність врожаю від ґрунту, вільгости, угноєння, способу обробки, чергування рослин на полях. Але вірні люди нам кажуть: „Добре, ось ви завели правильну сівозміну, ґрунт у вас оброблено дуже добре, машини рухає електрика, але піде затяжний дощ, на все літо, або ні одної краплі не випаде його з весни, або піде в середині літа смуга граду і будуть ваші поля пусті, вдарить блискавка в вашу машину—і розлетиться вона на дрібні шматки, а будинки в господарстві згорять. Всі ваші дбання пропадуть даремно, коли розгнівається на вас бог“. Подумавши, можна, одначе, змізкувати, що всі ці „божі насланні“ не такі вже страшні.

Безупинна робота вчених і тут посунула справу так, що з деякими з природних лих вже тепер можна боротися, а деякі колись грізні явища природи люди вже зуміли обернути на свою користь.

Особлива наука про погоду, називана метеорологією—молода наука. Їй не більше 100 років, але за цей час учені погодознавці зробили вже багато. Раніше думали, що, коли дощ падає з неба, значить, „там його й роблять“. Через те вважали, що дощ є божя благодать (бог,—думає вірний,—на небі). Коли цієї „благодати“ випало дуже багато, то говорили, що це або боже нехлюйство, або кара за гріхи й так інш. Чому йдуть дощі—тепер відомо дуже добре. Кожний знає, що вода від нагрівання випаровується, сонячне нагрівання підносить воду з океанів і інших водозборів у вигляді пари. Під впливом теплих і холодних течій повітря пара обертається в хмари, а хмари проливаються дощем. Рух вітрів, що приносять з океанів вогке повітря, відбувається за певними природними законами. Ці закони вже відомі. Але люди ще не вміють скерувати вогкого морського вітру туди, куди слід, або відхилити його від тих місць, де дощу не потрібно. Одначе, проти зайвої вільгости на полях вже знайдено деякі засоби. Про висушування полів вже ми говорили. Підібрано цілу низку рослин, що дозрівають і в дощове літо. За багатопільної сівозміни ці рослини якраз спасають господарство від розору, що може стати за повного неврожаю від вимокання хлібів. Нарешті останніми часами зроблені

успішні спроби боротьби з дощовими хмарами з допомогою повітроплавальних приладь. Наприклад, дирижабль пускають літати над хмарами, висипаючи з нього на хмари наелектризований пісок, і цим мушують їх розійтись.

Навчилися справлятися і з нестачею дощу. По-перше, для цього вживається штучне зрошення. По-друге, поліпшені способи зрошення ґрунту або збирання снігу. Для боротьби з посухою вживається також спеціальний підбір рослин (наприклад, кукурудза, суданка й ин.), що здібні перенести посуху. Їх вводиться до сівозміни, і вони спасають господарство від цілковитого неврожаю. З цією ж метою — з метою боротьби з посухою — використовується вітер, звичайний супутник посушних літ для того, щоб підняти воду з глибоких надрів землі (напомпувавши її на верх), примусити проллятися на поля живим освіжним дощем. Словом, вживається штучне дощування полів. Виходить, як видно, те саме „благорозтворення повітря“, що про нього правлять молебні вірні. Але стає воно не від господа бога, а від правильно поставленої техніки господарства.

Від чого йде град, а так само від чого йде дощ — наука тепер з'ясувала. Кожний знає, що град падає в найдушніший час дня і в найдушніші місяці року. Кожна спостережлива людина напевно помічала, що в спеку виникають хмари в вигляді клубків диму. Ці хмари утворюються там, де з поверхні землі підносяться потоки нагрітого повітря. Такий вітер, що підноситься вгору, буває надто дужий, і, коли в нього попадуть краплі дощу, він здібний підняти їх на багато верстов над поверхнею землі. А там, угорі, завжди мороз. По краях повітря, що підноситься потоком догори, створюється вітер. Виникають вихорі, що крутяться в повітрі. Краплі дощу захоплюють ці вихорі, крутяться там і вспівають замерзнути. Коли ж вихорі спадають, краплі дощу падають на землю в вигляді градин так, наче їх хто-небудь кидає з хмари великими пригорщми.

Зразу люди зовсім не знали, як боротися з градом, правда, додумалися страхувати посіви в спосіб кругової поруки. Це, розуміється, гарний засіб — він визволяє від розору того, над чим полем пройшла смуга граду, але не усуває збитків взагалі, що їх терплять по trochu всі страхувачі. Уважно вивчаючи місця, що над ними часто проходить град, вчені помітили, що більша частина градобобою буває там, де більше буває оголених схилів гір, пустельних місць з-під вирубленого лісу, позбавлених рослинності ярів і пісків або полів без перелісків. В той же час над лісами, над місцевостями, вкритими густою рослинністю, град іде порівнюючи рідко й ніколи не досягає дуже великої руйнівної сили. Це спостереження навело на думку про те, що охорона лісів і їх насадження на пустелях є один з заходів боротьби з градобоями. Не буває й лиха без добра. За часів війни було помічено, що гарматна стрілянина застерігає від градобобою.

Повітря, що буває від сильних пострілів, заставляє хмару проллятися дощем раніше, аніж у ній успіє утворитися град.

В багатьох місцях, наприклад, у Франції під Парижем або в італійській провінції Ломбардії, де градобій трапляється дуже часто, тепер успішно борються з градовими хмарами, стріляючи на них з особливих гармат — з так званих градобойних мортир.

Як видно, і з цим „насланням божим“ люди вже навчилися справлятися. Побільше спритності й уміння в справі об'єднання для боротьби з силами природи — і град нам буде не страшний, як не страшна нам тепер блискавка.

Електрика повітря

У спадщину від наших далеких предків дісталось нам багато непотрібних вірувань: богів громовержців — Зевса в стародавніх греків і Перкуна у стародавніх слов'ян. Подібно до цих вірувань, християни й євреї вірують в пророка Іллю. Ілля, як думають вірні, керує блискавкою й кидає „вогневі стріли“ туди, куди йому захочеться. Правда, стріли ці частенько попадають невпопад — в божу церкву (згадаємо, скільки згоріло в нас церков від грому). Виходить, що і в Іллі - пророка не все гаразд. Скажемо коротко, що людина прибрала ці стріли святого Ілька до місця, навчилася відвертати удари блискавки. Для цього пригодилося зовсім просте приладдя: залізний шпиль з кінцем вгорі, що не ржавіє, та дріт, опущений глибоко в землю, по можливості до підземної води. Це приладдя зветься громовідхильником, що дуже добре відвертає іскру блискавки і, не шкодячи будинкові, направляє її в землю.

На одному громовідхильнику справа, однак, не стала. Останніми часами люди прагнуть використати в господарчих цілях величезні запаси електрики, що є в повітрі. Деякі вчені помітили, що електрика повітря, пропущена в землю, здібна підвищити врожай рослин, посіяних на цій землі. Літання людей в горішніх шарах повітря дало можливість спробувати збирати електрику повітря, щоб використати її для рухання машин на поверхні землі. Багато вчених передбачають, що не пройде й кількох десятиків років, як нову силу буде взято з горішніх шарів повітря в вигляді постійних потоків електрики, і її буде використано для рухання машин. Тоді й блискавка не тільки буде загнуждана, як її тепер загнуждано через громовідхильник, але буде мирно працювати в електричних заводах.

Не сліпа віра в надприродні сили або віра в богів, а вивчення природи, спостереження над її явищами вже привели людей до опанування над багатьома силами природи й приведе з часом і до повної перемоги людей над природою.

Передбачення погоди

Не треба бути за пророка, щоб передбачити багато з того, що робиться в природі. Спинімося на питанні про погоду.

Доти, поки люди не вміли дивитися навколо себе „далі околиці“, здавалося, що питання про те, яка буде погода, не розв'язати. Тільки шахраї, що запевняли, що вони мають діло лише з богом або з чортом,

бралися за гроші передбачити погоду. Іноді це шахрайство їм удавалося, і тоді слава їх зростала разом з прибутками. Частіше це їм не вдавалося. Тимчасом наперед знати, яка буде погода, надзвичайно важливо, особливо для сільського господарства. Прагнення передбачити погоду породило багато народніх прикмет, іноді досить вірних, а здебільшого не тільки не вірних, а й навіть шкідливих для господарства. До цих останніх належать всі прикмети, зв'язані не з природними явищами, а з святами й іншими подіями в життю людей, що нічого спільного з природою не мають. Хто не знає весняної прикмети: „сорок мучеників — сорок приморозків“? За цією прикметою після 3 березня (за старим календарем) неодмінно буде сорок ранішніх приморозків, насправді, розуміється, це залежить від ходу весни. Може трапитися так, що приморозків буде багато більше, і тоді той, хто, за прикметою, після сорокового приморозку висадить росаду, залишиться без урожаю капусти, — її поб'є мороз. Може трапитись і навпаки, — ранньої весни, чекаючи сорокового приморозку, можна запізнитися з нагальними сільсько-господарськими роботами.

Візьмім другу прикмету, що її зґрунтовано вже на зв'язку зі святом: „до святого духа не здимай кожуха“. Прикмета говорить про те, що весняні холода можуть відійти тільки після трійці. Розуміється, це може бути й так, коли великдень, а значить і трійця ранні, але тепла погода може настати задовго до трійці, коли великдень є пізній. Тоді що ж — не знімати кожуха, чи що?

Земна куля тепер вже вкрита мережею станцій, що спостерігають і вивчають погоду. З кожним роком ця мережа стає все гущіша й гущіша. Вивченню погоди особливо допомагає радіозв'язок. Не пройде й десятка років, як наука про погоду розгорнеться до такого ступеня, що ми зможемо передбачати на цілі тижні, а, може бути, й місяці наперед. Тепер на один — два дні погоду вже передбачають з великою певністю. Про це друкують у газетах і повідомляють радіом щодня.

Приглянувшись до місцевої погоди, за справу передбачення її може взятися кожний вдумливий господар, особливо коли йому вдасться придбати недороге й надзвичайно корисне приладдя — барометр. За його допомогою й уважно стежачи за станом повітря, можна визначити наступні зміни погоди за добу й за дві доби наперед.

Приладдя це — барометр — оцінили найхитріші попи. Тепер уже вони не ходять правити молебни про дощ, не поглянувши попереду на барометр. Коли стрілка його йде в той бік, де написано дощ, вони починають правити молебна й часто не безуспішно так в розумінню дощу, як і що до „доброхітних подаєнь“ від вірних. А вірні розчулюються з приводу „благодати божої“ та того, що молитви їх дійшли до господа бога.

Що заважає збирати гарні врожаї

Не тільки ґрунт, його обробка та погода, але й багато дечого іншого обумовлює врожай на наших полях. Якість посівного матеріалу,

догляд за рослинами, захист рослин від бур'янів, шкідників і хвороб — все це визначає успіх господарства й розмір урожаю.

Цілком правильна народня примовка: „яке насіння, таке й покоління“. Насіння повинно бути доброякісне, це значно підвищує врожай. Але як досягнути високої якості насіння? Розуміється, не чим - небудь надприродним, не кропленням „святою водою“ або яким - небудь нашіптуванням, а знанням, роботою.

Підготовка зерна

Коли збирається врожай, обмолочується всіляке зерно: і щупле, й бите, й заражене різними хворобами, наприклад, головнею. Разом з хлібом обмолочується й насіння бур'янів. Насіння бур'янів може попасти й до посівного матеріалу. Перше ніж сіяти, насіння треба розсортувати по вазі. Найтяжчі зерна — це якраз ті, що дадуть краще харчування для зародку й зійдуть дружно та однотайно. Вигідно розсортувати насіння й по формі. Тоді вийде бите і всіляке пошкоджене насіння, що все рівно не зійде, а тільки погние в землі. Потрібно відокремити від посівного матеріалу й насіння бур'янів. Бур'яни висушують і знесилюють ґрунт, крадуть харчі й світло сіяних рослин, зменшують урожай. Не бог посилає на наші поля, а ми сами висіваємо їх разом з посівним зерном, коли перед посівом відповідно його не сортуємо й не очищаємо.

Хвороби, що нападають на наші хліба й інші посівні рослини, є не божий дарунок, не підступи сатани й не нашіптування злої людини. Візьмім, наприклад, головню. Вона псує зерно, спустошує колосся, робить зерно й борошно шкідливими для худоби й людини. Поки вчені не довідалися, що таке головня, не з'ясували, що це — особливий грибок і що розмножується він за допомогою непомітного для очей насіння, так званих спор, не знали, як боротися з головнею. Тепер, однак, з нею уміють справлятися. Тисячі й сотні гектарів землі тепер очищені від головні за допомогою протруювання посівного зерна формаліном.

Зерно — не мертве тіло. В ньому тепліє приховане життя, що може обірватися, і зерно стане нездібне сходити.

Щоб зберегти здібність зерна сходити, потрібно вміючи його зберігати. Часто трапляється, що рослини сходять дуже рідко або бувають дуже кволі. Перше думали, що тут не без втручання якихось надприродних сил, і дехто дурним оком завкридника це пояснював, а дехто — насланням диявола. В дійсності ж завжди можна знайти інші правильні наукові пояснення. Перегріють зерно в коморі, зародок зерна перевариться й гине. Може зерно й задихнутися, наприклад, в бетонній коморі, коли берегти його в дуже щільному посуді. Часто трапляється, що й правильно посіють, але посівний матеріал зіпсує який - небудь шкідник, наприклад, комірний свинка, горохова кузка й інші шкідники. Готуючи зерно до посіву, потрібно не тільки вміло за ним доглянути, але й вміло його берегти.

Захист врожаю

Підготовку посівного матеріалу й обробку ґрунту та посіву зроблено правильно. Гарні сходи обіцяють нам урожай, але раптом на полі з'явилися шкідники. Скільки їх? Цілі десятки різних порід, а в інших місцях і сотні. Від ледве помітного на просте око тріпса, що висисає соки з колосся, від чого колосся хворіє, аж до ненажерливої сарани, що застилає світло сонця, коли вона летить у небі густими хмарами.

Шкідники полів, садків, городів, луків і лісів є скрізь. Одні з них риються в землі, — це різні гробачки кузок і метеликів або медведики та сороконіжки; інші бігають на поверхні землі й риють в ній нори, — це — миші, ховрахи, тушканчики; треті літають в повітрі, це — всілякі крилаті комахи; четверті поволі повзуть від одної рослини до другої, — це слизняки і всіляка гусінь.

Перше люди були зовсім безсилі перед лихом нашестя навали шкідників. Жерці, рабини, мули та попи й усілякі їх прибічники, а також знахурі, ворожбити користувались випадками появи шкідників. Вони пускали в хід проти них нашіптування й молебни. Але від цього для господарів полів, трудових хліборобів, розуміється, не було ніякої користі, а для шкідників від кроплення їх „святою“ або заговореною водичкою — ніякої шкоди. Зате жерці й попи, знахурі та заклинателі бога й диявола ніколи не залишалися в збитках і мали прибуток першого-ліпшого неврожайного року.

Однак, наука вже взялася й до шкідників. Шкідників уже не кроплять святою водою, а вгощають отрутними порошками та рідинами. Поля, що на них наїла сарана, не обходять з хресним ходом, не кадять на неї димом ладану, а пускають на сарану хмари отруйних газів, коли буває вітер з землі, а в тиху погоду — з літака.

Спостереження над природою допомогли людям розібратися й у тому, хто є їхні друзі в справі захисту посівів. Багато тварин, птахів, навіть комах тепер вважається за корисні й перебувають під охороною держави, бо вони знищують шкідників наших полів і інших господарських угідь. Тимчасом релігія й знахурство багатьох з них (наприкл., летючу мишу — кажана) вважають за шкідливих.

Не важко зрозуміти й те, скільки шкодить віра в бога та в силу молитов і заклинань у справі боротьби із шкідниками. Поки ми молимося про те, щоб бог відвернув напасть, то тимчасом шкідник шкодить посівам, а не слухає молитви. Друга справа, коли замість молитви ми боремося за його знищення, особливо коли робимо це спільно в усій окрузі, знищуючи шкідників зразу. Надія на бога лише заважає селянинові спасти своє поле від шкідників.

Звідки пішли сільсько-господарські рослини та тварини

Коли уважно вчитуватися в святе письмо, то там нічого не говориться про те, як бог створив сільсько-господарські рослини та

тварини. Тимчасом, з погляду релігії, все, що ми бачимо, є створені богом речі, що раз назавжди лишаються незмінні. Як видно, вже в самій релігії є суперечності. Але не будемо звертатися до святого письма для того, щоб спростувати релігійні погляди, звернімось для цього до життя, до природи, до науки про них. Чи завжди були в господарстві ті гатунки рослин і ті породи тварин, що існують тепер?

Багато знає, що на наших очах виникають нові види рослин, нові породи тварин, наші хліба ніде в природі в дикому стані не ростуть, а їх вивела й виводить людина. Коли і є в природі дикі родичі жита, пшениці, вівса, то вони далеко не такі врожайні, як культурні. Це є так тому, що людина з давніх-давен поліпшувала потрібні їй культурні рослини.

Нові гатунки рослин

Не тільки з диких рослин шляхом постійного добору кращого насіння, поліпшеного обробітку землі й старанного догляду можна вивести нові гатунки рослин. Їх виводять тепер шляхом добору гатунків з певними ознаками, особливо вигідними в господарстві (такий добір зветься селекцією). Отримують нові гатунки й шляхом схрещування рослин. Для цього квітки однієї рослини запилюється пильцею з квіток іншої рослини, і таким чином виводиться новий гатунок з вигідними ознаками обох предків. Через селекцію і схрещування (або гібридизацію) вже отриманого вивели багато цікавих з господарського боку нових рослин; до них належать, наприклад, посухостійкі пшениці, сонячники, що їм не шкодить сонячникова міль, конюшина, що не боїться повіліки (кускути), морозостійкі гатунки городніх і садових рослин і т. інше.

Багато вчених досягли в цій справі дуже великих успіхів. Російський садовод Мічурін зумів вивести сливу без кісточок, яблука й груші без насіння й узагалі без осередку. Американський учений Бербанк із зовсім ні до чого не придатної рослини — кактуса, що вкрита величезними колючками, вивів кормову рослину без колючок і тим дав харч для численних отар, що пасуться в посушних пустельних степах Америки, де ростуть майже тільки одні кактуси.

Багато вчених упевнені, що з часом буде виведено такі гатунки рослин, що не будуть боятися ні посухи, ні вимокання, ні шкідників, ні хороб, і наші посіви, а разом з ними й господарський добробут, будуть застраховані від всіляких випадків, від всіляких „наслань“. І в створенні нових корисних гатунків рослин людина не потребує допомоги ні від релігії, ні від попів, а робить це, спираючись на наукові дані.

Перероджування польових рослин

Закінчуючи розмову про виведення нових гатунків сільсько-господарських рослин, не заважає відзначити один забобон, що є серед відсталіших селян, — це забобон про „перероджування хлібів“. В одних місцях це перероджування пояснюється впливом несприятливих

умов погоди, наприклад, вимокання; в інших — „старінням гатунку“, коли один і той же гатунок рослини багато років підряд висівається на одному й тому ж місці. В інших місцях не обходяться без бога, кажучи, що переродження хліба в бур'ян — це „перст божий“, спроба, послана богом.

Прикладів „перероджування“ хлібів від того, що культивують одну й ту ж породу хліба, в господарствах селян можна зустріти скільки завгодно. Там, де культивують пшеницю, трапляються випадки ніби переродження пшениці „білотурки“ в „полтавку“. Там, де сіють овес, часто чуєш розмови, що овес перероджується у вівсюг. В малокультурних господарствах, де сіють нечищене насіння, замість хліба, кінець-кінцем, починає рости майже один бур'ян.

Всі ці неначе б чудесні переродження дуже легко пояснити, коли уважно простежити за тим, що робиться в полі, а не тільки слухати байки забобонників. Білотурка „перероджується“ на полтавку через те, що коли ці обидва гатунки пшениці висіяти вкупі один з одним, то полтавка, що має більші кущі, поступовно витискає білотурку, що має не такі буйні кущі. Дикий вівсюг — трава озима. Він, засмітивши поле, сходить раніше ярини, сіяного хліба, в тому числі й вівса. Хутче він і виростає й через те глушить і губить овес. Коли уважно розглянути хаші вівсюга, то під ними завжди можна побачити заглушений овес.

„Переродження“ хлібних рослин у бур'ян — явище, що часто зустрічається в тих господарствах, де посівне насіння не сортується, де сіюгь не добірним зерном, а послідом. Краще зерно в цих господарствах йде на мливо та на продаж, а на посів лишається дрібне засмічене зерно.

Ці господарі керуються примовкою: „сій, помолившись, хоч і піском — будеш зі шматком“ і забувають інші примовки, вже не „божого“ походження, не попівські, а розумні, народні: „що посієш, те й пожнеш“, „яке насіння, таке й покоління“.

Нові породи тварини

Не зостаються вічно незмінні й численні породи свійських тварин. Кожний скотовод знає, що можна вивести багато нових порід худоби. Багато порід голубів і кур виведено від єдиних представників цих птахів, що живуть у природі. Дика рогата худоба, що від неї походить наша свійська молочна, як відомо, дає молока рівно стільки, скільки потрібно для вигодовання теляти. Поліпшена ж корова дає до 500 відер молока на рік. Дикі коні, що водилися в степових місцях, майже нездібні були до роботи, а ми знаємо битюгів і першеронів, що мають незвичайну силу. З дикої вівці, вкритої, правда, густою, але короткою й грубою шерстю, скотоводи вивели нову вівцю, що має надзвичайно довгу й тонку вовну. Сучасні роботи в справі виведення нових порід, із штучним заплідненням тварин, з пристосованням тварин теплих країв до життя в країнах холодніших (акліматизація), уміння

відвернути захорунвання тварин не за допомогою молитов, звернених до святого Юрія, і кроплення святою водою, а шляхом охоронних прищеплень і переведенням інших заходів ветеринарного догляду утворюють у галузі скотарства в найближчому майбутньому незвичайні можливості. Справді, корова, що дає для господарства одне теля й 50 відер молока на рік, з'їдає майже стільки харчів і вимагає майже стільки ж часу на догляд за нею, як і корова, що приводить одне теля й дає 500 відер молока. Те саме можна сказати і про курку-несучку. Перше один гарний бугай або жеребець міг покрити 50 корів або кобил на рік, а тепер, завдяки штучному заплідненню, той же виворець може запліднити сотні маток, а догляд за ним та його зміст лишаються майже ті самі. Скільки заощадження дає наука для господарства! Скільки можливостей безмежного розвитку техніки господарства та зміцнення добробуту хлібороба чекає нас у майбутньому завдяки науковим винаходам!

Тисячі років „про ізобіліє плодів земних“ молилися попи всіх вір і толків до всіх богів — від богів стародавніх людей до „єдиного й триєпостасного“, і ні одного поліпшеного зерна, ні одної поліпшеної тварини не виникало в господарстві від цих молитов. Але на допомогу господареві став розум людини; вчені звернули увагу на інтереси господарства, і за які-небудь сто років господарство досягло значних успіхів, а кожне десятиріччя в майбутньому, безумовно, принесе нам у багато разів більше, ніж принесло все минуле, все разом узятє, що вже пережило людство. Особливо це стосується до радянської країни, де немає коло влади буржуїв і поміщиків, де радянська влада, влада трудящих, вживає всіх заходів, щоб піднести добробут народніх мас.

Релігія та селянське господарство

Закінчуючи шосту бесіду, присвячену питанню: „чи потрібна селянинові допомога від бога в господарстві“, годиться побіжно оглянути те, що говорить в релігійних віроученнях про селянське господарство, про життя селянина та про його самого.

Кожний, хто читав біблію, напевно, пам'ятає оповідання про Ноя, в якого буцім-то було троє синів: Сім, Хам та Іафет. Церква вчить, що від цих синів Ноя і пішов увесь людський рід після потопу. Хлібороби, буцім-то, пішли від Хама, тому вони й „хами“, якісь напівлюди, що повинні злиднювати й, подібно до біблійного казкового Адама, неодмінно „в поті лица свого“ здобувати хліб свій. За біблією, проклятий хлібороб.

За біблією, проклята й сама робота селянська — хліборобство. Виганяючи з раю Адама, що „согрішив“, бог сказав йому: „Проклята земля... З тугою будеш харчуватися від неї в усі дні життя свого. Терни й колючки родитиме вона тобі“ (книга Буття, розд. III, 17, 18 і 19).

Який же висновок можна зробити з цих біблійних слів, що стосуються до хліборобів, до селян? Висновок один, дуже ясний і дуже вигідний для всіх, крім селянина: йому „гріх“ дбати про поліпшення

свого існування. Бо ж коли замість нього буде працювати машина й коли з поля переведуться бур'яни й земля перестане бути проклятою, то боже призначення є пустий звук, булька з мила.

Працюй — не працюй, все рівно піт не висохне з лица, бур'яни не переведуться з поля, бо це ж — божа воля — так учить релігія.

Зовсім инша справа — піп або багач, поміщик, купець, куркуль.

По-церковному, їх зроблено з одного тіста. Церковники — від Сіма, багачі — від Іафета. Їм не потрібно працювати в поті лица, для них земля не проклята. Їм христос казав: „погляньте на птахів небесних, вони не сіють, не жнуть і не збирають в житниці, і батько небесний годує їх“. Вони можуть не працювати, бо на них робить „хам“, нащадок Хама — селянин. Він годує й утримує їх. За євангелією, він повинен платити „кесареви — кесареві, боже — богові“. Сам же він не повинен збирати багатства, не повинен запасатися добром про чорний день, щоб легше потрапити в неволю до багача й попа.

Релігія велить трудящим: не дбайте про завтрашній день, про завтрашнє подбаєте взавтра. Будьте голодранцями, — це буде догода богові й вигода для його земних намісників — іафетистів, щасливих нащадків першого біблійного пана — Іафета.

Так біблія та євангелія „оброблюють“ свідомість селянина й луплять його обухом „гріха“ по голові, коли він підіймає цю голову з темряви свого невігласницького існування для того, щоб обдивитися навколо себе, щоб пристати заради людського існування до світла науки. Бог стоїть на сторожі інтересів заможних клас і їх прислужників.

Багато можна було б навести прикладів безсоромного обдурювання бідняка - селянина за допомогою текстів із святого письма, але й цього, здається, досить для того, щоб зрозуміти, що вірити селянинові в бога, надіятися на його „промисел“ і слухати те, що говорить йому релігія про безвихідність його становища, немає потреби. Давно пора селянинові почати жити по-новому, будувати своє господарство на підставі наукового знання, перестати надіятися на бога й самому не помилятися.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

1. Чому корисніше для підвищення родючости ґрунту угноювати його, а не молитися богові?

2. Що краще допоможе правильній організації сільського господарства: соборна молитва чи артільна робота?

3. Від чого залежить погода й чому молитва не впливає на неї?

4. Що вірніше може допомогти боротися з посухою або з дощем: затримування снігу, дощування, розгін хмар наелектризованим піском чи молитва?

5. Як утворюється град і як із ним люди навчилися боротися?

6. Від чого буває блискавка й як боротися з її шкідливими проявами?

7. Чи можна та як перевірити передбачення попа та знахура про наступну погоду й вивести його шахрайство на чисту воду?

8. Які шкідники водяться в коморах і інших зерносховищах і як корисніше боротися з ними: молитвами чи тими засобами, що їх порадить агроном?

9. Чи закінчилося утворення рослин і тварин за шість днів (як про це розповідається в біблій), чи воно відбувається й тепер за участю природи й людини та які приклади появи нових рослин і тварин ви знаєте?

10. Для кого вигідні відсталість селянського господарства та надія селянська на бога?

ЖУРНАЛ ПОЛІТОСВІТНИКА НА СЕЛІ СЕЛЯНСЬКИЙ БУДИНОК

Орган Управління Політосвіти НКО УСРР та Центрального
Комітету ЛКСМУ

Виходить раз на місяць.

Рік видання V - й

СЕЛЯНСЬКИЙ БУДИНОК є провідний журнал сіль-
ського політосвітницького активу — зав. селббу-
дів і хат - читалень, бібліотекарів, керівників та
учасників гурткової й масової роботи

СЕЛЯНСЬКИЙ БУДИНОК МІСТИТЬ:

Провідні політичні статті до кампаній і червоних свят, статті
про методику політосвітроботи, широке освітлення практики
й конкретний матеріал до політосвітроботи на селі, статті
й дописи центральних, окружних і низових робітників

СЕЛЯНСЬКИЙ БУДИНОК МІСТИТЬ:

Художні інсценізації, оповідання, вірші, пісні, номи.

Селянський будинок має такі розділи:

1. Загальний (провідні статті до чергових кампаній)
2. Поради політосвітробітникам.
3. Сільсько - господарська пропаганда.
4. Антирелігійна пропаганда
5. Практика політосвітньої роботи
6. Природознавство
7. Краєзнавство
8. Санпропаганда
9. На дискусійні теми
10. Художня пропаганда
11. Політосвітня хроніка
12. Офіційні матеріали
13. Бібліографія
14. Шахи та шашки
15. Розваги
16. До чергових кампаній

Селянський будинок дає все для масової та погли-
бленої політосвітроботи на селі

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

В Союзі		Для закордону
На рік	3 крб. 50 коп.	2 дол. 30 цент.
» 6 міс.		1 » 20 »
» 3 »		
» 1 »		

Окреме число

ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЮТЬ:

ГОЛОВНА КОНТОРА ПЕРІОДСЕКТОРУ ДВУ

м. Харків, Сергіївська пл. Московські ряди, № 11

Уповноважені Періодсектору скрізь по Україні, поштово - теле-
графні контори та листоноші

Ціна 40 коп.

Журнал продається по всіх
розподільних місцях.

